

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YABANCILAR HUKUKU ÇERÇEVESİNDE ULUSLARARASI KORUMA

TEZİ YAZAN
Zeynep Deniz ALTINSOY

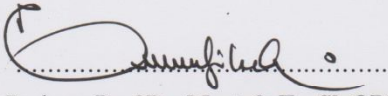
TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Mustafa Tevfik ODMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

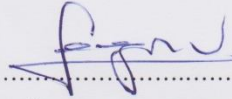
MERSİN / MAYIS-2015

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

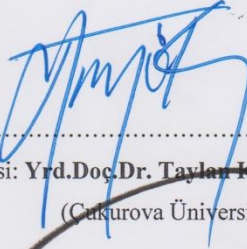
20302013 numaralı öğrencimiz olan **Zeynep Deniz ALTINSOY** tarafından hazırlanan
“YABANCILAR HUKUKU ÇERÇEVESİNDE ULUSLARARASI KORUMA” başlıklı
bu tez çalışması jürilerimiz tarafından oy birliği ile **Kamu Hukuku** Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: **Prof.Dr. Mustafa Tefvik ODMAN**

Jüri Üyesi: **Yrd.Doç.Dr. Sami DOĞRU**

Jüri Üyesi: **Yrd.Doç.Dr. Taylan KOÇ**
(Çankırı Üniöersitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

12/05 / 2015

Yrd. Doç. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖNSÖZ

Dünya, yüzyıllardır ekonomik ve siyasi çıkarların neden olduğu çatışmalara sahne olmaktadır. İnsanlar, kendi çıkarları için yine kendi soyunun varlığını, haklarını hiçe saymakta ve değişik nedenlere dayalı olarak göçlerin gerçekleşmesine göz yummaktadır.

Gerek ekonomik gerekse siyasi çatışmalar ve savaşlar nedeniyle, dünyanın dört bir yanında bireysel ve kitlesel insan hareketleri meydana gelmiştir ve gelmeye devam etmektedir.

Göçün, sığınmanın ve ilticanın tarihsel gelişimine bakıldığında, bu olguların temelleri ilk çağlara kadar uzansa da uluslararası toplumun dikkatini ne yazık ki, büyük dünya savaşları sonucunda meydana gelen, insan onurunu ve temelini insancıl hukuktan alan insan haklarını hiçe sayan yerinden edilmeler sonucunda çekebilmiştir. Günümüzde kendisini medeni toplum olarak nitelendiren ülkelerin sığınma, göç ve ilticaya yönelik düzenlenmelerinde ön ayak oldukları andlaşmaları, yine kendi ulusal çıkarları dahilinde diledikleri gibi yönlendirdikleri göz önünde bulundurulduğunda, aslında hala önemli adımların atıldığını söyleyebilmek de güçtür.

Türkiye, Avrupa Birliği'ne-AB tam üyelik müzakerelerine devam eden bir ülkedir. Türk vatandaşlarına AB ülkeleri tarafından vize uygulanırken, kendisinin tampon bölge olarak Avrupa ülkelerine gitmeyi hedeflemiş kişileri, bu ülkeler yerine depo ülke olarak ülkesinde kalmasını öngören, geri kabul andlaşmaları imzalaması kabul edilir değildir.

Ülkelerin bekası için kendi güvenliklerini göz önünde bulundurmaları ve buna yönelik önlemler almaları kabul edilir bir konudur. Ancak, unutulmaması gereken şudur ki, ülkeleri ve toplumları meydana getiren en önemli unsur, devletin beşeri unsuru olan insandır. İnsan onurunun, insan hakkının ve insan varlığının korunmadığı bir dünyada, devletlerin devlet olma vasfından söz etmek çok da yerinde olmayacaktır.

Çalışmaya başlarken, konunun çok geniş bir alan olduğunun farkındaydım ve bir o kadar da tedirgindim. Bunlara rağmen, “Bu konuyu yazmalısın” diyerek bana güvenen, kütüphanesindeki kaynakları açan ve hepsinden önemlisi derya deniz bilgisini

ve babacan tavrını benden esirgemeyen, çalışma boyunca elini ve desteğini üzerimden çekmeyen danışmanım çok değerli hocam Prof. Dr. Mustafa Tevfik ODMAN'a teşekkürü borç bilirim.

“Dünyada yerinden edilmiş, vatanından ayrılmış, sığınmacı, mülteci, uluslararası korumaya muhtaç başta çocuklar olmak üzere bütün insanlara ithafen”

12.05.2015

Zeynep Deniz ALTINSOY

ÖZET

YABANCILAR HUKUKU ÇERÇEVESİNDE ULUSLARARASI KORUMA

Zeynep Deniz ALTINSOY

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Tevfik ODMAN

Mayıs 2015, 190 Sayfa

Sosyal açıdan tümü göç olarak adlandırılan sığınma, iltica ve göçün tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. Savaşlar veya baskıcı rejimlerin ortaya çıkardığı insan hakları ihlalleri, doğal afetler ve iklim koşulları sonucu, yaşam mücadelesi içerisinde olan insanlar, gerek bireysel gerekse yoğun nüfus hareketleri meydana getirirler. Yaşanan bu nüfus hareketlerinin mağdur konumuna getirdiği kişileri, kendi vatandaşı oldukları ülkelerin koruyamaması ya da korumak istememesi, uluslararası koruma kurumunu ortaya çıkartmıştır. Devletlerin, kendi vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerini gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde korumak ve güvence altına almak gibi, yükümlülükleri vardır. Söz konusu hak ve özgürlüklerin, menşe ülke tarafından korunmadıkları veya korunamadıkları durumlarda, kişilerin sığınma talep ettikleri ülkeler, sığınma talebinde bulunan kişilerin haklarını güvence altına alarak iyileştirmekle yükümlüdürler.

Bu kişilerin, tehlike veya tehdit altında bulundukları ülkelere geri gönderilmeleri veya sınır dışı edilmeleri, uluslararası hukuk yönünden mümkün değildir. Diğer taraftan, devletler bu kişilere, ülkelerinde yaşayan diğer yabancıların faydalandıkları haklardan yararlanmalarını temin etmek ve ayrımcılık yapmamakla yükümlüdürler. Bu yükümlülükler, insancıl hukuk, yapıla geliş kuralları, taraf oldukları uluslararası andlaşmalar ve Uluslararası Adalet Divanı-UAD, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi-AİHM gibi, mahkeme kararlarından kaynaklanmaktadır.

Konu, yabancılar kapsamında oldukları kabul edilen, sığınmacı, mülteci vatansız veya göçmenlerin gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde temel hak ve özgürlükler

yönünden, uluslararası minimum standartlar düzeyinde yararlanmaları ve bu bağlamda koruma altına alınmalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Uluslararası Koruma, Geri Göndermeme, İkincil Koruma, Şartlı Mülteci, Geçici Koruma, Tamamlayıcı Koruma, İade Yasağı, Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu-YUKK, Sınır Dışı Etme.

ABSTRACT

INTERNATIONAL PROTECTION WITH IN THE FRAMEWORK OF FOREIGNER’S LAW

Zeynep Deniz ALTINSOY

Master’s Thesis, Department of Public Law

Advisor: Prof. Dr. Mustafa Tevfik ODMAN

May 2015, 190 Page

The history of asylum, immigration and refuge all of which are socially dubbed immigration is as old as the history of humankind. As a result of natural disasters, climatic conditions, wars or human rights violations caused by oppressive regimes, people in struggle to survive bring about both individual and massive population movements. Their own countries’ not being able or not wanting to protect those who are bedevilled by these population movements emerged the international protection. Government have some obligations as protecting and guaranteeing the basic rights and freedoms of their citizens at both international and national levels. In circumstances in which the mentioned rights and freedoms are not or could not be protected by the country of origin, the country or the countries into which the individuals demanded to refuge are obliged to better the rights of people demanding to refuge by taking them under guarantee.

These people’s being sent back to the countries where they are hang by a thread or their being deported is not possible in terms of international law. They, on the other hand, are required to enable these people to benefit from the rights from which the other foreigners benefit in the country and not to discriminate. These requirements stem from humanist law, their habitual rules, international agreements to which they are side of, and court decisions taken by bodies such as international court of justice (icj) or European court of human rights.

The subject is the benefiting of refugees, asylum-seekers, stateless or immigrants, admitted to be foreigners, from rights and freedoms at both national and

international levels at least in the minimum basis and their being taken under protection in this regard.

Key words: Refugee, International Protection, Non-Refoulement, Secondary Protection, Conditional Refugee, Temporary Protection, Copmlementary Protection, Repatriation Ban, Foreigners and international protection law, Deportation.

KISALTMALAR

1951 Sözleşmesi	: 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme
1994 Yönetmeliği	: Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul Ve Esas Hakkında Yönetmelik
2006 Genelgesi	: 22.06.2006 Tarihli Uygulama Talimatı 57 Sayılı EGM Genelgesi
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Türkiye Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİS	: Avrupa İkamet Sözleşmesi
Any	: Anayasa
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
AVS	: 1997 Tarihli Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi
Bakanlık	: İçişleri Bakanlığı
BMIHK	: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BKK	: Bakanlar Kurulu Kararı
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇKK	: 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu
ESKHS	: 16 Aralık 1966 Tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GDK	: Göç Danışma Kurulu
GKA	: 2013 Tarihli Geri Kabul Andlaşması
GKY	: 22 Ekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği
GPK	: Göç Politikaları Kurulu
IGCR	: Inter Governmental Committee on Refugees – Hükümetlerarası Mülteciler Komitesi

IOM	: International Organization for Migration-Uluslararası Göç Örgütü
IRO	: International Refugee Organization-Uluslararası Mülteci Örgütü
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İGB	: İltica ve Göç Bürosu
İK	: 2510 Sayılı İskan Kanunu
MC	: Milletler Cemiyeti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MSHS	: Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
MYK	: Merkezi Yürütme Kurulu
Palermo Protokolü	: Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi'ne ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Palermo Protokolü
PK	: 5682 Sayılı Pasaport Kanununun
s.	: sayfa
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
STK	: Sivil toplum kuruluşları
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TKB	: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TVK	: 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu
t.y.	: Tarih yok
UEP	: Ulusal Eylem Planı
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UMÖA	: Uluslararası Mülteci Örgütü Anayasası
VADS	: 1961 Tarihli Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme
VBVİAS	: Vatandaşlık Belgesi Verilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi
VHADS	: Vatansızlık Hallerinin Azaltılmasına Dair Sözleşme
VKHSİS	: 1954 Tarihli Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme
Vol.	: Volume
y.a.g.b.	: Yukarıda adı geçen bildirge
y.a.g.e.	: Yukarıda adı geçen eser

y.a.g.g.	: Yukarıda adı geçen genelge
y.a.g.m.	: Yukarıda adı geçen makale
y.a.g.s.	: Yukarıda adı geçen sözleşme
y.a.g.t.	: Yukarıda adı geçen tasarı
YİSHK	: 5683 Sayılı Yabancıların İkamet Seyahati Hakkında Kanun
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

İÇİNDEKİLER

KAPAK.....	i
TEZ İMZA SİRKÜLERİ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
İÇİNDEKİLER	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI KORUMA.....	4
1.1 Uluslararası Korumaya Giriş.....	4
1.2. Uluslararası Koruma Kavramının Tarihsel Gelişimi	4
1.2.1. Milletler Cemiyeti Dönemi	8
1.2.2. Birleşmiş Milletler Dönemi	9
1.2.2.1. Nansen Pasaportu.....	11
1.2.2.2. 1948 Tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.....	12
1.2.2.3. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü	13
1.2.2.3.1. 1951 Cenevre Sözleşmesi	14
1.2.2.3.2. 1967 Protokolü	15
1.3. Uluslararası Koruma, Mülteci, Sığınmacı ve Genel Tanımlar	17
1.3.1 Uluslararası Koruma.....	18
1.3.2 Yabancı	20
1.3.3 Mülteci.....	22
1.3.4 Sığınmacı	26
1.3.5. Vatansızlar	27
1.3.6. Yerinden Edilmiş Kişi	30
1.3.7. Şarhlı Mülteci.....	32

1.3.8. İkincil Koruma	34
1.3.9. Göçmen	36
1.3.10. Yasa Dışı Göçmen	38

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUSLARARASI KORUMANIN KONULARI	42
2.1. Genel Olarak	42
2.2. Uluslararası Koruma Çeşitleri	43
2.2.1. Güvenilir Üçüncü Ülke Uygulaması	44
2.2.2. Toplu Sığınma	47
2.2.3. Geçici Koruma	51
2.2.3.1. Geçici Korumanın Unsurları.....	53
2.2.4. Tamamlayıcı Koruma	54
2.3. Avrupa Birliği'nde Geçici Koruma	57
2.4. Türkiye'de Geçici Koruma.....	59
2.4.1. Cumhuriyet Öncesi	60
2.4.2. Cumhuriyet Sonrası	61
2.5. Sınır Dışı Etme ve Geri Gönderme ve İade Etme Yasağı.....	63
2.5.1. Sınır Dışı Etme Yasağı	64
2.5.2. Geri Gönderme (Non-Refoulement) Yasağı	67
2.6. Türk Hukukunda Uluslararası Koruma	70
2.6.1. İskan Kanunları	71
2.6.2. Yabancıların İkamet ve Seyahati Hakkında Kanun.....	73
2.6.3. Pasaport Kanunu.....	74
2.6.4. Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında 1994 Tarihli Yönetmelik	76
2.6.5. İltica ve Göç Eylem Planı	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SON DÜZENLEMELERLE TÜRKİYE’DE ULUSLARARASI KORUMA 83

3.1. Genel Olarak.....	83
3.2. İçişleri Bakanlığının 57 Sayılı Genelgesi.....	83
3.3. YUKK ve Geçici Koruma Yönergesi	85
3.4. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.....	87
3.4.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Amacı ve Kapsamı	91
3.4.2. Geri Gönderme Yasağı	92
3.4.3. Türkiye’ye Giriş Çıkış İşlemleri ve Vize İşlemleri	94
3.4.4. İkamet İzinleri:	105
3.4.5. İkamet İzni Verilmesi	107
3.4.6. İkamet İzni Çeşitleri	108
3.4.6.1. Kısa Dönem İkamet İzni.....	108
3.4.6.2. Aile İkamet İzni	109
3.4.6.3. Öğrenci İkamet İzni.....	111
3.4.6.4. Uzun Dönem İkamet İzni	113
3.4.6.5. İnsani İkamet İzni.....	114
3.4.6.6. İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni.....	115
3.4.7. Vatansız Kişiler	115
3.4.8. Sınır Dışı Etme	116
3.4.9. Sınır Dışı Etme ve İdari Gözetim	120
3.4.10. Geri Gönderme Merkezleri	121
3.4.11. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Çerçevesinde Uluslararası Koruma Çeşitleri, Uluslararası Korumanın Haricinde Tutulma.....	124
3.4.11.1. Mülteci.....	124
3.4.11.2. Şartlı Mülteci	125
3.4.11.3. İkincil Koruma	126
3.4.12. Uluslararası Korumada Genel Usuller	129
3.4.12.1. Refakatsiz Çocuklar	130
3.4.12.2. İdari Gözetim	132
3.4.12.3. Kayıt ve Kontrol.....	133
3.4.12.4. Kabul Edilemez Başvurular	135

3.4.12.5. İlk İltica Ülkesinden Gelenler	136
3.4.12.6. Güvenli Üçüncü Ülkeden Gelenler	136
3.4.12.7. Mülakat	137
3.4.12.8. Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi	138
3.4.12.9. Başvurunun Geri Çekilmesi veya Geri Çekilmiş Sayılması	139
3.4.12.10. Karar	140
3.4.12.11. Hızlandırılmış Değerlendirme	140
3.4.12.12. İdari İtiraz ve Yargı Yolu	141
3.4.12.13. Avukatlık Hizmetleri ve Danışmanlık	142
3.4.12.14. Şartlı Mültecinin ve İkincil Koruma Statüsü Sahibinin İkameti	143
3.4.12.15. Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kimlik Belgesi	143
3.4.12.16. Uluslararası Koruma Statüsünün Sona Ermesi	143
3.4.12.17. Uluslararası Koruma Statüsünün İptali	145
3.4.12.18. Gönüllü Geri Dönüş Desteği	145
3.4.13. Entegrasyon ve Vatandaşlık	147
3.5. Uluslararası Koruma Süreçlerinde İş Birliği ve BMMYK'nın Rolü	150
3.6. Geçici Koruma Yönetmeliği	151
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	154
5. KAYNAKÇA	164

GİRİŞ

Bulunduğumuz yüzyılda, devletler ve hükümetler varlıklarının temel taşı olan insana özel bir önem vermektedir. Yaşamak, güvenlik içerisinde olmak, özgürlük gibi haklar, her insanın en doğal hakkıdır. Bu haklar, gerek devletlerin iç hukukunda-ulusal hukukunda gerekse uluslararası hukukta güvence altına alınmış durumdadır.

Devletlerin temelinde, insan olmasına rağmen kendi varlıklarını sürdürebilmeleri için, kendi vatandaşlarının ve diğer egemen devletlere bağlı olan yabancıların bu kurallara uyması gerektiği bilinmektedir. İstenilmemekle birlikte, devletler, kendi vatandaşları ile yabancılar arasında kimi haklardan yararlanılması bakımından, ayrımcılık niteliğinde olmasa dahi ayırım yapmaktadırlar. Yapılan bu ayırımın hukuki kurallar çerçevesinde meşru bir zemine oturtulması, yaşadığımız yüzyılın gereklerinden biridir. Öyle ki; çağımız insan haklarına saygılı, insanı temel alan ve yüksek değerlere sahip medeniyetlerin hüküm sürdüğü bir çağdır.

Tüm bunlara rağmen, ekonomik sosyal ve kültürel gelişimini henüz tamamlayamamış üçüncü dünya ülkelerinin varlığı ve özellikle baskıcı rejimler, ekonomik, sosyal olumsuzluklar, salgın hastalıklar, önemli iklim değişiklikleri nedeniyle, insanların bulundukları yerlerden, kendi öz vatanlarından istekleri dahilinde veya zorla ayrıldıkları da bilinmektedir.

Bu insan hareketleri sonucunda, devletler ve kişiler uluslararası hukuk bağlamında, özellikle uluslar arası düzenlemelerin ışığında, bir takım kurallara uymaya zorunlu kılınmışlardır.

Bu kurallar; yabancılara devletlerin uluslararası koruma sağlama sorumluluğunu getirirken, kişilere de kabul edildikleri devletlerin iç hukuklarına ve bu bağlamda, kamu düzenine ve güvenlik algılarına saygı duyma zorunluluğu vermektedir.

Uluslararası koruma konusu; günümüzde yaşanan, özellikle bölgesel çatışmalar sonucunda meydana gelen kitlesel göçler nedeniyle, ülkemizin de maruz kaldığı insan hareketleri göz önünde bulundurulduğunda karmaşık ve çözümlenmesi güç bir hal almıştır.

2011 yılının bahar aylarında Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları taleplerinden ortaya çıkan ve Kuzey Afrika’da başlayan ve daha sonra Orta-Doğu’ya sıçrayan halk hareketleri;Tunus, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve Yemen’de büyük çapta, Moritanya, Suudi Arabistan, Umman, Irak, Lübnan ve Fas’ta küçük çapta olmak üzere baş gösteren halk ayaklanmaları ve silahlı çatışmalar ve muhalif grupların Suriye’de Esad rejimine karşı başlattıkları halk hareketleri, bir mezhep çatışmasının ve iç savaşın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yaklaşık beş yıldır Suriye’de devam eden bu çatışma ve iç savaş ortamı ile meydana gelen kaotik durum sonucu, can ve mal güvenliği ortadan kalkan çok sayıda Suriyeli, kitlesel olarak ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla, Türkiye, Irak, Ürdün ve Lübnan başta olmak üzere, Orta-Doğu ve Kuzey Afrika’da yoğun nüfus hareketleri başlamıştır¹.

Avrupa Müktesebatı’na uyum çerçevesinde 4 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe giren YUKK ile Türkiye, uluslararası alanda kendi üzerine düşeni yapmış ve bu insanlara kimi zaman uluslararası koruma teamüllerinin ve 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme’nin-1951 Sözleşmesi- dahi üzerinde bir koruma sağlamaya çalışmıştır. Adından anlaşılacağı üzere, bu kişiler için sağlanan koruma geçici koruma niteliğinde olup, AB’de sınırlı bir süreye tabi olarak kabul edilmesine karşın, Türkiye’ye kabul edilen Suriyeliler açısından bakıldığında, bu korumanın süreye tabi tutulmadığı görülmektedir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, uluslararası koruma konusu tarihi gelişimi ile birlikte ele alınmakta, bugüne kadar devletlerin taraf olduğu uluslararası koruma konulu andlaşmalar incelenmektedir. Bu bağlamda, düzenlemelerde ve öğretide geçen kavramların üzerinde durulmakta ve ilgili yerlerde Türkiye açısından mevzuatımızdaki kavramlar yorumlanmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, uluslararası koruma konuları ve uluslararası koruma türlerine yer verilmektedir.

¹ ODMAN, M. Tevfik, “Türkiye’ye Kabul Edilen Suriyeliler”, **Güncel Hukuk Dergisi**, Ocak 2015, s. 40.

Üçüncü bölümde ise, konu Türkiye açısından ele alınmakta ve 4.4.2013 tarihinde yürürlüğe giren YUKK ve içeriğinde öngörülen uluslararası koruma ve bununla bağlantılı olan yabancılarla ilgili konular ayrıntılı şekilde ele alınmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI KORUMA

1.1 Uluslararası Korumaya Giriş

Tarih boyunca, insanlar baskı ve zulüm, silahlı çatışma veya değişik şiddet ve siyasi olaylar nedeniyle, yurtlarını terk ederek güvenli bölgeler veya devletlere gitmek zorunda kalmışlardır. Fakat, 20. yy değin, maalesef bu insanların korunmasına ilişkin standartlar tespit edilememiş ve düzenlemeler yapılamamıştır.

1950’li yıllardan itibaren, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği-BMMYK- gibi, oluşturulan kurumlar, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile 1954 Tarihli Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme-VKHSİS- gibi yapılan düzenlemeler ve kabul edilen standartlar sayesinde, bu kişilerin ihtiyaçlarına cevap vermeye ve uluslararası düzeyde, korunmalarına çalışılmaya başlanılmıştır.

Bu şekilde yerlerinden edilmiş kişilerin korunması ve onlara yardım yapılması, kimi hakların kendilerine tanınması konusundaki yükümlülük ve sorumluluk öncelikle, devletlere düşmektedir. Bu konudaki sorunları çözme ve kolaylıklar sağlama konusunda ise, BMMYK, Uluslararası Göç Örgütü- IOM-International Organization for Migration, Kızılhaç ve Kızılay gibi, sivil toplum kuruluşları-STK önemli rol oynamaktadırlar.

Uluslararası Hukukta genellikle, bu kişilerin sorunlarının çözülmesi ve koruma altına alınmaları, geri göndermeme-non-refoulement, gönüllü geri gönderme, kabul edildikleri ülkeden başka üçüncü bir ülkeye yerleştirme, bulundukları ülkede gerek geçici gerekse sürekli koruma altına alınma ve entegrasyonlarının sağlanarak vatandaşlığa alınma şekillerinde gerçekleştirilmektedir.

1.2. Uluslararası Koruma Kavramının Tarihsel Gelişimi

İnsanlığın başlangıcından günümüze kadar, insanlar yaşadıkları alanlardan başka alanlara göç etmektedir. Yaşam mücadelesi içerisinde, genel itibariyle doğal afetler, iklim koşulları, sistematik şekilde insan hakları ihlalleri veya savaşlar veya yeni yaşam alanları bulma arayışları nedeniyle, değişik şekillerde nüfus hareketleri meydana gelmiştir. Nüfus hareketlerine bağlı olarak da, mağdur konumunda olan kendi vatandaşı

oldukları ülkelerin korunmasından yararlanamayan bu kişilerin korunması bağlamında, uluslararası koruma kurumu ortaya çıkmıştır.

Bu nedenlere bağlı olarak özellikle, sığınma hakkı ve sığınma kavramlarının ortaya çıktığı tarih kesin olarak bilinmemekle birlikte, bu tür nüfus hareketlerinin örneklerine MÖ 2000’li yıllardan itibaren rastlanmaktadır. Hitit ve Aztek Medeniyetleri’nde mültecilik ve hatta uluslararası korumanın en genel şekli olan geri göndermeme prensibinin, bu dönemlerde uygulandığı görülmektedir. Hitit Kralı Kral Urhi, amcası tarafından tahttan uzaklaştırılmış ve Mısır’a gönderilmiş ve burada mülteci kalmıştır. Azteklerde öngörülen, “eğer bir esir kendi sahibinden kaçarsa ve korunmak için size gelirse, onu geri göndermeyin, o sizin yerlerinizden birinde yaşayabilir ve siz ona kötü ve kaba davranmayın” ifadesi ise, geri göndermeme-non-refoulement ilkesinin eski çağlardaki bilinen örneklerini oluşturmaktadır².

Mültecilik, sığınma, iltica ve göç olgularına dair, modern çağın ilk örnekleri Otuz Yıl Savaşları’ndan hemen sonra verilmiştir. 1618-1648 yılları arasında meydana gelen ve görüntü itibarıyla dini sebeplere dayanan, aslen siyasal egemenlik kavgalarının sonucu olan bu savaştan kaçan insanların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur³.

1648 Vestfalya Barışı’ndan günümüze kadar olan süreçte, devletler karşılıklı olarak egemenliklerini tanıma yoluna gitmişlerdir. Böylece, 18. yy sonlarında ortaya çıkan milliyetçilik akımı, sınırları aşan insanlar için kimlik tanımını gerektirmiştir⁴. Bu dönemlerde, sığınmacılık ve mültecilik uygulaması, sınırı geçen bu insanlara, devletlerin, tamamen laissez-faire-bırakınız yapsınlar anlayışına dayanan bir uygulama halini almıştır.

Otuz Yıl Savaşlarının ardından 150.000 Avusturya ve Bohemyalı yurtlarından ayrılmıştır⁵. 1685 yılında Fransız Kralı 14. Lui’nin Fontainebleau Fermanıyla, Huguenot’ların Fransa’dan ayrılıp Avrupa’nın Almanya, Prusya, İngiltere gibi, aslında

² ODMAN, M. Tevfik, **Mülteci Hukuku**, AÜ. SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995, s. 6-7.

³ PEKER, Bülent, SANCAR, Mithat, **Mülteciler ve İltica Hakkı Yaşamın Kıyısındakilere Hoşgeldin Diyebilmek**, İnsan Hakları Derneği Yayınları, Ankara, s. 2-3.

⁴ BARNET, Laura, “Global Governance and the Evolution of the International Refugee Regime”, **International Journal of Refugee Law**, 2002, Vol 14, No:2/3, s. 244.

⁵ PEKER ve SANCAR, y.a.g.e., s. 2-3.

muhafazakar olan ülkelere göç etmelerine sebebiyet vermiş ve bu ülkeler Protestan olan Huguenot'ları, Avrupa'daki güç dengesini korumak ve yükselen Fransız egemenliğini sınırlandırabilmek için kabul etmişlerdir⁶. 1685 Fransa'sının yaşadığı katliamın sonucu ise, yerinden edilen Huguenot'ların sayısı Otuz Yıl Savaşlarında yerinden edilenlerin tam iki katı olarak tarihe geçmiştir⁷.

20. Yy, büyük savaşların ve bağımsızlık mücadelelerinin, bununla beraber milyonlarca insanın katıldığı göç ve iltica hareketlerinin yaşandığı bir yüzyıl olmuştur. Dolayısıyla, mülteci hareketleri, uluslararası bir sorun haline gelmiş ve bu soruna çözümler üretilme çabalarına girilmiştir. Mülteci hukukunun temelleri bu dönemde şekillenmeye başlamış, birtakım düzenlemeler ve uygulamalarla sistemleştirilmeye çalışılmıştır⁸.

Mültecilik olgusu, özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'ndan sonra ülkelerinden kaçanların durumu ile ilgili olarak gündeme gelmiş ve hukuki statülerinin belirlenmesine çalışılmıştır. Genel olarak bu konuda yapılan sözleşmelerde, mülteciler kendi lehlerine olan hükümler saklı kalmak koşuluyla, yabancılarla eşit statüde tutulmuşlardır. Bunlardan başka, bir mültecinin vatandaşı olduğu ülkenin, kendi vatandaşları hakkında kabul etmiş olduğu ve aleyhe hüküm doğuran bazı tedbirlerin mültecilere karşı uygulanamayacağı kabul edilmiş, ayrıca mülteciler hakkındaki sözleşme hükümlerinin, tüm mültecilere ırk, din, milliyet belli bir sosyal gruba mensubiyet veya siyasi düşünceleri bakımından herhangi bir farklılık gözetilmeksizin yerine getirilmesi de öngörülmüştür⁹. 1920 tarihinden 1951 Sözleşmesi'nin imzalandığı döneme gelene kadar yavaş yavaş gelişen Mülteci Hukuku, iki farklı döneme ayrılmıştır¹⁰.

Milletler Cemiyeti-MC dönemi olarak değerlendirilen ilk dönemde, 1912 yılında patlak veren Balkan ve Birinci Dünya Savaşları ile Avrupa, Asya ve Orta Doğu'yu kapsayan ve milyonlarca insanı içeren büyük göç olayları meydana gelmiş ve bu durum,

⁶ TANERİ, Gökhan, **Uluslararası Hukukta Mültecilerin ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement) İlkesi**, Bilge Yayınevi, Baskı 1, 2012, s. 22

⁷ PEKER ve SANCAR, **Mülteciler ve İltica**, s. 2-3.

⁸ ODMAN, **Mülteci Hukuku**, s. 14-15.

⁹ SÖNMEZOĞLU, Faruk-ARİBOĞAN, Ülke-AYMAN, Gülden-DEDEOĞLU, Beril, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Yayınlar, Basım 4, 2010, s. 498.

¹⁰ ODMAN, y.a.g.e., s. 14-15.

tüm dünyayı ilgilendiren bir insanlık sorunu olarak ortaya çıkmıştır. MC kurulduktan sonra, Cemiyetin kuruluş amacına bağlı olarak, bu kuruluşun önderliğinde bir takım girişimlere başlanmıştır¹¹. Fridjtof Nansen, 1921 yılında, MC Yüksek Komiserliği'ne getirilmiş ve Birinci Dünya Savaşı tutsaklarının ülkelerine geri dönüşü amacıyla, Nansen bazı ülkelerdeki gönüllü kuruluşların desteğiyle, literatürde “Nansen Pasaportu” olarak bilinen bir kimlik çıkarmış ve bu pasaportun 52 ülkede geçerliliğini sağlamıştır¹². 1941 yılı başlarında, savaştan zarar gören ülkelerin onarımı ve savaş kurbanlarına çeşitli yardımların sağlanabilmesi için girişimlerde bulunulmuş ve 1943 yılında, Washington'da 44 ülkenin katıldığı bir andlaşma imzalanmıştır. Bu andlaşma ile Birleşmiş Milletler Yardım ve Yeniden Yapılanma Yönetimi adı altında bir teşkilat kurulmuştur. Bu Teşkilat, 1938 yılında kurulan Hükümetler Arası Mülteciler Komitesi'nin aksine, işgal altındaki topraklarda bulunan kişilerin, kendi vatanlarına geri dönmek isteyenlerle ilgili görev yapmak üzere organize olmuştur. Böylece, Birleşmiş Milletler Yardım ve Yeniden Yapılanma Yönetimi, uluslararası himaye ve mülteci statüsünün doğal yoldan sona erdirilmesine ve sorunun ortadan kaldırılmasına çalışmıştır¹³.

Daha sonra, 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 2-25 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de düzenlenen Mültecilerin ve Vatansız Kişilerin Statüsü Hakkındaki Birleşmiş Milletler Konferansı'nda kabul edilmiştir.

1951 Sözleşmesi, mültecilerin haklarını, yükümlülüklerini ve devletlerin başta geri göndermeme ve uluslararası koruma olmak üzere, yükümlülüklerini ayrıntılı şekilde belirlemektedir.

Bu bağlamda, 1951 Sözleşmesi'ne göre mülteci; ***“ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi”***dir.

¹¹ GÖNLÜBOL, Mehmet, **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma, Milletlerarası Siyasi Teşekküllerin Tarihi Gelişimi ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı**, AÜ. SBF Yayınları, Ankara, 1964, s. 69.

¹² ODMAN, **Mülteci Hukuku**, s. 14-16.

¹³ UNHCR Branch Office, Quaderni, Italy, t. y. s. 36.

Genel olarak mülteci, 1951 Sözleşmesi paralelinde ve ona uyumlu biçimde, ülkesinde ırk, din, milliyet, belli bir sosyal gruba mensubiyet veya siyasi düşünce sebebiyle, kendisini baskı altında hissederek, kendi devletine güvenini kaybeden, kendi devletinin ona tarafsız davranmayacağı düşüncesiyle ülkesini terk edip başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve bu talebi o ülke tarafından kabul edilen kişi, şeklinde tanımlanmaktadır¹⁴.

Bir başka tanıma göre, mülteciler hukuken belli bir ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olmalarına rağmen dini, ırkı, ekonomik, siyasi veya sosyal sebeplerden dolayı vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye geçici olarak sığınmış kişilerdir¹⁵.

MERAY'a göre, mülteciler kısa süreli ve uzun süreli olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Kısa süreli mülteciler-*short term refugees veya displaced persons*, ülkelerini bir siyasi kaos veya savaş yüzünden terk ederek başka ülkelere gitmiş kişilerdir. Mevcut kaos sona erince veya barış sağlanınca, kısa süreli mültecilerin ülkelerine dönmeleri imkan dahilindedir. Uzun süreli mülteciler-*long term refugees* ise, belki de hayatlarının sonuna kadar sürebilecek bir dönem için mülteci statüsünden çıkamayacak ve ülkesine asla dönemeyecek kimselerdir¹⁶.

1.2.1. Milletler Cemiyeti Dönemi

Gelişim sürecinde, mülteci hukukunun kaynağını, 1920'li yıllardan başlayarak MC bünyesinde, bir kaç devletin taraf olduğu, mültecilerin hukuki durumlarını belirlemek amacıyla yapılan sözleşmeler oluşturmaktadır. Düzenlenen sözleşmelere, çekincelerle de olsa, az sayıda devletin taraf olması, mülteci hukukunun ve buna bağlı olarak düzenlenen sözleşmelerin uygulama alanının gelişmesini kısıtlamıştır. 1938 yılına gelindiğinde, Almanya'dan istekleri dışında göç ettirilen insanlara yardım edebilmek amacıyla, MC'ne üye olan devletler tarafından Hükümetlerarası Mülteciler Komitesi- IGCR-Inter Governmental Committee on Refugees kurma girişimleri başlamıştır. Kurulması planlanan komite amaçları doğrultusunda yapılan mülteci

¹⁴ TANERİ, **Uluslararası Hukukta Mülteciler**, s. 18.

¹⁵ DOĞAN, Vahit, **Milletlerarası Hukuk**, Seçkin Yayıncılık, Baskı 1, 2010, s. 131.

¹⁶ MERAY, Seha, **Devletler Hukukuna Giriş**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Gözden geçirilmiş 3. Bası, 1968, s. 247.

tanımları, üye devletler tarafından tam destek alamayarak, tüm üye devletlerin kabul ettiği bir tanıma ulaşılamamıştır. Tüm çalışmalara rağmen, etkin bir sonuç alınamamış ve konu netlik kazanmamıştır. Ancak, her ne kadar bir sonuç elde edilemese de yapılan tüm bu çalışmalar, Uluslararası Mülteci Örgütü Anayasası-UMÖA, BMMYK Tüzüğü ve özellikle 1951 Sözleşmesinde kullanılmıştır¹⁷.

Bu dönemde, genel itibariyle Birinci Dünya Savaşı'nın akabinde hızla artan nüfus hareketleri, tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Dünya üzerinde meydana gelen bu gelişmeler karşısında, yeni ve daha modern yaklaşımlarla sorun çözülmeye çalışılmıştır. Fakat devletler, her geçen gün artan mülteci sorununa farklı bakış açılarından yaklaşmışlardır. Ağırlıklı olarak yapılan tanımlar, dini inanç, ırk ve siyasi düşünce ayrılıkları gibi, etkenlerden kaynaklanan ikamet ülkesinin değiştirilmesine yönelik yapılmaya çalışıldığından, konuyu yeterince aydınlık platformlara taşıyamamıştır¹⁸.

1.2.2. Birleşmiş Milletler Dönemi

İkinci Dünya Savaşı sırasında, özellikle Avrupa'da büyük ölçekte insan hakları ihlalleri yaşanmaya başlamıştır. Mülteci sorunu ve bununla ilgili yapılacak düzenleme, 26 Haziran 1945 Tarihinde San Francisco'da imzalanan Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın 24 Ekim 1945 Tarihinde yürürlüğe girmesi ve BM'in kurulmasıyla birlikte, gündemin en önemli konusunu oluşturmuştur. İlk olarak 1946 yılında, alanda oluşan boşluğu önlemek amacıyla, IGCR'nin görevleri, Uluslararası Mülteci Örgütü'ne- IRO-International Refugee Organization devredilmiş, akabinde de, 10 Aralık 1948 tarihinde, Genel Kurulda, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi-İHEB kabul edilmiştir. Beyanname'nin kabulü ile klasik insan hakları bağlamında, sığınma hakkı da düzenlenmiştir¹⁹. Ancak, bu evrede dahi, IRO'nün attığı adımlara rağmen, örgütlenmenin ve uluslararası korumanın yetersizliği hala dikkatleri çeker nitelikte bulunmaktadır. Bu durum karşısında, 14 Aralık 1950'de sığınmacı ve mültecilere daha etkin uluslararası korunma sağlayabilmek ve sorunlarına daha etkili ve kalıcı çözümler

¹⁷ GILL, Guy Goodwin, **The International Refugee in International Law**, Oxford New York, Oxford University Press. 1996, s. 5-6.

¹⁸ STEINBACK, Daniel J. "The International Refugee Definition", **Ucl Law Review**, Vol 45, s. 806.

¹⁹ İHEB madde 14: "1. Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır; 2. Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz."

bulabilmek amacıyla, BM Genel Kurulu, BMMYK'liğini kurmuş ve Komiserlik, 1 Ocak 1951 tarihinde, çalışmalarına başlamıştır. Atılan bu adımlarla çalışmalar sürdüğü sırada, 28 Temmuz 1951 Tarihinde, BM Genel Kurulunda, 26 devlet tarafından Cenevre'de, 1951 Sözleşmesi kabul edilerek 22 Nisan 1954 Tarihinde de yürürlüğe girmiştir. 1951 Sözleşmesi'nde yapılan mülteci tanımı yönünden önemli olan, tarihi ve coğrafi sınırlamalar öngörülmüş olmasıdır²⁰. Burada yapılan tarih sınırlaması, 1 Ocak 1951 den önce, Avrupa'da meydana gelen olayları kapsamakla birlikte, zaman içerisinde meydana gelen yeni olaylar ve gelişmelerden kaynaklı, nüfus hareketlerinde ve mülteci sayısında meydana gelen artış, ülkeleri bu sınırlamayı gözden geçirmeye sevk etmiştir. 1951 Sözleşmesi'nde yapılan bu sınırlamalarla yaşanan sıkıntıların ardından, coğrafi ve tarih sınırlaması olmaksızın, kişilerin mülteci statüsünü kazanabilmeleri için, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü düzenlenmiştir²¹. Söz konusu Protokol ile tarih sınırlamasının kaldırılmasının yanında, coğrafi sınırlama da kaldırılmış ve taraf devletlerce herhangi bir sınırlama olmadan uygulama yapılması yolu açılmıştır.

28 Temmuz 1951 tarihinde, yalnız 1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olayların sonrasında mülteci statüsüne haiz olan kişileri kapsamına alan, 1951 Sözleşmesi Cenevre'de imzalanarak yürürlüğe konulmuştur. Ancak, 1951 Sözleşmesi'nin kabulünden sonra, yeni mülteci hareketlerinin ortaya çıkmıştır. 1951 Sözleşmesi'nin kapsamı dışında kalan yeni mülteci durumundaki kişilerin de, bu Sözleşme'nin kapsamına girebilmesi açısından, 1967 Protokolü ile 1 Ocak 1951 tarih sınırlamasına bakılmaksızın tüm eşit hukuki statüden yararlanmaları ve Taraf Devletlerin, Protokolü herhangi bir coğrafi sınırlama yapmaksızın uygulayacakları yönünde yeni düzenleme yapılmıştır.

Türkiye; 1951 Sözleşmesi'ni, 359 Sayılı Onay Kanunu²² ile 29 Ağustos 1961 tarihinde kabul etmiştir. 1951 Sözleşmesi'ne Ek 1967 Protokolü'nü de, 6/10266 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı-BKK²³ ile onaylayarak kabul etmiştir. Türkiye, hem 1951

²⁰ 1951 Sözleşmesi, Madde. 1/B(1)-a.

²¹ ODMAN, *Mülteci Hukuku*, s. 41.

²² Resmi Gazete, 5 Eylül 1961, Sayı: 10898.

²³ Resmi Gazete, 5 Ağustos 1968, Sayı: 12968.

Sözleşmesi'ni hem de 1967 Protokolü'nü onaylarken Sözleşmeden kaynaklanan bir hak olarak coğrafi çekince hakkını devam ettirmek suretiyle taraf olmuştur.

1.2.2.1. Nansen Pasaportu

Ülkelerarası çatışmalar veya iç savaşlar sonucunda, insanlar yerlerinden ve yurtlarından ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bu insanlara yardım amacıyla uluslararası arenada yapılan çalışmalar, ilk olarak 1919-1939 yılları arasında beş milyondan fazla insanın başka ülkelere göç etmesiyle karşımıza çıkmıştır²⁴. Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra, BM tarafından, 1921 yılında ilk Mülteciler Yüksek Komiseri olarak Norveç Delegasyonunun Başkanı Fridtjof Nansen atanmıştır. Yapmış olduğu ilk çalışmalar sonucunda, yerinden edilmiş kişilerle ilgili olarak asıl sorunun, uluslararası geçerli olan bir hüviyet kartının olmadığını tespit etmiş olmasıdır. Bunun sonucunda, kendi adıyla anılan “Nansen Pasaportu” nu çıkartmıştır. Nansen'in uluslararası toplum tarafından da kabul gören bu çalışması, mültecilere uluslararası koruma sağlanmasının ilk hukuki belgesi olmuştur²⁵. Nansen Pasaportu, 52 ülke tarafından kabul edilmiştir²⁶.

BM Pasaportu²⁷ olarak da bilinen, Nansen Pasaportu ile yerlerinden edilmiş kişilerin, imzacı elliki devlette seyahat etmeleri sağlanmıştır. Nansen Pasaportu, 15 Temmuz 1950 Tarihli ve 5682 Sayılı Pasaport Kanununun-PK Tabiiyetsizler Başlıklı 26. maddesinde, “Aşağıda yazılı şahıslara, Türkiye için giriş vizesi verilmesi İçişleri Bakanlığının-Bakanlık müsaadesine bağlıdır:

A) Tabiiyetsizler (Haymatlozlar);

B) Nansen pasaportu hamilleri;

C) Seyahat belgeleri (Afidavit, Lese-pase ve saire) ve benzeri vesika hamilleri.” şeklinde düzenlenmiştir.

²⁴ **Sivil Toplum Kuruluşları İçin Mültecilere Destek El Kitabı**, www.hyd.org.tr, Erişim Tarihi: 01.09.2014.

²⁵ ÖZKAN, Işıl, **Göç İltica ve Sığınma Hukuku**, Seçin Yayınevi, Birinci Baskı, 2013, Ankara, s. 49.

²⁶ ODMAN, **Mülteci Hukuku**, s. 16.

²⁷ tr.wiktionary.org, Erişim Tarihi: 22. 08. 2014.

Bu gibi belgeleri hamil bulunanlara, Türkiye’den sonra gidecekleri veya geldikleri memleketlerin giriş vizesini hamil bulundukları takdirde, Bakanlığın müsaadesi olmaksızın transit vize verilebilir denilmek suretiyle, Nansen Pasaportu Ulusal mevzuatımızda da düzenlenmiştir²⁸.

Nansen, Lozan Barış görüşmelerine katılmış ve 1922 yılında Türk-Yunan Savaşı sonrasında, Anadolu’dan Yunanistan’a gitmek isteyen bir milyonun üzerindeki Rum ile yarım milyondan fazla Türk’ün çeşitli yerlere gönderilmesi, Trakya’da bulunan göçmenlerin Suriye’ye yerleştirilmesinde önemli rol oynamıştır²⁹.

1.2.2.2. 1948 Tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

BM Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 Tarihinde Paris’de kabul edilen İHEB’nin 14. maddesi, “1. Herkes zulüm karşısında, başka ülkelere sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir. 2. Gerçekten siyasi nitelik taşımayan suçlardan veya BM’nin amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerden kaynaklanan kovuşturmalar söz konusu olduğunda bu haktan yararlanılamaz.” şeklinde olup, sığınma hakkını, insan hakları içerisinde, klasik temel haklardan biri olarak düzenlemiştir³⁰.

Devletlerin uluslararası hukukta, başka devletlere ve vatandaşlarına herhangi bir şekilde zarar vermeme yükümlülüğü vardır³¹. Şayet, bir devlet andlaşma ile yükümlülük altına girmişse, yabancıların sığınma hakkını tanımak zorundadır. Geçmişte, bir andlaşma söz konusu olmadığı takdirde, bu konuyla ilgili uluslararası yapılageliş kuralı ya da hukuk genel ilkesi bulunmadığı kabul edilerek sığınma hakkından söz edilememekteydi. Bununla birlikte, UAD 20 Kasım 1950 tarihli sığınma hakkı davası kararında, o dönemde henüz sığınma hakkına ilişkin devletlerin hukuksal yükümlülüğü olduğuna dair bir görüş ve yapılageliş kuralı oluşmadığını da belirtmemiştir³². İHEB’nin 14. maddesinde, menşei ülkesinde zulümle karşı karşıya olan kişilerin, yaşadıkları

²⁸ ODMAN, **Mülteci Hukuku**, s. 16-17.

²⁹ ÖZKAN, **Göç İltica**, s. 49-50.

³⁰ General Assembly Resolution 217 a (iii) of 10 December 1948, **Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler**, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği Yayını, Ankara 1998, s. 168-173.

³¹ **Palmas Adası Davası Hakem Kararı**, T. 4. 4. 1928, PCA vol. II, s. 839.

³² ÖZKAN, y.a.g.e., s. 57.

zulüm nedeniyle bir diğer ülkeye sığınma hakkı kabul edilirken, insanlığa karşı suçlar olarak da nitelendirilen, kasten öldürme, kasten yaralama, işkence, eziyet veya köleleştirme, kişi hürriyetinden yoksun kılma, bilimsel deneylere tabi kılma, cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı, zorla hamile bırakma, zorla fuhşa sevk etme fiillerinin; siyasal, felsefi, ırki veya dini saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda sistemli olarak bu suçları işleyenler açısından da, bu maddenin uygulanmayacağını belirtmiştir³³.

“Gerçekten de siyasi olmayan suçlar veya BM’in amaçları ve ilkelerini ihlal eden davranışlardan kaynaklanan kovuşturmalar söz konusu olduğunda, bu hakka başvurulamaz”³⁴. denilmek suretiyle, maddenin 2. fıkrasında mültecilere tanınan hakların yanı sıra, diğer vatandaşların da veya sığınılan ülkenin vatandaşlarının genel asayiş ve güvenlikleri açısından hakkın özünü korumak ve kötü niyetli uygulamaları önlemek maksadıyla, kişilerin sığınma hakkı koruma alanının dışında kalan kısım belirlenmiştir.

İHEB, uluslararası hukuk açısından, bir sözleşme olmadığından, uluslararası hukukta bağlayıcı niteliği bulunmamaktadır. Buna karşılık çok fazla sayıda ülke tarafından kabul edilmesi ve aralarında konsensüs sağlanması nedeniyle, devletler bakımından siyasal ve ahlaki yönlerde göz önüne alınması gerekme ve ayrıca içeriğindeki hakların hemen hemen tümü de yapılageliş kuralı oluşturduğundan devletler tarafından uygulanmaktadır. Ancak, içeriğindeki haklar yönünden takip, denetim ve yaptırım mekanizmaları bulunmamaktadır. Bu nedenle İHEB’nde tanımlanmış haklar için, ayrı ve özel sözleşmeler düzenlenmesi ihtiyacı hasıl olmuştur³⁵.

1.2.2.3. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü

Yukarıda da değinildiği üzere, 1951 Sözleşmesi ile bu Sözleşme’ye Ek 1967 Protokolü, halen uluslararası hukukta, mültecilerle ilgili en ayrıntılı kuralları içeren ve evrensel nitelikte olan ilk düzenlemedir. 1951 Sözleşmesi, günümüz koşullarında yeni

³³ PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, Gözden geçirilmiş 2. Bası, 2005, s. 215.

³⁴ **İHEB**, Madde 14 2. Fıkra.

³⁵ KILIÇ, Taner, “Bir İnsan Hakkı Olarak İltica”, **www. mültecihaklari.org**, Erişim Tarihi: 02. 07. 2014.

karşılaşılan nüfus veya insan hareketlerine uygulanacak hükümleri olmamasına ve kimi eksiklikleri olmasına karşın, mükemmelliğini korumaya devam etmektedir. Üzerinde herhangi bir değişiklik yapılması veya başka bir sözleşme yapılması düşünülmemektedir.

1.2.2.3.1. 1951 Cenevre Sözleşmesi

1951 Sözleşmesi, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre’de BM Genel Kurulunda kabul edilmiştir. 1951 Sözleşmesi olarak anılan ve süreç içerisinde mülteci tanımını yapan ilk yazılı metindir. Mülteci hukukunun dönüm noktası olarak kabul edebileceğimiz Sözleşme’nin, mülteci haklarını detaylandırılması, mültecilerin geri iadesinin koşulları ile geri göndermeme-non-refoulement ilkesini hüküm altına alması, en önemli özelliğidir³⁶.

1951 Sözleşmesi, mülteci hukukunun uluslararası bağlayıcılığı olan en önemli aracıdır. Sözleşme, genel itibariyle mültecilerin hukuki açıdan kimler olduğuna yönelik hükümler içermesinin yanı sıra da, mültecilerin mülteci olarak kabul edildikleri ülkelerde yararlanabilecekleri eğitim, sosyal güvenlik, çalışma, barınma, belge sahibi olma ve hareket serbestliği gibi, çok sayıda haklarının neler olduğunu da göstermektedir³⁷.

1951 Sözleşmesi’nin başlangıç bölümünde, sözleşmeye taraf devletler “mültecilerin hukuki durumuna ilişkin daha önce imzalanan milletlerarası andlaşmaların tekrar gözden geçirilmesi ve bir araya getirilmesinin, bu andlaşmaların alanının ve bunların mülteciler için sağladığı uluslararası himayenin, yeni bir andlaşma yoluyla genişletilmesinin arzu edilir olduğunu dikkate alarak”, Sözleşmeyi oluşturmuşlar ve 1. maddesinde aynen “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar

³⁶ KILIÇ, **Bir İnsan**, Erişim Tarihi: 02. 07. 2014.

³⁷ ÖZCAN, Mehmet, **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku, Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı**, USAK Yayınları, Ankara, 2005, s. 14-15.

sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs³⁸” ifadesini yazmak suretiyle, mülteciyi tanımlamışlardır. Ancak, Sözleşme’nin mülteci tanımını yaparken 1951 yılından önce meydana gelen olaylarla sınırlandırması, taraf devletlere seçimlik bir hak tanımakla³⁹ birlikte, ayrıca Sözleşme imzacı devletlere mültecilerin kabul edileceği coğrafyaya ilişkin bir kısıtlama hakkı da tanımıştır. 1951 Sözleşmesi’nde mülteciliğin tanımlaması esnasında, tarihi ve coğrafi çekincelerin taraf ülkelere konulabileceğini kabul edilmiştir. 1 Ocak 1951 tarihinden sonra meydana gelen olaylar, Sözleşme kapsamına dahil edilmemişken, coğrafi çekince konusunda ülkelere esneklik tanınarak, sadece Avrupa ülkelerinden gelen mülteciler ile diğer Avrupa dışından gelen mültecilerin kabul edilmesi arasında seçim yapılması sağlanmıştır. Sözleşme’de böyle bir ayırım yapılmasının gerekçesi de, Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıcı baz alınarak, Avrupa’dan yerinden olmuş mültecilerin esas alınmasının yanı sıra, kurulan mülteci rejiminin o dönem içerisinde Avrupa merkezli olmasından kaynaklanmaktadır⁴⁰.

1.2.2.3.2. 1967 Protokolü

Her ne kadar, 1951 Sözleşmesi pek çok ülke tarafından kabul edilmiş olsa da, gelişen olaylar ve güncel algılar karşısında, Sözleşme’nin hükümleri yetersiz kalmaya başlamıştır. Ağırlıklı olarak tarihi ve coğrafi kısıtlama getirilmesi pek çok mültecinin, fiilen Sözleşme kapsamına girememeleri nedeniyle, uluslararası korumadan faydalanamamalarına neden olmuştur. Fiili olarak mülteci korumasından faydalanamayanlar göz önünde tutularak, 1951 Sözleşmesi’ne Ek Protokol düzenlenmiş ve 1967 yılında yürürlüğe girmiştir.

Tarih ve coğrafi kısıtlamadan kaynaklı ortaya çıkan sorunların giderilmesi amacıyla, Protokolün 1. maddesinin 2. Fıkrası, 1951 Sözleşmesi’ne konulan “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar” cümlesini kaldırmış, mülteci tanımına uyan herkesi, tarihi çekince olmadan mülteci statüsüne almıştır. Ayrıca, Protokol’ün 1. maddesinin 3. fıkrası ile Sözleşme’de yer alan coğrafi kısıtlama da kaldırılmıştır. Ancak, burada daha önce 1951 Sözleşmesi’ni coğrafi çekinceyle imzalayan ülkelerin

³⁸1951 Sözleşmesi, Madde 1.

³⁹ ÖZKAN, *Göç İltica*, s. 80.

⁴⁰ KUHLMAN, Tom, “Towards A Definition of Refugees”, *Refugee Studies Centre*, 5 March 1991.

isterlerse, bu çekincelerini sürdürebilecekleri yönünde bir hüküm konularak, bu konuda çekince koyan ülkeler serbest bırakılmıştır. Coğrafi çekince koymayan ülkeler ise, Protokol hükümlerini coğrafi sınırlama olmaksızın yerine getireceklerdir⁴¹.

Ancak, mülteci tanımının maddi içeriği Protokol’de değiştirilmemiştir. Gerekli değişikliğin yapılmaması savaş, politik ya da ekonomik bunalımlar veya doğal afetler sebebiyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan kişilerin de facto durumu da Protokol’de ele alınmamış olup, bu durum bir sorun olarak varlığını korumuştur⁴².

Yukarıda belirtilen olaylar kişilerin üzerinde bir korku oluşturmaya rağmen, Sözleşme’de yer verilen baskı ve zulüm gerekçesiyle ortaya çıkmış bir korku değeri taşımadığı gerekçesiyle, bu duruma maruz kalanlar Sözleşme kapsamı dışında bırakılmışlardır⁴³.

Türkiye, 1967 Protokolü’ne 6/10266 Sayılı Kararla 1 Temmuz 1968 yılında katılmıştır⁴⁴. “1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar “ ibaresini kendi açısından kaldırmayı uygun bulmuştur. Bu kararı alırken Protokol’ün 7. maddesinde yer alan “ ihtirazi kayıtlar ve beyanlar “ hükmünden faydalanmıştır. Maddede yer verilen “beyanlar”, ifadesi nedeniyle, Sözleşme’ye çekince konulmadığı, deklarasyonla beyanda bulunulduğu görüşleri ileri sürülmektedir. Sözleşme 29 Ağustos 1961 tarihli 359 Sayılı Kanunla kabul edilmiş ve bu Kanunun 2. maddesinde yer alan “Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye’de Türk uyruklu kimselerin hakkından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz” şeklindeki çekince ve coğrafi sınırlandırma açısından, sadece Avrupa ülkelerinde meydana gelen iltica olayları koşuluna bağlı kalınacağına dair çekince ile coğrafi sınırlandırmanın devamı konusunda ısrarcı olduğunu belirtmiştir⁴⁵. Her ne kadar, coğrafi sınırlandırma ve çekince bakımından, Türkiye’nin bu tutumu bazı mülteci hakları savunucuları tarafından eleştirilse de, Türkiye 1951 Sözleşmesi’nde yer bulan ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba aidiyet veya siyasi düşünceleri nedeniyle, tarih sınırlandırması olmadan Avrupa’dan Türkiye’ye iltica talebinde bulunacak kişilerin taleplerini değerlendirmeye alacağını taahhüt

⁴¹ ÖZCAN, **Avrupa Birliği**, s. 17.

⁴² ODMAN, **Mülteci Hukuku**, s. 42.

⁴³ ODMAN, y.a.g.e., s. 42.

⁴⁴ **Resmî Gazete**, 5 Ağustos 1968, Sayı: 12968.

⁴⁵ ODMAN, y.a.g.e., s. 169.

etmiştir. Bu durumda, Türkiye uluslararası hukuk yönünden mülteci statüsü tanıma yükümlülüğünü yerine getirmiştir. Avrupa ülkeleri haricindeki sığınma taleplerini karşılama gibi, uluslararası bir yükümlülüğü yoktur. Bununla birlikte, Avrupa ülkeleri dışında kalan ülkelere gelen talepleri değerlendirmesi mümkündür ve bunu engelleyen bir durum da söz konusu değildir. Bu konuyla ilgili 30 Kasım 1994 tarihli Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul Ve Esas Hakkında Yönetmeliğe-1994 Yönetmeliği göre Avrupa ülkeleri dışında kalan ülke insanların yaptıkları başvuru değerlendirilirken bu kişilerin mülteci değil sığınmacı olarak değerlendirileceği konusunda hükümlere yer verilmiş ve konu açıklık kazanmıştır⁴⁶.

1.3. Uluslararası Koruma, Mülteci, Sığınmacı ve Genel Tanımlar

Türkiye, mevcut coğrafyası ve bulunduğu konum nedeniyle, uluslararası koruma konularıyla sık sık karşı karşıya kalmıştır. Gerek sınırdaş olduğu ülkelerde gerekse yakın çevredeki diğer ülkelerde yaşanan siyasi ve toplumsal istikrarsızlıklardan fazlaca etkilenmiş ve yoğun göç hareketlerine maruz kalmıştır. Türkiye’nin uluslararası korumaya yönelik uygulamaları içinde bulunduğu bu şartların da etkisiyle, mevzuatının mevcut uluslararası anlaşmalara uygun bir hale getirilmesi bakımından dönem dönem çalışmalar yapılmıştır.

14. 09. 1994 tarihinde 6169 Sayılı BKK ile 1994 Yönetmeliği kabul edilmiştir⁴⁷. Ancak, Yönetmeliğin mülteci hukuku ile ilgili iç hukuktaki mevcut boşluğu doldurmuş olmasına rağmen, uygulamada; sınırlardan girenlerin, yetkili makamlar tarafından eksik bilgilendirilmesi ve Yönetmelikte belirtilen sınırlı süreyi kişilerin aşması durumuyla ilgili olarak uygulamada sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. 1994 Yönetmeliği’nin eksiklikleri nedeniyle, 16.01.2006 tarihinde, 9938 Sayılı BKK ile Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve

⁴⁶ ODMAN, **Mülteci Hukuku**, s 170.

⁴⁷ **Resmi Gazete**, 30.11.1994, Sayı: 22127.

Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik kabul edilmiştir. AB'ye katılım süreci çerçevesinde, Türkiye mevzuata uymak yükümlülüğünü yerine getirmek amacıyla, 2001 yılında Katılım Ortaklığı Belgesi'nin imzalamış ve 19.05.2003 tarihinde Katılım Ortaklığı Belgesinin yenilenmesi ile AB Topluluk Müktesebatının Benimsenmesine İlişkin Ulusal Programı takip etmeye başlamıştır⁴⁸. Aynı zamanda, Türkiye, iltica ve göç işlemlerinin AB müktesebatına uyumlulaştırılması amacıyla, Danimarka-İngiltere Konsorsiyumu ile TR02-JH-03 İltica-Göç Twinning Projesini, 08.03.2004 tarihinde uygulamaya geçirmiştir. Ulusal Eylem Planı-UEP hazırlanması amacıyla, İltica-Göç Eylem Planı Görev Gücü tarafından hazırlanan Taslak, Bakanlık tarafından tamamlanarak, Sığınma ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye UEP olarak Bakanlar Kurulu'nda kabul edilip, 25.03.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. En sonunda, Bakanlığın bünyesinde 2009 yılında çalışmalarına başlamış olan İltica ve Göç Bürosu-İGB, YUKK Tasarısı Taslağı'nı hazırlamıştır. 6458 Sayılı YUKK, 11.04.2013 tarihinde, Resmi Gazete'de yayımlanmış olup, 11.04.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁴⁹.

1.3.1 Uluslararası Koruma

Genel olarak insanlar, temel haklarının ve güvenliklerinin korunması ve güvence altında olmalarını ve bu bağlamda, vatandaşı oldukları devletlerin gerek ülkelerinde gerekse uluslararası platformda kendilerini himaye etmelerini isterler. Bunu da, yaşadıkları ülkeden ve hükümetlerinden beklerler. Kendi ülkelerinde bu korunmadan mahrum kalarak, mülteci olan kişilerin durumu ele alındığında, iltica ettikleri ülkelere bu hakları korunamamakta veya iltica edilen ülke korunmak istenmemektedir. Mülteci hukuku, bu ihtiyaçtan doğmuş olup, BMMYK, mültecilerin sığındıkları ülkede korunmalarını sağlamak ve ülkeye bu amaçla yardımcı olmakla görevlendirilmiştir. BMMYK uluslar üstü bir örgüt değildir ve bunu istememektedir. Bu nedenle, doğrudan doğruya devletlerin sağlaması gereken koruma görevini üstlenmesi mümkün değildir. BMMYK'nin asli görevi, devletlerin mültecileri ve sığınma talebinde bulunanları koruma yükümlülüklerinin farkında olmalarını ve bu yükümlülükler uyarınca

⁴⁸ Resmi Gazete, 24.07.2003, Sayı: 25178.

⁴⁹ EKŞİ, Nuray, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 2014, İstanbul, 1. Baskı, Beta, s. 8-14

davranmalarını sağlanmaktadır⁵⁰. Ancak, kişilerin bulundukları ülkelerde mülteci statüsünü kazandıktan sonradır ki, 1951 Sözleşmesi'nde yer alan tüm haklardan ve koruma tedbirlerinden yasal olarak yararlanmaları mümkündür.

Buna karşılık, 1951 Sözleşmesi'nin 31/1 maddesine göre, izinsiz ülkeye giren mülteciler hakkında, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermek koşuluyla, yasal soruşturma ve kovuşturma yapılamamakta ve devletler mültecileri tehlike altında oldukları yerlere geri dönmeye mecbur edememektedirler. Ayrıca, yine Sözleşme'nin 3. Maddesine göre, mülteci grupları arasında da, ayırimcılık yapılmaması öngörülmektedir. Devletler, mültecilerin, en azından sığındıkları ülkedeki diğer yabancıların yararlandığı ölçüde, ekonomik ve sosyal haklardan yararlanmalarını sağlamalıdır. Son olarak, devletler BMMYK ile işbirliği yapmakla yükümlüdürler ve insani nedenlerden dolayı, geçici olarak sığınmacı veya mülteci hakkı verilmiş kişilerin en azından eşi ve bakıma muhtaç çocuklarının ülkeye kabulüne izin vermelidirler⁵¹.

Mültecilerin tümü, güvenli sığınma hakkına sahiptir. Ancak, uluslararası koruma sadece fiziksel anlamda güvenlikle sınırlı değildir. Sosyal, ekonomik tüm hakların, diğer bireylere sağlandığı gibi, mültecilere de tanınması gerekir. Mültecilerin tamamı, ayırım yapılmaksızın sağlık hizmetlerinden, yetişkin mülteciler çalışma hakkından, çocuk mülteciler de, eğitim hakkından alıkonulmamalıdır. Mültecilere, en azından ülkede yasal olarak ikamet eden diğer yabancılara sağlananlarla eşit haklar ve yardım, her bireyin sahip olması gereken temel ihtiyaçlar dahil olmak üzere, verilmek zorundadır. Ayrıca, mülteciler düşünce ve dolaşım özgürlüğü, işkenceye ve onur kırıcı muameleye tabi olmama gibi, temel medeni haklardan da yararlanırlar⁵².

Belli durumlarda, örneğin büyük ölçekli mülteci akınlarında, devletler dolaşım ve çalışma özgürlüğü ve tüm çocukların düzgün biçimde okula yerleştirilmesi gibi, bazı hakları kısıtlamak zorunda kalabilmektedirler. Bu tür kısıtlamalar, uluslararası toplum tarafından olabildiğince giderilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle, sığınma kabul eden devlet veya diğer kuruluşlardan başka, kaynak bulunmadığı durumlarda, BMMYK

⁵⁰ <http://www.unhcr.org.tr> Erişim Tarihi: 18.07.2014

⁵¹ <http://www.unhcr.org.tr> Erişim Tarihi: 18.07.2014

⁵² <http://www.unhcr.org.tr> Erişim Tarihi: 18.07.2014

kendi temel ihtiyaçlarını karşılayamayan mülteciler ve diğeri ilgili kişilere yardım sağlamaktadırlar. Bu yardım, mali destek; gıda maddesi; mutfak malzemesi, aletler, temizlik malzemesi veya barınak gibi, ihtiyaçlar şeklinde olabileceği gibi, bir kampta veya topluluk halinde yaşayan mülteciler için okul ve klinik yapılması gibi, programlar şeklinde de olabilmektedir. BMMYK, mültecilerin en kısa zamanda kendi kendilerine yeterli duruma gelebilmeleri için, elinden gelen tüm gayreti göstermektedir. Bu alışmalar, resmi gelir getirici faaliyetler veya yetenek geliştirici eğitim projelerini de gerektirebilmektedir. Örneğin; BMMYK Yürütme Komitesi 1989 yılında kadın mülteciler için almış olduğu bir kararda; “Kadın mültecilerin belirli ihtiyaçları ve potansiyelleri konusundaki farkındalığı arttırmaya yönelik eğitim malzemeleri ve kursları geliştirmede ve bu eğitime sivil toplum örgütlerini de dahil etmede, Yüksek Komiseri desteklemiş; geliştirilmiş bir program ve proje planlaması yoluyla gelecekte bu alanda yapılan çalışmaları arttırarak, özellikle mülteci kadınlarla ilgili özel koruma konularına eğilmek üzere bir takım unsurları da dahil etmeye aėırmıřtır⁵³” denilmek suretiyle, bu konuya ne denli önem verildiğini vurgulamış ve bu konuda benzer bir çok karar almıştır.

Mültecilere, bu haklarının yanında, belirli yükümlölükler de yüklenilmektedir. Bunların başında da, özellikle, sığındıkları ülkenin yasalarına uymaları gelmektedir. Nitekim, 1951 Sözleşmesi’nin 2. maddesinde, “Her mültecinin, bulunduğu ülkeye karşı, özellikle yasalara, yönetmeliklere ve kamu düzeni için alınan önlemlere uymayı öngören yükümlölükleri vardır” şeklinde hükme yer verilmiştir.

1.3.2 Yabancı

Genel olarak yabancı; sadece gerçek kişileri değil, gerçek kişilerin meydana getirdiği kişi birlikleri, ortaklıkları, bir amaç için özėülenmiř mal topluluklarını, kısaca tüzel kişileri de kapsar. Geçmiş dönemlerde genel olarak yabancı, bir ülkede bulunup da, bulunduğu ülkenin tabiiyetini iddiaya hakkı olmayan gerçek ve tüzel kiřileridir⁵⁴. şeklinde tanımlanmakla birlikte, günümüz şartlarına uyarlandığında yapılan bu

⁵³ UNHCR, **Mültecilere Uluslararası Koruma Sağlanması İlişkin BMMYK Yürütme Komitesi Kararları**, 1989, No:60, Kadın Mülteciler, 40(i), s. 127.

⁵⁴ KAMACI, Seyyid Burhaneddin, “Yabancılar Hukuku”, **Konferans Notları**, www.turkhukuksitesi.com, Erişim Tarihi:, 16.08.2014.

tanımlamanın günümüz yabancılar hukuku yönünden yetersiz kaldığı görülmektedir. Yabancı kavramının tanımı yapılırken, bu tanım yerine halihazırda 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanununun-TVK 3. maddesi (d) fıkrasında yer verilen, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi” ve 4817 Sayılı YÇİHK’nun tanımlar başlıklı 3. maddesinde yer verilen, “403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa göre Türk vatandaşı sayılmayan kişiyi” ifade eder, şeklinde yapılan yabancı tanımını kabul etmek daha yerinde olacaktır. Ayrıca, YUKK’na göre Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi yabancıdır. Diğer taraftan, Devletler Hukuku Enstitüsü, 1892 tarihinde yaptığı toplantısında “bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan kimsedir” diyerek yabancıyı tanımlamıştır⁵⁵. Ancak, yabancı kavramının, hem başka bir devletin vatandaşı olup da, diğer devletin vatandaşı olmayan kişileri hem de mültecileri ve vatansızları kapsadığını vurgulamak gerekmektedir.

Hukuk Terimleri Sözlüğü’nde yer verilen tanımına bakılacak olursa, yabancı; yabanda yaşayan, başka bir şehirden veya ülkeden olan, bir işin acemisi, bilmeyeni, tanımayan⁵⁶ olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel itibariyle bir kimsenin yabancı olup olmadığı gerçek kişi ve tüzel kişi olmak üzere, iki kategoride değerlendirilmektedir. Yabancı gerçek kişi tanımı dikkate alındığında, başka bir devletin vatandaşı olup da, diğer devletin vatandaşı olmayan veya hiçbir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan veya sığınmacı ve mülteci konumunda veya vatansız olan gerçek kişiler, yabancı tüzel kişiler tanımında ise, dernek, vakıf ve şirketler gibi, insan ve mal topluluklarının oluşturduğu kurumlar⁵⁷ olarak, gerçek kişilerin oluşturduğu kişilikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gerçek veya tüzel kişinin yabancı olup olmadığının tespiti, aynı zamanda da vatandaşlığın tespiti niteliğini de taşımaktadır⁵⁸. Vatandaşlık ve yabancılık bir paranın

⁵⁵ ALTUĞ, Yılmaz, **Yabancıların Hukuki Durumu**, İsmail Akgün Matbaası, 2. Baskı, İstanbul, 1966, s. 8.

⁵⁶ ŞAFAK, Ali, **Türk Hukuk Terimleri Sözlüğü**, Rehber Yayıncılık, Birinci Baskı, 1992, s. 645.

⁵⁷ NOKAY, Murat, “Gerçek Kişiler ve Tüzel Kişiler Bakımından Yabancı Kavramı”, www.turkhukuksitesi.com, Erişim Tarihi: 16.08.2014.

⁵⁸ ÇELİKEL, Aysel, **Yabancılar Hukuku**, Beta Yayınevi, Bası 11, İstanbul, 2004, s. 17.

iki yüzü gibi olup, biri olmadan diğersinin olması mümkün değildir. Zira, yabancılık ancak, vatandaşlığın karşıtı olarak ortaya çıkabilmektedir.

Yabancılığın konumuz açısından üzerinde durulmasının nedeni, gerek bireysel gerekse yoğun nüfus hareketleri nedeniyle, bir ülkeye gelen kişilerin, göçmen, sığınmacı, mülteci veya vatansız olarak ülkeye kabul edilebilmelerinin ön şartını oluşturmasıdır.

1.3.3 Mülteci

BMMYK Tüzüğü'nün 6. maddesinin 2. fıkrasına göre, Yüksek Komiserin görevleri arasında mültecinin tanımı, "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olayların sonucunda ve ırkı, dini, milliyeti ya da siyasal görüşü nedeniyle zulüm görmekten haklı sebeplerle korkan, vatandaşı olduğı ülkenin dışında bulunan ve bu korkudan dolayı veya kişisel tercihi dışındaki sebeplerden dolayı söz konusu ülkenin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen, ya da bir ülkenin vatandaşlığına sahip olmayan ve eskiden sürekli ikamet ettiğı ülkenin dışında bulunan, söz konusu korku sebebiyle ya da kendi kişisel tercihi dışındaki sebeplerle bu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen herhangi bir kişi." şeklinde yapılmıştır⁵⁹.

Daha önce de belirtildiğı üzere, 1951 Sözleşmesi'nde mülteci, "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğı için vatandaşı olduğı ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut, tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs⁶⁰" şeklinde tanımlanmıştır.

Bu yasal tanımların dışında bir tanıma göre de, mülteci, vatandaşı bulunduğu ülkede meydana gelen siyasi olaylar nedeniyle vatanını kendi iradesiyle veya zorla terk

⁵⁹ **Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Tüzüğü**, Madde 6 A/II, http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/1.2_m%C3%BClteciler_ve_vatans%C4%B1z_ki%C5%9Filer.pdf, Erişim Tarihi: 30.09.2014.

⁶⁰ **1951 Sözleşmesi**, Madde 1.

etmiş ve yeni bir devletin vatandaşlığına geçmemiş herhangi bir devletin diplomatik himayesi altında bulunan kimselere verilen addır⁶¹. Ancak, tanımın 1951 Sözleşmesi içinde geçen ve genel kabul gören mülteci tanımından farklı olduğu görülmekte ve uluslararası belgelerde mülteci tanımı yapılırken özellikle vurgulanan, “ırk, din, tabiiyet, belirli bir gruba mensubiyet, siyasi görüş nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korku duymak”, ibarelerinden yoksun olduğu görülmektedir. Tanımda mülteci kavramı, “siyasi düşünce nedeniyle” denilerek sınırlı bir kalıba oturtulmuş ve kişinin sığındığı ülkenin vatandaşı olması ile ortadan kalkabilecek bir terim gibi algılanmıştır. Mülteci statüsü bir vatandaşlık kazanmakla sonlanmasına ve kişinin iltica ettiği ülkenin vatandaşlığını kazanmasına karşın, toplumsal ve sosyal entegrasyon sorunları nedeniyle, konu sadece hukuki statü anlamında değil, aynı zamanda sosyolojik bakımdan da ilgi ve incelemeye değer bir durum arz etmektedir. Haddad, mülteciliğin hem milli hem uluslararası alanda, karışık bir politik sorun olduğunu dile getirmektedir⁶². Kaldı ki, kişi zaten hali hazırda bir ülkenin vatandaşıdır. Burada söz konusu olan durum, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından faydalanamaması ya da faydalanmak istememesidir.

YUKK madde 61’de yapılan tanıma göre; mülteci Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder.

Bu durumda, YUKK’un Mülteci başlıklı 61. maddesinde Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı

⁶¹ SÖNMEZOĞLU, ARİBOĞAN, AYMAN, DEDEOĞLU, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, s 498.

⁶² HADDAD, Emma, **The Refugee in International Society**, Cambridge, 2008, s. 42-43.

kişilere mültecilik statüsü verilecektir. Ancak, yapılan tanımın devamında bu şartları taşıyan ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye mülteci statüsünü alabileceğinden söz edilmektedir. Bu ifadeden, kişinin mülteci statüsü alabilmesi için vatansız olması gerektiği, vatansız olmayan bir kişinin mülteci olamayacağı gibi, bir anlam ön plana çıktığı değerlendirilmektedir. Maddedeki tanım göz önüne alındığında, vatani belli olup da menşe ülkesinde yaşadığı olaylar gerekçesiyle var olan ülkesine dönemeyen veya korku nedeniyle geri dönmek istemeyen ve mültecilik talebinde bulunan kişinin vatanının olmasına rağmen, mültecilik verilip verilmeyeceği tanıma göre tartışma konusudur. Çünkü maddedeki mülteci tanımı, saydığımız gerekçelerden dolayı vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü, mültecilik olarak tanımlamaktadır.

BM Genel Kurulu, 14 Aralık 1950 Tarihli ve 429 (V) Sayılı çağrısı ile Mültecilerin Hukuki Durumları ile ilgili bir sözleşme ve Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin bir protokolün hazırlanmasını sağlamak amacıyla, Resmi Delegeler Konferansı toplanmasını kararlaştırmıştır.

Yapılan çalışmalar sonunda, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme hazırlanmış, ancak vatansızlarla ilgili protokol hazırlanamamıştır. Bu nedenle, 1951 Sözleşmesi'nde vatansız kişilerin de mülteci olabilecekleri kayda alınmıştır. Ancak, 1954 Tarihli VKHSİS'nin kabulü ve yürürlüğe girmesi ile birlikte, bundan sonra vatansızların mülteci olarak değerlendirilmemeleri gerektiği düşünülmektedir⁶³.

Görüldüğü üzere, teknik açıdan, 1951 Sözleşmesi, vatansızları da kapsamaktadır. Ancak, yukarıda belirtilen görüş çerçevesinde, söz konusu 1954 Tarihli VKHSİS yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, vatansızların 1951 Sözleşmesi kapsamında değerlendirilmemesi gerekmektedir.

1951 Sözleşmesi'ne göre, kişinin mülteci olabilmesi için yabancı olması gerekmektedir⁶⁴. Mülteci statüsüne girmenin ön şartı kişinin vatandaşlığını taşıdığı

⁶³ ODMAN, M. Tevfik, **Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku**, Çağ Üniversitesi Yayınları No: 15, Hukuk Fakültesi Yayınları No: 7, Birinci Baskı, Ocak 2011, s. 31.

⁶⁴ ODMAN, **Mülteci Hukuku**, s. 84.

ülkenin dışına çıkmış olması gerekir. Bu konunun istisnası olamaz⁶⁵. Genel konsept olarak, mülteci bazı nedenlerle kendi normal ikametgahını terk etmeye zorlanan, bunun için kaçmak zorunda kalan kişidir. Mülteci, kendisini ülkesinin veya milliyetini taşıdığı ülkenin dışında bulunan bir yabancısıdır⁶⁶. Yabancı olma hali, mülteci olabilmenin koşullarından ön koşulu oluşturmaktadır. Bu ön koşul, kişinin kendi ülkesi dışında, yabancı ülkede bulunma zorunluluğunu getirmektedir. Bu nedenle, baskı ve zulüm nedenlerine dayanarak korku içinde yabancı bir ülkeye kaçıp yabancı durumuna düşen kişilere, iltica hakkı tanınmaktadır⁶⁷. Bu nedenlerle, vatandaşı olduğu ülkenin sınırları içinde, yerlerini terke zorlanan kişileri, mülteci olarak kabul etmek mümkün değildir.

Mültecilik olgusu, özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından sonra, ülkelerinden kaçanların durumu ile ilgili olarak gündeme gelmiş ve hukuki statülerinin belirlenmesine çalışılmıştır. Genel olarak yapılan sözleşmelerde mülteciler, kendi lehlerine olan hükümler saklı kalmak koşuluyla, yabancılarla eşit statüde tutulmuşlardır. Ayrıca, mültecinin bulunduğu ülkenin, kendi vatandaşları aleyhine olarak aldığı bazı tedbirlerin, mülteciye karşı uygulanamayacağı kabul edilmiştir⁶⁸.

1951 Sözleşmesi hükümlerinin, bütün mültecilere ırk ve vatandaşlık bakımından herhangi bir farklılık gözetilmeden yerine getirilmesi de öngörülmüştür⁶⁹.

Yukarıda açıklanan görüşler çerçevesinde, mülteci hukuku kaynakları içinde, mültecilerle ilgili en kapsamlı düzenlemeler olarak, 1951 Sözleşmesi ile 1967 Protokol'ü karşımıza çıkmaktadır. İHEB'nin 14. maddesinde de, mültecilikten önce fiili durumu belirtilen sığınma hakkı temel bir hak olarak düzenlemiştir. Sığınmacı ve mültecilerin sahip oldukları birtakım ortak hakları bulunmaktadır⁷⁰.

Güvenliğe erişim ve zulüm görme riski bulunan yerlere gönderilmeme, düşünce ve ifade özgürlüğü ile toplantı yapma hakkı, alıkonmaya -gözaltına alınmaya karşı korunma hakkı, adil yargılanma hakkı, seyahat özgürlüğü, çalışma hakkı ve son olarak

⁶⁵ **Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status**, s. 21-22.

⁶⁶ ODMAN, **Mülteci Hukuku**, s. 84, dipnot.

⁶⁷ y.a.g.e., s. 85.

⁶⁸ SÖNMEZOĞLU, ARİBOĞAN, AYMAN, DEDEOĞLU, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, s. 498.

⁶⁹ y.a.g.e., s. 498.

⁷⁰ BAYDAR, S. Orhan, "Dünyada ve Türkiye'de Mülteciler, Sığınmacılar, Yasadışı Göçmenler ve Ülke Ekonomisine Etkileri-1", <http://seyitorhanbaydar.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 30.09.2014.

da ırk ayrımcılığına karşı mülteci ve sığınmacıların korunmaları şeklinde sıralamamız mümkündür⁷¹.

1.3.4 Sığınmacı

Genel itibariyle, mülteci terimi ile karıştırılan sığınmacı tanımını ele aldığımızda; mülteci olduğunu ileri süren bir kişinin, ileri sürdüğü iddiaları kesinliğe kavuşturulmamışsa, bu kişi sığınma talebinde bulunmuş sığınmacı sayılır⁷². Buna karşın mülteci; sığınma aradığı ülke tarafından resmi olarak mülteci statüsü tanınmış olan kimsedir. Türk Dil Kurumunun-TDK tanımına göre⁷³, mülteci kavramının tanımı sığınmacıdır. Sığınmacılık kavramı, geniş bir kavram olup, sözcüğün hukuki tanımını aslında karşılamamaktadır. Mültecilik statüsünde bulunan kişinin tanımını, yasa belirler. Dolayısıyla, mültecilik hukuki bir statüdür. Uluslararası hukukta mülteciliğe dair kabul edilmiş genel kurallar bulunmaktadır. Sığınmacı kavramı, kişi iradesini ön plana çıkarırken sığınma arayan ya da sığınma talepçisi kavramları yerine de kullanılmaktadır⁷⁴. Bu durumda, sığınma veya iltica; kişinin uyuşunda bulunduğu ya da ikamet ettiği devletin ülkesini çeşitli baskılar ya da ayrımcı hukuki işlemler nedeniyle terk ederek, yabancı bir devletin ülkesine, diplomasi temsilciliğine ya da konsolosluk binalarına, savaş gemilerine ya da devlet uçaklarına girmesi ve bu devletin korumasına ihtiyaç duyması manasına gelir⁷⁵. 1934 Tarihli ve 2510 Sayılı İskan Kanunu-İK Madde 3/3'e göre ise, Türkiye'de yerleşmek maksadıyla olmayıp, bir zaruret ilcasıyla muvakkat oturmak üzere sığınanlara sığınmacı denir⁷⁶. Bu durumda, sığınmacının sığınma talebinde bulunup bulunmadığını, ilgili ve sığındığı ülke içi makamlar belirleyecektir.

Ulusal sığınma rejimleri, esas itibariyle sığınma talebinde bulunup da, uluslararası düzeyde korumayla kimlerin sığınma statüsü kazandığını tespit etmek adına yürütülür. Uygulanan geçerli prosedürlerin neticesinde; mülteci statüsünü kazanmayan ya da koşullar gereği, uluslararası korumaya ihtiyacı olmadığı kanaatine varılan kişiler;

⁷¹ BAYDAR, **Dünyada ve Türkiye'de Mülteciler**, Erişim Tarihi: 30.09.2014.

⁷² y.a.g.m., Erişim Tarihi: 30.09.2014.

⁷³ **Büyük Türkçe Sözlük**, <http://www.tdk.gov.tr>.

⁷⁴ TANERİ, **Uluslararası Hukukta Mülteciler**, s. 18.

⁷⁵ PAZARCI, **Uluslararası Hukuk**, s. 185-186.

⁷⁶ **Resmi Gazete**, 21.06.1934, Sayı: 2733 (26/09/2006 tarih ve 26301 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5543 sayılı İskân Kanunu'nun 48. maddesi gereği yürürlükten kaldırılmıştır).

ayrıldıkları ülkelerine geri gönderilebilirler. Burada en önemli olan durum; sığınma rejiminin etkin şekilde işlemedir. Şayet, sığınma rejimi faaliyetleri hızlı, etkin ve adil yürütülüyorsa, mültecilik statüsü dışında kaldıklarını bilen kişiler, bu konuda daha hassas davranmaları ve mültecilik iddiasında bulunmamaları gerekliliği karşımıza çıkarmaktadır. Gereken, bu hassasiyetin gösterilmesi sonucunda da sığınma rejiminden, ev sahibi ülke ve mülteciler yararlanır⁷⁷. Sonuç olarak belirtmek gerekirse, mültecilik bir hukuki statüyü, sığınma ise fiili bir durumu ifade etmektedir.

1.3.5. Vatansızlar

Vatandaşlık Belgesi Verilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin-VBVIAS 1. maddesine göre; "Vatandaşlık" terimi bir şahıs ile bir devlet arasındaki hukuki bağı belirler ve kişinin etnik kökenini belirtmez⁷⁸. Vatandaşlık, bir devletin beşeri unsurunu oluşturup devamını sağlayan millet olgusunun temel unsurudur. Kişinin bir devlete aidiyetini belirten ve yabancılardan yani başka ülkelerin vatandaşlarından ya da hiçbir devletin vatandaşı olmayan kişilerden ayrı tutan bir özelliktir⁷⁹. Vatandaşlık devletlerin egemenlik haklarına dayalı olarak, iki ilke ile tesis edilmektedir. Bu ilkelerden ilki kan bağına dayalı vatandaşlık diğeri ise doğum yeri ilkesine göre tesis edilen vatandaşlıktır. Bunlardan farklı olarak hem kan esaslı hem de toprak esaslı ilkelerini benimseyen Amerika Birleşik Devletleri-ABD, İngiltere, Fransa, İspanya gibi devletlerde mevcuttur. Kan esasına dayalı ilkeye göre kişinin ana veya babadan gelen soy esasına göre vatandaşlık kazanması söz konusudur. Bu ilkeye göre, kişinin hangi ülkede doğduğunun bir önemi yoktur, anne yahut babadan gelen soy esaslı önceliklidir. Bu esaslı kabul eden devletler, Türkiye başta olmak üzere, İsviçre, Norveç, Avusturya ile örneklendirilebilir. Toprak esasına göre, vatandaşlık kazanılması ilkesinde ise, soy bağının bir önemi yoktur, kişinin doğduğu ülke esas kabul edilir ve vatandaşlık hakkını doğum yerine göre kazanmış olur. Arjantin, Bolivya, Şili bu esaslı benimseyen ülkelerdir. Hem kan hem de toprak ilkesine göre vatandaşlık hakkı kazanmayı öngören karma sistemde ise, her iki esas ta kabul görüp, hangi esasa öncelik verileceği devletin tercihine bırakılmıştır⁸⁰.

⁷⁷ BAYDAR, *Dünyada ve Türkiye'de Mülteciler*, Erişim Tarihi: 30.09.2014.

⁷⁸ *Resmi Gazete*, 17 Haziran 2003, Sayı: 25141.

⁷⁹ ODMAN, *Vatansızlar*, s. 3.

⁸⁰ y.a.g.e., s. 8-9.

1997 Tarihli Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi-AVS, vatandaşlık konusunda taraf devletlerin uymaları gereken kuralları dört temel ilkede değerlendirmektedir.

Bunlar; herkesin vatandaşlık hakkına sahip olduğu, vatansızlıktan kaçınılması gerektiği, hiç kimsenin keyfi olarak vatandaşlığından mahrum edilemeyeceği ve evlilik veya bir Taraf Devlet vatandaşı ile yabancı arasındaki evliliğin sona ermesinin yanı sıra, evlilik sırasında eşlerden birisinin vatandaşlığını değiştirmesinin kendiliğinden diğer eşin vatandaşlığına etki etmemesidir.

İHEB'nin 15. maddesinde, “Herkesin bir vatandaşlığa hakkı olduğu ve hiç kimsenin keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamayacağı” şeklindeki düzenlemeye dayalı olarak, “vatandaşlığın” her birey için temel hak olduğu kabul edilmiştir⁸¹. Bu düzenleme ile vatansız kişinin; yaşadığı ülkenin hukuk normlarının işleyişi doğrultusunda, her birey gibi, vatandaşlık kazanma hakkı olduğu ortaya çıkmaktadır.

1954 Tarihli VKHSİS'nin vatansız kişi teriminin tanımı başlıklı 1. Maddesinde, “Bu Sözleşmenin amaçları çerçevesinde, “vatansız kişi” terimi, kendi yasalarının işleyişi içinde, hiçbir Devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan bir kişi anlamına gelir⁸², şeklinde tanımlanmıştır.

Vatandaşlık, kişi ile devletin hukuki bağımlı belirler, kişinin etnik kökenini göstermez. Her kişinin, bir vatandaşlığı olmalıdır ilkesi çerçevesinde, devletler kendilerine hukuki olarak bağlı kişilere vatandaşlık vermek yükümlülüğündedir. Vatandaşlık hakkı, devletler hukukunda kişilere, insan hakları ve hürriyetlerine tamamen sahip olmanın yanı sıra, siyasi ve kamu haklarını kullanılmasının da temelini oluşturmaktadır. Aynı zamanda, askerlik ödevi, ve olağanüstü durumlarda devlet hizmetine çağrılma gibi, kişiye vatandaş olarak birçok yükümlülükler yüklemekte ve kişinin statüsünü şekillendirmektedir⁸³.

Vatansızlığın tanımından da yola çıkarak, pek çok durumda kişinin tanınan haklardan ve korumalardan faydalanmasında, vatandaşlığın temel faktör olmasından

⁸¹ İHEB, Madde 14

⁸² Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme, Madde 1.

⁸³ ODMAN, Vatansızlar, s. 3-5.

dolayı, vatandaşlık hakkı, İHEB’ni de önemli bir konuma getirmektedir. Vatandaşlık, bireylerin yaşamsal haklarını kullanılmasında istikrar sağlayarak, bireyleri güvence altına almaktadır.

Her ne kadar tanımlarda, vatansızlığın meydana geliş sebepleri ele alınsa da; ülkelerin yasalarındaki farklı uygulama ve düzenlemelerinden dolayı, devletin dağılması, bağımsızlığını kazanması ya da yeni devlet kurulması ile egemenliğin tekrar kazanılması söz konusu olabildiği durumlarda vatandaşlığın değişmesi veya vatansızlığın ortaya çıkması mümkün olabilmektedir. Ayrıca, evlilikle ilgili olarak devletlerin kanunlarında boşluklar bulunması, idari uygulamalar, kişilere karşı yapılan ayrımcılık ve nüfus kaydı ile ilgili kanunlar nedeniyle, kişilerin vatandaşlıklarını kaybetmeleri söz konusu olabilmektedir. Diğer taraftan, mevcut vatandaşlık haklarından vazgeçilerek başka bir ülkenin vatandaşlığının kazanılmasından önce, ya da hatalı bilgilendirme sebebiyle, yapılan idari uygulamalar sonucunda, istenmeden vatandaşlıktan vazgeçmiş olmaktan kaynaklanan vatansızlık⁸⁴ halleri de karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası hukukta ilk olarak, 1954 Tarihli VKHSİS ile vatansız kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması hedeflenmiştir. Vatansızlığın, bu Sözleşme ile uluslararası hukukta kabul edilen tanımı yapılarak, vatansız kişilerin ekonomik, sosyal ve siyasi arenada koruma altına alınan hakları belirlenmiştir.

Diğer taraftan, 1961 Tarihli Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme’nin-VADS 11. maddesi, taraf devletlere bu Sözleşme’nin yararlarını, yani hükümlerinin kendisine uygulanmasını isteyen kişilerin istemlerini, inceleyecek ve uygun makamlara başvurmalarını sağlamakta yardımcı olacak bir organın, BM çerçevesinde kurulması için çalışmalar yapılmasını öngörmektedir. Bu bağlamda, 11.maddede öngörülen işlevleri yerine getirecek organ olarak BMMYK görevlendirilmiştir. Bu nedenle, 1961 Sözleşmesi hükümleri uyarınca, devletler ile vatansızlar arasında, aracı olarak görev

⁸⁴ BERKİ, Osman Fazıl, Vatansızlık (1), s. 168-180, <http://dergiler.ankara.edu.tr/> Erişim Tarihi: 25.07.2014.

yapacak ve devletlere vatansızlık konusunda yardımcı olacak ve bilgi sağlayacak organ, BMMYK'dir⁸⁵.

Yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, vatansızlar devletler yönünden yabancı kabul edilmektedir. Dolayısıyla, bu kişilerin bir devlet ülkesine kabulleri de, belirlenen kendi normları çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda da, vatansızlar hakkında, kanunlar ihtilafı açısından, yerleşim yerleri bulunmaması halinde mutad mesken, o da yok ise, dava tarihinde bulundukları ülke hukuku uygulanmaktadır.

1.3.6. Yerinden Edilmiş Kişi

Ülkesinde yerinden edilmiş kişi -internally displaced person Nisan 1998'de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonuna-BMİHK sunulan, Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Kılavuz İlkeleri giriş bölümünde; zorla ya da zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların, yaygın şiddet hareketlerinin, insan hakları ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin sonucunda veya bunların etkilerinden kaçınmak için, uluslararası düzeyde kabul görmüş hiçbir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişiler ya da kişi gruplarıdır⁸⁶. şeklinde tanımlanmıştır.

Her ne kadar yapılan bu tanımda, mülteci tanımına eş değer kriterler göze çarpsa da, mülteci kavramı vatandaşı olduğu ülke sınırlarını terk etmek zorunda kalan kişileri ele alırken, ülkesinde yerinden edilmiş kişiler için, ülkesini terk etme şartının aranmaması, iki kavramı birbirinden önemli noktada ayırmaktadır. Burada asıl olan bir diğer önemli husus ise, bu yer değiştirmenin gönüllü olmayarak zorlayıcı etkenlerin varlığı ile meydana gelmesidir⁸⁷. Burada evinden kaçmak zorunda bırakılan kişiler, bir diğer ülkenin sınırlarına ulaşmadığından, mültecilerden farklı olarak herhangi bir uluslararası koruma ve yardım alma imkanına sahip değildirler⁸⁸.

⁸⁵ ODMAN, *Vatansızlar*, s. 47.

⁸⁶ **Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na sunulan Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Kılavuz İlkeleri**, Nisan 1998, Giriş Amaç ve Kapsam 2.

⁸⁷ <http://www.madde14.org>, erişim 13.08.2014.

⁸⁸ TANERİ, *Uluslararası Hukukta Mülteciler*, s. 41.

Ülke içerisinde yer deşiştirmiş kişilerin korunması ve bu kişilere yardım edilmesi, uluslararası hukuk açısından ele alındığında, “ölkelerin bağımsızlığı ve içişlerine müdahale edilmemesi ilkesi” gereğince, kara ölkesi sorumluluk altında bulunmaktadır. Genel itibariyle, meydana gelen bu tarz olaylarda, iç uyuşmazlıklar, merkezi hükümetin içinde bulunduğu koruma sağlamadaki yetersizlik durumları veya isteksizlik olması gerekçeleriyle, uluslararası bir müdahale ortamının oluşmasına neden olabilmektedir.

1951 Sözleşmesi’ne göre, bu kişiler sözleşmenin kapsamı dışında tutulmuşlar ve mülteci statüsünün kazanılması için kişinin kendi ölkesi dışında bulunması, prensip olarak kabul edilmiştir. Dünyada günümüzde yaşanan nüfus hareketleri göz önünde alındığında, değişik nedenlerle bulunduğu yerden kaçmak zorunda kalan ve uzun mesafeler kat etmelerine rağmen, sınırı aşamadıkları için mülteci statüsüne giremeyen birçok insanın varlığı mevcuttur. Sırf sınırı aşamadıkları için bu insanların mülteci statüsüne girememesi ve uluslararası korumadan yararlanamaması eleştirilmeye müsait bir konu olarak deėerlendirilmektedir⁸⁹.

BMMYK’nın 2000 yılında yayımladığı verilere göre, dünyada yerinden edilenlerden çoğu, Afrika’da bulunmaktadır. Sadece, Sudan’da uzun süren iç savaş, ölkede dört milyona yakın insanı uzaklaştırmıştır. Aynı zamanda Angola, Burindi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Ruanda ve Sierra Leone gibi ölkelerde de soykırıma kadar varan çatışmalar çok sayıda insanı kendi vatanlarında yerinden etmiştir. Aynı durum Asya’da özellikle Afganistan, Azerbaycan, Endonezya, Irak, Myanmar ve Sri Lanka’da beş milyon insanı yerinden etmiştir. Yine o dönemlerde, Eski Yugoslavya, Kıbrıs, Gürcistan, Rusya Federasyonu ve Türkiye’nin de içinde bulunduğu Avrupa ölkelerinde de, beş milyona yakın kişi silahlı çatışmalar nedeniyle, yerlerinden edilmiştir⁹⁰. BMMYK’nın 2015 yılı verilerine göre, 2014 yılının ilk 6 aylık döneminde yaklaşık olarak 5.5 milyon insanın yerinden edilmiş, bunların 1.4 milyonu mülteci

⁸⁹ ODMAN, *Mülteci Hukuku*, s. 85.

⁹⁰ *Dünya Mültecilerinin Durumu İnsani Yardımın Elli Yılı*, BMMYK, The State of The World’s Refugees 2000, Ankara 2001, s. 214.

olmuştur. Yine 2015 raporlarına göre BMMYK tarafından 46.3 milyon insana yardım etmiştir⁹¹.

1.3.7. Şartlı Mülteci

1951 Sözleşmesi'nde şartlı mülteci şeklinde bir mültecilik statüsüne yer verilmemiştir. Türk Hukuk mevzuatında da, YUKK yürürlüğe konuluncaya kadar, bu şekilde bir kavrama rastlanılmamaktadır. Ancak, daha önce kabul edilen Sığınma Yönetmeliğinde, Avrupa dışından ülkemize gelen ve mülteci statüsü verilmesi gerektiren koşulları taşıyan kişiler sığınmacı statüsü verilmesi öngörülmekteydi.

Şartlı mülteci, “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder.” şeklinde, YUKK'un 62. maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, 1951 Sözleşmesi gereğince yapılan mülteci tanımındaki koşulların yerine gelmesi ve kişinin Avrupa dışında meydana gelen olaylardan kaynaklanan nedenlerle, Türkiye'ye gelmesi ve menşe ülkesine dönmek istememesi sonucu uluslararası koruma talebinde bulunması halinde, bu yabancılara verilen statüyü ifade etmektedir.

1951 Sözleşmesi'ne coğrafi kısıtlama ile taraf olduğumuzdan, uluslararası koruma statüleri de, anılan kısıtlama çerçevesinde, mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma şeklinde düzenlenmiştir. Uluslararası koruma başvurusunun şartları ve prosedürleri, başvuru sahiplerine sağlanan barınma imkanları, idarî gözetim, başvurusunun incelenme kriterleri, incelemede dikkat edilecek usuller, mülakat, karar ve itiraz aşamaları özenle düzenlenerek, bir uluslararası koruma vak'asının muhtemel tüm aşamaları açık kurallara bağlanmıştır. Başvuru sahiplerinin durumları ve takip edebilecekleri idarî ve hukukî yollar hakkında her aşamada bilgilendirilmesi esas

⁹¹ <http://www.unhcr.org.tr/?content=611>, Erişim Tarihi: 15.02.2015

alınmış, başvuru sürecinde hiçbir mağduriyetin yaşanmaması için gerekli çerçeve çizilmiştir⁹².

Türkiye, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne koyduğu çekince ile sadece Avrupa'dan gelen sığınmacılara mülteci statüsü vermiştir. Bu çekinceden kaynaklı, Avrupa dışından ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişilere mülteci sıfatı verilememektedir. Bu da, özellikle iç savaş içerisinde olan ve sınırlarımıza kadar gelen hatta sınırlarımızı da aşarak ülkemize giriş yapan Suriyeli sığınmacılara mültecilik statüsü verilmesinde engel teşkil etmekteydi. İlerleyen aşamalarda inceleyeceğimiz, özellikle Suriyeli sığınmacıların kaderini belirleyecek olan ve 11 Nisan 2013'te yürürlüğe giren YUKK'nda, geri göndermeme ilkesine yer verilmiş ve “şartlı mültecilik” statüsü düzenlenmiştir.

Şartlı mültecilik, Türkiye'ye iltica etmek zorunda kalan ve ülke sınırları içerisine giren veya sınır kapılarında bekleyen Suriyelilerin, mültecilik başvurularını ve mülteci olabilme statüsünün önünü açmıştır. Zulme uğrama veya hayati tehlikelerinin olup olmadığı incelenen, başta Suriye vatandaşları olmak üzere, Avrupa dışından Türkiye'ye sığınan yabancı uyruklu kişilere, şartlı mültecilik statüsü verilerek şartlı mülteci olabilme ve uluslararası korunmadan faydalanabilmelerinin önü açılmış bulunmaktadır. Bu bağlamda, sığınan kişilere, şartlı mültecilik statüsü tanınmış ise, üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar, Türkiye'de kalmalarına izin verilmektedir.

Doğaldır ki, yukarıda sayılan ve genel itibariyle Suriye'den gelen mülteciler dışında, Avrupa dışından gelenler tüm mültecileri de kapsayacak şekilde fiili durumda Türkiye'ye gelenlerin büyük kısmı “şartlı mülteci” statüsünde sayılacaklardır. Böylelikle, 1951 Sözleşmesi ile getirilen kısıtlama kaldırılarak, Avrupa dışından gelenlere de, Türkiye tarafından mülteci statüsü tanınmış olacaktır. Şartlı mülteciliğin incelenmesinde, siyasi ve ekonomik menfaatlerin ötesinde, değerlendirilmesi gereken, insani temeller üzerine kurulan hukuki bir zorunluluk olduğu karşımıza çıkmaktadır.

⁹² YUKK Genel Gerekçe, <http://www2.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 26.12.2014.

1.3.8. İkincil Koruma

Uluslararası hukukta tamamlayıcı koruma olarak nitelendirilen koruma, Türk Hukukunda da YUKK'un 63. maddesinde ikincil koruma başlığı altında düzenlenmiştir. Literatürde genellikle tamamlayıcı koruma olarak kullanılsa da bazı çalışmalarda; ikincil koruma, yedek koruma, paralel koruma olarak da geçmektedir⁹³. Uluslararası hukukta ikincil koruma olarak ifade bulan uygulama aslında, geri gönderme yasağının genişletilmiş anlamını ifade etmektedir. İkincil koruma insani ya da pratik nedenlere dayalı korumadan farklı hukuksal bir kavram olarak değerlendirilmektedir. İkincil korumanın kişiler tarafından devletlere karşı talep edecekleri bir hak olarak karşımıza çıkması, insan hakları hukukunun, mültecilerin korunması konularının hemen hepsinde etkin bir şekilde uygulanıyor olmasına bağlıdır⁹⁴.

Türk Hukuku'nda ise, YUKK yürürlüğe girmeden önce iç hukukumuzda ikincil korumaya dair açıkça düzenlenmiş bir yasal düzenlemenin olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. 1951 Sözleşmesi'nde yer alan geri gönderme yasağı (md. 33) Türkiye'nin sözleşmeye taraf olması nedeniyle, iç hukukumuzda da sınır dışı etme veya geri gönderme uygulamalarına karşı bir koruma sağlamaktaydı. Bununla birlikte, Türk Hukuk sistemi içinde ikincil korumaya yönelik etkili bir uluslararası düzenleme ise, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin-AİHS 3. maddesiydi. Sözleşme'nin bu maddesi dışında, 13. ve 34. Maddesi de yine sığınma arayan kişiler veya mülteciler için geri göndermeye ve sınır dışı etmeye yönelik bir koruma sağladığı da kabul görmektedir.

YUKK'un kabulü ve yürürlüğe girmesi ile görülmektedir ki; Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi'ne taraf olurken koyduğu coğrafi sınırlandırma nedeniyle, Kanunun 62. maddesinde Sözleşmede tanımı açıkça yapılmış “mülteci” ve 63. maddesinde ise, “şartlı mülteci” olarak kabul edilen kişiler hakkında, yasal düzenlemeye yer verilmiştir. Bu durumda, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle, sığınma talep edenler “mülteci”, bu ülkelerin dışında kalan ülkelere meydana gelen olaylar nedeniyle, sığınma talep edenler ise, “şartlı mülteci” olarak değerlendirilmekte ve bu tanımların dışında kaldığı halde, uluslararası korumaya muhtaç olan yabancılar için ise, “ikincil

⁹³ ÇETİN, Selvet, **İnsan Hakları Araştırmaları Derneği 2010 yılı Türkiye İltica ve Sığınma Hakkı İzleme Raporu**, 2011, <http://panel.stgm.org.tr>, Erişim Tarihi: 04.01.2015.

⁹⁴ TANERİ, **Uluslararası Hukukta Mülteciler**, s. 141 142.

koruma” sağlanması gerekli görülen kişiler olarak kanunda tamamlayıcı koruma düzenlenmiştir.

YUKK’un 63. maddesinde mülteci ve şartlı mülteci statüsü dışında kalan yabancılar ya da vatansız kişiler için belirli koşullar altında koruma statüsü verilecektir. Kanun da; “Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen, ancak menşei ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkum olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı muameleye maruz kalacak c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle, menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı veya vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir” demek suretiyle ikincil koruma hüküm altına alınmıştır.

Uluslararası koruma için başvuru yapmış olmakla birlikte, uluslararası koruma başvurusu yapmadan önce;

-BMMYK dışında, diğer bir BM organı veya örgütünden halen koruma veya yardım alan kişilerden olması,

-İkamet ettiği ülke yetkili makamlarınca, o ülke vatandaşlarının sahip bulundukları hak ve yükümlülöklere sahip olarak tanınan kişilerden olması,

-1951 Sözleşmesi’nin 1 inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen; barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine, mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine veya BM’nin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna; dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan kişilerden olması,

Koşullarını taşıyan ya da bu fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi emareler ve kanaat varsa, uluslararası korumadan hariçte tutulur.

1.3.9. Göçmen

Tarih boyunca toplumsal düzeni etkileyen insan hareketliliği, genel bir ifade ile “göç” olarak değerlendirilir. İnsanların ekonomik, sosyolojik, psikolojik ve benzeri etkenlerle karşılaşmaları yüzyıllardır süregelmiştir. Bu olgular doğrultusunda, ortaya çıkan göç hareketlerinde benzer özelliklerle karşılaşmak mümkündür. Daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek için yapılan göç hareketlerinin yanı sıra baskı, zulüm, eziyet, işkence, ayrımcılık gibi, sebeplerden ötürü de göç hareketleri karşımıza çıkmaktadır. Meydana gelen bu insan hareketlerinin gerçekleşmesi sonucunda da, ülkeler çoğu zaman toplumsal bir sorun olarak göçmenler ve göçmenlik olguları ile karşı karşıya kalmaktadırlar⁹⁵.

Göçmen bir diğer ifade ile muhacir, bir ülkeden başka bir ülkeye yerleşmek amacıyla göç eden kişidir. Hukuki açıdan göçmen veya göçmenler, bırakılan ve yerleşilen ülke olmak üzere iki ülkeyi ilgilendirmektedir. Bırakılan ülke açısından dışa göç-emigration, yerleşilen ülke açısından ise, iç göç-immigration olayı meydana gelmektedir⁹⁶. Bir diğer tanıma göre ise; mülteci tanımında bulunan nedenlerin dışında, çoğu zaman ekonomik gerekçelerle, ülkesini gönüllü olarak terk ederek başka bir ülkeye, o ülke yetkililerinin bilgi ve izni ile yerleşen kişidir⁹⁷. Türk Hukuk Terimleri sözlüğünde ise; muhacir; bir yerden bir yere göçen, vatanını bırakıp giden⁹⁸ kişi olarak tanımlanmaktadır.

Göçmenlik ve mültecilik çoğu uygulamalarda ve yasal düzenlemelerde birlikte değerlendirilmektedir. Uluslararası hukukta kabul gören bir yabancının ülkeye kabulü, ülkenin mutlak yetkisi dahilinde olsa da, BM Sözleşmesi’nin 2/7 maddesi dikkate alındığında, aslında böyle bir yetkinin mutlak sahibi olmadıkları ileri sürülmektedir. Devletlerin içişlerindeki yargısal sistemleri uluslararası hukuk kurallarına bağlıdır⁹⁹. Göç hukuku kendisini yönlendiren ve yasal çevresini oluşturan birçok ilke ve kurallara

⁹⁵ GÖKÇAN, Gül, AÇIKYILDIZ, Çiğdem, ATAMAN, Senar, **Göç ve Mültecilik**, <http://multeci.net>, Erişim Tarihi: 15.06.2014.

⁹⁶ <http://tr.wikipedia.org>, Erişim Tarihi: 02.07.2014.

⁹⁷ <http://bianet.org>, Erişim Tarihi: 02. 07. 2014.

⁹⁸ ŞAFAK, **Türk Hukuk Terimleri Sözlüğü**, s. 149.

⁹⁹ CHETAİL, Vincent, **International Legal Protection of Migrants and Refugees: Ghettoor Incremental Protection? Some Preliminary Comments**, 2005, s. 33-36, <http://www.researchgate.net>, Erişim Tarihi: 19. 09. 2014.

bağlıdır. Bunların arasında, uluslararası hukukun birçok dalı yer almaktadır. Örneğin, Milletlerarası Özel Hukuku, Vatandaşlık Hukuku, Yabancılar Hukuku, Mülteci Hukuku, İş Hukuku, gibi, hukuk dalları göçmen hukukundan ayrı düzenlenemez. Bu ilke ve kurallar AB Andlaşması, Batı Avrupa Ekonomik Topluluğu Andlaşması gibi, uluslararası andlaşmalar ve uluslararası örgütler tarafından da desteklenmektedir. Bu nedenledir ki, kurallar uluslararası alanda birbirini etkilediği için ve devletlerin sorumlulukları bir diğerine bağlı olduğundan, ülkelerin yabancıları kabulü konusunda mutlak yetkili olmadığı düşünülmektedir¹⁰⁰. İnsancıl hukukunun kuralları, göçmenlerin kontrolünü gerektirmektedir. Göçmenlerin ülkeye girişleri, ikametleri ve sınır dışı edilmeleri, insan haklarının korunması ile alakalı bir durumdur. Geri göndermeme ilkesinden yararlanamayan ve diplomatik korumadan yoksun olan göçmenler ve yasal statüleri olmayan tüm kişiler yönünden, göçlerin azaldığı belirtilmektedir¹⁰¹.

Göç hareketlerinin etkisinde kalan kişi ve gruplara destek ve yardım sağlamak amacıyla, 1951 yılında Brüksel’de yapılan Uluslararası Göç Konferansı’nda alınan kararlar doğrultusunda IOM kurulmuştur. IOM, göçten etkilenenlere yardım sağlayan ve göç sorunlarının ele alındığı uluslararası bir platform niteliğindedir. BM ihtisas kuruluşu olmayan IOM, uluslararası arenada meydana gelen göç hareketlerine, tüm boyutlarıyla yaklaşan bir örgüt konumundadır¹⁰².

Örgüt, özellikle sorunlu bölgelerden göç edenlerle, uluslararası koruma altına alınmasına gerek duyulmayarak iltica başvuruları reddedilen kişilerin menşe ülkelerine ya da üçüncü ülkelere yerleştirilmelerinde ve insan kaçakçılığına maruz kalmış kişilere yapılacak yardımlarda, etkin rol oynamaktadır. Statüsü gereği, Örgüt’ün faaliyet alanına giren konularda işlem yapabilmesi için, ilgili ülkenin talebi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, ülke içinde yerinden edilmiş kişilere yönelik yetkisi olmamakla birlikte, ilgili ülkelerin talepleri doğrultusunda yardıma ihtiyacı olan kişilere de yardım sağlamaktadır¹⁰³.

¹⁰⁰ TANERİ, **Uluslararası Hukukta Mülteciler**, s. 36.

¹⁰¹ STOYANOVA, Vladislava, **The Principle of Non-refoulement and the Right of Asylum-seekers to Enter State Territory**, 2008, s. 2, <http://works.bepress.com>, Erişim Tarihi: 19. 09. 2014.

¹⁰² Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Türkiye Cumhuriyeti Cenevre Daimi Temsilciliği, **Bilgi Notları Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, <http://cnevrefisi.dt.mfa.gov.tr>, Erişim Tarihi: 25.12.2014.

¹⁰³ y.a.g.m., Erişim Tarihi: 25.12.2014.

Türkiye, IOM'un çalışmalarına uzun süre gözlemci olarak katılmış, 30 Kasım 2004 tarihinde de üyesi olmuştur. Türkiye ile IOM arasında yasadışı göç ve insan ticareti ile mücadele arasında yoğunlaşan bir işbirliği kurulmuştur. Türkiye IOM'nün çalışmalarında aktif rol almakta, özellikle de göç alanında uluslararası politikalar oluşturulması ve göçmenlerin haklarının korunması alanlarında işbirliğini yakından sürdürmektedir¹⁰⁴.

1.3.10. Yasa Dışı Göçmen

Yaşanılan insan hareketlerinin meydana getirdiği göç olgusunun ürettiği normal göçlerden farklı yapısal nitelikler taşıyan göç faaliyetleri, yasadışı göçü ortaya çıkarmıştır. IOM, yasadışı göçü, düzensiz göç alanı içerisinde değerlendirerek insan ticareti ve insan kaçakçılığı arasında yapılması gerekli olan olmazsa olmaz ayrımın önemine vurgu yapmaktadır. BM Genel Kurulunda 2000 yılında kabul edilen Viyana Protokolü, bu konuda ilk resmi tanıma yer veren belge olarak karşımıza çıkmakta ve belgede yapılan tanımlamalar eşliğinde, göçmen kaçakçılığında yasal olmayan yollardan kar sağlamak maksadıyla, kişilerin eylemde bulunmaları ve bu ticari faaliyette örgütlü bir çalışma içerisinde insanların paralarını almak suretiyle, ülkeler arası geçişlerini yasadışı yollarla gerçekleştirmeleri söz konusudur. İnsan ticaretinde ise, kişilerin işgücü potansiyelinden faydalanma veya cinsel meta olarak sömürülmesi amacıyla, baskı, cebir, şiddet kullanarak veya hile ile aldatma yöntemleriyle kişilerden yararlanma söz konusudur¹⁰⁵.

Göçmen kaçakçılığı suçu 765 Sayılı Türk Ceza Kanununa-TCK.na 09.08.2002 tarihinde 4771 Sayılı yasa¹⁰⁶ ile girmiştir. Ayrıca, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda-TCK ise, 79. maddede hüküm altına alınmıştır.

Ülkemiz, Gürcistan, Azerbaycan, Moldova, Ukrayna ve Rusya gibi Asya ülkelerinden gelen göçmenler açısından da, çoğu zaman hedef ülke konumundadır¹⁰⁷. Türkiye, Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi'ne Ek;

¹⁰⁴ Türkiye Cumhuriyeti Cenevre Daimi Temsilciliği, **Bilgi Notları**, Erişim Tarihi: 25.12.2014.

¹⁰⁵ BAYDAR, **Dünyada ve Türkiye'de Mülteciler**, Erişim Tarihi: 30.09.2014.

¹⁰⁶ Madde 201/a, ek 3.8.2002-4771/2 madde.

¹⁰⁷ MANAV, **Hakkı, Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti**, Ankara, 2010, s. 3.

Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol'e ¹⁰⁸ 3.2.2003 tarihinde taraf olmuştur.

Türkiye coğrafi konumu itibariyle, gerek ABD raporunda gerekse bazı uluslararası araştırmalarda insan ticaretinde hedef ve transit ülke konumunda gösterilmektedir¹⁰⁹. Türkiye'nin coğrafi konumu ekonomik, siyasi sosyal veya herhangi bir nedenle yaşamakta olduğu ülkeyi terk etmek isteyen kişilerin yasadışı yollarla ülkeye girişleri açısından, ülkeyi her zaman çekici hale getirmiştir.

Göçmen kaçakçılığına benzer bir diğer suç insan ticareti suçudur. Modern köleliğin diğer adını insan ticareti olarak değerlendirmek son derece doğru bir yaklaşım olacaktır. Uluslararası sistemin, demir perdenin çöküşüyle yenilenmesi ve değişime uğraması her alanda olduğu gibi, organize suç örgütleri içinde küreselleşmenin yolunu açmıştır. Sınırı aşan organize bir suç türü olan insan ticareti faaliyetleri bu değişime büyük ölçüde ayak uydurmuştur¹¹⁰.

Dünyada bugün her alanda yaşanan küreselleşmenin en çarpıcı örneği, her kıta ve bölgede günden güne artan “insan ticareti suçu” uluslararası bir sorun olarak hissedilmektedir. İnsan ticaretiyle ilgili sayılar incelendiğinde, karşımıza son derece çarpıcı boyutlarda rakamların çıkması kaçınılmaz olmakla birlikte; yapılan araştırmaların farklı sonuçlar vermesine rağmen, dünyada her yıl 500.000 ile 2.000.000 arası kişi, bu suçun kurbanı olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan ticareti suçu, son on yılda, Güneydoğu Avrupa'da yüz binlerle ifade edilen sayılarla karşımıza çıkmaktadır¹¹¹.

Göçmen kaçakçılığı “ekonomik, sosyal veya siyasi herhangi bir nedenle yaşamakta olduğu ülkeyi terk etmek isteyen kişilerin ülkeden yasa dışı yollarla çıkmalarına veya başka bir ülkeye girmelerine veya o ülkede yasal olarak ikamet

¹⁰⁸ Resmi Gazete, 4 Şubat 2003, Sayı: 25014.

¹⁰⁹ Cinsel Suçlar, http://www.asayis.pol.tr/Sayfalar/cinsel_suclar2.aspx Erişim Tarihi:13.03.2014.

¹¹⁰ DEĞİRMENCİ, Olgun, “Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2006 Sayı 67, s. 57-95.

¹¹¹ ICMPD, **Draft Training Manual**, s. 12-13, 16-18, ARSLAN, Çetin, **İnsan Ticareti Suçu**, s. 27.

etme hakkı olmayan kişilerin ülkede barınmasına imkan sağlamak” şeklinde tanımlanabilir¹¹².

İnsan Ticareti suçu ise; 5237 sayılı TCK’nun İnsan ticareti başlıklı 80. maddesinde; “(1) Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tabi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokmak, ülke dışına çıkarmak, tedarik etmek, kaçırmak, bir yerden başka bir yere götürmek veya sevk etmek ya da barındırmak” olarak ifade edilmiştir. Bu suçu işleyen kimseye; “sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilir” denilmek suretiyle, yine aşağıdaki fıkralar şeklinde hüküm altına alınmıştır.

(2) Birinci fıkroda belirtilen amaçlarla girişilen ve suçu oluşturan fiiller var olduğu takdirde, mağdurun rızası geçersizdir.

(3) On sekiz yaşını doldurmamış olanların birinci fıkroda belirtilen maksatlarla tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleri veya barındırılmaları hallerinde suça ait araç fiillerden hiçbirine başvurulmuş olmasa da faile birinci fıkroda belirtilen cezalar verilir.

(4) Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur.

12 Aralık 2000 tarihinde Palermo’da imzalanan ve Türkiye’nin de 13 Aralık 2000 tarihinde imzaladığı Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi’ne ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Palermo Protokolü’nün-Palermo Protokolü¹¹³ 3. maddesinde insan ticareti tanımlanmıştır. Buna göre; “İnsan ticareti” kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim

¹¹² DOĞAN, Koray, **Göçmen Kaçakçılığı Suçu**, Ankara, 2008, 2.baskı, s. 23.

¹¹³ TBMM’ce onaylanması, 30.01.2003 tarihli 4800 ve 4804 sayılı kanunlarla uygun bulunmuş ve 04.02.2003 tarihli Resmi Gazete’ de yayınlanarak iç hukukumuza dahil edilmiştir.

yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir¹¹⁴.

İnsan ticaretinin geniş anlamda tanımı birçok protokolle yapılmaya ve şekillendirilmeye çalışılmıştır. İnsan ticareti için yapılan tüm tanımlar, Sınırı Aşan Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol'ün 2. Maddesine dayandırılmaktadır.

BMMYK insan ticaretine maruz kalan ve menşe ülkeye döndüğü takdirde zulme uğrayacağı veya insan ticareti mağduru olacağından korkan kişileri de, mülteci olarak kabul etmekte ve uluslararası korumadan faydalandırmaktadır¹¹⁵. Ancak, tüm insan ticareti mağdurlarının, mülteci olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Mülteci olarak tanımlanmaları için, mülteci tanımındaki bütün unsurların oluşması gerekmektedir. BMMYK 2006 tarihindeki rehberinde yer alan bu konudaki koruma, İnsan Ticareti Protokolü'ne ilave olarak eklenmiştir¹¹⁶. 1951 Sözleşmesi'nin 1. maddesindeki mülteci tanımının şartlarını taşıyan insan ticareti mağdurları da bulunmaktadır. İnsan Ticareti Sözleşmesi'nin 14/1 maddesi bu konuyu "Protokolün hiçbir hükmü uluslararası hukuk, insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukukunun getirdiği hak ve mükellefiyetleri ve 1951 Sözleşmesi'nde geri gönderilmeme ilkesini etkilemez, Protokolde ki önlemler insan ticareti mağduru olan kişilere uygulanamaz" diyerek açıklığa kavuşturmuştur¹¹⁷.

¹¹⁴ Türkiye'nin İnsan Ticareti İle Mücadele Çabalarının Ve Tüm İnsan Ticareti Mağdurlarının Adalete Erişimlerinin Desteklenmesi Ab Hibe Projesi Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, 2. Baskı, Kasım 2009, Ankara.

¹¹⁵ ÖZKAN, Göç, İltica, s. 131.

¹¹⁶ UNCHR, Guidelines. Article A(2), 2006, s. 6.

¹¹⁷ Palermo Protokolü, madde 14/1, 14/2.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUSLARARASI KORUMANIN KONULARI

2.1. Genel Olarak

Günümüzde, uluslararası koruma kavramı, bir takım yeni kurumsal ve hukuki konseptler karşısında, genişleyerek değişik şekillerde uygulama alanı bulmaktadır. Bu bağlamda, sadece mültecilere ilişkin olmayan, sığınmacı ve vatansız kişilerle, insancıl hukuk çerçevesinde de uluslararası koruma altına alınması gereken kişilerle ilgili düzenlemeler yapılarak uluslararası korumanın alanı daha da genişletilmiştir.

Uluslararası korumanın temel olarak amacı, kişilere sığınma hakkı arama, mülteci olma veya insancıl hukuka dayalı bir nedenle, bir ülkeye kabul edilme süresince geri gönderilmemeyi, yardımda bulunmayı, yasal danışma ve yardım sağlamayı, fiziksel güvenliği için düzenlemeler yapmayı, gönüllü olarak kendi ülkelerine geri dönmeyi teşvik etme ve desteklemeyi ve yeniden yerleştirme konusunda yardımcı olmayı kapsamaktadır¹¹⁸.

Yasal bir zemine sahip olan uluslararası korumanın, Yüksek Komiserlik ve ülkeler tarafından uygulaması zorunludur. Bu manada koruma hakkı, ayrı bir hak olarak tanımlanmasa da, özellikle geri göndermeme ilkesi, 1951 Sözleşmesi ile ulusal hukukumuz ve diğer uluslararası hukuk düzenlemelerinde yer almaktadır. Bunun yanında ise, ek olarak, her alanda ve her yerde tanınan yaşama hakkı, hareket özgürlüğü, işkence ve kötü muameleden korunma hakkı ile entegrasyonu sağlamak amacıyla, vatandaşlığa alınma hakkı gibi, hakları da içeren çok sayıdaki insan hakkı, doğrudan doğruya bu kişilere uygulanabilmektedir.

Bu hakların temelini, İHEB'nde;

Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez¹¹⁹.

¹¹⁸ BMMYK Tüzüğü, Madde 8.

¹¹⁹ İHEB, madde 9.

Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır¹²⁰.

Herkesin bir ülkenin yurttaşı olmaya hakkı vardır¹²¹.

Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır¹²², şeklindeki haklar oluşturmaktadır.

Ayrıca, 1951 Sözleşmesi de, ikamet hakkı, M. 10, seyahat belgesi verilmesi M. 11, siyasi amaç taşımayan derneklere, meslek sendikalarına üye olma M. 15, hukuk mahkemelerine serbestçe ve kolayca başvuru M.16, ücretli meslekte çalışma M. 17, temel eğitim dışındaki eğitim konusunda ve çalışmalardan yararlanma M. 22, sosyal yardım ve ianelerden yararlanma M. 23, sosyal güvenlik haklarından yararlanma M. 24 ve vatandaşlığa alınma M. 34, haklarını düzenlemektedir. Bu düzenlemelere paralel bir biçimde, 1954 Tarihli VKHSİS’nde de hükümler bulunmaktadır.

2.2. Uluslararası Koruma Çeşitleri

Yukarıda belirtildiği üzere, uluslararası koruma, yeni ortaya çıkan insan hareketleri karşısında, farklı kişilere değişik biçimlerde uygulanan bir niteliğe dönüşmüştür. Bu çerçevede uluslararası koruma; mültecilere, vatansızlara, insani yardım alan kişilere farklı bir biçimde uygulanmakta ve ikincil koruma, geçici koruma, güvenilir üçüncü ülke gibi yeni koruma biçimleri ile şekillenmektedir. Bu bakımdan, uluslararası korumayı, geçmiş dönemlerde olduğu gibi, sadece mültecilere uygulanan bir koruma sistemi olarak ele alıp incelemek mümkün değildir.

Daha önce, mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma üzerinde durulduğundan, bu bölümde, güvenilir üçüncü ülke uygulaması, toplu sığınma ve geçici koruma ile tamamlayıcı koruma üzerinde durulacaktır.

¹²⁰ İHEB, madde 14.

¹²¹ y.a.g.b., madde 15.

¹²² y.a.g.b., madde 13; Uluslararası Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi(USMHS), madde 12.

2.2.1. Güvenilir Üçüncü Ülke Uygulaması

Sığınmacı ve mülteci tanımının geniş bir kapsama ulaşması ve insancıl hukuka dayalı olarak yabancıların ülkelere kabulleri, devletleri, kendini korumak ve yükümlülüklerini azaltmak için bir takım alternatif uygulamalar aramaya itmiştir. Bu alternatif uygulamalardan biri de, güvenilir üçüncü ülke uygulamasıdır.

Hathaway'a göre güvenilir üçüncü devlet uygulaması, 1970'li yıllarda ortaya çıkan bir kavram olan "ilk varış ülkesi" uygulamasının, 90'lı yıllardan günümüze kadar gelen zamana uyarlanmış halidir¹²³.

Güvenli üçüncü devlet, kendi vatandaşına ya da üçüncü devlet vatandaşlarına baskı uygulamayan ve uluslararası sözleşmelerden doğan sığınmacı ve mülteci haklarını istisnasız ve tam anlamıyla uygulayan devletlerdir¹²⁴.

Devletler sığınmacılara sığınma hakkı tanımak veya daimi oturma vermek zorunluluğunda olmasalar da, 1951 Sözleşmesi devletlerin, bireylerin statüsünü belirleme konusunda ve gerek sınırda gerekse devletin içinde olsun kabul şartlarına haiz oldukları takdirde, uluslararası koruma sağlamak konusunda, sorumluluklar yüklemektedir¹²⁵.

Üçüncü güvenilir ülke uygulaması genellikle, Avrupa ve Avustralya'da uygulanan fakat uluslararası hukukta çokça tartışılan, temel hukuki dayanağı olmayan bir uygulamadır. Geri gönderme yasağı ilkesi açısından, bu uygulamanın genişlemesi, ilkenin uygulanmasına aykırı görülmektedir. AB devletleri bu uygulamayı, geçiş aşaması olarak kullanmakta ve AB'ye gelen uluslararası korumaya ihtiyacı olan ve istenmeyen yabancı, sığınmacı veya göçmenler için bir çözüm olarak görmektedir. Bu kişiler, AB'ye ulaşmadan önce geçiş ülkelerinden sığınma talep edeceği ve korunma

¹²³ HATAWAY, C.James. **The False Panacea of Offshore Deterrence** <http://www.fmreview.org/en/FMRpdfs/FMR26/FMR2632.pdf>, Erişim Tarihi: 01.12.2014.

¹²⁴ ÖZCAN, Mehmet, **Geri Kabul Antlaşması: Ama Neyin Karşılığında**, 2010, s. 55, <http://www.usak.org.tr>, Erişim Tarihi: 01.12.2014.

¹²⁵ MARTİN, Susan, **The Legal and Normative Framework of International Migration**, Global Commission on International Migration, Georgetown University, 2005, s. 21, <http://www.gcim.org> Erişim Tarihi: 01.12.2014.

altına alınabileceği görüşünden temelini alan bu düşünce, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında geri kabul anlaşmaları imzalanmasına neden olmuştur¹²⁶.

Güvenilir üçüncü devlet uygulamasına, Dublin Sözleşmesi'nde yer verilmiş ve sığınma talebinde bulunan herkes için, bu talebin inceleneceği de hüküm altına alınmıştır. Dublin Sözleşmesi'nin 315. maddesine göre, her bir üye devlet kendi iç hukuku ile 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü hükümlerine uygun olmak şartıyla, sığınma talebinde bulunan kişinin üçüncü bir devlete gönderilme hakkını saklı tutmakla beraber, bu kişilerin baskı ve zulme maruz kalıp kalmayacağı konusunda bir inceleme yapmadan, bu uygulamaya başvurması non-refoulement ilkesine aykırılık teşkil edecektir¹²⁷.

Rodger'e göre; uygulamanın her ne kadar uluslararası hukukta temeli bulunmasa da, kişilerin korunması ve zulümle karşı karşıya kalacakları ülkelere geri gönderilmemeleri açısından önemli bir uygulamadır. Ayrıca, bu uygulama devletler açısından da devletin kendi çıkarlarını koruması bağlamında faydalıdır. Çokça en refah devlete ulaşmayı amaçlayan, sığınma sistemini kötü niyetle kullanmaya çalışan kişilerin önüne geçilmesi açısından ve hedef devletin para ve zaman kaybının engellenmesi bakımından da kabul gören bir uygulamadır. Yine bu uygulamanın varlığının Rodger'in çalışmasında, mültecilerden çok devletlerarası siyasi ve politik ilişkilerin korunmasının amaçlandığı vurgusu da yapılmaktadır¹²⁸.

Bazı ülkeler, güvenilir üçüncü ülke uygulamasını kendilerini koruma refleksiyle çıkarları doğrultusunda da uygulamaktadırlar. Almanya çevresindeki bütün ülkeleri güvenilir üçüncü ülke olarak görmektedir. Bu uygulama iyi niyetle bağdaşmayıp tek amacın ülkeye giren mülteci sayısını azaltmaya yönelik olduğu söylenebilir. Lakin, bir görüşe göre de, Almanya'nın bu uygulaması her ne kadar 1951 Sözleşmesi'ne ve AİHS'ne uyumlu olmasa da, hukuki açıdan bakıldığında, başvuran kişinin sığınma sırasında ileri sürdüğü gerçeklerin sınırlı olduğu göz önünde alındığında, 1951

¹²⁶ ÖZCAN, **Geri Kabul Antlaşması**, s. 55. Erişim Tarihi: 01.12.2014.

¹²⁷ y.a.g.m., s. 61, Erişim Tarihi: 01.12.2014.

¹²⁸ RODGER, Jessica, **Defining the Parameters of the Non-Refoulement Principle**, LLM Research International Law, 509, Wellington Victoria University, 2001, s. 70-73, <http://www.refugee.org.nz> Erişim Tarihi: 01.12.2014.

Sözleşmesi'nin gereklerini azami derecede karşıladığı için Almanya'nın bu uygulamasında, geri gönderme yasağı ilkesinin ihlali söz konusu olmayacaktır¹²⁹.

BMMYK'ya göre ise, kişinin güvenilir üçüncü ülkeye gönderilebilmesi için, ülkede ikametinin olması gerekmektedir. Kişinin güvenilir bir üçüncü ülkeye gönderilmesinin ardından o ülkeden de, güvenilir başka bir ülkeye gönderilme ihtimali vardır ve bu ihtimal söz konusu olduğu sürece, geri gönderme yasağı ihlali de gündemde olacaktır. Ancak,, uluslararası hukukta derhal reddetme ve üçüncü güvenilir ülkeye gönderme uygulamaları yasaklanmış durumda değildir. BMMYK'nın zulme karşı güvenlik kavramı uluslararası hukukta bağlayıcı bir kavram olmaması nedeniyle, 1951 Sözleşmesi'ne taraf devletlerin birçoğu için dahi, güvenilir üçüncü ülke uygulaması sözleşmeye aykırı olarak değerlendirilmektedir¹³⁰.

Oysa, güvenilir üçüncü ülke uygulamasının geri gönderme yasağı ilkesine aykırı olduğu, şu hususlar dikkate alındığında söylenebilir; geri gönderme yasağı İlkesi'nin, 1951 Sözleşmesi'nde yer alması haricinde, “jus cogens” nitelikte olması, ayrıca bu niteliğinin uluslararası belgelerde kabul edildiği nazara alınır; Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 53 ve 64 maddeleri gereğince, bu hükümleri dikkate alınmayan tüm sözleşmelerin geçersiz sayıldığı gerekçesi ile geri gönderme yasağı ilkesine aykırı olan güvenilir ülke anlaşmalarının hukuken yok hükmünde kabul edilmesi gerekmektedir¹³¹.

Genel itibariyle, Türkiye ile AB arasında 16 Aralık 2013 Tarihinde imzalanan Geri Kabul Andlaşması-GKA, bir ülke veya sınırları belirlenen bir grup ülkeye yasal olmayan yollardan gelerek, buralarda bulunan kişilerin en son transit geçiş yaptıkları ya da andlaşma yapılmış olan kaynak ülkeye geri gönderilmesini kapsamaktadır.

Türkiye ile AB ülkeleri arasında imzalanan 2013 Tarihli GKA temelinde, karşılıklılık esası olmak üzere, Türkiye'de ya da AB'ye üye ülkelerden Danimarka ile Birleşik Krallık-İngiltere ve İrlanda dışındaki diğer ülkelerde, ülkeye giriş, ülkede bulunma, ikamet koşullarını yerine getiremeyen veya sağlayamayan kişilerin Andlaşma

¹²⁹ HAILBRONNER, Kay, **Asylum Law Reform in the German Constitution**, 1994, s. 172.

¹³⁰ y.a.g.m, s. 172.

¹³¹ TANERİ, **Uluslararası Hukukta Mülteciler**, s. 119-120.

çerçevesindeki koşullar ve kurallar gereği ilgili ülkeye geri gönderilmesini hedeflemektedir.

Bu bağlamda;

-AB ülkelerine yasadışı yollarla giden veya bu ülkelerde bulundukları süre zarfında yasal bulunma koşullarını kaybeden Türk vatandaşları ve Andlaşmaya imzacı ülke veya sınırları belirlenen ülke grubuna, Türkiye üzerinden geçiş yapan üçüncü ülke vatandaşlarının Andlaşma kuralları gereğince, Türkiye'ye geri gönderilmesini,

-AB ülkelerinden yasadışı yollarla Türkiye'ye gelen veya Türkiye'de bulundukları süre zarfında yasal bulunma koşullarını kaybeden AB üyesi ülkeler ve üçüncü ülke vatandaşlarının Anlaşma kuralları gereğince ilgili AB ülkesine geri gönderilmesini düzenlemektedir.

AB genişleme politikası doğrultusunda sınırlarını doğuya doğru kaydırmaya devam etmektedir. Genişleme süreci içerisinde AB, kendi sınırlarını düzensiz göçe karşı korumak amaçlı vize muafiyeti stratejisini komşu ülkeleri teşvik edecek biçimde uygulamaktadır. Her ne kadar, AB'nin bu politikası yakın coğrafyasındaki ülkeler için vize kolaylığı sağlayacağı anlayışıyla cazip görünse de, imzalanan geri kabul anlaşmaları imzacı devletler baz alındığında, kendini güvence altına alma da önceliğini AB ülkelerine vermektedir. AB üyeliği ya da vize muafiyeti kolaylığı ön koşulu olan, 2013 Tarihli GKA'na bağlı olarak geri kabul uygulaması anlaşma imzalandıktan 3 yıl sonra devreye girecek olsa bile Türkiye'nin AB üyeliğine kabulü bu süre içerisinde mümkün müdür bilinmemektedir. Ayrıca 2013 Tarihli GKA'nın şartlarının yerine getirilip getirilmemesi konusunda, bu 3 senenin ölçüt olarak değerlendirilmesinin, ne derece belirleyici bir unsur olduğu da, tartışmaya açık bir konudur¹³²

2.2.2. Toplu Sığınma

Bir ülkede toplu sığınmanın varlığından bahsedebilmek için, uluslararası bir sınıra doğru, gözle görülür bir insan hareketinin oluşması, ortaya çıkan bu hareketliliğin

¹³² Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları, <http://www.ab.gov.tr> Erişim Tarihi:27.01.2015.

sınıra hızlı bir şekilde ulaşmasıyla devam etmesi, sınırlarına kitlesel akın olan ülkenin yakın zaman içerisinde mevcut bireysel sığınma prosedürlerini uygulayamayacak hale gelmesi gerekmektedir. Ortaya çıkan kitlesel akınların, bu unsurları içererek süregelir hale gelmesinde, geçici koruma sağlanmaktadır¹³³. 1951 Sözleşmesi'ne göre savaş veya şiddet hareketleri neticesinde, vatanını terk etmek zorunda kalan kişilerle ilgili özel bir hüküm düzenlenmediği bilinmektedir. Sözleşmenin 1. maddesinde yer alan din, ırk, milliyet, siyasi görüş ve belirli bir toplumsal bir gruba mensubiyet nedeniyle, baskı ve zulüm altında olan kişiler mülteci tanımının içine girmektedir. Bu nedenledir ki kişilerin, sadece savaş veya şiddet nedeniyle sığınma talebinde bulunmaları, onların mülteci statüsüne kabul edilmeleri için yeterli ve kabul edilebilir bir sebep olmayacaktır. Ancak, savaş ve şiddet ortamında bulunan kişilerin, örneğin, ırkçılığa dayalı bir savaş ortamında olmaları, şüphesiz ki onları Sözleşme'nin kapsamına dahil edecek, ırkçılıktan kaçan bu kişilerin baskı ve zulüm altında olduğu gerekçesiyle, mülteci statüsüne alınarak koruma sağlanabilecektir¹³⁴.

İrkçılığa dayalı bir iç savaş neticesinde, korunma talep eden kişiler, 9 Aralık 1948 Tarihinde BM Genel Kurulunca Paris'de kabul edilen Milli, Irki, Dini Kütleleri Kısmen veya Tamamen İmha Suçunun “Jenositin” Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkındaki Sözleşme hükümleri gereğince de, korunmaktadırlar. Anılan Sözleşme, Türkiye tarafından da 23 Mart 1950 tarihinde 5630 Sayılı Kanun ile onanmış ve yürürlüğe konmuştur¹³⁵.

Ayrıca, savaş ve şiddet ortamında bulunan kişilerin, uluslararası birçok düzenlemenin sağladığı korumadan da yararlandıklarını söyleyebiliriz. Sözü edilen düzenlemelerin en önemlisi, 1949 Tarihli Savaş Kurbanlarının Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmeleridir. Bu sözleşmeler; Savaş Halindeki Silahlı Kuvvetlerin Hasta ve Yaralılarının Vaziyetlerinin Islahı Hakkındaki Sözleşme, Silahlı Kuvvetlerin Denizdeki Hasta, Yaralı ve Kazazedelerinin Vaziyetlerinin Islahı Hakkında Sözleşme, Savaş Esirleri Hakkında Tatbik Edilecek Muameleye Dair Sözleşme ve Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına Dair Sözleşmedir. Ancak, bu kişilere sağlanacak koruma, ülke

¹³³ GOODWIN-GILL G. S. & McADAM J. **The Refugee in International Law**, Oxford University Press. 2007, (Third Edition), s. 335.

¹³⁴ ODMAN, **Mülteciler Hukuku**, s. 119.

¹³⁵ y.a.g.e, s. 119, Dipnot.

uygulamaları tarafından incelendiğinde, kişilere mülteci statüsü vermek yerine, geçici koruma sağlamak yönünde varlık göstermektedir.

Ülkemize yönelik gerçekleşen kitlesel sığınma olaylarına bakacak olursak, 1923 ile 1945 yılları arasında yaklaşık olarak 837.000 kişinin, Türkiye'ye göç ettiğini görmekteyiz. Meydana gelen bu hareketlerden en önemlisi 1923 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesi neticesinde 384.000 Türkçe konuşan Müslümanların Türkiye'ye kabul edilmeleridir. 1920'ler ve 1930'lu yıllarda da, ortalama 200.000 civarında Bulgaristan'dan, 121.296 göçmen Romanya'dan ve 115.427 göçmen de Yugoslavya'dan Türkiye'ye kabul edilmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra ise, 1945 ile 1990 yılları arasında Bulgaristan Hükümetinin baskılarından kaynaklı, 1950-1951 ve 1989 yıllarında yaşanan kitlesel hareketler sonucunda, 1950 yılının Ocak ayından 1951 yılının Kasım ayına kadar 154.393 Bulgar Türkü ve Pomak Türkiye'ye gelmiştir. Bununla beraber 1989 yılında meydana gelen ikinci kitlesel hareketler sonucunda, 1989 yılının Haziran ayının sonuna kadar 311.862 Türk Türkiye'ye sığınmışlardır. Bulgaristan'dan sonra, Yugoslavya'dan meydana gelen kitlesel göç hareketi ise, 150.659 kişinin geldiği 1954 ile 1960 yılları arasında yaşanan ikinci en büyük göç hareketidir. 1992 ile 1995 yılları arasında Bosna Hersek'te yaşanan çatışmalar neticesinde, 25.000 civarında Boşnak sığınmacı Türkiye'ye gelerek geçici koruma altına alınmıştır¹³⁶.

Türkiye 'ye, Doğu'dan başlayan ilk sığınma hareketleri ise, İran Şahı'nın devrilip yerine Humeyni'nin geçtiği 1979 Şubat'ında yaşanan sığınma olaylarıdır. Bu dönemde, Humeyni Rejimi'nden kaçıp Türkiye'ye sığınan bir çok İranlı hakkında, pasaportları ve gerekli yasal belgeleri olmamasından dolayı takibatın varlığına rağmen, ulusal güvenliği ve kamu düzenini tehdit etmeyenlerin ülkede kalmasına izin verilmiştir¹³⁷.

Yine bilindiği gibi, Birinci Körfez Savaşı öncesinde Halepçe'den kaçarak Türkiye sınırlarına gelen Kürtlere, Türkiye sınırlarını açma gereği duymuştur. Bir diğer sığınma olayı ise, yine Körfez Krizi'nin yaşandığı 1990 – 1991 yılları arasında olmuş,

¹³⁶ KİRİŞÇİ, Kemal, **Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi**, s. 112-114, <http://www.ata.boun.edu.tr>, Erişim Tarihi: 08.02.2015.

¹³⁷ ODMAN, **Mülteci Hukuku**, s. 197.

oldukça önemli sayıda Kuveyt ve Irak'ta çalışan yabancı uyruklu işçiler, Türkiye'ye sığınmıştır. Bu kişiler, bir müddet sonra ülkelerine geri dönmüşlerdir¹³⁸. Birinci Körfez Savaşı'nda yaşanan sığınma hareketlerinin yoğunluğu ve yaşanan savaş nedeniyle, bölge insanının Türkiye sınırlarına akın etmesi güvenlik alanında hissedilen haklı endişe nedeniyle, 30 Kasım 1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği'nin-İSY gündeme getirilip hazırlanmasına neden olmuştur. İSY kapsam olarak dört kategori içermekte olup, bu kategoriler ise; 1) münferiden iltica etmek isteyenler 2) başka ülkelere iltica etmek üzere ikamet talep eden yabancılar 3) topluca iltica veya sığınma amacıyla ülke sınırlarına gelen ya da ülke sınırlarını geçen yabancılar 4) olası nüfus hareketleri şeklindedir. Dikkat edileceği üzere, Yönetmeliğin üçüncü ve dördüncü bölümünde düzenlenen konular toplu sığınma ile ilgilidir. Yönetmeliğin 8. maddesi, ülkenin sınırını geçme faaliyeti içerisinde olan toplu nüfus hareketleri ile karşı karşıya kalındığı takdirde, bu kişilerin sınırda durdurulup sınırı geçmelerinin önlenmesini esas alırken, sığınmacıların uluslararası hukuktan doğan haklarını saklı tutmaktadır. Yönetmelikte uluslararası hukuktan doğan haklara atıf yapılması, uluslararası korumanın en önemli ilkesi olan geri göndermeme ilkesi başta olmak üzere, sığınmacıların haklarının gözetildiğinin göstergesidir¹³⁹.

Yönetmeliğin dördüncü bölümü, ülke sınırlarına topluca gelen ya da sınırı geçen kişilerin ülkeye kabulü ile ilgili uygulanacak işlem ve alınacak tedbirleri düzenlemektedir. Sınırı geçen mülteci ya da sığınmacıların evvela silahtan arındırılmaları gerektiği belirtilmiş ve bu yükümlülük de 9. maddede askeri makamların sorumluluğuna verilmiştir. Yine, madde 9 gereğince yapılan kimlik tespiti sonrasında siviller ve muharip yabancı ordu mensupları tespit edilip, siviller kurulan kamplara ilgili polis veya jandarma tarafından sevk edileceklerdir. Muharip yabancı ordu mensupları için uygulanacak hükümler ise 4104 sayılı “Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun¹⁴⁰” gereğince uygulanacaktır.

Yönetmelikte açıkça ifade belirtilmese de, toplu sığınma arayanlar için geçici koruma sağlamanın amaçlandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Gerçekten de,

¹³⁸ ODMAN, **Mülteci Hukuku**, s. 198.

¹³⁹ ÇİÇEKLİ, Bülent, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014, Baskı 5, s. 320-323.

¹⁴⁰ ODMAN, y.a.g.e., s. 203-214.

Yönetmeliğin 26. maddesi toplu sığınma arayanların, mevcut kriz veya silahlı çatışma bittikten sonra uyuşunda bulundukları ÷lkeye tekrar gönderebileceklerini, 28. maddesi, geçici ikamet izni almış kişilerin, üçüncü bir ÷lkeye makul bir süre içerisinde gitmedikleri takdirde, ikamet sürelerinin uzatılamayabileceğini ve ÷lkeyi terk etmelerinin istenebileceğini ifade etmiştir¹⁴¹.

Geçici koruma, kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Devletlerin geri göndermeme yükümlölükleri çerçevesinde kitleler halinde, ÷lke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, uygulanan pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur¹⁴².

Tamamlayıcı koruma ya da geçici koruma sağlanan kişilerin, bu koruma süreleri bittiğinde uygulamaya konulabilecek olan güvenilir üçüncü devlet uygulaması, 1951 Sözleşmesi'nden sonra Batı Avrupa devletlerinin kendilerine yönelik göç dalgasının önünü alabilmek amacıyla, 1990'lı yıllarda ortaya attıkları bir uygulamadır. Uygulamanın ortaya çıkış tarihi göz önüne alındığında, bu uygulama gelişmiş Avrupalı devletlerin kendilerine yönelik ekonomik göçü önlemek maksadıyla, zulüm korkusu içinde olduğunu iddia eden kişileri, bir başka ÷lkeye göndermek amacıyla, bölgesel refah ve düzenlerini koruyabilmek için insan haklarını göz ardı eden bir uygulama olarak değerlendirilmektedir.

2.2.3. Geçici Koruma

÷lkesinden ayrılmaya zorlanmış olup, ayrıldığı ÷lkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir¹⁴³.

Non-Refoulement ilkesine alternatif bir koruma şekli olarak kabul edilen geçici koruma sistemi yoğun mülteci akınlarında, devletler tarafından uygulanan bir yöntem haline gelmiştir. Bu uygulama, mülteci tanımına uymasına rağmen, mülteci statüsü

¹⁴¹ ÇİÇEKİLİ, *Yabancılar*, s. 320-323.

¹⁴² **Uluslararası Koruma Çeşitleri**, http://www.goc.gov.tr/icerik6/Uluslararası%C4%B1%20Koruma%20%C3%87e%C5%9Fitleri_409_546_548_icerik, Erişim Tarihi: 01.09.2014.

¹⁴³ <http://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararası-koruma-cesitleri> Erişim Tarihi: 01.09.2014.

kazanmamış kişilere, kendilerini kabul eden ülkelerce sağlanmakta ve o ülke içinde önemli bir kurtarıcı ara formül olarak kabul görmektedir. Geçici koruma yöntemi devletlerin, kişiler için hem insani hukuk ilkelerine uygun bir koruma sağlıyor olması açısından hem de devletin koruma sistemini kendi iç hukukuyla değerlendirip uygulayabilmesi açısından önemli bir uygulamadır. Geçici koruma yöntemi, kişilerin sınırlı bir süre için bir devletin korumasından faydalanabilmesidir¹⁴⁴.

AB’nde, geri göndermeme ilkesinin tartışmalara neden olması ve ayrıca fiili olarak da ilkenin ihlal edilmesi nedeniyle, AB içerisinde bu ilkenin yerini alabilecek uygulamalara yönelinmiştir. Geçici koruma uygulaması, birlik içerisindeki ülkelerin kendilerini kitlesel akınların olumsuz etkilerinden, kalıcı yerleşimden korumak için tercih ettikleri geçici bir çözüm olarak kabul görmeye başlamıştır¹⁴⁵.

Geçici korumadan faydalanacak olan kişiler, yaşadıkları ülkede varlığı devam eden olumsuz koşullar nedeniyle güvenli bir şekilde evlerine dönmeleri mümkün görünmeyen üçüncü bir devletin vatandaşları ya da vatansız kişiler olarak, Temmuz 1998 Avrupa Komisyonu taslağında geçici korumadan yararlanacak kişiler şeklinde tanımlanmışlardır¹⁴⁶.

AB’ne göre, geçici korumadan yararlanacak olan kişiler, daha dar kapsamda ve belirli süre içinde ele alınmıştır. Geçici koruma statüsü, Türk Hukukunda bir süreyle sınırlandırılmamıştır. Bu nedenle, Türkiye’nin uygulaması daha insandır¹⁴⁷.

Geçici koruma sistemi Amsterdam Andlaşması ile gündeme gelmiştir. Bu anlamda, geçici korumanın yasallaşma süreci hızlanmıştır. İlkenin uygulanma süreci göz önüne alındığında, Maastricht Andlaşması’nın ilkelerine dayandırılarak, fakat bağlayıcılığı olmayan geçici küçük sorunların çözümüne etki edebilmesi açısından, ilk olarak bu andlaşmada yer bulduğu söylenebilir. Amsterdam Andlaşması ile alınan

¹⁴⁴ TANERİ, **Uluslararası Hukukta Mülteciler**, s. 115-117.

¹⁴⁵ y.a.g.e., s. 115-117.

¹⁴⁶ y.a.g.e., s. 115-117.

¹⁴⁷ ELÇİN, Doğa, “Çalıştay Notları”, **TODAİE İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye’ye Yönelik Kitlesel Akınlar Değerlendirme ve Uygulanabilirlik Çalıştay**, Ankara, 18 Aralık 2014.

kararlar sonrasında, geçici koruma ilkesi ile ilgili bağlayıcılığı olan ilk yasal belge, 20 Temmuz 2001 tarihinde kabul edilen yönergedir¹⁴⁸.

Günümüzde, Suriye’den ülkemize gelenlere uygulanan koruma niteliği itibariyle, geçici korumadır. YUKK’un 91. maddesine göre, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen acil ve geçici koruma bulmak amacıyla, kitlesel olarak sınırlarımıza gelen yabancılara geçici koruma sağlanabilmektedir.

22 Ekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği’nde-GKY de, geçici koruma statüsüne giren tüm yabancıların Türkiye’ye kabulleri, Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler ayrıntılı biçimde düzenlemektedir. Suriye vatandaşlarının, *ülke genelinde meydana gelen silahlı çatışma durumu ve ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle, şahıslarına yönelik ciddi tehditlerle karşılaşacak olmaları ve kitlesel bir biçimde Türkiye’ye gelmeleri, geçici koruma altına alınmaları için yeterli bir sebeptir.*

“91. Maddedeki hüküm uyarınca, Suriye’den gelenlere geçici koruma rejimi ile koruma sağlanmakta, bunların kabulleri ve kayıtları Türkiye Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının-AFAD sorumluluğu altındaki kamp görevlilerince gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle, BMMYK tarafından kayıt veya statü belirleme veya yerleştirme işlemleri gerçekleştirilmemektedir. Ancak, BMMYK; kayıt, ülke topraklarına erişim, belgelendirme, hukuki danışmanlık hizmeti ve kentlerde kalanların yönetimi gibi, koruma alanlarında teknik konularda tavsiyelerde bulunmaktadır. Maddi yardım alanında ise, BMMYK Türkiye Ofisi; battaniye, muşamba, mutfak setleri ve malzemeleri gibi, gıda dışı malzemeler sağlamakta, buna karşılık mali yardım sağlamamaktadır¹⁴⁹.”

2.2.3.1. Geçici Korumanın Unsurları

Ülkemize kitlesel akınla gelen Suriyelilere sağlanan koruma, gerek uluslar arası hukuka, gerek YUKK’na ve öğretiyeye göre “Geçici Koruma” dır. Açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul, geri göndermeme ilkesi ile gelen kişilerin temel ve acil

¹⁴⁸ TANERİ, *Uluslararası Hukukta Mülteciler*, s. 116-117.

¹⁴⁹ ODMAN, “Türkiye’ye Kabul Edilen Suriyeliler”, s. 40.

ihtiyaçlarının karřılanması¹⁵⁰ geçici korumanın üç temel unsurunu oluşturmaktadır. Türkiye, bu üç temel unsura dayanarak sınırlarında meydana gelen toplu insan hareketlerinde geçici koruma sağlamaktadır.

Ülkemiz 29.04.2011'den bu yana geçici korumayı, “*Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir lkeye İltica Etmek zere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*” ve 30.03.2012 tarihli ve 62 sayılı “*Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge*” (İçişleri Bakanlığı Yönergesi) erevesinde sağlamakta iken günümüzde, YUKK ile 22 Ekim 2014 Tarihli GKY hükümlerine göre yapılmaktadır.

2.2.4. Tamamlayıcı Koruma

Tamamlayıcı koruma, kaynağını uluslararası insan hakları hukukundan alan ve mülteci hukukunun sağladığı korumanın kapsamını genişleten, bir koruma sistemidir.

Gerçekte, 1951 Sözleşmesi’nde tanıımı yapılan mülteciliğin kapsamına girmeyen fakat hayat ve özgürlüğü tehdit altında olan kişiler de bulunmaktadır. Bu kişilerin korunabilmesini sağlamanın bir yolu da, geri gönderilmeme ilkesidir. Non-refoulement olarak adlandırılan geri göndermeme ilkesi gerek uluslararası insan hakları hukukunda gerekse 1951 Sözleşmesi’nde mülteci ve sığınmacılar için önemli bir tamamlayıcı koruma řeklidir¹⁵¹.

Geri gönderme uygulaması, yasal olarak bir ülkede ikamet eden yabancının, ülkeyi terke davet edilmesi veya zorla sınır dışı edilmesi şeklinde uygulanan biçimsel geri gönderme işleminden ayırt edilmesi gereken bir iřlemdir¹⁵².

Sözleşme’nin 33. Maddesi bu ilkeyi düzenlemektedir. Ayrıca, BM Genel Kurulu’nda konuya ilişkin alınan kararda, menşe ülkeye dönmek konusunda isteksiz

¹⁵⁰ Uluslararası Koruma eşitleri, Erişim Tarihi: 01.09.2014.

¹⁵¹ ÇİÇEKLİ, *Yabancılar*, s. 279-280.

¹⁵² y.a.g.e., s. 279-280.

olan kişilerin bu sebeple geri gönderilmeye zorlanmaması gerektiği, açıkça kabul etmiştir¹⁵³.

İlkenin Kapsamı ve İçeriği

1951 Sözleşmesi'nin 33. Maddesi geri göndermeme ilkesini;

“Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle hayatı ya da özgürlüğü tehlike altında olacak ülke sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun gönderilmeyecek veya iade edilmeyecektir¹⁵⁴.”

“Bununla beraber, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması konusunda ciddi sebepler ya da ciddi adi bir suçtan kesinleşmiş bir hükmü bulunan ve bulunduğu ülkenin halkı için bir tehlike oluşturan mülteci işbu hükümden yararlanmayı talep edemez¹⁵⁵.” şeklindedir.

1951 Sözleşmesi'nin anılan maddesi hükmünden de anlaşılacağı üzere, belirli durumlarda geri gönderme yasağına sınırlamalar getirilmiştir. “Ulusal güvenlik” ve “kamu düzeni” kavramları, sınırlandırmanın gerekçelerini oluşturabilmektedir. 1951 Sözleşmesi'nin 33/1 maddesi, geri gönderilmenin kapsamına, mülteci statüsünün kullanılıp kullanılmadığına bakılmaksızın sığınmacıların da, bu ilkenin içinde değerlendirileceğine vurgu yapmıştır. Bu durumda, 1951 Sözleşmesi'nin 33/2 maddesi, ilkenin istisnası uygulanırken, kişinin mültecilik statüsünü kazanıp kazanmadığına bakılmaksızın sığınmacılar için de uygulanabileceği anlamına gelmektedir.

1951 Sözleşmesi'nin 33/2 maddesi, kişinin bulunduğu ülkenin ulusal güvenliğine karşı tehlike oluşturuyor ise, bir mültecinin geri gönderilmeme yasağından yararlanamayacağı hüküm altına almıştır. Burada incelemeye değer olan konu, mülteci ya da sığınmacının geçmişte ülkenin ulusal güvenliğine tehdit oluşturacak bir eyleminin veya durumunun olmasından ziyade, gelecekte bu ülke için oluşturacağı tehdittir. Kişinin geçmişte yaptığı eylem, ülkenin gelecekte ulusal güvenliği için tehdit

¹⁵³ UNGA Resulotion, 8(1), 12 February 1946, paragraf (c)(ii).

¹⁵⁴ **1951 Sözleşmesi**, madde 33/1.

¹⁵⁵ **y.a.g.s.**, madde 33/2.

oluşturabilir¹⁵⁶. Bu tehdit, sığınma talep ettiği ülkenin kendisine yönelik olmalıdır ki, geri gönderme yasağından yararlanması, engellenebilsin. İnsan hakları açısından değerlendirme yapıldığında, bir kişinin uluslararası topluma veya sığındığı ülkeye, olası bir tehlike yaratacağı sebebiyle, geri gönderilmesinin hakkaniyetli bir uygulama olmayacağı savunulsa da, sınırlı koşullar altında bu görüşün akside savunulmaktadır¹⁵⁷.

Nitekim, ulusal güvenlik kavramının uluslararası hukukta net bir tanımı bulunmamaktadır. Her ülkenin jeopolitik, ekonomik ve sosyal sistemi farklı olduğundan, bu kavram ülkeden ülkeye değişmekte uygulama bakımından sorunlar çıkmaktadır¹⁵⁸.

1951 Sözleşmesi'nin 33/2 maddesi göz önüne alındığında, hangi eylemin ne düzeyde ulusal güvenliğe tehlike oluşturabileceği düzenlenmediği için, genel takdir egemen devletindir. Yine, aynı maddede geçen olası tehlike standardı da, 1/f maddesinde öngörülen tehlikeden daha yüksek derecede olduğu için, 33/2 de yer verilen tehlikenin herhangi bir tehlike değil “çok ciddi bir tehlike” olması gerekmektedir¹⁵⁹.

Mültecinin, sığınma talebinde bulunduğu ülkenin askeri tesislerine yönelik saldırı, terörist eylem, hükümet ve ülke bütünlüğüne karşı saldırı gibi, eylemler ulusal güvenliği tehlikeye sokacak çok ciddi tehlike olarak değerlendirilmektedir¹⁶⁰.

1951 Sözleşmesi'nin 33/2 maddesi, “özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkum olduğu için, sığınma talebinde bulunduğu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mültecinin” geri gönderme yasağından faydalanamayacağını hüküm altına almıştır¹⁶¹.

“Topluma yönelik tehlike” söyleminde de, yine kişinin geçmişte yaptığı eylemler önemli olsa da, burada belirleyici olan, şahsın eyleminin gelecekte oluşturacağı tehlikedir. İstisnanın uygulanmasında, bireysel koşullar incelenirken

¹⁵⁶ ÇİÇEKLİ, **Yabancılar**, s. 290-294.

¹⁵⁷ HATHAWAY, James C. **The Rights of Refugees under International Law**, Cambridge, Cambridge University Press. 2005, s. 346.

¹⁵⁸ ÇİÇEKLİ, y.a.g.e., s. 290-294.

¹⁵⁹ y.a.g.e., s. 290-294.

¹⁶⁰ y.a.g.e., s. 290-294.

¹⁶¹ y.a.g.e., s. 290-294.

orantılılık ilkesine dikkat edilmeli ve ülke ile bireyin menfaatlerinin dengede olması gözetilmelidir¹⁶².

1951 Sözleşmesi'nin 33(2). maddesi “özellikle ciddi suç” kavramına göndermede bulunduğunda, bu suçlarla ilgili durumun istisnai koşullarda uygulanması gerekmektedir. Suçun, mülteci olarak kabul edildikten sonra iltica edilen ülkede veya başka bir ülkede işlenmiş olması ve kesinleşmiş mahkumiyet kararının verilmiş olması gerekmektedir¹⁶³.

Kişinin, sığınma talebi olmadan evvel menşei ülkede işlediği suç nedeniyle aldığı kesinleşmiş karar için, geri gönderme yasağının istisnası uygulanmayacaktır. Geri gönderme yasağının istisnası olan topluma yönelik tehlikenin suç türü olarak, “cinayet, ırza geçme, silahlı soygun gibi, suçlar örnek olarak gösterilebilir¹⁶⁴.

2.3. Avrupa Birliği'nde Geçici Koruma

Dünya genelinde uygulanan geçici koruma mekanizmalarına göz atıldığında, her devletin içinde yaşadığı öznel durumlara yönelik, geçici koruma mekanizmasını geliştirdiği gözlenmektedir. Avustralya'da, uygulanan geçici korumada göçmenlere ve iklimsel değişikliklerden kaynaklanan doğal afetler sonucu yerinden olmuş kişilere statü verilmekte iken; ABD'nde yaşayan mültecilerin, vatandaşı olduğu ülkesinde süregelen silahlı çatışmalar, çevresel afetlerin meydana getirdiği geçici etkiler ve bunlara benzer sıra dışı ve geçici sebeplerden kaynaklı ülkesine dönemeyen, döndüğünde kişisel güvenliği ciddi tehdit altına girebilecek yabancı ülke vatandaşlarına tanınan ve ülke bazında tanımlanan bir koruma statüsü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanada'ya baktığımızda, devam eden silahlı çatışma, iklimsel değişikliklerin meydana getirdiği doğal afetler, diğer olağanüstü ve geçici durumlara karşı, sadece belirli gruplara ve göçmenlerden farklı bir biçimde sınırlı süreyle statü verilmekte ve koruma sağlanmaktadır. Her ne kadar, ülkeler arasında farklılıklar karşımıza çıksa da, ana unsurlardan olan geri göndermeme ilkesinin uygulandığı, mültecilik statüsü için verilen

¹⁶² ÇİÇEKLi, **Yabancılar**, s. 290-294.

¹⁶³ y.a.g.e., s. 290-294.

¹⁶⁴ LAUTERPACHT S. Elihu and BETHLEHEM Daniel, **The Scope and Content of the Principle of Non-Refoulement**, V Türk and F Nicholson, **Refugee Protection in International Law: UNHCR's Global Consultations on International Protection**, Cambridge University Press. 2003, s. 180-183.

sürenin bitmesine rağmen, menşe ülkenin koşullarına ve olayların devam edip etmediğine göre, korumanın süresi uzatılabilmektedir¹⁶⁵.

AB ülkelerinde, geçici koruma iki farklı şekilde anlaşılabilmektedir. Sığınma başvurusu yapılırken devlet, başvuran kişiyi geçici koruma altına almakta ve sığınma prosedürlerini devam ettirmekte ve bunun da, AB topraklarına kitlesel olarak akın eden yerinden edilmiş kişilere yönelik yapıldığı görülmektedir. 1990'lı yılların başında Eski Yugoslavya'da yaşanan çatışmalardan kaçan insanları korumak için, bazı Avrupa Devletleri tarafından yapılan uygulamalar, geçici koruma mekanizmasının en etkili örneği olarak gösterilmektedir¹⁶⁶.

AB sığınma mevzuatında, geçici korumanın hukuki temelini, “*Yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlesel sığınma durumunda geçici koruma sağlamak için asgari standartlar hakkında ve üye devletler arasında bu tür insanları ülkeye kabul etmesi ve sonrasında bunun sonuçlarına katlanmasına ilişkin olarak 20 Temmuz 2001 tarihli ve 2001/55/EC (AT) sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi*” (Geçici Koruma Yönergesi) oluşturmaktadır. Geçici koruma kavramı, Yönergenin 2. maddesinin (a) fıkrasında, üçüncü ülkelere gelen ve kendi ülkelerine geri dönemeyen, yaşadığı ülkeden ayrılmaya zorlanmış kişilerin, kitlesel sığınması ya da meydana gelebilecek kitlesel bir sığınma tehlikesi söz konusu olduğunda, özellikle de sığınma sisteminin meydana gelen kitlesel akınla, var olan işlevselliğin, bu durumla olumsuz biçimde etkilenmeksizin başa çıkamayacağına dair risklerin bulunması halinde, ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda kişilere acil ve geçici koruma sağlanması olarak tanımlanmaktadır.

GKY'nin 2. maddesinin (d) fıkrasında, kitlesel sığınma, “*yurdundan ayrılmaya zorlanmış, özel bir ülke ya da coğrafi alandan gelen çok sayıda kişinin, ulaşmaları, ister kendiliğinden ister yardım sonucu olsun örneğin bir tahliye programı aracılığı ile Topluluğa ulaşması*” olarak tanımlanmıştır.

¹⁶⁵ **Uluslararası Koruma Çeşitleri**, Erişim Tarihi: 01.09.2014.

¹⁶⁶ y.a.g.m., Erişim Tarihi: 01.09.2014.

Yönerge kapsamında 1 yıl süre zarfında verilen geçici koruma, Konseyin aldığı karar gerekçesiyle sona erdirilen durumlar hariç, en fazla 1 yıl için 6 aylık periyotlar halinde otomatik olarak uzatılabilir¹⁶⁷.

Yönerge'ye göre Üye Ülkeler;

Oturma izni için gerekli önlemleri almak, transit vizeler dahil olmak üzere gerekli vizeleri sağlamak, geçici korumanın içeriğini ve hakları belirten belge vermek, kendi sınırları içerisinde ilgili kişi hakkında kişisel verileri (isim, uyruk, doğum tarihi ve yeri, medeni hali, aile ilişkileri) almak ve geçici koruma süresini aşmayan şekilde eğitim olanakları, mesleki eğitim ve pratikte işyeri deneyimi gibi ücretli ya da serbest meslek sahibi olarak çalışmalarına izin vermekle yükümlüdürler. Aynı zamanda, Yönerge içeriğinde, toplu sığınma söz konusu olduğunda, geçici korumanın asgari ölçütlerini ve geçici uygulamaları düzenlemektedir. BMMYK'nin, Yönergeye dair yaptığı yorumda, toplu sığınmadan, bireysel sığınma işlemlerinin yapılamayacak derecede fazla sığınma durumunun ortaya çıkması anlaşılmaktadır¹⁶⁸.

2.4. Türkiye'de Geçici Koruma

Ülkemiz, tarih boyunca çeşitli milletlere ve farklı dinlere ev sahipliği yapmıştır. Anadolu insanların genel olarak yerleşim maksatlı kullandıkları bir bölge olmasının yanı sıra, üç kıtayı birbirine bağlayan bir köprü vazifesi görmesi nedeniyle de, önemini her daim korumuştur.

19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya genelinde yaşanan ve Anadolu'nun etnik yapısında önemli değişimlere neden olan göç dalgaları, günümüz Türkiye'sinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu bağlamda, ülkemize gelenlere koruma sağlanması yönünde bir takım girişimlerde bulunulmuştur.

¹⁶⁷ Uluslararası Koruma Çeşitleri, Erişim Tarihi: 01.09.2014.

¹⁶⁸ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, BMMYK Türkiye, **İltica ve Göç Mevzuatı**, Başkent Matbaası, Ankara, 2005, s. 146.

2.4.1. Cumhuriyet Öncesi

Anadolu'nun öncelikle iklimi, jeopolitik konumu, stratejik savunma güzergahlarına sahip oluşu, bölgeyi sosyo- kültürel ve siyasi açıdan değerli kılmış, adeta bir çekim merkezi haline getirmiştir. Anadolu'nun kendine has bu özellikleri nedeniyle aldığı kitlesel göç dalgaları, Osmanlı Devleti'nin ve akabinde Türkiye Cumhuriyeti'nin toplumsal, etnik ve kültürel yapısını etkilemiştir¹⁶⁹.

Osmanlı topraklarına gerçekleşen ilk kitlesel göç hareketi, Kırım Tatarları tarafından yapılmıştır. Kırım Tatarlarının 1783 tarihinden önce, Osmanlı topraklarına küçük çapta göçleri olmuştur Rusya'nın, 1873 yılında Kırımı ele geçirmesi sonucu bu göçlerin boyutu genişlemiş ve kitlesel anlamda oldukça büyük göç hareketleri meydana gelmiştir. İlerleyen yıllarda ise Tatar göçlerinin belirleyici unsuru 1890 tarihli Osmanlı– Rus savaşları olmuştur¹⁷⁰.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği-SSCB içerisinde yaşayan Kırım Türkleri, dönemin SSCB Devlet Başkanı Stalin'in, Almanlarla işbirliği yaptıklarına dair iddialarına istinaden top yekün kendi topraklarından sürgüne gönderilmeleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Aynı zamanda irade dışı vatansızlığa örnek gösterilebilecek bu vahim olayda, Kırım Türkleri 18 Mayıs 1944 gecesi apar topar evlerinden hiçbir eşyalarını almalarına izin vermeksizin yurtlarından edilmiş, hayvan taşımada kullanılan tren vagonlarına bindirilerek Sibiry ve Orta Asya'nın içlerine gönderilmişlerdir¹⁷¹.

Bundan sonra, Anadolu'nun aldığı diğer göç hareketi ise, yine Kafkaslardan olmuş, bu sefer Çerkez göçleri, en az Kırım Tatarlarının göçü kadar dramatik bir şekilde gerçekleşmiştir. Anadolu'nun demografik yapısında, önemli değişime neden olan bu kitlesel göç hareketleri, Osmanlı döneminde gerçekleşmiş, aralıklı olarak Birinci Dünya Savaşına kadar sürmüştür. Yaklaşık 2,5 milyon civarında, Çerkez göç için hareket etmiş, bu kişilerin büyük çoğunluğu göç hareketi sırasında hayatını kaybetmiştir¹⁷².

¹⁶⁹ **Kitlesel Akınlar**, www.goc.gov.tr, Erişim Tarihi: 07.08.2014.

¹⁷⁰ y.a.g.m., Erişim Tarihi: 07.08.2014.

¹⁷¹ ODMAN, **Vatansızlar**, s. 12-13.

¹⁷² **Kitlesel Akınlar**, Erişim Tarihi: 07.08.2014.

Osmanlı döneminde yaşanan göç olayları bununla sınırlı kalmamış 1877-1878 yılları arasında yoğun bir şekilde olmak kaydıyla, 19.Yüzyılın başlarında Azerbaycan'dan da çok sayıda insan hareketi olduğu görülmüştür. Anadolu'nun sadece Birinci Dünya Savaşı sırasında aldığı göçler sırasında, yaklaşık onbin kişi bölgeye gelmiştir.

1828-1829 yıllarında Osmanlı-Rus savaşının ardından başlayan ve 1921 yılına kadar devam eden, bir milyonun üzerindeki Gürcü göçleri de, diğer bir göç dalgası olarak karşımıza çıkmaktadır.

1830-1831 yılları arasında, Polonya Krallığı'nın Rusya'ya karşı yaptığı Kasım Ayaklanması sonucunda, Polonya Krallığı yenilgiye uğramıştır. Yenilginin arkasından, kitlesel göç hareketi başlamıştır. Ülkenin tarihine Büyük Göç olarak geçen bu hareketlerin sonucu olarak, sayıları birkaç bini bulan göçmenler, öncelikle Fransa'ya bir kısmı da Osmanlı'ya sığınmıştır¹⁷³.

Osmanlı topraklarına yapılan göçlerle gelenler içerisinde, çok sayıda Yahudi de bulunmaktadır. Kırım'dan Kırımçaklar ve Karaylar, Kafkaslardan Dağlı Yahudiler ve Gürcistan Yahudileri gelmişlerdir. Göçmenler arasında çareyi Osmanlı topraklarına gitmekte bulan Yemenli, Buharalı ve Hindistanlı Yahudiler de vardı¹⁷⁴.

Edirne Baş Hahamı İsak Sarfati'nin Avrupa'daki Yahudi cemaatlerine 1454 yılında gönderdiği bir mektupla Avrupa'da yaşayan dindaşlarını "... Allah'ın kutsadığı, nimetlerle doldurduğu Osmanlı ülkesine gelip... huzur bulmaya..." davet etmesi üzerine, çok sayıda Orta Avrupa Yahudisi Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır¹⁷⁵.

2.4.2. Cumhuriyet Sonrası

Cumhuriyet dönemi sonrasında da, göç hareketleri 1923 yılında belirli esaslara bağlanan Türk-Yunan mübadelesi ile devam etmiştir. Cumhuriyet döneminin en önemli

¹⁷³ ORTAYLI, İlber, "Polonya Elçisi Yolda", **Habertürk Tarih Eki**, 13 Haziran 2010, Sayı: 3.

¹⁷⁴ KARPAT, Kemal H. **Osmanlıdan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 480.

¹⁷⁵ LEWIS, Bernard, **Jews of Islam**, Princeton, 1984, s. 135-136.

ve ilk göç hareketi, Türk-Yunan mübadelesidir. 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişinin geldiği bilinmektedir¹⁷⁶.

Bir diğer önemli göç hareketi de, Yugoslavya-Makedonya'dan Türkiye'ye gelen Makedonya Türklerinin, kitlesel göç hareketleridir. İlk 1924 yılında başlayan Makedonya Türklerinin, Türkiye Cumhuriyeti'ne göçü, 1936 yılında yapılan ikinci göç dalgası ile devam etmiştir. 1953 yılında Yugoslavya ile Türkiye arasında imzalanan "Serbest Göç Anlaşması" ile birlikte, Makedonya'dan Türkiye'ye üçüncü göç hareketi başlamıştır¹⁷⁷.

Son yıllarda da, bölgesel nitelikte Tunus ve Mısır'da başlayan halk isyanları ve protestolar, Türkiye'nin sınır komşusu olan Suriye'ye 15 Mart 2011 tarihinde sıçramıştır. Halk isyanları ve protestolar iç çatışmaya dönüşmüş, ülkeler kaos ortamına sürüklenmiş, neticede yüzlerce kişi yaralanmış, yüzlerce kişide yaşamını yitirmiştir¹⁷⁸. Suriye'de iç çatışmalarla ortaya çıkan kaos ortamı sonucunda, yaşanan insani krizin gün geçtikçe büyümesi ve artmasından kaynaklanan Türkiye'ye yönelik toplu insan hareketleri başlamıştır. Sınırlarımıza toplu olarak sığınan kişilerin üst araması yapılarak, tercüman eşliğinde varsa kimlik bilgileriyle, kimlikleri yoksa sözlü beyanları alınmak suretiyle kayıt altına alınmaya çalışılmış ve ülkeye girişleri sağlanmıştır. Ancak, bunların dışında kayıt altına alınamayan çok sayıda kişi bulunmaktadır.

Türkiye'nin yaşanan bu kitlesel akınlar karşısında, gerekli tedbir ve önlemleri almak amacıyla bir takım çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar neticesinde, 30.03.2012 tarihinde **"Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge"**, Bakanlık tarafından yürürlüğe konularak, yaşanan kitlesel akınla ilgili iş ve işlemler yönergeye istinaden yürütülmeye başlanmıştır¹⁷⁹.

¹⁷⁶ **Kitlesel Akınlar**, www.goc.gov.tr, Erişim Tarihi: 07.08.2014.

¹⁷⁷ BOZKURT, Giray Saynur, "Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies**. 2010, s. 51-95.

¹⁷⁸ **Suriye Kriz Faaliyet Raporu**, s. 2, http://www.kizilay.org.tr, Erişim Tarihi: 15.08.2014.

¹⁷⁹ **Türkiye'de Geçici Koruma**, http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097, Erişim Tarihi:10.12.2014.

Yönerge'nin içeriğinde, kitlesel sığınma durumlarında hasıl olan acil koruma ihtiyacının karşılanması için sığınılan ülkeye erişimin sağlanması, zulüm riski bulunan ülkesine geri göndermeme ilkesinin göz ardı edilmemesi ve insan haklarına uygun temel asgari standartların sağlanması olarak nitelendirilen geçici koruma ana unsur, olarak yer almaktadır.

YUKK yürürlüğe girene değin, mevcut mevzuatımızda bulunmayan geçici koruma sistemi, **YUKK'un**, "Geçici Koruma" başlıklı 91. maddesinde düzenlenmiştir. İlerideki aşamalarda bu konuya ayrıntılı değinilecektir.

2.5. Sınır Dışı Etme ve Geri Gönderme ve İade Etme Yasağı

Uluslararası Hukukun kabul görmüş bir ilkesi olarak; her egemen ülkenin, egemenliğini ve kendisini koruma, diğer ülke vatandaşlarının topraklarına girişlerini kontrol etme, kendi uygun gördüğü hallerde bu girişlere izin verip vermeme yetkisi vardır. Her devlet kendi genel güvenliğini, kamu düzenini ve genel sağlığını korumak amacıyla ülkesinde bulunan ve tehlikeli olarak nitelendirdiği yabancıları topraklarından çıkarma yetkisine sahiptir. Bu yetkiye Yabancılar hukukunun ilkelerinden biri olan "devletine ülkesel egemenliği ilkesi" gereğince sahiptir. Devletin sahip olduğu bu yetki genellikle uygulamada sınır dışı etme olarak vücut bulur¹⁸⁰. Devletlerin, kendi güvenliklerini sağlamaları en doğal hakları ise de uluslararası hukukta mülteci statüsü kazanmış, uluslararası koruma talebinde bulunmuş kişilerin, yaşamlarının risk altında olacağı ülkelere geri gönderilmemeleri de temel insan haklarına saygı ile ilişkilendirilir. Mülteci statüsü alan veya uluslararası korunmaya ihtiyacı olan kişilerin işkence, küçük düşürücü muamele veya ceza tehlikesi bulunan ülkelere ya da menşei ülkesine geri gönderilmesi, 1933 mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin 3. maddesine¹⁸¹ 1951 Sözleşmesi'nin 33. maddesine ve 1984 İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Karşı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme gibi uluslararası birçok pozitif belge de geçen geri göndermeme ilkesine aykırılık teşkil eder.

¹⁸⁰ AYBAY, Rona, **Yabancılar Hukuku**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 3. Bası, 2010, s. 105, 225.

¹⁸¹ TANERİ, **Uluslararası Hukukta Mülteciler**, s. 45.

2.5.1. Sınır Dışı Etme Yasağı

Devletin ulusal güvenliği ve kamu düzenini koruyabilmesi için ülkesinde bulunan tüm yabancıları, topraklarından çıkarma hakkına sahiptir. Devletin bu erki, egemenlik yetkisinin dahilinde olan bir sonuçtur. Devletin kendi vatandaşı haricinde kalan tüm yabancılar, usulüne uygun olarak ülkede bulunanlar dahil olmak üzere, sınır dışı edilebilirler¹⁸².

Devlet kendi vatandaşını sınır dışı etmeme ve ülkeye kabul etmek zorunluluğundadır. Bununla beraber, devlet vatandaşını işlediği bir suç nedeniyle başka bir devlete de iade edemez. Bu durum, yabancı ile vatandaş uluslararası hukuk kurallarına göre birbirinden ayıran özelliktir. Bu nedenle, devletin yabancıyı sınır dışı etme ve ülkeye kabulü kendi erkinde iken, buna karşılık vatandaşını sınır dışı etmeme yükümlüğü vardır¹⁸³.

Devlet sınır dışı etme yetkisini kullanırken, iyi niyetle hareket etmeli, insan hakları çerçevesinde bu erki kullanmalıdır.

1951 Sözleşmesi'nin 32. maddesi, "Akit devletler ülkelerinde muntazam bulunan mültecileri, ancak milli emniyet veya amme nizamı sebepleri ile sınır dışı ederler. Ayrıca, sınır dışı etme kararı kanunda belirtilen usule uygun bir şekilde yapılmalı ve acil güvenlik sebepleri dışında mültecilere bu karara karşı itiraz hakkı tanınmalıdır" diyerek sınır dışı etme uygulamasını hüküm altına almıştır¹⁸⁴.

Maddeye göre, haklarında sınır dışı kararı verilmiş kişilerin, bir başka ülkede sığınma talebinde bulunması ve bu hakkı arayabilmesi için de, makul bir süre tanınmalıdır¹⁸⁵.

Devletler sınır dışı etmenin sebeplerini, kendi iç ya da dış güvenlikleri veya kamu düzenini ağır şekilde ihlali söz konusu olduğu haller olarak, kendi hukuklarında belirlemişlerdir. Bu durumların söz konusu olduğu hallerde dahi, kişi işkence göreceği

¹⁸² DARDAĞAN, Gül Esra, **Yabancılar Hukuku Açısından Sınırdışı Etme**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1993, s. 6, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr> Erişim Tarihi: 01.12.2014.

¹⁸³ ÖZKAN, **Göç İltica**, s. 156.

¹⁸⁴ **1951 Sözleşmesi**, madde 32/2.

¹⁸⁵ **y.a.g.s.**, madde 32/3.

bir ülkeye gönderilemez. Sınır dışı etme uygulamasında da, yine geri göndermeme ilkesi bu şekilde karşımıza  ıkmaktadır¹⁸⁶.

1951 Sözleşmesi, devletlere sınır dışı etme hakkını 32. madde ile tanımıştır. 32. madde çerçevesindeki bu haklarını ise, 33. madde ile sınırlandırmıştır. Bu durumda, kişinin işkenceye maruz kalacağı ülkeye, her şartla gönderilmesi yasaklanmıřtır¹⁸⁷.

32. madde, mülteci için gerek faydalı gerek sakıncalı ifadeler içermektedir. Mülteci 1951 Sözleşmesi'nin 32/1 maddesi gereğince, sınır dışı edilmiş ise, üçüncü güvenli ülke tarafından da, kişinin kabul edilmemesi söz konusu olabilmektedir. Bu durumda, kişiyi yalnızca menşe  lkesi kabul etmek zorundadır. Bütün bu süreç içerisinde mülteci bulunduğu ülkeyi terk etmemekte ısrarcı olduğu takdirde tutuklamaya ya da hakkında kovuşturma yapılmasına başlanacaktır.

MYK İcra Komitesi, 33. maddeye vurgu yaparak 1997 tarihinde sınır dışı etme uygulamasının, gerçekten çok istisnai durumlarda uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Kısacası, devletin milli güvenliği ve kamu düzeni söz konusu olduğunda, sınır dışı etme hakkından önce, kişinin tutuklanabileceğini kabul etmiřtir¹⁸⁸.

Genel itibariyle baktığımızda, 1951 Sözleşmesi'ne akit devletlerin, ülkesinde bulunan mülteciyi ırkına, dinine, milliyetine, belli bir sosyal gruba mensubiyeti ya da siyasi düşüncesine göre, hayatlarının tehlikede olacağı ülkelerinin sınırlarından sınır dışı edemez. Yine aynı sebeplerle de, yaşamını ve özgürlüğünü tehdit eden risklerin bulunduğu ülkesine sınır dışı ederek geri gönderemez.

1984 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve Türkiye'nin de taraf olduğu, İşkence ve Diğer Zalımane İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme, taraf devletlerin yabancının işkence veya kötü muamele ile

¹⁸⁶ ÖZKAN, *G   İltica*, s. 157-158.

¹⁸⁷ 1951 Sözleşmesi, madde 32-33.

¹⁸⁸ *Executive Committee Conclusion*, 1997, No: 7.

karşılaşacağı veya karşılaşacağına dair kuvvetli kanaat uyandıran bir devlete gönderemeyeceği ve sınır dışı edemeyeceğini belirtmektedir¹⁸⁹.

YUKK Madde 52(1) uyarınca sınır dışı etme kararını kişinin menşe ülkesine ya da 3. güvenli ülkeye veya transit gideceği ülkeye sınır dışı edilebileceğini açıkça hüküm altına almıştır.

Ayrıca, sınır dışı etme işlemi, “suçluların iadesi” ile beraber, Anayasada-Any. hükme bağlanmış olan kişi dokunulmazlığı ve özgürlüğüne, 19. Madde ile yabancılar hukuku bakımından getirilmiş bir istisnai durum olarak değerlendirilebilir. Bu durumda Any’nın 19. maddesinde “hakkında sınırdışı etme kararı verilen” kişinin, yakalanıp tutuklanabileceği durumunun, Any’yla güvence altına alınmış kişi özgürlük ve güvenlik hakkına aykırılık teşkil etmeyeceği belirtilmiştir¹⁹⁰. Bazı ülkelerde, örneğin, Fransa ve Belçika’da iade etme kararı, adli makamlar tarafından karara bağlanarak uygulanırken¹⁹¹, Türkiye’de geri verme TCK.nun 18. Maddesine göre,yargısal ve idari bir yöntem olarak uygulanmaktadır.

Bu konu, YUKK 52-60. maddelerde daha ayrıntılı ve geniş bir şekilde düzenlenmiştir¹⁹².

YUKK 53(1) maddesi uyarınca, sınır dışı etme kararı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün-GİGM talimatı üzerine, veya valilikler tarafından res’en alınır. Kanunun 53(2) maddesine göre karar, hakkında sınır dışı kararı alınan kişiye ya da yasal temsilcisine veya avukatına tebliğ edilir.

Kişinin hakkında alınan sınır dışı etme kararı, ülkeyi terke davet etme şeklinde de alınabilir. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan kişilere, 15 günden az olmamak kaydıyla 30 güne kadar ülkeyi terk etmeleri, sınır dışı kararında belirtilmek üzere bildirilir. Yine,YUKK 56/1. maddesinde kaçma ve kaybolma riski olanlara, sahte belge kullananlara, yasal giriş veya yasal çıkışı ihlal edenlere, sahte belge ile ikamet almaya

¹⁸⁹İşkence ve Diğer Zalimane İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme, Madde 3/1.

¹⁹⁰ AYBAY, *Yabancılar*, s. 227.

¹⁹¹ ÖZKAN, *Göç İltica*, s. 156.

¹⁹² ÇİÇEKLİ, *Yabancılar*, s. 175.

çalışanlara, kamu düzeni, kamu güvenliğini ve kamu sağlığının tehdit edenlere, bu sürenin tanınmayacağı da ayrıca belirtilmiştir. YUKK 56/2. maddesine göre, sürenin tanındığı kişilere, harç alınmaksızın çıkış izin belgeleri verilir.

Sınırdışı etme nedenleri, YUKK'un 54. maddesinde düzenlenmiş olup, 5237 Sayılı TCK'nun 59. maddesi kapsamında olanlar, Bakanlığa sınır dışı işlemleriyle ilgili değerlendirilmek üzere bildirilir¹⁹³. Ülkede bulunan yabancılardan, terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü üyesi yöneticisi üye veya destekleyicisi ile Türkiye'ye giriş, vize ve ikamet izin işlemlerinde sahte evrak kullananlar sınır dışı edilir.

2.5.2. Geri Gönderme (Non-Refoulement) Yasağı

Geri göndermeme ilkesi genel anlamıyla, mülteci statüsü kazanmış ya da sığınmacı konumunda olan bir kişinin din, dil, ırk, belirli bir gruba mensubiyeti, siyasi düşüncesi nedeniyle hayatının ya da özgürlüğünün risk altında olacağı ülkeye geri gönderilmesini yasaklayan ilkedir.

Geri göndermeme ilkesi, 1951 Sözleşmesi'nin 33/1. Maddesine göre,

“Hiç bir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade “refouler” etmeyecektir.” şeklinde hüküm altına alınmıştır¹⁹⁴.

İlke; işkence, küçük düşürücü muamele, ceza tehlikesi bulunan hallerde sadece mültecilik hukuku statüsünün değil, korunma ihtiyacı olan mültecilik statüsünü kazanamamış kişiler için de çok geniş bir koruma sağlamaktadır¹⁹⁵.

¹⁹³ TCK MADDE 59. (Sınır dışı edilme) - (1) İşlediği suç nedeniyle iki yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancının, cezasının infazından sonra derhâl sınır dışı edilmesine de hükmolunur.

¹⁹⁴ 1951 Sözleşmesi, Madde 33(1).

¹⁹⁵ UNHCR, **Handbook on Procedures**. 1992, s. 28.

Geri göndermeme ilkesinin uluslararası pozitif belgelerde ilk defa ortaya çıkışı, 1933 tarihli Mülteciler Statüsüne İlişkin Sözleşme ile olmuştur. 1951 Sözleşmesi'nde de, bu ilke yerini almıştır¹⁹⁶.

Chetaile göre, geri göndermeme ilkesi, kendiliğinden kabul yükümlülüğü oluşturmayan, fakat fiili sığınmacılar için mülteciliğe kabulün adımlarından biri olarak değerlendirilir.

Geri göndermeme ilkesinin sonucunda;

-Kişilerin ya zulüm tehdidi altında bulunmayacakları güvenilir üçüncü ülkeye gönderilmesi

veya

-Sığınmacının sığınma talebinde bulunduğu ülkenin toprakları üzerinde kabulü olarak ortaya çıkar.

Geri göndermenin yasak olduğu yerler, devlet olmayan ülkelerdir. Toprak kavramı ülke veya devletten farklı anlam içerir. Bu nedenle, devlet olmayan ülke kavramından kasıt, üzerinde herhangi bir şekilde devlet olmayan toprak parçasıdır. Bu durumda söz konusu olan durum, kişinin yaşam veya özgürlüğünün tehlike altında olduğu topraklardır. İlke; sığınma arayan kişinin, menşe ülkesinde bulunması halinde iken, başka bir devletin koruması altında olduğu hallerde geçerlidir ki, bu durumda kişi menşe ülkesinde bulunan bir başka devletin diplomatik misyonuna sığınmış veya menşe ülkede bulunan Barış Güçlerinin koruması altına alınmayı talep etmiştir. Her iki durumda da, koruyan devlet iade etme yasağına uymak zorundadır. Yine bu yasak, kişinin risk altında olacağı üçüncü ülkeye gönderilmesinde de söz konusudur. 1951 Sözleşmesi'nin 33(1) maddesine göre, kişinin güvenli üçüncü ülkeye gönderilebilmesi hüküm altına alınmıştır. Ancak, insan hakları hukuku açısından değerlendirildiğinde, sığınmacı veya mültecinin güvenli üçüncü ülkeye gönderilmesinde, risk mevcutsa ki, -

¹⁹⁶ TANERİ, **Uluslararası Hukukta Mülteciler**, s. 46-47.

bu risk kişinin menşe ülkesine üçüncü ülke tarafından geri iadesi olabilir- dolaylı yolla sınır dışı etmeyi yasaklamaktadır¹⁹⁷.

Kişiyi sınır dışı etmeyi düşünen ülke, bu kişinin özgürlüğü veya hayatı için risk oluşturan ülkeye tekrar gönderilebileceğini düşünmemelidir. İcra Komitesinin 1989¹⁹⁸ daki sonuç belgesinde tüm bu riskler açık bir şekilde değerlendirilmiş ve kişinin koruma bulduğu ülkeye geri dönmesi söz konusu olabilir denilerek sınır dışı etme eyleminin telafi etmek için bir mekanizma olarak geri gönderme yasağı temel bulmuştur¹⁹⁹.

Non-refoulement ilkesinin neyi kapsamı içerisine aldığı devletin ve mültecinin tam olarak hangi yasal temeller üzerinde olduğu, nasıl sonuçlar doğuracağı aslında tam olarak açık değildir²⁰⁰.

İlkenin, çoğunlukla 1984 İşkenceye Karşı Sözleşme kapsamında değerlendirildiğinde, başarılı olduğu söylenebilir. Fakat sığınmacının ikameti ile ilgili 1984 Tarihli İşkenceye Karşı Sözleşme’de bir hüküm bulunmaması, daha çok 1951 Sözleşmesi hükümlerine dayanılarak sığınma talebinde bulunmaya sevk etmektedir²⁰¹.

İHEB’nde, mültecilerin haklarının tamamını kapsayacak bir şekilde belirtilmesi ve düzenlenmesini bekleyemeyiz. Temel unsurlardan biri olan bir kişinin hayatı veya özgürlüğünün tehdit altında olduğu bir yere gönderilmemesi, yani zorla geri göndermeme ilkesi uluslararası korumanın temel konusudur. Geri göndermeme, 1951 Sözleşmesi’nin 33. maddesinde somutlaştırılan geri göndermeme ilkesidir.

Bir kişinin mülteci statüsünün belirlenmesinde dikkate alınacak en önemli unsur, baskı ve zulüm altında yaşadığı ülkeyi terk etmesidir. Uluslararası Hukuk açısından, mülteci olarak sığındığı ülke tarafından baskı ve zulüm altında bulunduğu, ayrıca bundan dolayı hayatı veya özgürlüğü tehlike altında ise, terk etmiş olduğu ülkeye geri gönderilmemesi de temel bir insan hakkı olarak kabul görmüştür. Baskı ve zulmün

¹⁹⁷ ÖZKAN, Göç, İltica, s. 158-159.

¹⁹⁸ Executive Committee, Conclusion, No:58, (XL) 1989.

¹⁹⁹ ÖZKAN, y.a.g.e., s. 158-159.

²⁰⁰ TANERİ, Uluslararası Hukukta Mülteciler, s. 45.

²⁰¹ HAILBRONNER, Kay, Study on The Single Asylum Procedure “one stop shop” Against The Backround of The Common European Asylum System and The Goal of Asylum Procedure, Belçika: Avrupa Topluluğu Yayınları, 2003, s. 81, http://ec.europa.eu/homeaffairs/doc_centre/asylum/study_one_stop_shop_en.pdf Erişim Tarihi: 12.08.2014.

olduğu yere geri göndermeme (*non-refoulement*) kuralı, 1951 Sözleşmesi'ne hüküm altına alınmak suretiyle, mülteci hukukunun ana kuralı biçimine sokularak mültecilere verilen güvencelerin ön koşulunu ve uluslararası korumanın özünü oluşturmuştur.

Devletlerin ve mültecilerin içeriği net bir şekilde belli olmayan yasal temeller üzerinde olduğu için, devletlerin uluslararası sorumluluklarına uyma konusunun tam olarak belirlenmemiş konulara dayandıkları söylenebilir. İlke, tam olarak neyi kapsamaktadır, içeriği ve sonuçları nedir, tam olarak anlaşılmamaktadır²⁰².

Başka bir yerden sığınma talep etme hakkı olmayan sığınmacıların, sınırda reddedilmeleri durumunda, bir sığınmacının, sığınma ülkesinden, yaşamı, özgürlüğü veya fiziksel güvenliğini tehdit eden unsurların varlığının bulunduğu topraklara sınır dışı edilmesi durumunda, sığınmacıların zulüm korkusu altında yaşamak zorunda kaldıkları menşe ülkelerine zorla geri gönderilmeleri veya zulüm korkusu yaşadıkları menşe ülkelerine sınır dışı edilme ihtimali bulunan bir ülkeye gönderilmeleri durumunda, ilke ihlal edilmiş olarak değerlendirilir²⁰³.

Sığınılan ülke, mültecileri sınır dışı etmeme veya menşe ülkesine iade etmeme yükümlüğü altındadır. Ancak, ülkenin ulusal güvenlik ve kamu düzeni veya mültecinin ağır bir cürümden mahkum olması ve toplum için bir tehlike oluşturması hallerinde, devlet geri gönderme yetkisini Sözleşme hükümleri gereğince saklı tutmaktadır. Devletin bu yetkisini kullanması halinde, mültecilik statüsünü ortadan kaldıran haller oluştuğundan statü sona ermektedir²⁰⁴.

2.6. Türk Hukukunda Uluslararası Koruma

Türkiye, Asya ve Avrupa kıtaları arasında geçiş ülkesidir. Gelişen ekonomisi, yakın coğrafyasındaki çatışma alanları, çevresindeki komşularının siyasi istikrarsızlıklarla boğuşuyor olması Türkiye'yi son zamanlarda bir geçiş ülkesi olmaktan çıkarmış, çoğunlukla yabancı ülke vatandaşlarının hedef ülkesi haline getirmiştir. Bu coğrafya; gerek Osmanlı İmparatorluğu döneminin, yabancılara tanıdığı

²⁰² RODGER, Jessica, **Defining The Parameters**, Erişim Tarihi: 01.10.2014.

²⁰³ **Geri Göndermeme İlkesi**, <http://madde14.org> Erişim Tarihi: 15.08.2014,

²⁰⁴ BARKIN, Ersan, "1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi", **Ankara Barosu Dergisi**, 2014/1, s. 347.

özgürlüklerin çekiciliği nedeniyle gerekse Kurtuluş Savaşı sonrasında Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşundan bugüne kadar, kendisine sığınan her insana, kapılarını açmış olması sebebiyle, diğer ülke vatandaşlarının ilgisine mazhar olmuştur. Türk hukukunda uluslararası korumanın temelleri 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nden de önceye dayanmaktadır. Ancak, 1951 Sözleşmesi ve sonrasında imzacı olduğu 1967 Protokolü ile en temel uluslararası koruma düzenlemelerini kendi ulusal hukukunda da benimsemiştir. Taraf olduğu bu uluslararası andlaşmaları, Any'nın 90. maddesi gereğince, kanun düzeyinde bağlayıcı olma özellikleri sebebiyle de, ulusal hukukunda uzun bir müddet kullanmıştır. Hazırlamış olduğu 1994 tarihli "İltica ve Sığınma Yönetmeliği'ni" yine 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne dayandırmıştır. Öyle ki; adı geçen sözleşme ve Protokol'deki kavramların çok daha ilerisinde bir kavram genişliği ile uluslararası koruma sağlanacak kişileri, sadece mülteci ile sınırlı tutmamıştır. 1994 Yönetmeliği'nin dışında sığınmacı ve mülteciler ile ilgili işlem ve uygulamalar için, Bakanlık tarafından çıkarılan genelgelerde yetkilileri yapılacak işlemlerle ilgili yönlendirmekteydi. Türkiye, özellikle 1990 yılında başlayan Körfez Krizi'nin, sınırlarına yansımaları olarak değerlendirilebilecek, bölge ülkelerinden gelen toplu sığınma hareketlerine, mevcut uluslararası andlaşmalar ve sonrasında kaleme alınmış olan 1994 Yönetmeliği ile yeterli olamayacağını görmüş, bu nedenle Nisan 2013 tarihinde kabul edilen YUKK ile Türk Hukuku'nda ilk defa yabancılar ve mültecilerin hukuki durumlarına ilişkin mevzuları, kanunla yasal bir temele kavuşturmuştur.

2.6.1. İskan Kanunları

14.06.1934 Tarihli ve 2510 Sayılı İK²⁰⁵, Türk soyundan gelen göçmenleri ve mültecileri kapsamaktaydı. Kanunun 3. maddesinde Türkiye'ye yerleşmek maksadıyla Türk soyundan yerleşik veya göçebe fertler, aşiretler ve Türk kültürüne bağlı yerleşik kimseleri, muhacir (göçmen) sınıfına alırken, Türkiye'ye yerleşmek maksadıyla olmayıp, zaruret halinde oturmak üzere, sığınanları mülteci sınıfına almaktaydı. Yine Kanunun 4. maddesinde, Türk kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler, casuslar, göçebe çingenelerin ve memleketinin dışına çıkarılmış kimselerin, Türkiye'ye muhacir olarak alınmayacakları, buna karşılık, bu şartları taşımayanların kendi istekleri ve bunu

²⁰⁵Resmi Gazete, 21.06.1934, Sayı: 2733.

bulundukları yerin en büyük mülki amirine yazılı yapmak koşulu ile muhacir muamelesi yapılması öngörülüyordu.

Türkiye'ye giren muhacirler, sınırlardan girdikleri yerin veya nakil vasıtasından çıktıkları yerin, en büyük mülkiye memuruna müracaat ederek kendilerini ve aile bireylerinin isimlerini yazdırmak suretiyle, “muhacir kağıdı” almaya ve vatandaşlığa girme beyannamesi imzalamaya mecbur kılınmışlardı. Bu kişiler, hemen vatandaşlığa alınırlardı. Çocuklar da, baba veya annelerine veya hısımlarına bağlı olarak vatandaşlığa alınırlar, kimsesiz çocuklar ise, yaşına bakılmaksızın vatandaşlığa alınırlardı. Muhacir ve mültecilere, her türlü yardım yapılırken, girdikleri tarihten itibaren iki sene içerisinde, iskan için müracaat etmeyenlere iskan yardımı yapılmazdı²⁰⁶. Bununla beraber 2510 Sayılı İK'nun 16. maddesinde mülteciler, kendi akrabalarının bulundukları yerlere yerleştirilecekleri hüküm altına alınmıştı. 2510 Sayılı İK'nun 22, 23, 24 ve 25. maddelerinde ise, ülkeye sığınan mültecilere dağıtılan yapı ve toprakların boşaltılması ya da iskan yerlerinin değiştirilmesi, bulundukları bölgelerin valisi, kaymakamı ve Tarım ve Köyşleri Bakanlığı'nın-TKB yetkisinde olacağı belirtilmişti. 2510 Sayılı İK'nun 36 ve 37. maddelerinde mültecilerin vergi ve resim muafiyetlerinin neler olduğu belirtilirken, 38. Maddesinde Türk vatandaşı olan mültecilerin askerliklerini nasıl yapacakları konusunda düzenlemeler yapılmıştı²⁰⁷.

Anılan Kanun, 19.09.2006 Tarihli ve 5543 sayılı yeni İK²⁰⁸ ile yürürlükten kaldırılmıştır. 5543 sayılı İK mültecileri, kapsam dışında bırakarak göçmen tanımını değiştirmeden göçmenlerin durumunu düzenlemiştir. 5543 Sayılı İK'nda mülteciler ifadesi, Kanunun 25. maddesinde düzenlenen gelirler başlığı altında, birinci fıkranın (a) bendinde geçmektedir²⁰⁹. Kanun serbest ve iskanlı göçmen ayrımı yapmaktadır²¹⁰.

²⁰⁶ **Resmi Gazete**, 21.06.1934, Sayı: 2733.

²⁰⁷ ODMAN, **Mülteciler**, s. 171-173.

²⁰⁸ **Resmi Gazete**, 29.09.2006, Sayı: 26301

²⁰⁹ Buna göre 25 m 1(a) resmi ve özel yerli yabancı kurumlar ile milletler arası göçmen ve mülteci teşkilatları tarafından yapılan maddi yardımlarla nakde çevrilecek yardımlar iskana ilişkin olarak genel bütçeye gelir kaydedilir demektir.

²¹⁰ ÖZKAN, **Göç İltica**, s. 425.

5543 Sayılı İK esasında, Türkiye’de meydana gelen sığınma ve göç hareketlerinden mütevellit, ülke içindeki iskan düzenlemek amacıyla yapılan mecburi iskan ile alakalı sosyal ve siyasi nitelikteki ilk kanundur²¹¹.

2.6.2. Yabancıların İkamet ve Seyahati Hakkında Kanun

15.07.1950 Tarihli ve 5683 Sayılı Yabancıların İkamet Seyahati Hakkında Kanun-YİSHK²¹², yabancılar kapsamında olmaları nedeniyle, mültecileri yakından ilgilendirmekteydi. 5683 Sayılı YİSHK madde 7 kapsamında, Türkiye’ye sadece Türk vatandaşlarının yapabileceği bir işi yapmak amacıyla gelen, Türkiye’de kalacağı süre zarfında geçimini sağlayacak maddi imkanlarını yasal yollardan sağlamayan, Türkiye’ye girmemesi gerekirken, giriş yapan veya Türkiye’de bulunduğu sürece genel asayiş ve kamu düzeni açısından tehlike oluşturan yabancılar, Türkiye’yi terke davet veya sınır dışı edilmeleri hallerini kapsayan 5683 Sayılı YİSHK madde 19’a istinaden, Bakanlıkça verilecek uygun zaman zarfında Türkiye’den çıkmaya davet edilirler, süreye rağmen terk etmeyenler sınırdışı edilirlerdi.

Bunun yanı sıra, 5683 Sayılı YİSHK madde 20 kapsamında Türkiye’ye usulüne uygun girdikten sonra pasaportunu kaybeden veya pasaportlarının hükmü kalmamış olan yabancılar, 15 gün içerisinde pasaport ya da tabiiyet ilmuhaberi almak zorundadırlar. Belirtilen 15 günlük süre içerisinde, ilgili belgeleri almayan yabancılar madde 19 kapsamında dair icaplara uymamaktan dolayı sınır dışı edilirlerdi. Bu kanun kapsamında verilecek sınır dışı kararını almaya 5683 Sayılı YİSHK madde 21’e istinaden Bakanlık yetkilidir. Bakanlık, lüzum göreceği sınır ve sahil illerine, sınır dışı etme yetkisini verebilir. Yetki verilen iller yaptıkları sınır dışı etme işlemlerini, sebepleriyle birlikte Bakanlığa bildirmeğe mecburdurlar. Ancak, ülkede tabiiyetsiz olarak bulunan veya Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilme işlemlerini yapmaya Bakanlık yetkilidir. Bakanlıkça Türkiye’den sınır dışı edilen yabancılar, tabiiyetsizler veya Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin Türkiye’ye tekrar girebilmeleri yine 5683 Sayılı YİSHK madde 22 kapsamında, Bakanlığın iznine tabidir. Bu kişilerden ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren bir

²¹¹ KILIÇ, Taner, **Türk Hukuk Mevzuatında Mültecilerle İlgili Düzenlemeler**, www.mülteci.net, Erişim Tarihi: 02.07.2014.

²¹² **Resmi Gazete**, 24.7.1950, Sayı: 7564.

suçtan dolayı Türkiye’de mahkûm olmuş ve cezası çektirilerek sınır dışı edilmiş olanlar bir daha Türkiye’ye giremezler; sadece Bakanlığın müsaadesiyle durmadan transit geçmelerine izin verilir.

Yabancıların genel güvenlik ve siyasi-idari icaplara aykırı görülen, yükümlülüklerini yerine getirmeyen kişilerin, sınır dışı edilmeleri ile ilgili hükümleri, mültecileri yakından ilgilendirdiğinden, bu kişilerle ilgili kararlar ve uyuşmazlıklar sürekli bir şekilde yargı önüne gelebilmektedir. Ancak, Any’da idari yargı yolunun açıklığına karşın, söz konusu kanunda koşulların süresi, adli yardım, itiraz ve yargı yolu düzenlenmemiştir.

15.07.1950 Tarihli ve 5683 Sayılı YİSHK, Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı YUKK’un 124. maddesine istinaden, tümüyle yürürlükten kalkmıştır. Yabancıların Türkiye’de ikamet ve seyahatlerine ilişkin hukuki uygulama büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır²¹³.

2.6.3. Pasaport Kanunu

Bir devletin kendi vatandaşlarına yurtdışında seyahat edebilmeleri amacıyla, verdiği içerisinde kimliğini ve hangi devlete tabi olduğunu ispatlayan bilgileri içeren uluslararası kurallara göre düzenlenmiş resmi belgeye²¹⁴ pasaport denir. Pasaport, yabancı ülkelere seyahati sağlayabildiği gibi, kişinin hangi devletin vatandaşı olduğunu da ispatlayan bir belgedir.

15.07.1950 Tarihli ve 5682 Sayılı PK²¹⁵,nda, Türkiye’ye giriş çıkış yapacak kişileri ilgilendiren hükümler, Türkiye’ye girişte pasaport veya yerine geçen belge gösterilmesi, göstermeyenlerle ilgili hükümler, tabiiyetsizler-haymatloslar, Nansen Pasaportu hamilleri, seyahat belgeleri (Afidavit, Lese-pase ve saire) ve benzeri vesika hamilleri hakkında, yapılacak işlemler ve kamu güvenliği ve benzeri durumlarda, yabancıların sınır dışı edilmesi gibi konular açısından, mültecileri ilgilendiren hususlar içermektedir.

²¹³ ÇELİKEL, *Yabancılar*, s. 86-87.

²¹⁴ ŞAFAK, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 447.

²¹⁵ *Resmi Gazete*, 24.7.1950, Sayı: 7564.

5682 Sayılı PK'nun, pasaportsuz veya vesikasız gelen yabancılar başlıklı madde 4 (1)'de pasaportsuz, vesikasız veya usulüne uygun veya muteber olmayan pasaport veya vesikalarla Türkiye sınırlarına gelen yabancılar geri çevrilirler, demek suretiyle ülkeye giriş yapacak yabancıların geçerli bir belgeye sahip olmaları gerekliliğini hükme bağlamıştır. Ancak, pasaport veya geçerli belgelerini kaybettiklerini beyan edenler hakkında madde 4/2 gereğince, Bakanlıkça yapılacak soruşturma neticeye kavuşana kadar, gerekli görülmesi halinde en yakın idari gözetim merkezine gönderilmeleri, haklarında verilecek kararlara göre işlem yapılmak üzere, mahalli mülki amirin göstereceği yerde oturmaları koşuluyla, ülkeye kabul edilebilirler. Genel itibariyle, mültecilerin ve iskan hakkındaki mevzuat dışında, yurt tutmak amacıyla Türkiye'ye gelen yabancıların, madde 4/3 kapsamında, pasaportları olsun ya da olmasın Türkiye'ye kabulleri Bakanlığın kararına bağlıdır. Kanunun 4. maddesi ülkeye pasaportla ya da pasaportsuz giren kişilerin kabulünü, Bakanlığın kararına bıraksa da, 1951 Sözleşmesi'nin, 359 Sayılı Yasa ile 29 Ağustos 1961 Tarihinde, Türkiye'de onaylanmış olması, söz konusu maddenin hükmünü ortadan kaldırmıştır. Bilindiği üzere 1951 Sözleşmesi'nin 31. maddesi uyarınca ülkeye pasaportsuz giren mültecilerin cezalandırılmaları söz konusu değildir. Pasaportsuz giren mültecilerin bir diğer ülkeye gönderilinceye veya mültecilik statüsü kabul edilinceye kadar ülke içerisindeki hareketleri konusunda gereken sınırlamalar yapılmaktadır. Uluslararası andlaşmaların kanun düzeyinde bağlayıcılığı sebebiyle, mültecinin kabulünün o ülkeye yasal bir zorunluluk yüklediği bilinmektedir. Bu durumda belirli prosedürler dahilinde ülkeye kabul olmuş mültecinin, kabulü konusunda Bakanlığın takdir yetkisinin olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır²¹⁶.

Tabiiyetsizler açısından baktığımızda ise 5682 Sayılı PK'nun 26/1 maddesi kapsamında, tabiiyetsizler (Haymatloslar), Nansen Pasaportu hamilleri, seyahat belgeleri (Afidavit, Lese-pase ve saire) ve benzeri vesika sahiplerine, Türkiye için giriş vizesi verilmesi Bakanlığın müsaadesine bağlıdır. Ayrıca, bu belgelere sahip olanlara 26/2 madde uyarınca, Türkiye'den sonra gidecekleri veya geldikleri memleketlerin giriş vizesine sahip olmaları halinde, Bakanlığın müsaadesi olmaksızın transit vize verilebilir.

²¹⁶ ODMAN, **Mülteciler**, s. 173-174.

2.6.4. Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında 1994 Tarihli Yönetmelik

Türkiye'ye karşı bireysel ve toplu sığınma olaylarında meydana gelen artış nedeniyle 30 Kasım 1994 tarihinde BKK ile Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kısaca, 1994 Yönetmeliği şeklinde de anılan Yönetmelik ile idari ve yasal çözümler bulabilmek ve mevzuattaki boşlukları doldurmak amacıyla çıkarılmıştır. 1994 Yönetmeliği bireysel sığınmanın yanı sıra, sık sık karşılaşılan toplu sığınma olaylarının meydana gelmesi durumlarında yapılacak işlemleri düzenlemektedir²¹⁷.

1994 Yönetmeliği sığınma olayları konusunda, YUKK yürürlüğe girene kadar ilk ve tek düzenleyici belge olma özelliğine sahiptir. Yönetmelikte en temel sorunun, sığınmacı veya mülteci niteliğine uluslararası hukuk açısından sahip olan ancak ülkeye yasadışı giren, iç hukuk kurallarını ihlal eden ve öngörülen süre içerisinde yetkili makamlara başvurma koşulunu yerine getirmeyen kişiler açısından yaşandığı görülmektedir²¹⁸.

Yönetmelikte yasadışı giriş yapanlarla, yasal giriş yapmasına rağmen illegal kalmaya devam edenlerin giriş yaptıkları yer valiliğine, yasal giriş yapanların ise halihazırda bulundukları il valiliklerine 10 gün içerisinde başvurmaları zorunlu kılınmıştır. Yönetmeliğin ilk metninde 5 gün olarak düzenlenen bu süre, 1999 yılında yaşanan aksaklıklar nedeniyle 10 güne çıkarılmıştır.²¹⁹

2006 yılında, Bakanlığın 15/11/2005 tarihli ve 3127 sayılı yazısına istinaden, Bakanlar Kurulu'nca 16/1/2006 tarihinde 2006/9938 karar sayısı ile yapılan değişiklikle de Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancılardan, Türkiye'ye yasal yollardan gelenlerin bulundukları yer valiliklerine, yasal olmayan yollardan gelenlerin ise giriş yaptıkları yer valiliklerine gecikmeden müracaat etmeleri gerektiği şeklinde hüküm altına alınmıştır. Aynı

²¹⁷ STK Mülteciler El Kitabı, Erişim Tarihi: 10.10.2014.

²¹⁸ BARKIN, 1951 Tarihli, s. 354.

²¹⁹ y.a.g.e., s. 354

zamanda da makul olan en kısa süre içerisinde müracaat etmeyenler kişilerin gecikme nedenlerini açıklamak ve bu konuda yetkili makamlarla işbirliği yapmak zorunda olduklarına ilişkin hüküm de ilave edilmiştir.

Ancak, iç hukuk kurallarının ihlali durumlarında, mülteciliği ortaya çıkaran nedenler göz önüne alındığında da sığınmacılar, sığındıkları ülkenin hukuk normlarına uymayan şekillerde giriş yapmış olabilirler. İnsanın doğası gereği kişilerin, sığınmacı olarak giriş yaptığı ülkenin hukuk kurallarını bilmemesi gayet doğal olduğundan böyle bir zorunluluk da beklenemez. Ülke hukukuna uyulmasının zorunlu kılınmasının iddia edilmesi, iyi niyetle bağdaştırılamaz²²⁰. 1951 Sözleşmesi'nin 31. maddesinde, iltica edilen ülkeye illegal veya hukuka aykırı bir şekilde girerek, ülkede bulunan mültecilere ceza verilemeyeceği hükme bağlanmıştır²²¹.

Bu konuda, kendisine sınır dışı etme kararı verilen İranlı Jabari hakkında, Ankara İdare Mahkemesi ve AİHM'nin verdiği kararlar örnek verilebilir. İranlı Jabari 8 Mart 1998 Tarihinde, hakkında verilen, Türkiye'den sınır dışı etme kararına karşı Ankara İdare Mahkemesi'ne dava açmıştır. Mahkeme 4 Kasım 1998 Tarihinde verdiği kararla Jabari'nin İran'a iade edilmesi durumunda herhangi bir tehlikeye girmeyeceği gerekçesiyle istemin yerinde olmadığına dair karar vermiştir. Mahkemenin kararı üzerine, AİHM'de Türkiye aleyhine açılan dava neticesinde, Mahkemenin 11 Temmuz 2000 Tarihli Kararı ile Jabari'nin İran'a iade edilmesi durumunda, gerçek manada tehlike altında olacağı ve bu durumun da, AİHS'nin "İşkence Yasağı" ile ilgili 3. Maddesine aykırı olduğu şeklinde karar vermiştir²²².

2.6.5. İltica ve Göç Eylem Planı

24 Temmuz 2003 Tarihli ve 25178 Sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan, AB Müktesebatının kabul edilerek gereklerinin yerine getirilmesine dair, ulusal program çerçevesinde ve içerdiği konu ve düzenlemelerin neler olacağı konusunda 2005 yılı sonuna kadar bir iltica yasasının çıkarılacağı taahhüt edilmişti²²³.

²²⁰ STK Mülteciler El Kitabı, Erişim Tarihi: 10.10.2014.

²²¹ 1951 Sözleşmesi, madde 31.

²²² ODMAN, *Vatansızlar*, s. 122-123

²²³ STK, y.a.g.e., Erişim Tarihi: 10.10.2014.

24 Temmuz 2003 tarihinde uygulamaya konulan Ulusal Programı'nda, Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne taraf olarak sözleşmelere konu, coğrafi sınırlamayı benimsediği, coğrafi sınırlama kapsamında olsun ya da olmasın sığınmacı olan her kişi için non-refoulement ilkesine gayet titiz olarak riayet edildiği hatırlatıldıktan sonra *“Coğrafi sınırlama konusu, Türkiye'nin katılım müzakereleri sırasında etraflıca ele alınarak, katılım aşamasında ülkemize doğudan bir mülteci akımını teşvik etmeyecek şekilde, gerekli mevzuat ve alt yapı değişikliklerinin gerçekleştirilmesine ve AB ülkelerinin külfet paylaşımı konusunda gerekli hassasiyeti göstermelerine bağlı olarak kaldırılacaktır”* denilmektedir²²⁴.

2003 yılından başlayarak 2005 yılı sonuna kadar, ulusal program kapsamında, mevzuatta uyum sağlanması ve bunun uygulanmasına yönelik kurumsal bir yapılanma takvimi sunularak ve yapılması gereken iş ve işlemler sıralanmıştır. Yapılacak iş ve işlemler içerisinde; toplum bilincinin yükseltilmesi, personel ihtiyaç ve eğitimlerinin tamamlanması, bilincin artırılması ve personelin eğitimi açısından mülteci hukuku konusunda eğitim ve seminerlerin düzenlenmesi, Bakanlık bünyesinde operasyonel kapasitesi genişletilmiş mültecilik konusunda karar verme konusunda tek yetkili olan bir ihtisas kurumunun oluşturulması, mülteci misafirhaneleri, barındırma merkezleri ve sığınmacı kabul merkezlerinin kurulması, menşe ülkesi bilgi veri tabanının güçlendirilmesi, sığınmacılara sunulan eğitim, sağlık, çalışma ve tercüman hizmetleri gibi sosyal hizmetlerin geliştirilmesi, psiko-sosyal destek verecek uzman personel gibi konuya ilişkin özelde çalışacak personel temin ve eğitimlerinin yapılması hususundaki yapılacak düzenlemeler sıralanmıştır²²⁵.

Türkiye, Danimarka ve İngiltere Konsorsiyumu ile ortak olarak yaptığı İltica-Göç Twinning Projesi'ni, 8 Mart 2004 tarihinde, iltica ve göç alanında yapılacak iş ve işlemlerin AB müktesebatına uyumu çalışmalarını yürütmek maksadıyla uygulamaya başlatmıştır. İltica-Göç Twinning Projesi'nde yapılan çalışmaların akabinde, çalışmadan elde edilen veri ve tavsiyelerin eylem planı ile hayata geçirilebilmesi için ilgili

²²⁴ STK Mülteciler El Kitabı, Erişim Tarihi: 10.10.2014.

²²⁵ y.a.g.e., Erişim Tarihi: 10.10.2014.

Bakanlık, Kurum ve Kuruluşlarının yetkililerinin oluşturduğu İltica-Göç Eylem Planı Görev Gücü kurularak, 2004 yılının Aralık ayı sonunda UEP hazırlanmıştır²²⁶.

UEP'na göre;

1994 Yönetmeliği'nde yapılacak değişikliklerin ardından yürürlüğe girmesi amaçlanan bir Bakanlık Genelgesi çıkarılarak, hali hazırda uygulanan Yönetmelik ile yeni düzenlenecek ve uygulamaya konulacak İltica Yasası arasında, genelgeye verilecek aracı işlev vazifesi ile uygulamada ortaya çıkan sorunlar ve yapılacak diğer tespitler yeni yasanın çıkarılmasında dikkate alınacaktır. 1994 Yönetmeliği'nde yapılacak değişiklikler ve yürürlüğe konulan genelge akabinde yasaya konulması planlanan ve hukukumuzda hala bir tanımı yapılmamış olan, bunun yanı sıra Avrupa ülkelerinde uygulanmakta olan hızlandırılmış usulden söz edilmektedir. Ancak, bu uygulama ile Türkiye'de meydana gelebilecek kapsam ve uygulamada yaşanılacak sıkıntılar, insan hakları savunucularına endişe vermektedir²²⁷.

2005 yılında çalışmalarına başlanılan ve 2012 yılında çıkartılması beklenen İltica Yasası kapsamında, uzman ve yetkili tek kurum olarak konu hakkında çalışması planlanan ihtisas biriminin kurulması ve geliştirilmesi ayrıca burada çalışacak personelin de, bu tarihten itibaren istihdam edilerek eğitimlerinin planlanması uzun süredir uygulamaya geçmesi gerekli olan bir durumdur. Bu çalışmalar eşliğinde, menşe ülke ve iltica bilgi sisteminin kurulması konusunda planlar çerçevesinde, bu konuda Türkiye'nin yeterli düzeyde bir alt yapıya sahip olmadığının göstergesi olarak karşımıza çıkmakla birlikte, 2006-2008 yılları arasında yapılan Twinning Projesi neticesinde, bu eksikliğin de giderilmesi amaçlanmaktadır²²⁸.

2006-2010 yılları arasında Sığınmacı Kabul, Barınma Merkezleri ve Mülteci Misafirhanelerinin kurulması planlanmıştır. Bununla birlikte, bu merkezlerin kapsam ve uygulama açısından gözaltı merkezi veya kampı olarak kullanılmamasına yönelik tedbirlerin alınması gerekliliği karşımıza çıkmaktadır. İltica ve göç alanında çalışacak personele yönelik yapılacak eğitimlerin devam edebilmesi ve sürekliliğinin

²²⁶ STK Mülteciler El Kitabı, Erişim Tarihi: 10.10.2014.

²²⁷ y.a.g.e., Erişim Tarihi: 10.10.2014.

²²⁸ y.a.g.e., Erişim Tarihi: 10.10.2014.

korunabilmesi maksadıyla, AB. Twinning Projesi'ne bağlı tutularak açılması planlanan Eğitim Akademisinin olumluluğu iltica ve göç açısından önemli adımlardan ve göz ardı edilemeyecek bir uygulamadır²²⁹.

Yurda gelen, ancak geri dönüşleri yapılması gereken kişilerin işlemleri sonuçlandırılana kadar, geçici olarak barınma ihtiyaçlarının karşılanacağı yerler olarak tesis edilecek Geri Gönderme Merkezleri'nin işleyişine yönelik yapılacak çalışmalar da, yeterli düzenlemelerin yapılması ve iş ve işlevleri planlanmaktadır²³⁰.

UEP'nda, iltica prosedürüne erişim için belirli bir süreye değil, "makul süre" ye atıf yapılması, kimliksiz kişilerin de prosedüre erişimlerinin öngörülmesi yerinde düzenlemelerdir²³¹.

İdari Yargıya, olumsuz kararlar karşısında, başvuru yapabilme konusundaki bilgilendirme ile birlikte, konu ile ilgili çalışacak, ayrıca uzmanlık isteyen ve bu alanda eğitimini tamamlamış hakimlerden oluşan idare mahkemelerine,yeni roller biçilecektir. Şüphesiz ki işlemlerini sürdürecektir bu mekanizmanın bir yargı denetimine sahip olması yönünden oldukça hayati bir değere sahip olacaktır²³².

Non-refoulement-geri göndermeme ilkesinin, "aynı hassasiyetle uygulamasına ilişkin hassasiyetlerin yaygınlaştırılacağı" belirtilmektedir. Ancak, şimdiye kadar bu ilkenin uygulaması hakkında yeterince hassas olunmadığı karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası geleneksel hukukta da önemli bir yer tutan bu hüküm, 1951 Sözleşmesi ve AİHM. içtihatları gereğince bir iç hukuk normu vasfını kazanmıştır. Bir ülkenin bu konunun uygulamasındaki hassasiyeti, o ülkenin mülteci haklarının uygulanmasındaki titizliğini göstermektedir²³³.

Avrupa ülkelerinde yaygın bir uygulama alanı olan, ancak Türk hukuk sisteminde, bu sürece kadar tanımlanmamış ve ilk kez eylem planı çerçevesinde karşımıza çıkan ve orta vadede yürürlüğe girmesi planlanan ikincil koruma, tolere

²²⁹ STK Mülteciler El Kitabı, Erişim Tarihi: 10.10.2014.

²³⁰ y.a.g.e., Erişim Tarihi: 10.10.2014.

²³¹ y.a.g.e., Erişim Tarihi: 10.10.2014.

²³² y.a.g.e., Erişim Tarihi: 10.10.2014.

²³³ y.a.g.e., Erişim Tarihi: 10.10.2014.

edilen yabancılar ve insani mülahazalara dayalı ikamet izinleri kavramları ile Türk iltica hukuk sistemi ve uygulamasında önemli bir gelişme olacaktır²³⁴.

Mülteci statüsü tanınan ya da ikincil koruma sağlanan yabancıların, Türk toplumuna entegre olabilmeleri amacıyla, eylem planı içerisinde ve 2006 yılında 1994 Yönetmeliği'nde yapılacak bir değişiklik ile serbest ikamet imkanının sağlanması düşüncesi, mevcut mevzuat hükümlerine nazaran çelişki oluştursa da, karşımıza en önemli hükümlerden birisi olarak çıkmaktadır²³⁵.

Birçok kriz dönemini geride bırakan Türkiye ekonomisini toparlanmaya çalışırken, aynı zamanda işsiz sayısındaki artışlar ile asgari ücretle iş bulabilen çok sayıda nüfusa sahiptir. Sosyal iş güvencesinden yoksun çalışan insanların olmasından dolayı, coğrafi sınırlandırmanın kaldırılması neticesinde, kitlesel akınların artacağı da büyük endişe konusudur. Türkiye'nin bu konuda da haklı kaygıları göz ardı edilemez. Ancak, her ne kadar ekonomik kaygılar güdülse de, korunmak istenen değer bir insanın temel hakkı, karşılaştığı yaşamsal bir tehlikeden korunması ve yaşanan zulümden kaçıyor olması da, göz önünde bulundurulmalıdır. Bu konuda ciddi ekonomik faturaların olduğu, bunun da yalnız AB. ülkeleri nezdinde değil, tüm dünya ülkelerince bir külfet paylaşımı yapılarak mültecilerin korunmasında sorumluluğu söz konusu olmalıdır. Tüm ülkelerde görüldüğü gibi, Türkiye'nin de insan hakları konusunda çok sayıda ihlallerin yaşandığı ülkelerle sınır veya yakın komşu olması nedeniyle, ortaya çıkan faturaları tamamen kendisinin yüklenmesi gereği düşünülemez. Unutmamak gerekir ki, ekonomik nedenlerin yetersizliği veya külfet paylaşımında ortaya çıkan ihtilaf ve sorunlar kişilerin, mülteci prosedürlerine ulaşmalarında olumsuz bir gerekçe olarak uygulanamazlar²³⁶.

Türkiye, AB. ülkelerini de kapsayan, hatta BMden de “külfet paylaşımı” alanında gerekli garantilerini almak suretiyle coğrafi sınırlamayı kaldırmalıdır. Nitekim, BMMYK Brüksel temsilcisi Johannesvan der Klaauw'da, Avrupa dışından gelenlere mülteci olma hakkı tanımayarak aday ülkeler arasında coğrafi sınırlamayı kaldırmayan tek ülke olan Türkiye'nin bir an önce üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi

²³⁴ STK Mülteciler El Kitabı, Erişim Tarihi: 10.10.2014.

²³⁵ y.a.g.e., Erişim Tarihi: 10.10.2014.

²³⁶ y.a.g.e., Erişim Tarihi: 10.10.2014.

gerektiğini ifade etmiş ve “Türkiye’nin yasalarında gerekli değişiklikleri yapması durumunda, ülkede mülteci başvurusunda bulunan sığınmacıların bir kısmının bazı Avrupa ülkelerine gönderilebileceğini” ifade etmiştir. Klaauw, bu şekilde Ankara hükümetinin üzerine fazla yük binmemesini sağlayacak bazı tedbirlerin alınabileceğine işaret etmiştir²³⁷.

²³⁷ STK Mülteciler El Kitabı, Erişim Tarihi: 10.10.2014.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SON DÜZENLEMELERLE TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI KORUMA

3.1. Genel Olarak

Hukuk sistemimiz incelendiğinde, uluslararası koruma konuları ile ilgili 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü kapsamında hazırlanarak 30 Kasım 1994 Tarihinde yürürlüğe giren “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ve Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ilk olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası koruma konusu, bu Yönetmelik dışında iskan, pasaport, askerlik, yabancıların ikamet ve seyahatleri hakkındaki kanunlar gibi, kanunlarda da ele alınmış ve yeterliliği tartışılır şekilde düzenlenmişti²³⁸.

25 Mart 2005 Tarihinde, İltica ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin UEP.²³⁹ onaylanarak yürürlüğe girmiştir. UEP’nin uygulanması aşamasında, Bakanlık tarafından çıkarılan 57 Sayılı Genelge²⁴⁰ çerçevesinde; Türkiye’den, mülteciler, vatansızlar ve yabancı devlet vatandaşlarının talep edecekleri sığınma başvurularına ilişkin usul ve esaslar, genelgeye göre etkili bir şekilde uygulanmıştır. Uygulamalar esnasında, karşılaşılan aksaklıklar ve hukuki boşlukların tespitleri yapılarak, AB müktesebatı uyum sürecinde çıkarılan YUKK’un temeli kuvvetlendirilerek amaçlanan niteliklere uygun olarak yürürlüğe girmiştir.

3.2. İçişleri Bakanlığının 57 Sayılı Genelgesi

Genelge, Uygulama Talimatı başlığıyla İltica ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin UEP’nin ardından çıkarılmıştır.

²³⁸ ODMAN, *Mülteciler*, s. 162.

²³⁹ *Resmi Gazete*, 24 Temmuz 2003, Sayı: 25178.

²⁴⁰ **57 Sayılı Genelge**, 22 Haziran 2006, No: 57, Sayı: B.05.1.EGM.0.13.03.02/1614771810-12/Gnl.D.6-6, http://www.egm.gov.tr/Documents/uygulama_talimati_2010_genelge.pdf, Erişim Tarihi: 12.12.2014.

Genelgede; 1951 Sözleşmesi'nin 1. maddesinde yer verilen mülteci tanımına uygun olduğu tespit edilen kişilere mülteci statüsü, Avrupa ülkeleri dışından gelen ve 1951 Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımına uyanlara ise, sığınmacı statüsü verilmesini uygun görmüştür. Sözü geçen her iki statüyü vermekle yetkili makam, Bakanlık olarak kabul edilmiştir. Sığınma veya mültecilik başvurularının, müracaat makamları dışında, sınır bölgeleri, sınır kapıları veya ülke içinde her hangi bir kolluk birimine yapılması halinde, durumun İl Valiliği veya İl Emniyet Müdürlüğüne gecikmeden bildirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Genelgede; uygulama ve usule ilişkin önemli hususlar şunlardır; 1994 İltica Yönetmeliğinin 4. maddesi uyarınca iltica ve sığınma başvurusu Valiliklere, İl Emniyet Müdürlüklerine yazılı bir dilekçe ile yapılacak eğer başvuru hudut kapılarında yapılmışsa ilgili personel tarafından başvuru alınarak, işlemler İl Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü ve Yabancılar Şube Müdürlüğü ile koordineli yürütülecektir.

1994 İltica Yönetmeliği'nin 5. maddesinde, makul bir nedeni olmadan, fırsatı olmasına rağmen gerekli süre içerisinde başvuruda bulunmayanların başvurularının da işleme alınacağı belirtilmiştir. Makul olan en kısa sürede, bu kişiler başvuru yapmak ve gecikme nedenlerini açıklamak, ayrıca yetkili makamlarla da işbirliği yapmak zorundadırlar. Başvuru sahiplerinin, yapılan mülakat değerlendirmeleri sonunda, 10. maddede belirtilen mülakat raporu hazırlandıktan sonra, valilik değerlendirmesi ile birlikte Bakanlığa gönderilecektir. Bakanlık talimatı gelinceye kadar başvuru sahibi belirli bir adrese yerleştirilecektir.

Mültecilik veya sığınmacılık başvurusunda bulunanların, ülkelerini terk ettikleri esnada, yanlarında her hangi bir belge, kimlik ya da eşya getirmeleri mümkün olmayabilir. Bu durumda, başvuru sahibinin beyan ettiği kimliğini tespit etmeye yarayacak, ülkeye geliş güzergahında kullandığı vasıtaların bileti ya da ibraz ettiği delil niteliğindeki her türlü belge, aile bireylerinin açık kimlikleri, telefon ve adres bilgileri alınacaktır. Aksi yönde, bir kimlik bilgisine ulaşamadığı takdirde, beyan edilen bilgiler geçerli kabul edilecektir. Başvuru sahiplerine, başvuru tarihinden itibaren on beş gün içerisinde "kimlik, tanıtma belgesi" verilir.

Ülkeye refakatsiz olarak giriş yapan küçük çocuklar, yaş durumları göz önünde bulundurularak gerekli işlemleri yapıldıktan sonra Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu-SHÇEK yurt ve yuvalarına yerleştirilirler. Çocuklarla yapılacak mülakatta psikolog veya sosyal hizmet uzmanı bulundurulur. 18 yaşın üzerindeki yetişkin kişilerle birebir mülakat yapılması esastır.

Türkiye’de, sığınma veya iltica talebi yapan başvuru sahiplerine, altı ay resen ikamet izni ve ikamet tezkeresi verilir. Bu süre bir defaya mahsusu altı ay daha uzatılabilir.

3.3. YUKK ve Geçici Koruma Yönergesi

Geçici koruma kavramı, YUKK’un 91. maddesinde yasal bir temele oturtulmuştur. Bu yasal temel bağlamında, YUKK madde 91(1) uyarınca, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ülkesine geri dönemeyen, acilen bir koruma bulmak amacıyla sınırlarımız gelen ya da sınırlarımızı geçen yabancılar geçici koruma kapsamına alınacaktır.

Kendilerine geçici koruma sağlanacak bu kişilerin, ülkeye kabulü, ülkede kalışı, ülkeden çıkışları, hak ve yükümlülükleri, konuyla ilgili kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin YUKK 92/2 madde de düzenlenerek, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenleneceği hüküm altına alınmıştır.

YUKK 91. madde de yer verilen Yönetmelik 22.10.2014 tarihine kadar çıkarılmış değildi. Ancak, 30.03.2012 tarihinde “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” uygulamayı şekillendirmekteydi. Bu Yönerge ile ülkede, kendine geçici koruma sağlanan Suriyelilerin, ilgili iş ve işlemleri yürütülmekteydi.

Bilindiği üzere, geçici koruma kavramı üç temel unsuru içerisinde barındırmaktadır. Bu unsurlar;

- 1) Geri gönderilmeme ilkesine uygun hareket etmek,
- 2) Ülkeye serbest girişi sağlayacak kabul,

3) Tüm temel ihtiyaçların karşılanmasını sağlamaktır.

GKY’nde, bu üç unsurun yanında, 5. maddede geri gönderme yasal olarak düzenlenmiştir. Ülkeye giriş, kimlik tespiti, ikametle ilgili hükümlere de genelgede yer verilmiştir.

Geçici koruma merkezlerinin kurulması, bu merkezlerin yönetimi, güvenliğinin sağlanması hükümleri ile de, GKY temel ihtiyaçların karşılanabilmesi unsurunu içerisinde barındırmıştır.

Ayrıca, GKY’de yardımlar, izinler, yaptırım ve yükümlülükler de, ele alınmıştır. GKY’nin 5. maddesinde düzenlenmiş olan geri gönderme yasağına istinaden, GKY kapsamında değerlendirilen kişiler, insanlık dışı onur kırıcı ceza veya kötü muameleye, işkenceye maruz kalacakları bir ülkeye geri gönderilemezler.

GKY’de ayrımcılık yasağı 6. madde ile düzenlenmiş olup; ırk, cinsiyet, etnik ve sosyal köken, renk, dil, din, siyasi görüş ve düşünce, medeni hal, engellilik hali gibi, nitelik ve özellikler nedeniyle, kişilere ayrımcılık yapılamaz.

GKY’nin 8. maddesi gereğince; kitlesel olarak sığınma amacıyla, gelenlerin içerisinde varsa, silahlı unsurlar silahlarını genel kolluğa teslim eder. GKY’nin 9. Maddesinde, ülkeye kitlesel sığınma amacıyla gelen kişiler ve refakatçilerinin valiliklerin göstereceği yerlere kolluk tarafından yerleştirileceği belirtilmiştir.

GKY kapsamındaki yabancılara, yasa dışı girişlerinden veya ülkede yasa dışı bulunuşlarından dolayı, idari yaptırım uygulanamayacağı, yine GKY’nin 9. maddesinin 5. Fıkrasında hüküm altına alınmıştır. Kitlesel sığınma talebiyle ülkeye gelen kişiler ve refakatindekilerin, gerek merkezlere yerleştirilenler olsun gerek merkezler dışında yerleşenler olsun kimlik tespiti işlemleri İl Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılır. Kişilerin yanlarında kimliklerini ispat edecekleri bir belge yoksa, GKY’nin 10. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, beyanları esas alınmak suretiyle biometrik izlerinin eşleştirilmesi yapılır. Kitlesel sığınma amacıyla ülkeye gelen kişilere, kayıt esnasında düzenlenen yabancı tanıma belgeleri Yönerge’nin 12. maddesinin 1. fıkrası uyarınca verilir. GKY kapsamındaki kişilerin, ülkemizde barındırılmaları, GKY’nin 11. maddesinin 1. Fıkrasında yapılan düzenlemeye istinaden, barınma merkezlerinde

yapılması olarak esas alınmıştır. Ancak, 28. 04. 2012 tarihinden sonra, vize muafiyetinden faydalanıp ülkeye giriş yapanlar, kendi imkanları dahilinde, merkez dışında Bakanlık tarafından uygun görüldüğü takdirde kalabilirler. GKY'nin 11/2 maddesi uyarınca, ikamet izni alan bu kişiler, yine kendilerine gösterilecek illerde ikamet edebilirler.

3.4. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Günümüz de, gerek yasal gerekse yasal olmayan yollarla ülkeler arasında meydana gelen ve her geçen gün artan insan hareketleri, göç olgusunu siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla önemli bir politika alanı haline getirmiştir. Ortaya çıkan bu insan hareketleri; pek çok nedenle ülkelere giriş ve çıkış yapan, vatandaşı oldukları veya yaşadıkları ülkeleri terk ederek başka bir ülkeye göç eden, geldiği ülkeye yerleşen, iş kuran veya koruma talep eden yabancıları kapsamaktadır. Bununla birlikte, örgütlü suçlarla doğrudan bağlantı içerisinde bulunan göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçlarının da, düzensiz göç kapsamına girdiği görülmektedir²⁴¹.

Tarih içerisinde Türkiye, coğrafi, stratejik, kültürel ve siyasi konumundan kaynaklanan göç akınlarıyla karşılaşmıştır. Artan ekonomik güç, ülkemize yönelik göç hareketleri için çekim unsuru olurken, yer aldığı coğrafi bölge içerisinde meydana gelen ve devam eden siyasi istikrarsızlıkların da, Türkiye'ye göçü ortaya çıkaran ikinci bir unsur olarak karşımıza getirmektedir. Türkiye son döneme kadar geçiş ülkesi konumundayken-transit ülke iken, artan ekonomik güç ve istikrarıyla yabancılar tarafından hedef ülke olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda değerlendirilme yapıldığında da, ülkemize yönelik göçün artarak devam edeceği kaçınılmaz bir gerçektir²⁴².

Ülkemize çeşitli amaçlarla gelen yabancıların sayılarına bakıldığında, yıllara göre önemli artışlar olduğu görülmektedir. 1995 yılında ülkemize gelen yabancıların sayısı 6.762.956 iken, bu sayı 2010 yılında 27.024.609 olarak gerçekleşmiştir. 1995 yılında düzenlenen ikamet izni sayısı 84.727 iken, 2010 yılında düzenlenen ikamet izni sayısı 176.944 olmuştur. 1995 yılında uluslararası koruma başvurusu sayısı 2.024 iken,

²⁴¹ YUKK Tasarısı, Genel Gerekçe, <http://www2.tbmm.gov.tr> Erişim Tarihi: 01.07.2014.

²⁴² y.a.g.t., Erişim Tarihi: 01.07.2014.

2010 yılında 8.190'a yükselmiştir. 1995- 2010 yılları arasında toplam 77.430 uluslararası koruma başvurusu yapılmıştır. 22.544 yabancı'nın uluslararası koruma başvurusuyla ilgili işlemleri halen devam etmektedir²⁴³. UNHCR'nin aylık istatistiklerine göre de, 2013 yılında ülkemize gelen mülteci ve sığınmacıların sayısı, 39137²⁴⁴ kişi iken, 2014 yılında ise, bu sayı 55546²⁴⁵ kişiye ulaşmıştır.

Diğer taraftan, 1995 yılında 11.362, 1996 yılında 18.804, 1997 yılında 28.439, 1998 yılında 29.426, 1999 yılında 47.529, 2000 yılında 94.514, 2001 yılında 92.365, 2002 yılında 82.825, 2003 yılında 56.219 ve 2004 yılında 61.228, 2005 yılında 57.428, 2006 yılında 51.983, 2007 yılında 64.290, 2008 yılında 65.737, 2009 yılında 34.345, 2010 yılında 32.667, 2011 yılında 44.415, 2012 yılında 47.510, 2013 yılında 39.888 olmak üzere toplam 960.974 yasa dışı göçmen yakalanmıştır²⁴⁶.

Ayrıca, göç konuları içinde önemli bir yer teşkil eden insan ticareti suçuyla ilgili olarak, Göçmen kaçakçılığı örgütlerine ilişkin operasyonlar sonucunda, sayıları yüz binlerle ifade edilen yasa dışı göçmenlerin bu geçişlerini organize ederek kolay yolla büyük miktarlarda para kazanan çok sayıda göçmen kaçakçısı yakalanmıştır. 1998 yılında 98, 1999 yılında 187, 2000 yılında 850, 2001 yılında 1.155, 2002 yılında 1.157, 2003 yılında 937, 2004 yılında 956, 2005 yılında 834, 2006 yılında 951, 2007 yılında 1.242 ve 2008 yılında 1.305, 2009 yılında 1.027, 2010 yılında 750, 2011 yılında 625, 2012 yılında 505, 2013 yılında 783 olmak üzere, toplam 13.362 göçmen kaçakçısı kolluk kuvvetlerince yakalanarak adalete teslim edilmiştir²⁴⁷.

Geçmiş yıllara kıyasla bu sayının artmış olması, Türkiye'nin, üçüncü dünya ülkeleri olarak adlandırılan ülkelerin vatandaşları için, transit ülke konumundan çıkıp, hedef ülke haline geldiğini göstermektedir.

5682 Sayılı PK ve Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, uluslararası koruma dışında kalan yabancıların ülkeye girişini, ülkede kalışını, ülkeden çıkışını, vize ve ikamet izni işlemlerini, sınır dışı edilmelerini ve Türkiye'de

²⁴³ YUKK Tasarı, Erişim Tarihi: 01.07.2014.

²⁴⁴ 2013 yılı UNHCR istatistikleri, http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/istatistik_aralik_tr.pdf.

²⁴⁵ 2014 yılı UNHCR istatistikleri, [http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr\(15\).pdf](http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr(15).pdf).

²⁴⁶ Emniyet Genel Müdürlüğü, **Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı**, <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/yasadisi-goc-ve-gocmek-kacakligi.aspx>, Erişim Tarihi: 15.01.2015.

²⁴⁷ y.a.g.m., Erişim Tarihi: 15.01.2015.

bulundukları sürece, sahip oldukları hak ve yükümlülüklerini düzenlemektedir. Ancak, bu kanunlar 1950’li yıllarda ortaya çıkan ve günümüzde yaşanan sorunlar ve gelişmelere karşı, yetersiz kalmakta ve ihtiyaca cevap vermemektedir. Uluslararası koruma alanında da, 2013 yılına kadar kanun düzeyinde yapılmış bir düzenleme bulunmadığından yapılan uygulamalar, idari düzenlemeler çerçevesinde yürütülmekteydi. Gerek ulusal gerekse uluslararası arenada koordinasyon ve işbirliği gerektiren göç olgusu, ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik yapısının yanı sıra, kamu düzeni ve güvenliğini yakından ilgilendiren çok boyutlu bir konudur. Böylesi hassas bir durumda, ülkemizde göç alanında uzmanlaşmış kamu kurumunun bulunmaması, göç sorunlarının etkin yönetiminde yetersiz kalınmasına neden olmaktaydı²⁴⁸.

Bununla birlikte, AB müzakere sürecinde, göç konusunda hazırlanan İltica ve Göç UEP, AB’ne katılım müzakereleri süresince, Türkiye’nin göç mevzuatı ve sisteminin AB müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesine yönelik yürürlüğe girmesi gereken hukuki düzenlemeleri, idari yapılanma ve fiziki alt yapının tamamlanabilmesi amacıyla, alınması gerekli olan tedbirleri ve yatırım projelerini içermektedir. 2007-2013 dönemini içine alan Dokuzuncu Kalkınma Planında, düzensiz göç hareketleriyle etkili ve verimli mücadele yapılabilmesi amacıyla, göç ve iltica alanında hukuki ve kurumsal düzenlemelerin yapılması, 2011-2013 Orta Vadeli Kalkınma Planında da, özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengenin korunarak, düzensiz göç hareketleri, insan ticareti ve kaçakçılığı ile etkin bir şekilde mücadele edilmesi ve sınır güvenliğinin yeniden yapılandırılması konularındaki çalışmalara devam edilmesi hususları yer almıştır. Bu planlardan yola çıkılarak, AB’ye tam üyeliğimiz gerçekleşinceye kadar, uluslararası koruma sistem ve uygulamalarımızın AB müktesebatı ve uygulamalarına eş değer olabilmesinin sağlanması ve göç alanında kurumsal yapılanmamızın tamamlanması gerekmektedir²⁴⁹.

Yukarıda değindiğimiz hususlar göz önünde bulundurulduğunda, öncelikle yabancıların Türkiye’ye giriş ve çıkışları, vize ve ikamet izinlerinde ki dağınık, güncelliğini yitirmiş, karşılaşılan sorunlara cevap vermekte yetersiz mevzuatın yerine,

²⁴⁸ **YUKK Tasarı**, Erişim Tarihi: 01.07.2014.

²⁴⁹ y.a.g.t., Erişim Tarihi: 01.07.2014.

ülkemizin gelişme vizyonuyla uyumlu, uluslararası normlara uygun, milli çıkarları gözeten, ilgili olduğu konuları tüm yönleriyle kuşatan, kaliteli mevzuat ilkelerine uygun düzenlemeler getirilerek vize ve ikamet izinlerine ilişkin konularda uygulamada yaşanan sıkıntıların önüne geçilmesi gerekmiştir²⁵⁰.

Vize ve ikamet izinlerinin dışında, insan haklarını, milli güvenliği ve uluslararası ilişkileri doğrudan etkileyen uluslararası korumayla ilgili hususlarda dağınık ve güncelliğini kaybetmiş bir kanun dahi bulunmamakta; oldukça büyük bir öneme sahip bu konu, idari düzenlemeler aracılığıyla yürütölmeye çalışılmaktaydı²⁵¹.

Kişi özgürlüğü ile kişi güvenliği noktasında ağır sonuçlar meydana getirebilecek sınır dışı etme uygulamasına yönelik şeffaf bir hukuki çerçevenin oluşturulabilmesi, kimler hakkında sınır dışı etme kararı alınacağı, sınır dışı etme kararının hangi durumlarda uygulanamayacağı, alınan kararın nasıl yerine getirileceğı hususlarının sağlam bir temele dayandırılması²⁵² ve 1951 Sözleşmesi'ne coğrafi kısıtlama ile taraf olduğumuzdan, uluslararası koruma başvurusunun şartları ve prosedürleri, başvuru sahiplerine sağlanan barınma imkanları, idari gözetim, başvurunun incelenme kriterleri, incelemede dikkat edilecek usuller, mülakat, karar ve itiraz aşamaları özenle düzenlenerek, bir uluslararası koruma vakasında karşımıza çıkacak tüm aşamaların açık ve net kurallara bağlanması gerekmiştir. Başvuru sahiplerinin durumları ve takip edebilecekleri idari ve hukuki yollar hakkında her aşamada bilgilendirilmesi gerekliliğı de göz ardı edilemeyecek bir husus olarak karşımız çıkmış ve mağduriyet yaşanmaması için gerekli tedbirlerin alınması²⁵³, uluslararası koruma statüsü elde eden mültecilerin eğitim, çalışma, sosyal yardım ve sağlık imkanlarının sağlanmasına yönelik düzenlemelerin yanı sıra, kazanılan statünün sona ereceğı ve iptal edileceğı durumlarında hüküm altına alınması ve uyum sağlama konusunda eksikliklerin giderilebilmesi amacıyla, YUKK düzenlenerek 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

²⁵⁰ **YUKK Tasarı**, Erişim Tarihi: 01.07.2014.

²⁵¹ y.a.g.t., Erişim Tarihi: 01.07.2014.

²⁵² y.a.g.t., Erişim Tarihi: 01.07.2014.

²⁵³ y.a.g.t., Erişim Tarihi: 01.07.2014.

YUKK'un yürürlüğe girmesine kadar geçen sürede, göç alanında yürütülen gerek idari gerek adli iş ve işlemler kanunla düzenlenerek yapılması gerekirken, bu işlemler ikincil düzenlemelerle yürütülmekteydi. YUKK'un yürürlüğe girmesi ile göç alanında yürütülen iş ve işlemler, kanun ve kanun temelinde hazırlanacak düzenlemelerle yürütülmeye başlanarak, uluslararası insan hakları standartlarına uyumlu bir göç sisteminin hayata geçirilebilirliğinin temelleri atılmış oldu. Bu temeller ki; kanun olarak atılmış olması sebebiyle aynı zamanda, uluslararası bir sorun haline gelen, düzensiz göçle mücadelenin hukuki alt yapısı güçlendirip etkinleştirirken; düzenli göçte de bürokratik işlemlerin en asgari düzeye indirgenerek, tutarlılık ve güvene dayalı bir göç yönetimi anlayışının hakim kılınmasının önü açmıştır. Tüm bunların yanı sıra, YUKK ile insan hakları temelinde, özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengenin korunduğu, uluslararası insan hakları normlarına ve AB müktesebatına uyumlu, göç alanında her zaman eksikliğini hissettiğimiz ve iç hukukumuzla birlikte, AB. uyum yasaları çerçevesinde sürekli ihtiyaç duyduğumuz hukuki, idari ve fiziki alt yapıya uygun etkin ve yönetilebilir bir göç sistemi oluşturulmuştur²⁵⁴.

3.4.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Amacı ve Kapsamı

Uluslararası arenada gerek yasal gerekse yasal olmayan yollardan ülkeler arasında meydana gelen insan hareketliliğinin önüne geçilmesi gereğinin yanı sıra, göçe maruz kalmış insanların da korunması gerekmektedir. Meydana gelen bu insan hareketleri, ülkemiz açısından da sürekli bir biçimde hukuksal, sosyal ve mali alanlar gibi alanlarda, sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Her ne kadar ortaya çıkan sorunları bertaraf etmek için, bir takım önlemler alınmış olsa da, vatanlarından göç eden insanların korunması gerekliliği de unutulmamış ve bununla ilgili de, ülkemizde bir takım tedbirler alınmıştır. Ülkemize giriş yapan yabancıların, Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslarını belirlemek amacıyla, YUKK düzenlenerek uygulamaya konulmuştur.

²⁵⁴ YUKK Tasarı, Erişim Tarihi: 01.07.2014.

Bu Kanun ile karşımıza çıkan en önemli yapılanma, Kanun kapsamında tüm insan hareketleri ile ilgili görevleri yerine getirmek üzere, Bakanlığa bağlı GİGM'nün oluşturulmasıdır.

YUKK, Türkiye'nin taraf olduğu ve hükümlerinin uygulanmasını taahhüt ettiği uluslararası andlaşmalar ve özel kanun hükümleri saklı kalmak koşuluyla, Türkiye'de yabancılarla ilgili iş ve işlemler ile sınırlarımızda, sınır kapılarımızda veya ülkemiz içerisinde bulunan yabancıların koruma talepleri üzerine, sağlanacak uluslararası koruma da dahil olmak üzere, konu biraz daha genişletilmek suretiyle, bireysel veya kitlesel olarak ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen yabancılara, acil olarak yapılması gerekli olan geçici koruma tedbirlerini de düzenlemektedir.

3.4.2. Geri Gönderme Yasağı

Mülteci hukukunun temeli, kişileri ülkesini terk etmeye zorlayan şartların mantıklı ve makul gerekçelere dayanması koşuluyla, ülkesini terk etmek durumunda kalan kişiye uluslararası koruma temin edilmesi ve bu durumun, ulusal koruma yeniden sağlanıncaya kadar ya da yeni bir ülke vatandaşlığına kabul edilinceye kadar devam etmesidir²⁵⁵.

Türk yabancılar hukuku için yeni bir kavram olmayan geri gönderme yasağı, YUKK ile yasa hükmüne dönüştürülmüştür. Geri gönderme yasağı, Türkiye'nin de taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların hükümleri gereğince, geçerli bir ilke olarak YUKK 3. madde de temel unsur olarak esas alınmıştır. Yabancıların ülkeye girişinde ve ülke dışına çıkartılmasında uygulanan işlemlerin tamamında uygulanabilirlik sağlamaktadır.

Geri göndermeme ilkesi Türk hukukunda TCK'nun suçluların iadesini düzenleyen 18. maddesinde de yer almaktadır. Anılan Kanun maddesi; suçluların, düşünce suçu veya siyasi suç, ırkı, dini, belirli bir gruba mensubiyeti nedeniyle, kendisini talep eden ülkeye geri gönderilirse işkence ve benzeri insanlık dışı uygulamalara maruz kalacağı konusunda geçerli sebepler varsa, bu ülkelere geri iade edilmemeleri gerektiğini hüküm altına almıştır. İç hukukumuzdaki bu düzenlemeden başka, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası andlaşmaların hukuki bağlayıcılıkları

²⁵⁵ ODMAN, **Mülteciler**, s. 155.

nedeniyle de, bu anlaşmalarda yer alan geri gönderme yasağının düzenlenmiş olduğu maddeler de ülkemizden sığınma talep eden kişiler veya mülteciler için geri gönderilmeye karşı bir güvence oluşturmaktadırlar²⁵⁶.

1994 Yönetmeliği hazırlanırken de 1951 Sözleşmesi'nin geri gönderme yasağı ile ilgili maddelerinden açıkça söz edilmiş ve sığınma talepleri değerlendirilirken bu maddelerdeki hükümlerin göz önünde bulundurulacağı da ifade edilmiştir²⁵⁷.

YUKK'un 4. maddesi ile, Kanun kapsamında olan hiç kimsenin, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri nedeniyle hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceği, hüküm altına alınmak suretiyle, geri gönderme yasağı ilkesi-non refoulement ilk kez ulusal olarak yasal temelde düzenlenmiştir.

Özellikle, kitlesel sığınma olaylarında, sığınma arayan kişilerin ani yığılmaları durumuyla karşı karşıya kalan ilgili devlet, an itibarıyla bu kişilere sığınma sağlama yeteneğine sahip olamayabilir. Bu durum, bir takım farklı uygulamalara başvurmayı gerektirir. Örneğin; sığınma arayan kişileri, sınırda oluşturulan güvenli bir bölgeye yerleştirmek bu uygulamalardan biridir. Bu tür önlemleri almak zorunda kalan devletin, geri göndermeme ilkesini ihlal ettiği söylenemez²⁵⁸.

Ancak, YUKK'un 74. madde uyarınca, ilk iltica ülkesinden gelen başvuru sahibinin, o ülkenin korumasından mülteci olarak faydalanma imkanının olduğu tespit edilirse, bu kişinin ilk iltica ülkesine geri gönderilme işlemleri başlatılabilir. Geri gönderme işlemi tamamlanana kadar, kişinin ülkede kalmasına izin verilir. İlk iltica ülkesi tarafından kişi kabul edilmez ise, yaptığı başvurunun değerlendirme işlemleri başlatılabilir. Ancak, geri kabul anlaşmaları ile ilk iltica ülkesine geri gönderme doğrudan mümkün olabilmektedir.

²⁵⁶ KORKUT, Levent, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Yetkisi: Türkiye Örneği”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 66, Sayı 4, Güz 2008, s. 25.

²⁵⁷ TANERİ, **Uluslararası Hukukta Mülteciler**, s. 234-235.

²⁵⁸ LAUTERPACHT & BETHLEHEMI, **The Scope and Content**, s. 113.

3.4.3. Türkiye'ye Giriş Çıkış İşlemleri ve Vize İşlemleri

Bir yabancının, sığınma veya iltica başvurusunda bulunabilmesi, kişinin bir ülkenin sınırlarına gelmiş ya da sınırlarından içeri girmiş olmasına bağlıdır. YUKK'un 5. maddesi yabancıların ülkeye girişini, 6. maddesi belge kontrolünü düzenlemektedir. 5. ve 6. maddeleri uyarınca, yabancıların sınır kapılarından geçerli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgelerle ve eğer vize muafiyeti kapsamında değilse de, uygun olan vizeyi alarak ülkeye giriş yapmaları gerekmektedir.

Pasaport ve pasaport yerine geçen belgeler ülkeye giriş çıkışta görevlilere ibraz edilecek belgelerdir.

Pasaport; kanunla belirlenen yetkili makamlar tarafından verilen ve bu belgeye sahip olan kişinin, bir ülkenin milli sınırlarından diğer ülke sınırlarına geçmesini sağlayan belgedir.

Pasaport yerine geçen belgeler ise, 5682 Sayılı PK'nun 12/1-B madde kapsamında verilen pasavanlar, idari mektuplar ve hudut geçiş belgeleri, gemi adamı cüzdanları, demiryolu ve hava ulaşım araçları memur ve mürettebatına verilen vesikalar ile seyahat belgesi ve benzeri belgelerdir.

Pasavan veya benzeri belgeler; sınır bölgelerinde yaşayan, iki taraf vatandaşlarına, sınır makamları tarafından, diğer taraf sınır bölgesindeki acil ve zaruri işlerini takip etmeleri amacıyla, sınırı geçmek ve karşı tarafta kısa süreliğine kalabilmek üzere verilen, pasaport yerine geçen belgedir. Pasavan veya benzeri belgeler, 5682 Sayılı PK'nun 19. madde kapsamında Türk vatandaşlarına verilir. Pasavan uygulaması Türkiye ile İran arasında yapılan 14 Mart 1937 Tarihli Hudut Mıntıkasının Emniyetine ve Mezkur Mıntıkada Çıkan Hadise ve İhtilafların Tesviyesine Ait Mukavelename'ye istinaden, Türkiye-İran sınırında belirlenen 50'şer kilometrelik alanlar içerisinde asayişî sağlamak maksadıyla düzenlenmiştir²⁵⁹.

²⁵⁹ KURT, Yılmaz, ÇÖĞGÜN, Mustafa, **Mülki İdare Amirleri Sınır Görevi Rehberi**, TC İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etüt Merkez. (AREM), Ankara, 2007, s. 27-69.

Kişilere pasavan verilmesini gerektiren haller ise, ilgili makamlarca tespit edilip aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir. 1) Çalıntı sonucu karşı ülke sınırını geçmiş hayvan ve eşyanın aranması, 2) Sınırı yanlışlıkla geçmiş hayvanların, karşı tarafın görevlilerince yakalanmaları sonucu tespit ve teşhislerinin yapılması için, 3) Sınır bölgesinde meydana gelmiş bir olay sonucu kişilerin davada hazır bulunmaları için karşı tarafın adli makamlarınca davet edilmeleri gibi hususlar. Görüldüğü üzere pasavan geçişlerin amaçları belirli konularla sınırlı tutulmuş ve ilgili makamlarca da pasavan sahiplerine kolaylık sağlanması ön görülmüştür²⁶⁰.

İdari mektup; Türkiye ile Suriye sınırının iki tarafında kalarak, bölünmüş bulunan ailelerin akrabalık ilişkilerinin devamı maksadıyla düzenlenen belgedir. İki ülke vatandaşlarının, acil çözümlenmesi gereken özel hukuk alanındaki sorunlarını kolaylaştırmak amacıyla düzenlenir. Yasal dayanağını 1921 yılında Ankara’da imzalanan Türk Fransız İhtilafnamesi oluşturmaktadır. Türkiye-Suriye sınırının elli kilometrekarelik alanı içerisinde oturan kişilere verilir.

İdari mektup verilmesini gerektiren koşulları ise şu şekilde sıralayabiliriz; 1) Çalınan veya kaybolan, hayvan ve eşyaların aranabilmesi, sanıklarının tespit ve teşhisi ile elde edilen hayvan ve eşyaların teslim alınması, 2) Mahkemede davalı, davacı, tanık veya bilirkişi olan kişilerin hazır bulunabilmeleri, 3) Usul, furu ve kan hısımlarından vefat edenlerin cenazelerine katılabilmeleri ve taziye de bulunabilmeleri ya da ağır hastalık halinde olanları ziyaret edebilmeleri amacıyla, kişilerin güncel hayatlarının kolaylaştırılabilmesi maksadıyla verilir. İdari mektup en fazla iki hafta süreyle verilir ve belirlenmiş olan 50 km.lik hudut bölgesi dışına çıkılmaz²⁶¹.

Gemi adamı cüzdanları; gemi mürettebatına, yetkili makamlarca usulüne uygun verilen ve karşılıklılık esasına istinaden kara suları ve liman şehirlerine giriş-çıkış yapma olanağı sağlayan belgedir. Pasaport ya da pasaport yerine geçen belge olarak kullanılabilmesi için mahallince verilen emniyet makamlarınca, tasdik edilmesi gerekir.

²⁶⁰ KURT ve ÇÖĞGÜN, **Mülki İdare**, s. 27-69.

²⁶¹ y.a.g.e., s. 27-69.

Gemi adamı cüzdanları pasaport yerine geçerken, sadece pasaport gösterme dışında ülkeye girebilmek için gereken şartları bünyesinde bulundurmamaktadır²⁶².

Uçak Mürettebatı Belgesi; uluslararası havayolu ulaşım araçlarında görevli memur ve mürettebata, idarelerce anlaşmalarda belirtilen örneğine ve usulüne uygun olarak ve yine idarelerce verilen fotoğraflı belgedir. Pasaport ya da pasaport yerine geçen belge olarak kullanılabilmesi için mahallince verilen emniyet makamlarınca, tasdik edilmesi gerekir. 27.06.2003 tarih ve 25151 Sayılı Uçak Mürettebatı Belgelerinin Düzenlenmesine Ait Esaslar Hakkında Yönetmelik'te uçak mürettebatı belgesi, uluslararası hava nakil vasıtalarında uçucu personel olarak görev yapanlara, Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü'nce tanzim edilen ve hava hudut kapılarından giriş ve çıkışlarını sağlayan belge olarak tanımlanmıştır²⁶³.

Demiryolu Personeli Kimlik Belgesi; uluslararası demiryolu ulaşım araçlarında görevli memur ve mürettebata, anlaşmalarda öngörülen yetkili makamlarca örneğine ve usulüne uygun olarak verilen ve demiryolu istasyon şehirlerine giriş ve çıkışlarına imkan sağlayan belgedir. Pasaport ya da pasaport yerine geçen belge olarak kullanılabilmesi için mahallince verilen emniyet makamlarınca, tasdik edilmesi gerekir²⁶⁴.

Seyahat Belgesi; kendi ülkesi dışında bir ülkede bulunan kişilere ülkesinin konsoloslukları tarafından verilen ve ülkelerine geri dönmelerini sağlayan belgedir²⁶⁵.

Mültecilere Mahsus Seyahat Belgesi; 1951 Sözleşmesi gereğince, mültecilere bulunduğu ülkeden bir diğer ülkeye serbest geçiş yapabilmesi amacıyla verilen belgedir²⁶⁶.

Ülkeye girişte, yukarıda sayılan belgeleri, belge kontrolü esnasında görevlilere ibraz eden yabancıların girişlerine izin verilirken, YUKK'un 7/1 maddesinde, "Pasaport, pasaport yerine geçen bir belgeye sahip olmayanlar, vizesi, ikamet izni ya da

²⁶² KURT ve ÇÖĞGÜN, **Mülki İdare**, s. 27-69.

²⁶³ y.a.g.e, s. 27-69.

²⁶⁴ y.a.g.e, s. 27-69.

²⁶⁵ y.a.g.e, s. 27-69.

²⁶⁶ y.a.g.e, s. 27-69.

çalışma izinlerinden en az biri olmayan veya yapılan kontrollerde gerekli belgelerini hileli yollarla edinenler ile belgeleri sahte olduğu tespit edilenler, vize, vize muafiyeti ya da ikamet izin sürelerinin bitiminden itibaren en az altmış gün süresi olan pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesini ibraz edemeyen, Bakan onayı ile vize verilmesinde yarar görülenler dışında vize verilmeyecekler kapsamına giren yabancıların Türkiye'ye girişlerine izin verilmez.” şeklinde hüküm ile ülkeye girişleri yasak olan kişilerin kimler olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamdaki yabancılar, 7/2 maddeye göre, ülkeye alınmayarak, giriş yapmak istenilen sınır kapısından geri çevrilerek kendilerine tebligat yapılır. Yapılan tebligatta, yabancıların karara karşı itiraz edebilecekleri ve yaşadıkları bu süreç içerisinde ne tür hak ve yükümlüklerinin olduğu da tebligat içeriğinde yer alır.

Yabancıların genel itibariyle ülkeye girişleri sırasında yerine getirmeleri gereken yükümlülüklerin, sığınmacı ya da mülteciler için uygulanması beklenemez. Sığınma talep eden kişilerin, mevcut durumları göz önünde bulundurulduğunda, ilgili hükümleri karşılamaları da beklenemez²⁶⁷.

Uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancıların, ülkeye girişleri ile ilgili düzenleme ve hükümler YUKK'un 8. maddesinde belirtilmiştir. Uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişiler açısından, Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkışla ilgili 5. madde, belge kontrolü ile ilgili olan 6. madde ve Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecekleri düzenleyen 7. madde de belirtilen koşullar, uluslararası koruma başvurusu yapmayı engelleyici bir durum olarak yorumlanamaz ve uygulanamaz. Görüleceği üzere, YUKK'un bu maddeleri, 1951 Sözleşmesi'nin temel hükümlerinde yer alan yasa dışı girişten dolayı mültecinin cezalandırılmayacağı ilkesi çerçevesinde düzenlenmiştir. 1951 Sözleşmesi'nin 31/1 maddesinde belirtildiği üzere, taraf devletler, tehdit altında bulunduğu bir ülkeden gelerek izin almaksızın kendi topraklarına giren ya da topraklarında buluna mültecilere, ülkeye yasa dışı girişleri ya da ülkede yasa dışı bulunmaları sebebiyle ceza veremeyeceklerdir. Lakin, ülkeye yasa dışı yollarla giriş yapmış olan mülteci ya da sığınmacıların, gecikmeden ilgili makamlara izinsiz girişlerinin veya ülkede izinsiz bulunmalarının geçerli sebeplerini bildirmeleri

²⁶⁷ ALTUĞ Yılmaz, **Devletler Hususi Hukuku Bakımından Mülteciler**, İstanbul, 1967, Sermet Matbaası, s. 61.

gerekmektedir. YUKK'un kabul tarihinden önce, uygulamada olan 1994 Yönetmeliği'nde ve ayrıca 22.06.2006 Tarihli Uygulama Talimatı 57 Sayılı EGM Genelgesinde-2006 Genelgesi²⁶⁸ sınır kapılarına gelen ya da ülke içinde bulunan yabancı kişilerin sığınma ve iltica başvurularını yetkili makamlara bizzat giderek makul süre içerisinde yaptırmaları gerektiği belirtilmiştir²⁶⁹.

Türkiye'ye giriş ve çıkış yapmak isteyen yabancıların belge kontrolünden geçmeleri zorunludur. Yapılan belge kontrollerinde, yabancıların YUKK 7. maddesi uyarınca, Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyen kişilerden olup olmadığının belirlenmesi temel amaçtır. Belge kontrollerinde, kontrolle sorumlu görevliler, durumundan şüphelendiği yabancıları, giriş yapacak diğer yabancıların işlemlerini aksatmamak koşuluyla, kapsamlı bir şekilde kontrol edecektir. Kapsamlı kontrol işlemi, ülkeye giriş koşullarının ayrıntılı olarak kontrolünü ifade eder. Kapsamlı kontrol sırasında, Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecek kişilerin belirlenmesi temel amaçtır. Bu çerçevede, yabancıların durumundan ve belgelerinden şüphe duyan giriş işlemlerinden sorumlu kolluk görevlisi, yabancıyı kapsamlı kontrol işlemine tabi tutabilecektir. Kapsamlı kontrol işlemi, idari gözetim işlemi olmayıp, başta belge kontrolü olmak üzere ülkeye giriş koşullarının ayrıntılı olarak kontrolünü ifade etmektedir.

Kapsamlı kontrol işleminin, en fazla dört saat içerisinde tamamlanması esas olup, şayet dört saatlik süre aşılabaksa yabancıların rızası aranır. Kapsamlı kontrol süresi içinde yabancı, ülkesine dönebilir ya da işlemlerin sonuçlanmasını bekleyebilir. Yabancıların, mahremiyetinin de gözetilerek yapılacak kapsamlı kontrolün amacı, usulü ve yapılan kontrolün yasal dayanakları konusunda, yabancı bilgilendirilecektir.

Yabancıların Türkiye içerisindeki temel hak ve hürriyetleri; Any'nın 16. maddesine göre, milletlerarası hukuka uygun olması koşuluyla ancak kanunla sınırlandırılabilir. Madde kapsamına bakıldığında, yapılacak kısıtlamanın kanuna dayandırılması ve milletlerarası hukuka uygun olması temel kural olarak

²⁶⁸ **57 Sayılı Genelge**, 22 Haziran 2006, No: 57, Sayı:B.05.1.EGM.0.13.03.02/1614771810-12/Gnl.D.6-6, Erişim Tarihi: 12.12.2014.

²⁶⁹ **y.a.g.g.**, Erişim Tarihi: 12.12.2014.

benimsenmiştir. Bu iki temel kural gereği, her hangi bir kurum ya da makam tarafından alınan bir kararla yabancılara verilen hak ve hürriyetlerin kısıtlanması mümkün değildir.

Sadece, gerçek kişilerin ikametini düzenleyen Avrupa İkamet Sözleşmesi-AİS²⁷⁰ 1979 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'nin 1. Bölümünün Giriş İkamet ve Sınırdışı Edilme alt başlığının 1. maddesine göre, akit taraflardan her biri, kamu düzenine, milli güvenliğe, kamu sağlığına veya genel ahlaka aykırı olabilecek durumların haricinde, diğer taraf devletlerin vatandaşlarına geçici olarak ikamet maksadıyla, kendi ülkesine girişlerini kolaylaştıracak ve serbest dolaşımlarına müsaade edecektir. 2. maddede ise, Sözleşme'nin 1. maddesinde öngörülen koşullar göz önünde tutularak, taraf ülkenin ekonomik ve sosyal şartlarının elverdiği ölçüde, taraf devletlerin vatandaşlarının, ülkesinde verilen ikamet sürelerini uzatmaları veya bunların daimi ikamet etmelerini kolaylaştırmaları öngörülmektedir.

Taraf devletlerin vatandaşlarına, kısa süreli giriş ve oturma imkanlarını düzenleyen, Avrupa Konseyi Üyesi Devletler Arasında Kişilerin Seyahatleri ile İlgili Avrupa Andlaşması'nın²⁷¹ 1. maddesinin 1. fıkrasında, ikamet edilen ülkeye bakılmaksızın Avrupa Konseyi üyesi ülke vatandaşlarının, pasaport kullanmadan ülkelerinin kimlik kartlarıyla seyahatlerini, akit devletlere giriş çıkış yapabileceklerini düzenlemekle birlikte, maddenin diğer bentlerinde kimlik kartlarının tanımış olduğu hakların sınırları da çizilmiştir. Andlaşmanın 1. maddesinin 2. ve 3. bentlerinde, kişilere sağlanan kolaylığın üç aylık süre ile kısıtlandığı, giriş çıkışların üç ayı geçmeyen ziyaretler için geçerli olacağı, diğer taraf ülke topraklarına üç ayı aşan giriş çıkışlarda, yabancıların oturma izni, ikamet etmek amacıyla veya gelir elde etmek maksatlı girildiği takdirde, geçerli pasaport ve vize talep edileceği hükme bağlanmıştır. Bu sebeple, söz konusu Sözleşme'ye istinaden kimlik kartı kullanmak suretiyle Türkiye'ye giriş yapan, üç aylık sürenin dolmasına rağmen, çıkış yapmayan yabancıların, her ne amaç için olursa olsun, oturma izni, ikamet izni talep etmeleri halinde geçerli bir pasaport ibraz etmesi gerekmektedir.

²⁷⁰ Resmi Gazete, 17Eylül.1989, Sayı: 20145.

²⁷¹ Resmi Gazete, 1 Aralık 1961, Sayı: 10972.

1951 Sözleşmesi'nde de mülteci statüsü edinmiş kimselerin ve sığınmacıların seyahat özgürlükleri ve ikametleri konusunda bağlayıcı nitelikte olan üç önemli hükmün varlığı bilinmektedir. Sözleşmenin 26. Maddesinde hüküm şöyledir; “Her Taraf Devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, genel olarak aynı koşullardaki yabancılara yasal düzenlemelerle sağlanan, toprakları üzerinde ikamet edeceği yeri seçme ve özgürce seyahat etme hakkı tanıyacaktır”. İlgili bu maddede sözü geçen özgürlüklerin aynı koşullardaki diğer yabancılara tanınan özgürlüklerle aynı şartlarda olması hali ise, aslında imzacı devletlere bir takdir yetkisi vermektedir. Bu durumda adı geçen sözleşmeye taraf devletler, askeri yasak bölgelere, afet bölgelerine ve güvenli bölgelere mültecilerin tıpkı diğer yabancılar gibi ikamet ve seyahatini sınırlandırabilecektir. Ayrıca, İHEB'nin 13. maddesi de “Herkes herhangi bir devletin sınırları dahilinde serbestçe dolaşma ve yerleşme, kendi memleketi de dahil herhangi bir memleketi terk etme ve memleketine geri dönme hakkına haizdir” diyerek herkes için bir dolaşım özgürlüğünün varlığını vurgulamıştır. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi-MSHS'nin 12 maddesinde de, bir ülkede yasal olarak bulunan herkesin seyahat ve ikamet özgürlüğünün varlığından söz edilmiş, bununla beraber bu özgürlüğün ulusal güvenliği, kamu düzenini, genel ahlakı, başka kişilerin yasalarla koruma altına alınmış özgürlük ve haklarını ihlal edemeyeceğini de belirtmiştir²⁷².

Türk Hukuku'nda, ikamet ve seyahat özgürlüğü uyruk ve yabancı ayrımı yapılmadan, Any'nın 23. maddesince herkes için güvence altına alınmıştır. Yabancıların, ikameti ve seyahatleriyle ilgili konular ise, yine yukarıda adı geçen uluslararası sözleşmeler ışığında hazırlanarak, yürürlüğe girmiş olan YUKK'un da ele alınmıştır. YUKK'nu, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası andlaşmalar neticesinde, ikamet izninden muaf tutulanlar, mavi kart hamilleri, uluslararası koruma kayıt belgesi sahipleri, uluslararası koruma başvurusu kimlik belgesi, uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi sahipleri şeklinde hüküm atına alınarak, ikamet izninden muaf tutarak bu kişilere istedikleri yerde yerleşme ve seyahat etme hakkını vermiştir. Söz konusu kimlik belgeleri, 1951 Sözleşmesi'nin 27. Maddesinde, “Taraf Devletler, ülkelerinde bulunan ve geçerli bir seyahat belgesi bulunmayan mültecilere kimlik kartı çıkartacaklardır.” şeklinde hüküm altına alınmış ve bu kimliklerle ilgili ülkesine

²⁷² ÇİÇEKLİ, *Yabancılar*, s. 367.

sığınılan taraf devleti bu konuda sorumlu tutmuştur. Elbette, bu sorumluluk o devletin ülkesinde kimlik kartı taşıma konusundaki yasal düzenlemesi ve o düzenlemenin kimlik kartlarına atfettiği öneme göre değişkenlik gösterecektir²⁷³.

1951 Sözleşmesi'nin 28. maddesinde ele alınan seyahat belgesi konusu “Taraflar Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, ulusal güvenlikleri veya kamu düzenleri ile ilgili engelleyici ciddi sebepler bulunmadıkça kendi toprakları dışında seyahatlerini temin edecek seyahat belgeleri verecekler ve bu belgelere bu Sözleşme'nin Cetvel'indeki hükümler uygulanacaktır.” şeklinde düzenlenmiş ve net bir şekilde mülteci statüsünde olanlara, bu belgeyi düzenlemekle ilgili sorumluluk vermiştir. Bunun yanı sıra, geçici korumayla o ülkede bulunan kişiler için ise, böylesine net bir güvence verilmemiştir.

YUKK'un 11. maddesinin 4 ve 5. fıkralarına göre, vizelerin konsolosluklarca verilmesi esas alınsa da, ortaya çıkabilecek istisnai durumlarda sınır kapılarının bağlı olduğu valilikler tarafından da verilebilir. Kanunun 13. maddesine göre, sınır kapılarına gelerek Türkiye'den belli süre dahilinde ayrılacağını belgeleyen yabancılara, sınır kapılarında istisnai vize verilebilmektedir. Sınır kapılarının bağlı bulunduğu valilikler tarafından verilen sınır vizeleri, valiliğin yetki devri yapması koşuluyla, sınırda görev yapan kolluk birimince de verilebilir. Şayet, sınır vizesinin süresinde, Bakanlar Kurulu'nun herhangi bir süre kararı yok ise, on beş gün geçerlidir. Ayrıca, sağlık sigortası şartı insani gerekçelerle aranmaz.

1951 Sözleşmesi 23. maddesine göre, taraflar devletler, ülkelerinde yasal olarak müracaat eden mültecilere, sosyal yardım konularında vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklardır. Maddede belirtilen sosyal yardım ve destek kavramları, 1951 Sözleşmesi'ni hazırlamaktan sorumlu komite tarafından, geniş bir alana yayılarak yorumlanması gerektiği kararına varılarak, fiziksel ya da ruhsal sağlık

²⁷³ TEKSOY Barış, **6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu**, AÜHFD, 2013, Cilt: 62, Sayı: 3, s. 859-860, <http://www.refworld.org/pdfid/44bb9b684.pdf>, Erişim Tarihi: 01.01.2015.

bozuklukları, hastalık, yaşlılık ve benzeri sebeplere dayalı olan tıbbi yardımların da, bu alanın içerisine dahil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır²⁷⁴.

Ayrıca İHEB'nin 25. maddesine göre de, "Her insanın gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahı temin edecek uygun bir hayat standardına ve işsizlik, sakatlık, hastalık, ihtiyarlık, dulluk veya geçim imkanlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır" şeklinde insan hakları belgelerinde de sadece devletlerin kendi uyruklarının değil, her insan için sağlık ve temel ihtiyaçların sağlanması gerekliliği hüküm altına alınmıştır.

Ayrıca, AİHS'nin 3. Maddesinin, 1951 Sözleşmesinin korumasından faydalanabilmek için kişinin haklı zulüm korkusunun varlığının ispatının gerektiği düşünüldüğünde, koruma sağlaması açısından daha geniş kapsamlı olduğu düşünülmektedir. Çünkü Nasri-Fransa, HLR-Fransa, D-Birleşik Devletler Krallığı davalarında bazı ihlaller olduğuna karar veren Komisyon, bu davaların hiç birinde 1951 Sözleşmesinin belirttiği risk nedenlerinden birinin dahi varlığıyla ilgilenmemiştir. D ve Birleşik Devletler Krallığı davasında, AIDS hastalığının son evresinde ve ölmek üzere olan D'yi sınır dışı etmenin ve kendi ülkesinde tamamen mahrumiyete yollamanın AİHS'nin 3. Maddesinin ihlali olacağına karar vermiştir. Bu davada zulüm ile ilgili bir görüş gündeme getirmemiştir²⁷⁵.

16 Aralık 1966 Tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin-ESKHS Sağlık Standardı Hakkı başlıklı 12. Maddesinde, bu sözleşmeye taraf devletlerin, her insanın mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkını tanımakla yükümlü kılınarak, bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek amacıyla gerekli tedbirleri almaları konusunda sorumluluk yüklemektedir.

²⁷⁴ DA COSTA, Rosa, **Rights of Refugees in the Context of Integration: Legal Standards and Recommendations.** (Legal Protection Policy Research Series), Geneva, UNHCR, 2006, s. 96.

²⁷⁵ NUALA, Mole, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bakımından Mültecilerin Günümüzdeki Mevcut Durumunun Belirli Yönlerinden Kaynaklanan Problemler**, İnsan Hakları Dosyaları No.9, AIRE Merkezi, Birleşik Krallık, s. 12-13.

Türkiye'nin taraf olduğu tüm insan hakları belgeleri, uluslararası sözleşmeler doğrultusunda hazırlanmış olan, YUKK'un 15/1-e maddesi uyarınca; vize talebinde bulunan yabancıların, vize alabilmesi için geçerli sağlık sigortası sahibi olması gerekmektedir. Türkiye'de kalacağı sürede, karşılaşılabileceği sağlık sorunlarından doğabilecek masrafları karşılayan geçerli bir sağlık sigortası sahibi olmayan yabancılara vize verilemez. Hükmün amacı, elbette Türk sağlık ve sosyal güvenlik sistemini malî yönden korumaktır. Diğer yandan da, yabancıların yaşayabilecekleri mağduriyetleri engellemektir²⁷⁶. Yasal yollarla ülkeye gelen yabancıların ülkeye kabulleri için sağlık sigortası şartı aranırken, uluslararası koruma talebinde bulunan, mülteci, sığınmacı veya geçici korumayla ülkeye giriş yapmış olan kişilerde sağlık sigortası şartı aranmamaktadır. Uluslararası koruma talebiyle hareket eden bu kişilerin, koruma kapsamında sağlık sorunlarının da sığınılan ülke tarafından ve devletlerarası etkin sorumluluk ve yük paylaşımı kapsamında diğer ülkeler ve BMMYK tarafından da çözüme ulaştırılması yine uluslararası korumanın kapsamı içindedir. Zira, koruma sağlamak kişileri sadece ülkeye kabul etmekle sınırlı olmamalıdır. Özellikle, kitlesel sığınma olaylarında, uluslararası korumanın daha etkin hale gelmesi maksadıyla, bilhassa kadın, çocuk ve yaşlıların oluşturduğu hassas grupların ve bireylerin biran önce sağlık ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için sigorta şartı aranmaksızın vize verilmesi esas alınmıştır. Nitekim YUKK'un 89/3 maddesinde de, başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden; sağlık güvencesi bulunmayan ve ödeme gücüne sahip olmayan yabancıların, 31/5/2006 Tarihli ve 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabi tutularak, genel sağlık sigortasından faydalanabileceklerini hükme bağlamıştır. Bu kişilerin sağlık sigorta primlerinin ödenmesi için de, GİGM'nin bütçesine ödenek konularak, sigorta primleri GİGM tarafından ödenir. Primleri GİGM tarafından ödenen yabancılardan ödeme güçlerine göre primin tamamı veya belli bir oranı talep edilir. Ancak, uluslararası koruma kapsamında, her ne kadar ihtiyaç sahibi olduğu gerekçesiyle kişi sağlık sigortasız ülkeye alınsa da daha sonradan sağlık güvencesi veya ödeme gücünün bulunduğu veya başvurunun sadece tıbbi tedavi görmek amacıyla yapıldığı anlaşılan kişilerin, GİGM tarafından yapılan genel sağlık sigortalılıklarının sona erdirilmesi için en geç on gün

²⁷⁶ TEKSOY, **6458 Sayılı Yabancılar**, s. 884, Erişim Tarihi:01.01.2015.

içinde Sosyal Güvenlik Kurumuna-SGK bildirilerek, yapılan tedavi ve ilaç masrafları ilgililerden geri alınır²⁷⁷.

YUKKnu 3/1-t madde de, “Türkiye’de en fazla (90) doksan güne kadar kalma hakkı tanıyan ya da transit geçiş sağlayan izin” olarak vizenin tanımlaması yapılmıştır. Bir yabancının, Türkiye’ye girişinde vize alması kuraldır. Vize, vize alan yabancının ülkeye girmesinde engel bir durumun olmadığı anlamına gelir.

YUKK 12. madde kapsamında düzenlenen vize muafiyeti tanınacaklar; Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu anlaşmalarla ya da BKK’yla vizeden muaf tutulan ülkelerin vatandaşlarından, Türkiye’ye giriş yapacağı tarih itibarıyla, geçerli ikamet veya çalışma izni sahibi olanlardan, 5682 sayılı PK’nun 18. maddesine göre verilmiş ve geçerliliklerini yitirmemiş yabancılara mahsus damgalı pasaport sahibi olan kişilere, 5901 Sayılı TVK’nun 28. maddesi kapsamında çıkma izni almak suretiyle, Türk vatandaşlığını kaybeden kişilere tanınan haklara sahip olduğu anlaşılan kişilerden, oluşmaktadır.

YUKK’un 12. madde kapsamında, bazı devletler ile yapılan uluslararası andlaşmalar gereği ve andlaşmaların yanı sıra, uluslararası koruma talep eden yabancılar da, vizesiz olarak giriş yapabilirler. Bu kapsamda ülkeye giriş yapacak yabancıları;

“Vatansız kişi kimlik belgesi” sahipleri,

“Uluslararası koruma başvuru kayıt belgesi” olanlar,

“Uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi” sahipleri,

“Uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi” sahipleri,

“Geçici koruma kimlik belgesi” sahipleri oluşturmaktadır.

²⁷⁷ ÇİÇEKLİ, **Yabancılar**, s. 377-389.

3.4.4. İkamet İzinleri:

YUKK'un 19. maddesi gereğince, Türkiye'de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da 90 günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni alarak ülkede kalmalarını zorunlu kılmıştır. Türkiye'ye giriş yapacağı tarih itibariyle de geçerli ikamet iznine sahip olan yabancıların, YUKK 12/b madde kapsamında da vize almalarına gerek yoktur. 5683 Sayılı Kanunu YİSHK 1. Maddesinde de ikamet teskeresi almak isteyenlerin, Türkiye'ye yasal giriş yapması gerektiğinden ve ikamet teskeresinin ülkeye giriş yaptıktan sonra ilgili bakanlığa müracaat etmek suretiyle alınabileceğinden bahseder. Yeni düzenlemede ise, YUKK'un 21. maddesi ile ikamet izni başvurularının ülkeye gelmeden, doğrudan yurtdışından alınabilmeleri hüküm altına alınmıştır. İkamet izin başvurularının, doğrudan yurtdışından yapılması koşuluyla alınan ikamet izinleri ile ülkeye giriş yapmak isteyen yabancıların vize alma zorunluluğunu ortadan kaldırılmıştır. Tabidir ki, ikamet izninin sağladığı şartlar ve ülkede kalış süresi, giriş vizesinden daha kapsamlı ve uzun bir süreyi içerdiğinden, ikamet izni alan kişilerin, aynı zamanda giriş vizesi almaları da gereksiz bir uygulama olduğu sonucuna varılabilir.

YUKK ile kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni ve insan ticareti ikamet izni olmak üzere verilmiş amaçları ve sürelerine göre 6 çeşit ikamet izni öngörülmüştür. İkamet izinleri arasında, vize muafiyeti açısından herhangi bir ayırım yapılmadığından, YUKK kapsamındaki tüm ikamet izinlerinde vize muafiyeti sağlandığı sonucu düşünülebilir. Her ne kadar, ikamet izni alan yabancılar ülkeye girişte vize muafiyetine sahip olsalar da, ilk kez giriş yapacaklar, YUKK'un 26/2 maddesi gereğince, giriş tarihinden itibaren 20 iş günü içerisinde adres kayıt sistemine kayıtlarını yaptırmak zorundadırlar.

Kişilere verilen ikamet izninin, vize muafiyeti de sağlıyor olması konusunda iki önemli husus göz ardı edilmemelidir. Bu hususlar; ikamet izni yerine geçen belgelerin vize muafiyeti tanıyıp tanınamaması ve ikamet izninden muaf tutulan kişilerin, Türkiye'ye girişlerinde, tıpkı ikamet izni sahipleri gibi değerlendirilip, vizeden muaf tutulup tutulmayacakları konusudur.

YUKK’un 20. Maddesinde, ikamet izninden muaf olan belgeler düzenlenmiştir. İkamet izninden açıkça muaf tutulacakları belirtilen bu belgeler; YUKK’un 50/2 maddesinde düzenlenen Vatansız Kişi Kimlik Belgesi sahipleri, 76/4 maddesinde düzenlenen Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Belgesi ve 83/3 maddesinde düzenlenen Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kimlik Belgesi sahipleridir. YUKK’un 69/7 maddesinde yer alan, uluslararası koruma başvurusu yapanlara, kayıt esnasında verilen, uluslararası koruma başvurusu kayıt belgesinin ise açıkça ikamet izni yerine geçeceği konusunda bir ifade yer almamaktadır. Yalnız bu belgenin sahibine, Türkiye’de kalış hakkı tanındığı belirtilmiştir.

YUKK’un ilgili madde hükümlerinde yer alan ve ikamet izni yerine geçecekleri belirtilen bu belgelerin, esasen tek bir amacı vardır, o da fiili durumları ya da hukuki statüleri nedeniyle uluslararası korumaya muhtaç olan şahıslara koruma sağlamaktır. Bu nedenle; kanun dahilinde, ikamet izni yerine geçecek bu belge sahiplerinin aynı ikamet izni sahipleri gibi ülkeye girişleri esnasında vizeden de muaf tutulmaları gerekmektedir.

Yukarıda açıklanan ve kişiye ikamet izni veren bu belgelere sahip kişilerin, ayrıca ikamet izni başvurusu sürecinden geçmeleri beklenemez. Ayrıca, ülkeye girişten daha önemli olan durum, ülke içerisinde seyahat ve ikametten daha önemli bir husus da değildir. İkamet özgürlüğünün ülkeye girişten evvel kullanılabilmesinin fiziken mümkün olmayacağı da düşünülürse, ikamet özgürlüğü tanınmış kişilerin vize muafiyetinden yoksun olmaları anlamsız olacaktır.

“Vatansız kişi kimlik belgesi” sahipleri, “Uluslararası koruma başvuru kayıt belgesi” olanlar, “Uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi” sahipleri, “Uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi” sahibi olan yabancılar, YUKK’un 12/b maddesi kapsamında geçerli ikamet izni olan kişiler olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, bu kişiler Türkiye’nin uluslararası andlaşmalar gereğince, milletlerarası hukuka dayalı koruma kapsamında ikamet izninden muaf olan kişilerdir. İkamet izninden muaf olan kişilerin, Türkiye’ye giriş yaparken vize muafiyetine sahip kişilerden olmaları kabul edilmektedir.

Bu bağlamda, YUKK'un 12 /1-b maddesi uyarınca, geçerli ikamet ve çalışma izni bulunanlar da Türkiye'ye girişte vizeden mutlak muaf olan yabancılar kapsamındadırlar.

3.4.5. İkamet İzni Verilmesi

YUKK'un 21 ila 26. maddelerinde düzenlenen ikamet izinlerinin verilmesinde, genel esas olarak ikamet izni başvurularının, yurtdışından yapılması öngörülse de, bazı istisnai durumlarda, yurtiçinden de yapılabilmektedir. Öncelikle, yabancının, vatandaşı olduğu ya da yasal olarak bulunduğu ülkede konsolosluklara ikamet izni başvurusu yapması gerekir.

Vize süresinden veya vize muafiyetinin sağladığı süreden fazla Türkiye'de kalacak yabancılara, ikamet izninin aldırılmasının altında yatan sebep; vizenin veya vize muafiyetinin genellikle turistik ziyaretler için, ülkeye gelecek yabancılara sağladığı avantajların amacı dışında kullanılmasının engellenmesidir. Bu bağlamda, Vize muafiyetinin veya hudut kapılarında verilen vizenin Türkiye'de toplam kalış süresi, son 180 gün içerisinde 90 gündür. Örneğin Türkiye'ye 12 Şubat 2014 tarihinde giren bir yabancının 180 günlük süresi bu tarih itibariyle başlar ve 09 Ağustos 2014 tarihinde biter. 12 Şubat 2014 ile 09 Ağustos 2014 tarihleri arasında 90 günden fazla kalınmaz. 12.Şubat.2014 tarihinde giriş yapan yabancı 22 Şubat 2014 tarihinde çıkış yaparak toplam 10 gün ülkede kalmış oldu. Tekrar 05 Nisan 2014 tarihinde ülkeye giriş yaptı ve 05 Mayıs 2014 günü çıkış yaptı. Bu giriş çıkışında da 30 gün ülkede kalmış olsun. Önceden kalmış olduğu 10 gün süre ile birlikte Türkiye'de toplam 40 gün kalmış olur. Bu yabancının Türkiye'de 50 gün daha kalma hakkı vardır. Daha sonra tekrar 01 Haziran 2014 günü giriş yapan aynı yabancı ve 20 Temmuz 2014 günü çıkış yaptığı takdirde son girişi ile de kalan 50 gün hakkını doldurmuş olsun, daha evvelinden 40 gün ülkede kaldığı için toplamda 90 günü tamamlamış olmaktadır. Bu yabancı 20 Temmuz 2014 tarihinde ülkeden çıkış yaparsa ceza ödemez. Ancak, bu tarihten sonra çıkış yapması halinde ceza ödemek zorunda kalır. Bu tarihte çıkmasına ve cezaya kalmamasına karşın 180 gün içinde 90 gününü Türkiye'de doldurduğu için bu 180 günün sonuna kadar Türkiye'ye giriş yapamaz. Ülkemize giriş yaparak 90 gün kalma süresini tamamlayan yabancılara ülkemizde bu süreden daha fazla kalmak istemeleri halinde, koşullarını taşıdıkları ikamet izni çeşitlerinden birine başvurarak ve ikamet izni

almaları esasa bağlanmıştır. Ancak, bu kuralın uygulanması, sadece vize uygulamasına tabi yabancılar için geçerli olmaktadır. Dolayısıyla, geçerli ikamet iznine ya da çalışma iznine sahip kişiler, Türk vatandaşlığından izin almak suretiyle çıkarak mavi kart sahibi olan kişiler, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı anlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulanlar, Türkiye'de görevli diplomasi ve konsolosluk resmi memurları ile eşleri ve bakmakla yükümlü oldukları çocuklarıyla sınırlı olacak şekilde, ailelerinden Dışişleri Bakanlığınca bildirilmek suretiyle, kendilerine durumlarını gösteren belge verilen kişiler, uluslararası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri anlaşmalarla belirlenen ve durumlarını gösteren belge verilen kişiler, "Vatansız kişi kimlik belgesi" sahipleri, "Uluslararası koruma başvuru kayıt belgesi" olanlar, "Uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi" sahipleri, "Uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi" sahipleri, bu uygulamadan muaf tutulmuşlardır.

Bunların yanı sıra, on gün olan müracaat süresinin içerisinde ikamet iznine müracaat edilmemesi durumunda, yabancının, ülkeye girdiği tarihinden başlayan ikamet izni ihlali yaptığı kabul edilecektir. On günlük sürenin aşılması halinde, sınır dışı etme kararı alınmasına gerek kalmadan sınır kapılarına kendi iradesiyle gelen ve çıkış işlemi yaptırmak isteyen yabancılara giriş yasağı kararı alınır.

3.4.6. İkamet İzni Çeşitleri

YUKK ikamet izinlerinin farklı türlerini düzenlerken, halen yürürlükte olan 5682 Sayılı PK'nun bazı hükümleri ile birlikte 5683 Sayılı YİSHK tamamıyla ortadan kaldırmıştır. Türkiye'den koruma, sığınma veya iltica talep eden yabancıların durumuna dair tüm esas ve usuller YUKK'nda geniş bir şekilde düzenlenmiştir. Kanunun 2. Bölümünde yabancıların, Türkiye'de ikametleriyle ilgili şartlar düzenlenmiştir. YUKK kapsamında ikamet izinleri altı başlık halinde yer almıştır.

3.4.6.1. Kısa Dönem İkamet İzni

Kısa dönem ikamet izinleri, YUKK'un 31/1 maddesinde, Türkiye'ye bilimsel araştırma, ticari bağlantı veya iş kurmak, hizmet içi eğitim programlarına katılmak, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar ya da öğrenci değişim programları kapsamında eğitim veya benzeri amaçlarla, turizm amaçlı kalmak, kamu sağlığına tehdide konu hastalıklardan birini taşımamak koşuluyla tedavi görmek, Türkçe öğrenme

kurslarına katılmak, kamu kurumları vasıtasıyla Türkiye’de eğitim, araştırma, staj ve kurslara katılmak amaçlarıyla gelenler, Türkiye’de taşınmaz mal sahibi olan, adli veya idari makamların talep veya kararın doğrultusunda Türkiye’de kalması gerekli olanlar ile aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçiş yapmak isteyen, Türkiye’de yükseköğrenimini tamamlayarak mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içinde müracaat eden yabancılara verilen ikamet iznidir. YUKK’un 32/2 maddesinde kısa dönem ikamet izinlerinin her defasında en fazla birer yıllık sürelerle verileceği hüküm altına alınmıştır.

3.4.6.2. Aile İkamet İzni

Türk vatandaşlarının, çıkma suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenlerin veya ikamet izinlerinden herhangi birisine sahip yabancılar ile mülteci ve ikincil koruma statüsüne sahip kişilerin; yabancı eşi, kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğu veya kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna, Türkiye’de yaşayan destekleyicisinin ikamet izin süresini aşmaması koşuluyla, YUKK’un 34/1 maddesine istinaden, her defasında iki yılı aşmayacak şekilde ikamet izni verilir. Burada aranan destekleyici şartı, YUKK’un 34/4 maddesine istinaden, mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi olarak Türkiye’de bulunanlar için aranmayabilir.

Yabancı bir aileye, Türkiye’de aile ikamet izni verilebilmesi için, YUKK’un 35/1 maddesinde yer verildiği üzere, destekleyicinin bulunması gerekmektedir. Destekleyicinin ise, asgari ücretten az olmamak üzere ve ailedeki birey başına, asgari ücretin üçte birinden az olmayan, aylık gelire sahip olması gerekir. Ayrıca, ailenin nüfusuna göre genel sağlık ve güvenlik standartlarında, barınma imkanlarının bulunması ve ailenin tüm bireylerini kapsayan sağlık sigortası yaptırmış olması gerekmektedir. Kişinin geliri ve sağlık sigortasının yanı sıra, başvuru tarihinden itibaren beş yıl içerisinde, aile suçlarına karşı suçlardan, her hangi birini işlememiş, bunu da adli sicil belgesi ile belgelemesi gerekmektedir. Aile ikamet iznine geçmek isteyen yabancının, aynı zamanda Türkiye’de en az bir yıl ikamet izniyle kalıyor olması ve adres kayıt sisteminde de kaydının bulunması gerekmektedir.

Her ne kadar YUKK’un da destekleyiciye bir takım şartlar getirilmiş ise de, destekleyici yanında kalmak için başvuru yapan yabancılar için de, YUKK’un 35/3

maddesinde bazı şartlar getirilmiştir. Bunlar; 35/3 “Türkiye’de, destekleyicinin yanında kalmak üzere aile ikamet izni talebinde bulunacak yabancılarda aşağıdaki şartlar aranır;

a) 34 üncü maddenin birinci fıkrası kapsamında olduğunu gösteren bilgi ve belgeleri ibraz etmek,

b) 34 üncü maddenin birinci fıkrasında belirtilen kişilerle birlikte yaşadığını veya yaşama niyeti taşıdığını ortaya koymak,

c) Evliliği aile ikamet izni alabilmek amacıyla yapmamış olmak,

ç) Eşlerden her biri için on sekiz yaşını doldurmuş olmak,

d) 7 nci madde kapsamına girmemek”

Türk Vatandaşlarının, çıkma yoluyla Türk Vatandaşlığını kaybedenlerin ikamet izinlerinden birine sahip durumdaki kapsamındaki yabancılardan, mülteci veya ikincil koruma statüsü almış kişilerin yabancı eşi, kendinin veya eşinin ergin olmayan çocuğu veya bağımlı yabancı çocuğu olduğunu gösteren belge ve belgeleri ibraz etmesi, bu kişilerle beraber yaşıyor olması veya beraber yaşıyor olma yaşama isteğini ortaya koyması gerekmektedir.

Aile ikamet iznini almak maksadıyla evlilik yapılmamış olması, eşlerden her birisinin on sekiz yaşını doldurmuş olması ve Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılardan olmaması gibi şartları da destekleyici yanında kalacak yabancılar aranır.

Destekleyicinin veya aile ikamet izni talep eden yabancılardan, istenilen koşulları karşılayamaması veya bu koşullarının ortadan kalkması, aile ikamet izni alma şartlarının ortadan kalkması ve akabinde kişiye kısa dönem ikamet izni verilmemesi, hakkında sınır dışı etme kararı verilenler veya Türkiye’ye giriş yasağı bulunanlara, aile ikamet iznin veriliş amacı dışında kullananlar ile son bir yıl içerisinde, yurtdışında toplam yüz seksen günden fazla sürede kalanlara aile ikamet izni verilmez, verilen aile ikamet izni iptal edilir, süresi biten izinler yeniden uzatılmaz.

Makul şüphenin oluşması halinde evliliğin öncelikle ikamet izni alabilmek maksatlı yapıp yapılmadığı, aile ikameti verilmeden veya süresi uzatılmadan önce

araştırılır. Yapılan araştırma neticesinde evliliğin bu amaç doğrultusunda yapıldığı tespit edildiği takdirde ikamet izni verilmez, verilen izin iptal edilir. İkamet izni verildikten sonra da evliliğin anlaşmalı olup olmadığının tespiti için araştırma yapılabilir. YUKK madde 37 kapsamında iptal edilen ikamet izinleri, kanunda ön görülen ikamet izin sürelerinin hesaplanmasına dahil edilmez.

3.4.6.3. Öğrenci İkamet İzni

1951 Sözleşmesi'nin 22. maddesi, taraf devletler, mültecilere, eğitim ve öğretim konusunda kendi vatandaşlarına sağladıkları hakların aynısını sağlayacaklardır, ayrıca imzacı devletler, temel eğitim dışındaki eğitime erişim, diğer ülkelerden alınmış eğitim sertifikaları ve üniversite diplomalarını tanıyacaklardır şeklinde bir hüküm koyarak, eğitim ve öğretim hakkını güvence altına almıştır.

Yüksek öğrenim hakkı ise, yine ESKHS ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde-ÇHS somut ifadelerle güvence altına alınmıştır. Yüksek öğrenim hakkına, herkesin ulaşabilmesi için imzacı devletlerin, yüksek öğrenimi herkese sağlamalarını, alınacak önlemler içerisinde ücretsiz eğitimde dahil olmak üzere, tüm çocukların eğitime erişebilir hale getirilmesini vurgulamıştır²⁷⁸.

İnsan hakları ile ilgili çok sayıda uluslararası düzenlemelerde de yer verilen eğitim konusu, bu düzenlemelerde 1951 Sözleşmesi'ne nazaran daha geniş kapsamlı ele alınmış ve tanımlanmıştır²⁷⁹. Her ne kadar uluslararası hukuk açısından bir bağlayıcılığı olmasa da, İHEB'nin 26/1 maddesinde, herkesin eğitim ve öğretim hakkına sahip olduğunu belirtilirken, ilköğretim konusu Birleşmiş Milletler ESKHS'nin 13/1 maddesinde, ayrımcılık yapılmaksızın, ücretsiz ve zorunlu olarak herkese sağlanması gerektiğini vurgulamıştır.

İç hukukta da eğitim ve öğretim hakkı, Any'nın 42. maddesinde herkes için güvence altına alınmış, ilköğretim erkek ve kız tüm vatandaşlar için zorunlu kılınmıştır. Ayrıca "İlköğretim ve Eğitim Kanunu"²⁸⁰, "Çocuk Koruma Kanunu"²⁸¹, "Milli Eğitim

²⁷⁸ ÇİÇEKLİ, *Yabancılar*, s. 375-377.

²⁷⁹ DA COSTA, *Rights of Refugees*, s. 81.

²⁸⁰ *Resmi Gazete*, 12 Ocak 1961, Sayı: 10705.

²⁸¹ *Resmi Gazete*, 15 Temmuz 2005, Sayı: 25876.

Temel Kanunu”²⁸² ve “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu’nda”²⁸³ eğitim ve öğretim hakkının genel hükümleri yer almaktadır.

Türkiye’de de sığınmacı ve mülteci durumundaki kişilerin eğitim-öğretim hakkı konuları, YUKK’un 89. maddesinde düzenlenmiştir. Bu kişilerin, ilk ve ortaöğretim hizmetlerinden faydalanacakları YUKK’un 89/1 maddesinde belirtilmiştir. Ayrıca, sığınmacı ve mülteci başvurusu yapmış kişilerin, Milli Eğitim Bakanlığına-MEB bağlı ilk ve orta seviyedeki okullarda eğitim ve öğretimlerine dair izlenecek usul ve esaslar MEB’nin Orta Öğretim Genel Müdürlüğü’nün Yabancı Uyruklu Öğrenciler Genelgesi’nde²⁸⁴ düzenlenmiştir. Bu Genelge’ye göre sığınmacı, vatansız ve mülteci durumundaki başvuru sahiplerinin kayıt ve kabullerinde öğrenin vizesi istenmeyecektir. Genelge’nin 2/a maddesi uyarınca, bu kişilerden veli ya da vasileri ya da kendilerine en az 6 ay süreli ikamet izni verilmiş olması şartı aranacaktır.

-YUKK madde 39 kapsamında aranan şartların karşılanamaması yada ortadan kalkması,

-Hakkında geçerli sınır dışı etme kararı veya Türkiye’ye giriş yasağı,

-Öğrenimin sürdürülemeyeceği konusunda kanıtların ortaya çıkması,

-Öğrenci ikamet izninin, veriliş amacı dışında kullanıldığının belirlenmesi,

durumlarında, öğrenci ikamet izni verilmez, verilen izinler YUKK’un 40. Maddesi uyarınca iptal edilir. Öğrenci ikamet izni alan yabancılardan, ön lisans, lisans, yüksek lisans veya doktora öğrencilerinin, çalışma izni almaları koşuluyla çalışabilecekleri de YUKK’un 41. maddesinde düzenlenmiştir. Ayrıca, bunlardan ön lisans ve lisans öğrencilerinin çalışma hakkı, iki yıldan sonra ve haftada yirmidört saatten fazla olmamak koşuluyla hükme bağlanmıştır. Yabancı öğrencilerin çalışma hakkına ilişkin usul ve esasların, Göç Politikaları Kurulu tarafından belirlenecek esaslar

²⁸² Resmi Gazete, 24 Haziran 1973, Sayı: 14574.

²⁸³ Resmi Gazete, 27 Mayıs 1983, Sayı: 18059.

²⁸⁴ 2010/48 Sayılı Genelge, MEB Orta Öğretim Genel Müdürlüğü, “Yabancı Uyruklu Öğrenciler Genelgesi”, 16 Ağustos 2010, http://ogm.meb.gov.tr/belgeler/genelge_2010_48.pdf, Erişim Tarihi:16.01.2015.

çerçevesinde, Bakanlık ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından müştereken düzenleneceği de aynı madde içerisinde hüküm altına alınmıştır.

3.4.6.4. Uzun Dönem İkamet İzni

Uzun dönem ikamet izinleri, YUKK'un 42. maddesine istinaden, kesintiye uğramadan, en az sekiz yıl ikamet izni alarak Türkiye'de kalan veya Göç Politikaları Kurulu'nun belirlediği şartlara haiz yabancılara, Bakanlığın onayıyla valiliklerce süresiz olarak verilir. Ancak, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insani ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma sağlananlara, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmaz.

Kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle Türkiye'de kalmış, son üç yıl içinde sosyal yardım almamış, kendisi veya varsa ailesinin geçimini sağlayacak yeterli ve düzenli gelir kaynağına sahip, geçerli sağlık sigortası sahibi, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturmayan yabancılara, YUKK'un 43/1 maddesi uyarınca, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmaktadır. Bunun yanı sıra, Göç Politikaları Kurulu'nun belirlediği şartlara sahip olan yabancılara uzun dönem ikamet izni verilmesi uygun görülen yabancılar açısından, YUKK'un 43/2 maddesi kapsamında, kamu düzeni veya kamu güvenliği yönünden tehdit oluşturmaları haricinde diğer şartlar aranmaz.

Yabancıнын, kamu düzeni veya kamu güvenliğine yönelik ciddi tehdit oluşturmaları, sağlık, eğitim ve ülkesindeki zorunlu kamu hizmeti dışında bir nedenle kesintisiz bir yıldan fazla süreyle Türkiye dışında bulunması halinde verilen uzun dönem ikamet izinleri, YUKK'un 45. maddesine istinaden iptal edilir.

Uzun dönem ikamet izinleri verilen yabancıların; askerlik yapma yükümlülüğü, seçme ve seçilme hakkı, kamu görevlerine girme hakkı, muaf olarak araç ithal etme ve özel kanunlarla yapılan düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak koşuluyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan faydalanacakları, YUKK'un 44. maddesinde düzenlenmiş ve ayrıca bu hakların Bakanlar Kurulu tarafından kısmen veya tamamen kısıtlanabileceği hükme bağlanmıştır.

3.4.6.5. İnsani İkamet İzni

İnsani ikamet izni; YUKK kapsamında düzenlenen ikamet izni çeşitlerinden herhangi birisinin verilmesinde aranan şartlar gözetilmeden, en fazla birer yıllık sürelerle verilmek koşuluyla Bakanlığın onayı alınarak, valiliklerce verilen ikamet iznidir. YUKK'un 46. maddesi kapsamında düzenlenen insani ikamet izninin verilebilmesi için;

Çocuğun yüksek yararı söz konusu olması,

Haklarında sınır dışı etme veya Türkiye'ye giriş yasağı kararı alınmasına rağmen Türkiye'den çıkışları yaptırılmayan ya da Türkiye'den ayrılmaları makul veya mümkün görülmeyen,

YUKK'un 55. maddesi kapsamında hakkında sınır dışı etme kararı alınmayacaklardan olan,

YUKK'un 53, 72 ve 77. maddelerine göre, haklarında yapılmış olan işlemlere karşı yargı yoluna başvuran,

Uluslararası koruma başvuru sahibi olup, ilk iltica ülkesi veya güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilmesi işlemleri devam eden,

Acil nedenlerden dolayı veya ülke menfaatlerinin korunması ile kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından Türkiye'ye girişine ve Türkiye'de kalmasına izin verilmesi gereken yabancılardan, ikamet izni verilmesine engel teşkil eden durumları sebebiyle diğer ikamet izinlerinden birini alma imkanı bulunmayan durumlar ile, meydana gelen olağanüstü durumlarda, en az biriyle karşı karşıya olan yabancılara insani ikamet izni verilir.

Ancak, verilen insani ikamet izni, YUKK'un 47. maddesinde belirtildiği üzere, iznin verilmesini gerektiren şartların ortadan kalkması durumunda, Bakanlığın onayı alınmak koşuluyla valiliklerce iptal edilir ve uzatılmaz.

3.4.6.6. İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni

İnsan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle iş birliği yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri amacıyla, YUKK'un 48. maddesine istinaden, valiliklerce otuz gün süreli ikamet izni verilir. İnsan ticareti mağduru ikamet iznini, diğer ikamet izinlerinden ayıran en önemli özellik, diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartların burada aranmamasıdır.

YUKK'un 48. maddesi kapsamında, iyileşme ve düşünme süresi tanımak amacıyla, verilen ikamet izni, mağdurun güvenliği, sağlığı veya özel durumu nedeniyle, 49. maddede belirlenen hükme istinaden, en fazla altışar aylık sürelerle uzatılabilir. Ancak, bu süreler hiçbir şekilde toplam üç yılı geçemez. İnsan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancılardan, kendi girişimleriyle suçun failleriyle yeniden bağ kurduklarının belirlendiği durumlarda ikamet izinleri iptal edilir.

3.4.7. Vatansız Kişiler

BM öncülüğünde düzenlenen 24 Aralık 1954 Tarihli VKHSİS'ye ²⁸⁵ göre, vatansız; hiçbir devletin, kendi vatandaşlığına kabul etmediği ya da bir vatandaşlığı olmasına rağmen bu vatandaşlığını yasal veya fiili sebeplerle kaybeden ve kaybettikten sonra da herhangi bir devlet vatandaşlığını kazanamamış kişilere denilmektedir²⁸⁶. Sözleşme'ye göre vatansız kişilerin, yabancılardan hukuki durumuyla aynı hukuki statüde olduğu kabul edilmişlerdir. Buna rağmen, uygulamada devletler, yapılan ikili veya çok taraflı sözleşmelerde kendi vatandaşlarının karşılıklı olarak bir takım haklardan yararlanmalarını sağlarken, vatansızların hiçbir devletin vatandaşı olmaması nedeniyle, bu haklardan faydalandırılmaları mümkün olamamaktadır. Hiçbir devletin vatandaşı olmamaları nedeniyle, herhangi bir konuda haksızlığa uğradıklarında diplomatik korumadan faydalanmaları söz konusu olamamaktadır²⁸⁷. Avrupa Konseyi Kişi Halleri Komisyonu tarafından 4.12.1954 Tarihinde kabul edilen Vatansızlık Hallerinin

²⁸⁵ Collection of International Instruments Concerning Refugees. s. 59-81.

²⁸⁶ ODMAN, Mülteciler, s. 88.

²⁸⁷ ÇELİKEL, Yabancılar, s. 18-19.

Azaltılmasına Dair Sözleşme-VHADS ile vatansızlığı önlemek amaç edinilmiştir. Türkiye de 1975 yılında bu sözleşmeye taraf olmuştur²⁸⁸. Bu bakımdan, hiçbir devletin koruması altında olmayan vatansızların hukuki durumu, YUKK'un 50. maddesinde düzenlenmiştir.

YUKK'un 50/1 maddesi uyarınca, Türkiye'ye gelen yabancılardan, vatansız olanların tespiti, GİGM tarafından yapılmaktadır. Vatansız olduğu tespit edilen yabancılara, GİGM tarafından Vatansız Kişi Kimlik Belgesi düzenlenir. Vatansızlara verilen bu kimlik belgesi, Türkiye'de ikamet edebilme hakkı tanır. Ancak, bir diğer ülke tarafından vatansız kişi olarak işlem görmüş olan yabancılar, bu haktan yararlanamazlar. YUKK'un 50/2 maddesinde ise vatansız kişiler, harca tabi olmayan ve iki yıla kadar geçerli ikamet izni yerine geçen, Vatansız Kişi Kimlik Belgesini almakla yükümlü tutulmuşlardır. Ancak, verilen Vatansız Kişi Kimlik Belgesi, vatansızın herhangi bir ülkenin vatandaşlığına kazanmasıyla geçerliliğini yitirmektedir.

Vatansız Kişi Kimlik Belgesine sahip olan yabancılara YUKK'un 51. Maddesi ile bir takım hak ve güvenceler sağlanmıştır. Bu belgeye sahip olan yabancılar, YUKK'un da belirtilen ikamet izinlerinden herhangi birini almak için talepte bulunabilirler. Bu kişiler, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından, ciddi tehdit oluşturmadıkları sürece, sınır dışı edilmezler. Ayrıca, karşılıklılık şartından da muaf tutulurlar. Talepleri halinde, 5682 sayılı Kanunun 18 inci maddesine istinaden, "Yabancılara mahsus" damgalı pasaport alabilirler.

3.4.8. Sınır Dışı Etme

YUKK'un 52. maddesinde, yabancılardan, hakkında sınır dışı etme kararı alınarak, menşe ülkesine veya transit gideceği ülkeye ya da üçüncü ülkeye sınır dışı edilebileceği düzenlenmiştir. Yine, 53/1 madde kapsamında da, sınır dışı etme kararının, GİGM'nün vereceği talimat veya valiliklerce resen alınan karar doğrultusunda sınır etme kararının alınabileceği hükme bağlanmıştır.

Yabancılardan haklarında sınır dışı etme kararı alınabilmesi, YUKK kapsamında bir takım koşullara bağlanmıştır. Kişinin sınır dışı edilebilmesi için, bu koşulların

²⁸⁸ Resmi Gazete, 15.08.1975, Sayı: 15327.

varlığı göz önünde bulundurulmak zorundadır. YUKK’un 54. maddesinde düzenlenen sınır dışı etme koşulları, aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir;

5237 Sayılı TCK’nun Sınır Dışı Edilme başlıklı 59. maddesi “İşlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkum edilen yabancı, koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve her halde cezasının infazı tamamlandıktan sonra, durumu, sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak değerlendirilmek üzere derhal Bakanlığa bildirilir”, hükmü kapsamına girerek hakkında sınır dışı edilmesi gerekli görülen yabancılar şunlardır;

“Terör örgütü veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi ya da destekleyicisi olanlar yabancılar,

Gerçek dışı bilgi veya sahte belge kullanarak, Türkiye’ye giriş, vize veya ikamet izin işlemleri yaptıran, yaptırmak isteyen yabancılar,

Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturan yabancılar,

On günden fazla vize ya da vize muafiyet süresini aşan veya vizesi iptal edilen yabancılar,

İkamet izni iptal edilen, ikamet izni sahip olmasına rağmen süresinin bitmesinden itibaren geçerli gerekçesi olmadan on günden fazla ikamet izin süresini ihlal eden ve ikamet iznini uzatma başvurusu ret edildiği halde on gün içinde Türkiye’den çıkış yapmayan yabancılar,

Çalışma izni olmadığı halde çalıştığı tespit edilen yabancılar,

Türkiye’ye giriş yasağı olmasına rağmen geldiği tespit edilen yabancılar,

Türkiye’ye giriş veya Türkiye’den çıkışlarda uyulması gereken yasal hükümlere uymayarak, ihlal ettiği tespit edilen yabancılar,

Uluslararası koruma başvurusu reddedilen, kabul edilmeyen veya korumanın haricinde tutulanlar, başvurusunu geri çeken yada geri çekilmiş sayılanlar ile mevcut uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilen kişiler hakkında son kararın

verilmesinden sonra YUKK'un diğer hükümlerine istinaden Türkiye'de kalma hakkı bulunmayan yabancılar,”

Bu yabancılar hakkında, YUKK'un 54/1 maddesi kapsamında sınır dışı etme kararı alınır.

Bunun yanı sıra uluslararası koruma statüsü sahibi olan veya Uluslararası koruma talebinde bulunmuş ancak başvurusu hakkında son karar verilmemiş olan kişilere, yalnızca ülke güvenliği açısından tehlike oluşturdukları yönünde ciddi emarelerin varlığı veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm verilmesi halinde haklarında sınır dışı etme kararı YUKK'un 54/2 maddesi ile alınabilir. YUKK'na konulan bu hüküm ile koruma statüsü talebinde bulunan ya da koruma hakkını elde etmiş olan kişiler, madde içerisinde ayrı bağlamda değerlendirilerek, belirtilen durumlar dışında sınır dışı edilmemelerinin güvence altına alındığı görülmektedir.

Her ne kadar sınır dışı etme koşulları kapsamına girseler de, bu koşulların yok hükmünde olduğu ve haklarında sınır dışı etme kararı alınamayacak bazı yabancılar da, bulunmaktadır. Haklarında sınır dışı etme kararı alınamayacak yabancılar, YUKK'un 55. maddesinde düzenlenerek yasal bir alt yapıya oturtulmuştur. Bu bağlamda;

-Ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı hususunda ciddi emare bulunan ülkeye sınır dışı edilecekler,

-Ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumun dolayı seyahat etmesi riskli görülenlere,

-Hayati tehlike teşkil eden hastalıklarının tedavisi yapılmakta iken, tedavi imkanı bulunmayan bir ülkeye sınır dışı edilecekler,

-İnsan ticareti mağduru olup da mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan kişilere,

-Psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurlarından, tedavi görmeye devam eden ve tedavileri tamamlanmamış olan kişilere,

YUKK'un 54/1. maddesi uyarınca, sınır dışı etme kararı alınamaz.

Sınır dışı edilmeyecek kişiler konusunda ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalabileceği ihtimali söz konusu olan kişilerin değerlendirilmesi, her birey için ayrı yapılır. Söz konusu risklere maruz kalabileceği değerlendirilen ve sınır dışı etme kararı alınmayan bu kişilerin, belli bir adreste ikamet etmeleri, istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunmaları, YUKK'un 54/2 maddesi uyarınca istenebilir. Uygulamada belli bir adres ve bildirim zorunluluğunun istenilmesi, kişilerin güvenliğinin sağlanabilmesi ve her an irtibat kurulabilmesi amacıyla yapıldığı değerlendirilmektedir.

Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıya, yasal temsilcisine veya varsa avukatına tebliğ edilerek, kararın sonuçları, itiraz usulleri ve süreleri ile ilgili sınır dışı edilen yabancının kendisi veya yasal temsilcisinin bilgilendirilmesi YUKK'un 53/2 maddesinde hüküm altına alınarak, bu konuda verilen kararlara yargı yolunun yabancılar için de, açık olduğu belirtilmiştir. Anılan maddeye göre, yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde idare mahkemesine başvurabilir. Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirir. Mahkemeye yapılan başvurular, on beş gün içinde sonuçlandırılır.

Dava açma süresi içerisinde veya yargı yoluna başvurma durumunda yargılama neticeye ulaşınca kadar yabancı kendi rızası dışında, YUKK'un 53/3 maddesine istinaden sınır dışı edilemez. Sınır dışı etme kararı verilen yabancının, açmış olduğu davanın sonuçlanmasının beklenmesi ve bu arada kendi rızası haricinde ülkeyi terk etmemesiyle kendisini daha güvende hissetmesi temin edilmektedir.

Sınır dışı etme kararında da belirtilmek koşuluyla, hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancılara, YUKK'un 56. maddesi kapsamında Türkiye'yi terk edebilmeleri için en az 15 gün olmak koşuluyla, 30 gün süre verilerek bu kişilere harca tabi olmayan "Çıkış İzin Belgesi" verilir. Bunun yanı sıra, bu sürenin tanınmayacağı ve ülkeyi derhal terki istenecek durumlar da bulunmaktadır. Bu kapsama giren yabancılar ise, kaçma ve kaybolma riski bulunanlar, yasal giriş veya yasal çıkış kurallarını ihlal edenler, sahte belge kullananlar, asılsız belgelerle ikamet izni almaya çalışanlar veya

aldığı tespit edilenler ile kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlardır.

3.4.9. Sınır Dışı Etme ve İdari Gözetim

Sınır dışı edilme koşulları taşıyan kişilerin, 54. madde kapsamına girdiği kollukça tespit edilerek yakalanmaları durumunda, haklarında karar verilmek üzere, derhal valiliğe bildirilir. Haklarında sınır dışı etme kararı alınması gerektiği değerlendirilen yabancılara, valiliklerce değerlendirme ve karar süresi 48 saati geçmeyecek şekilde sınır dışı etme kararı alınır. Şayet, valiliklerce hakkında sınır dışı kararı alındıktan sonra kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında, yine valilik tarafından idari gözetim kararı alınır. İdari gözetim kararı verilen yabancılar, yakalama işlemini gerçekleştiren kolluk birimi tarafından 48 saat içerisinde, geri gönderme merkezine götürülür. Geri gönderme merkezlerinde uygulanan idari gözetimin süresi 6 ayı geçemez. İdari gözetim kararı alınan yabancıların, iş birliği yapmaması veya ülkesiyle ilgili doğru bilgi ya da belgeleri vermemesi nedeniyle, sınır dışı etme işlemlerinin tamamlanamaması söz konusu olduğunda, YUKK'un 57. maddesi kapsamında, bu süre en fazla 6 ay daha uzatılabilir. İdari gözetimin, CMK'nun da düzenlenen bir tür gözaltına alınma kurumuna benzediğini ve bu nedenle eleştirilebileceğini vurgulamak gerekmektedir.

Valilik tarafından her ay düzenli olarak idari gözetimin devamında zaruret olup olmadığı değerlendirilir. Gerek görüldüğünde, otuz günlük süre beklenilmeden, idari gözetimin devamına zarureti olmayan yabancılar için idari gözetim derhal sonlandırılarak belli bir adreste ikamet etme, belirlenecek şekil ve sürelerde bildirimde bulunma gibi idari yükümlülükler getirilebileceği, YUKK'un 57/5. maddesinde düzenlenmiştir.

Hakkında idari gözetim kararı alınan yabancıya veya yasal temsilcisine ya da varsa, avukatına gerekçeleriyle birlikte olmak şartıyla, alınan idari gözetim kararı, idari gözetim süresinin uzatılması ve her ay düzenli olarak yapılan değerlendirmelerin

sonuçları, YUKK'un 57. Maddesine göre, tebliğ edilir. Eğer, idari gözetim altına alınan kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa, kendisi veya yasal temsilcisi kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilir. İdari gözetim kararına karşı, idari gözetim altına alınan kişinin kendisi veya yasal temsilcisi ya da avukatı tarafından sulh ceza hakimine başvurabilir veya idareye dilekçe verebilir. Şayet idareye dilekçe verilmesi durumunda, dilekçe yetkili sulh ceza hakimine derhal ulaştırılır. Yapılan başvuru idari gözetimi durdurmayaacağı gibi sulh ceza hakimince de inceleme 5 gün içinde sonuçlandırır. Sulh ceza hakiminin kararı kesindir. Bu başvuru yolu verilen karar da, CMK'nunda yer verilen gözaltına alınma ile ilgili itiraza ilişkin başvuru usul ve esaslarına benzetilmiştir. İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hakimine başvurabilir. İdari gözetim işlemine karşı yargı yoluna başvuranlardan, avukatlık ücretlerini karşılama imkanı bulunmayanlara, talepleri durumunda 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu hükümlerine istinaden avukatlık hizmeti sağlanır.

3.4.10. Geri Gönderme Merkezleri

Mültecilerin ve sığınmacıların içinde bulundukları mevcut durum söz konusu olduğunda, bu kişilerin gözetim altına alınmaları insani açıdan çok da tercih edilen bir durum değildir. 1951 Sözleşmesi'nin 31. Maddesi mülteci ve sığınmacıların gözetim altına alınması konusunda bir takım kriterler içermektedir. 1951 Sözleşmesi'nin 31. Maddesi herhangi bir ülkeden sığınma talebinde bulunan kişilerin, bu ülkeye yasa dışı girişlerini ve ülkede yasa dışı bulunuşlarını vakit kaybetmeksizin ilgili makamlara bildirmeleri halinde cezalandırılmamaları gerektiğini belirterek konuyla ilgili gereken açıklığı dile getirmiştir. Lakin, mülteci ve sığınmacıların gözetim altına alınmalarını gerektiren bazı durumlar söz konusu olabilmektedir. Sözü geçen bu durumlar, BMMYK'nın ilgili icra komitesinin kararına göre şu şekilde belirlenmiştir.

- a. Kişilerin kimliklerinin tespiti amacıyla,
- b. Sığınma ve mültecilik başvurusu ile ilgili ön görüşme yapmak üzere,
- c. Seyahat ve kimlik belgelerinin imha edilmesi ya da sahte belgelerin kullanılması halinde,

d. Mülteci ve sığınmacıların ulusal güvenlik ve kamu düzeni açısından tehlike oluşturmaları halinde,

yukarıda mülteci ve sığınmacıların gözetim altına alınmaları konusunda belirlenen uluslararası standartların ışığında iç hukukumuzda YUKK 58 ve 95. Maddelere dayanılarak çıkarılan Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik çerçevesinde merkezlerin kurulması, yönetimi, işletilmesi, denetlenmesi gibi konular da görev ve sorumluluklar usul ve esaslara bağlanmıştır.

YUKK'un 58. Maddesine göre, oluşturulan geri gönderme merkezleri Bakanlık tarafından işletilir. Bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yaparak bu merkezleri işletir.

Geri gönderme merkezlerinin kurulması, yönetimi, işletilmesi, devri, denetimi ve sınır dışı edilmek amacıyla idari gözetimde bulunan yabancıların geri gönderme merkezlerine nakil işlemleriyle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir²⁸⁹.

Geri gönderme merkezlerinin kurulması, yönetimi, işletilmesi, devri, denetimi ve sınır dışı edilmek amacıyla idari gözetimde bulunan yabancıların geri gönderme merkezlerine nakil işlemleriyle ilgili usul ve esasların yönetmelikle düzenlenmesi, YUKK'un 58. maddesinde öngörülmüş ve Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik²⁹⁰ düzenlenerek yürürlüğe girmiştir.

Geri gönderme merkezlerinin kurulmasında amaçlanan yabancılara yapılacak başlıca hizmetler YUKK'un çerçevesinde de düzenlenmiştir. YUKK'un 59. maddesinde yapılan düzenlemede, yabancılara verilecek hizmetler şu şekilde hüküm altına alınmıştır,

²⁸⁹ Kabul ve Barınma Merkezleri İle Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik. **Resmi Gazete**, 22 Nisan 2014, Sayı: 18980.

²⁹⁰ y.a.g.y., Madde 3 (1) (ç).

-Yabancı tarafından bedeli karşılanamayan acil ve temel sağlık hizmetleri ücretsiz verilir,

-Yabancıya; yakınlarına, notere, yasal temsilciye ve avukata erişme ve bunlarla görüşme yapabilme, ayrıca telefon hizmetlerine erişme imkanı sağlanır,

-Yabancıya; ziyaretçileri, vatandaşı olduğu ülke konsolosluk yetkilisi, BMMYK görevlisiyle görüşebilme imkanı sağlanır,

-Çocukların yüksek yararları gözetilir, aileler ve refakatsiz çocuklar ayrı yerlerde barındırılır,

Çocukların eğitim ve öğretimden yararlandırılmaları hususunda, YUKK'un 59/1 maddesi ile de, MEB'ce gerekli tedbirlerin alınacağı hükme bağlanarak MEB. bu konuda yetkilendirilmiştir.

Geri gönderme merkezlerini ziyaret etmek isteyen, Göç alanında uzmanlığı bulunan sivil toplum kuruluşlarının GİGM'den gerekli izni aldıktan sonra merkezleri ziyaret edebileceği YUKK'un 59/2 maddesinde, ayrıca hükme bağlanarak, bu tarzda kurum ve kuruluşların bilgi dahilinde merkezlere giriş yapmalarını sağlamıştır.

Alınan sınır dışı etme kararı neticesinde, geri gönderme merkezlerine yerleştirilen yabancılar kolluk birimince, geri gönderme merkezlerine gönderilmesine gerek görülmeyerek sınır dışı edilmesi gereken yabancılar ise, GİGM'nin taşra teşkilatının koordinesinde yine kolluk birimlerince sınır kapılarına götürülerek sınır dışı edilirler. Usulen, sınır dışı edilecek yabancıların, sınır dışı etme kararının uygulanması esnasında yapacakları seyahatlerin masrafları kendileri tarafından karşılanır. Ancak yabancının masraflarını karşılayamaması veya eksik kalması durumlarında, eksik kalan kısım veya tamamı GİGM'nin bütçesinden ödenir. Masrafları GİGM bütçesinden ödenen masrafları, ödemeyen yabancılar, yapılan masrafları ödeyinceye kadar, Türkiye'ye girişlerine izin verilmez. Yapılacak sınır dışı etme işlemleriyle ilgili olarak GİGM uluslararası kuruluşlarla, ilgili ülke makamlarıyla ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapabileceği YUKK'un 60. maddesinde hükme bağlanmıştır.

Yine, YUKK'un 60. maddesinde, yabancılar haklarında verilen sınır dışı etme kararı uygulanıncaya kadar, pasaport veya diğer belgeleri tutulabilir ve yabancıların sınır dışı etme işlemlerinde kullanılmak amacıyla, biletleri paraya çevrilebilir. Kalışları ve dönüşleri, gerçek veya tüzel kişiler tarafından garanti edilen yabancıların, sınır dışı edilmeleri sırasında yapılan masraflar, garanti veren gerçek veya tüzel kişi tarafından karşılanır. Bunun yanı sıra, sınır dışı edilme kararı alınan bir yabancı, sınır dışı edilme işlemleri konusunda, izinsiz çalıştıran işveren veya vekilleri hakkında 4817 sayılı YÇİHK 21/3 maddesine göre, "Çalışma izni bulunmayan yabancıyı çalıştıran işveren veya işveren vekillerine her bir yabancı için beşbin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu durumda, işveren veya işveren vekili yabancı ve varsa eş ve çocuklarının konaklama giderlerini, ülkelerine dönmeleri için gerekli masrafları ve gerektiğinde sağlık harcamalarını karşılamak zorundadır."

3.4.11. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Çerçevesinde Uluslararası Koruma Çeşitleri, Uluslararası Korumanın Haricinde Tutulma

4 Nisan 2013 Tarihinde yürürlüğe giren YUKK ile birlikte iç hukukumuzda uluslararası korumaya dair ciddi bir eksiklik giderilmiş oldu. Kanunun uluslararası koruma çeşitlerine geniş bir şekilde yer vermiş olması, bugüne kadar bir takım yönerge ve genelgelerle yürütülmeye çalışılan uluslararası sözleşmelerin uygulanabilirliğini kolaylaştırmıştır. YUKK'da uluslararası korumaya konu olan mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma kavramlarının çerçevesi çizilmiştir. Uluslararası sözleşmelerde geçen koruma haricinde tutulması gereken kişiler de kanunda detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Böylece Türk Hukuk sisteminde uluslararası korumada uygulanacak esaslar kanun düzeyinde ele alınmıştır.

3.4.11.1. Mülteci

YUKK'un 61. maddesinde yapılan tanıma göre; Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz

konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü mülteci olarak ifade etmektedir.

Bu durumda, YUKK'un Mülteci başlıklı 61. Maddesinde, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı kişilere mültecilik statüsü verilecektir. Ancak, yapılan tanımın devamında, bu şartları taşıyan ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişinin de, mülteci statüsünü alabileceği belirtilmektedir. Bu hükümden, kişinin mülteci statüsü alabilmesi için vatansız olması gerektiği, vatansız olmayan bir kişinin mülteci olamayacağı gibi bir anlam ön plana çıktığı değerlendirilmektedir. Ancak, maddedeki tanım göz önüne alındığında, gerek vatandaşı olduğu bir ülke olan gerekse vatansız kişilerin, mülteci statüsünü kazanabileceği sonucuna varılmaktadır.

3.4.11.2. Şartlı Mülteci

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder. YUKK madde 62 kapsamında yapılan bu tanıma göre Cenevre Sözleşmesi gereğince yapılan mülteci tanımında ki koşulların yerine gelmesi ve kişinin Avrupa dışında meydana gelen olaylardan kaynaklanan mültecilik durumunda, menşe ülkesine dönmek istememesi sonucu uluslararası koruma talebinde bulunan yabancılara verilen statüyü ifade etmektedir.

1951 Sözleşmesi'ne coğrafi kısıtlama ile taraf olduğumuzdan, YUKK'un hazırlanması sırasında, tasarıda yer verilen uluslararası koruma statüleri de, anılan husus

çerçevesinde, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma şeklinde düzenlenmiştir. Uluslararası koruma başvurusunun şartları ve prosedürleri, başvuru sahiplerine sağlanan barınma imkanları, idarî gözetim, başvurunun incelenme kriterleri, incelemede dikkat edilecek usuller, mülakat, karar ve itiraz aşamaları özenle düzenlenerek, bir uluslararası koruma vakasının muhtemel tüm aşamaları açık kurallara bağlanmıştır. Başvuru sahiplerinin durumları ve takip edebilecekleri idarî ve hukukî yollar hakkında, her aşamada bilgilendirilmesi esas alınmış, başvuru sürecinde hiçbir mağduriyetin yaşanmaması için gerekli çerçeve çizilmiştir²⁹¹.

Türkiye, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne koyduğu çekince ile sadece Avrupa'dan gelen sığınmacılara mülteci statüsü vermiştir. Bu çekinceden kaynaklı, Avrupa dışından ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişilere, mülteci sıfatı verilememektedir. Bu da, özellikle iç savaş içerisinde olan ve sınırlarımıza kadar gelen hatta sınırlarımızı da aşarak ülkemize giriş yapan Suriyeli sığınmacılara mültecilik statüsü verilmesinde engel teşkil etmektedir. İlerleyen aşamalarda inceleyeceğimiz, özellikle Suriye'den ülkemize gelenlerin, kaderini belirleyecek olan ve 11 Nisan 2013'te yürürlüğe giren YUKK'unda geri göndermeme ilkesine yer verilmiş ve şartlı mültecilik statüsü düzenlenmiştir

3.4.11.3. İkincil Koruma

Uluslararası hukukta tamamlayıcı koruma olarak nitelendirilen koruma, Türk Hukukunda da YUKK'un 63. Maddesinde, ikincil koruma başlığı altında düzenlenmiştir. Literatürde genellikle tamamlayıcı koruma olarak kullanılsa da, bazı çalışmalarda; ikincil koruma, yedek koruma, paralel koruma olarak da geçmektedir²⁹². Uluslararası hukukta, ikincil koruma olarak ifade bulan uygulama, aslında geri gönderme yasağının genişletilmiş anlamını ifade etmektedir. İkincil koruma, insani ya da pratik nedenlere dayalı korumadan farklı hukuksal bir kavram olarak değerlendirilmektedir.

²⁹¹ YUKK Genel Gerekeçe, Erişim Tarihi: 26. 12. 2014.

²⁹² ÇETİN, **İnsan Hakları**, Erişim Tarihi: 04.01.2015.

İkincil korumanın, kişiler tarafından devletlere karşı talep edecekleri bir hak olarak karşımıza çıkması, insan hakları hukukunun, mültecilerin korunması konularının hemen hepsinde etkin bir şekilde uygulanıyor olmasına bağlanmaktadır²⁹³.

Türk Hukuku'nda ise, YUKK yürürlüğe girmeden önce iç hukukumuzda ikincil korumaya dair açıkça düzenlenmiş bir yasal düzenlemenin olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. 1951 Sözleşmesi'nde yer alan geri gönderme yasağı Türkiye'nin Sözleşme'ye taraf olması nedeniyle iç hukukumuzda da sınır dışı etme veya geri gönderme uygulamalarına karşı bir koruma sağlamaktaydı. Bununla birlikte Türk Hukuk sistemi içinde ikincil korumaya yönelik etkili bir uluslararası düzenleme ise, AIHS'nin 3. maddesiydi. Sözleşme'nin bu maddesi dışında, 13. ve 34. maddesi de yine sığınma arayan kişiler veya mülteciler için geri göndermeye ve sınır dışı etmeye yönelik bir koruma sağladığı da kabul görmektedir.

YUKK'un kabulü ve yürürlüğe girmesi ile görülmektedir ki; Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi'ne taraf olurken koyduğu çekince ve coğrafi sınırlandırma nedeniyle YUKK'un 61. maddesinde, Sözleşme'de tanımı açıkça yapılmış mülteci ve 62. maddesinde ise, şartlı mülteci olarak kabul edilen kişiler hakkında, yasal düzenlemeye yer verilmiştir. Bu durumda, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle sığınma talep edenler "mülteci" bu ülkelerin dışında kalan ülkelerde meydana gelen olaylar nedeniyle sığınma talep edenler ise, "şartlı mülteci" olarak değerlendirilmekte ve bu tanımların dışında kaldığı halde uluslararası korumaya muhtaç olan yabancılar için ise, ikincil koruma sağlanması gerekli görülen kişiler olarak kanunda tamamlayıcı koruma kapsamında düzenlenmiştir.

YUKK'un 63. maddesinde, mülteci ve şartlı mülteci statüsü dışında kalan yabancılar ya da vatansız kimseler için belirli koşullar altında koruma statüsü verilecektir. Kanun da; "Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen, ancak menşei ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde ölüm cezasına mahkum olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı muameleye maruz kalacak uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi

²⁹³ TANERİ, *Uluslararası Hukukta Mülteciler*, s. 141 142.

tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı veya vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir” demek suretiyle ikincil koruma hüküm altına alınmıştır.

Uluslararası koruma için başvuru yapmış olmakla birlikte, uluslararası koruma başvurusu yapmadan önce;

-BMMYK dışında, diğer bir BM organı veya örgütünden halen koruma veya yardım alan kişilerden olması,

-İkamet ettiği ülke yetkili makamlarınca, o ülke vatandaşlarının sahip bulundukları hak ve yükümlülöklere sahip olarak tanınan kişilerden olması,

-1951 Sözleşmesi’nin 1 inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen; barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine, mülteci sıfatıyla kabul edildiğı öлкеye sığınmadan önce, sığındığı öłkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine,veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna; dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan kişilerden olması,

Koşullarını taşıyan veya bu fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi emareler ve kanaat varsa, YUKK’un 64 maddesine göre, uluslararası korumadan hariç tutulmaktadırlar.

BMMYK dışında, diğer bir BM organı veya örgütünden halen koruma veya yardım alan kişilerden kapsam içinde iken, hakkındaki koruma kararının veya yardımın herhangi bir sebeple sona eren kişilerin, meydana gelen son durumları ile ilgili BM Genel Kurulunda alınan kararlara istinaden, kesin bir çözüme kavuşturulmaması halinde, YUKK’un sağladığı korumadan, YUKK’un 64/2 maddesi kapsamında faydalanabilirler.

YUKK’un 64/3-4 hükmü uyarınca, Uluslararası Koruma Başvurusu sahibinin, başvuru yapmadan önce, Türkiye dışında hangi gerekçeyle olursa olsun, zalimce eylemler yaptığını düşündürecek sebeplerin varlığı ile bu suç ya da fiillerin işlenmesine

iştirakleri veya bu fiillerin işlenmesini tahrikleri söz konusu ise 1951 Sözleşmesi'nin 1 inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen; barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi, suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine, mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine veya BM'in amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna dair hakkında ciddi kanaat olan kişiler kapsamında değerlendirileceklerdir. Bu durumlara ek olarak, YUKK'un 64/5 maddesine istinaden, bu kapsama girmeyen, ancak Türkiye'de işlenmesi halinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve sadece bu suçun cezasını çekmemek için, menşe veya ikamet ülkesini terk eden yabancı veya vatansız kişiler de, ikincil koruma kapsamına alınmazlar. Diğer aile üyelerinde, ikincil korumadan muaf tutulmayı gerektiren durumlarının varlığı söz konusu değilse, Uluslararası Koruma Başvuru sahibinin aile üyelerinin ikincil korumadan hariç tutulmalarını gerektirmeyeceği de, YUKK'un 64/6 maddesinde düzenlenerek güvence altına alınmıştır.

3.4.12. Uluslararası Korumada Genel Usuller

Uluslararası korumadan faydalanmak isteyen yabancılar veya vatansız kişiler, YUKK'un 65. maddesine göre, uluslararası korumadan faydalanabilmeleri için kendi adlarına valiliklere başvuru yapmak zorundadırlar. Asıl olan, bizzat valiliklere başvurunun yapılması iken kolluk birimlerine yapılması söz konusu olduğunda, yapılan başvuru derhal valiliklere bildirilir ve iş ve işlemler valiliklerce yürütülür. Ancak, kendisi ile birlikte ve aynı gerekçelerle gelen aile üyeleri adına da başvuru yapabilir. Bu durumda, kendi adlarına başvuru yapılan ergin olan aile üyelerinin muvafakati alınır.

Uluslararası koruma başvurusunu makul süre içerisinde ve kendiliğinden valiliklere yapan yabancıların, Türkiye'ye yasa dışı girişlerini veya kalışlarını geçerli nedenlerle açıklamaları koşuluyla, Türkiye'ye yasal giriş şartlarını ihlal etmek veya Türkiye'de yasal şekilde bulunmaktan dolayı cezai işlem uygulanmaz. Hürriyeti kısıtlanmış olup da uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilerin de başvuruları alınarak valiliğe bildirilir. Ancak uluslararası koruma başvurusunun alınması ve değerlendirilmesi, yabancı hakkında adli ve idari işlemlerin veya tedbir ve yaptırımların uygulanmayacağı manasını doğurmaz, yaptırımların uygulanmasını engellemez.

3.4.12.1. Refakatsiz Çocuklar

YUKK'un 3/1 maddesinde, sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuk, refakatsiz çocuk tanımlanmıştır.

Her ne kadar, uluslararası koruma başvuruları yetişkin yabancılar tarafından yapılsa da, uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancıların refakatsiz çocuk olması durumunda, ÇHS'nde yer alan çocuğun yüksek yararının gözetilmesi esas alınarak, başvurunun alındığı andan itibaren refakatsiz çocuklar hakkında 3.7.2005 Tarihli ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu-ÇKK hükümleri uygulanır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca-ASPB, çocuğun da görüşü dikkate alınmak kaydıyla, uygun konaklama yerlerine veya yetişkin akrabalarının veya koruyucu bir ailenin yanına yerleştirilir. Refakatsiz çocuğun 16 yaşını doldurmuş olması durumunda, uygun koşullar sağlandığında kabul ve barınma merkezlerinde de barındırılabilir. Haklarında koruma işlemi yapılırken refakatsiz çocuklar mümkün olduğunca, çocukların yararı, yaşları ve olgunluk düzeyleri göz önünde bulundurularak kardeşler bir arada bulundurulurlar. Zorunlu durumlar hasıl olmadığı sürece, konaklama yerleri, YUKK'un 66. Maddesinde belirtildiği üzere değiştirilmez.

Refakatsiz çocuklar bağlamında, BMMYK'nin amaçları içerisinde refakatsiz bir küçük “anne ve babasından ayrılmış olan ve hukuk veya geleneğe göre kendisinden birinci derecede sorumlu olacak birinin bulunmadığı” kişi olarak tanımlamaktadır²⁹⁴.

Refakatsiz çocukların sayısının ülkeden ayrılma gerekçeleri ve koşullarına göre, yüksek oranlarda değişim göstermektedir. Refakatsiz çocuklarla ilgili yabancı ülkelere ilişkin, konunun uzmanları tarafından, bilimsel olmayan genellemelerle yapılan incelemelerde, refakatsiz çocukların mülteci nüfusunun yüzde 2 ila 5'ini oluşturduğu

²⁹⁴ BMMYK. refakatsiz çocuk mültecilerin ailelerini bulmaları için neler yapmaktadır? <http://www.unhcr.org.tr/?content=45&page=29>, Erişim Tarihi: 01. 12. 2014.

tahmin edilmektedir. (Örnek olarak, bu rakamlar Ruanda mültecileri için doğruysa da Nepal’de ki Buhutan mültecilerine uymamaktadır)²⁹⁵.

BMMYK refakatsiz çocukların tespitlerinin yapılarak, kayıt altına alınması ve ailelerine ulaşılabilmesi için, her zaman diğer kuruluşlarla birlikte çalışmalar yapmaktadır. Örneğin, BMMYK tarafından, Ruanda/Burundi kriz bölgelerinde UNICEF, ICRC ve İngiltere kaynaklı Açlar İçin Yiyecek ve Çocukları Koruyun gibi, sivil toplum örgütleri ile bu çocuklar için sınır ötesi iz sürme çalışmaları yapılmaktadır. Aileleri kayda geçirmek, izini takip etmek ve bulmak için bölgesel, merkezi bir bilgi bankası kurulmuş, yerel ve ülke bazlı programlar, bu bölgesel bilgi bankaları ile desteklenmiştir. Ruanda toplu mülteci hareketinin bir yıl sonrasında 21. 000’den fazla refakatsiz çocuk Büyük Göller Bölgesi’ndeki ailelerine geri dönmüşlerdir²⁹⁶.

Pekçok ülkede refakatsiz çocuklarla ilgili statü belirleme usullerinin var olmasına karşın refakatsiz çocukların özel durumları göz ardı edilir²⁹⁷. Genel olarak, BMMYK refakatsiz küçüklerin, aileleri ile birleştirilmelerinin mümkün olmamasından dolayı, ailelerine daha rahat ulaşılabilmesi amacıyla, kendi bölgelerinin dışında yerleştirilmemelerini ön planda tutmaktadır²⁹⁸.

YUKK’un madde 3/1-l maddesinde, “Başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden; refakatsiz çocuk, özürlü, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişi” olarak tanımlanan özel ihtiyaç sahibi yabancıların veya vatansız kişilerin de, yaşadıkları işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddetler neticesinde, bu fiillerden dolayı yaşadıkları travmaların ortaya çıkardığı hasarlarını gidermek amacıyla yeterli tedavi imkanı sağlanmıştır. Yaşadıkları olaylar nedeniyle iş ve işlemlerde de, ayrıca bu kişilere YUKK’un 67. maddesinde kapsamında öncelik tanınmaktadır.

²⁹⁵ BMMYK, refakatsiz çocuk, Erişim Tarihi: 01.12. 2014.

²⁹⁶ y.a.g.m., Erişim Tarihi: 01. 12. 2014.

²⁹⁷ BMMYK, Mülteci Çocuklar Koruma ve Bakım Klavuzu, Cenevre, 1994, s. 98-99

²⁹⁸ BMMYK, refakatsiz çocuk, Erişim Tarihi: 01.12. 2014.

3.4.12.2. İdari Gözetim

Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancılardan; kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanların Geri Gönderme Merkezinde tutulması²⁹⁹ idari gözetim olarak tanımlanmıştır.

Hakkında sınır dışı etme kararı alınanlardan; kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından alınan karar³⁰⁰ idari gözetim kararı şeklinde tanımlanmaktadır.

YUKK'un 68. maddesinde yapılan düzenlemeye istinaden, uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilere, istisnai olarak idari gözetim uygulanabilir. Genel esas olarak, sadece uluslararası koruma başvurusunda bulunmalarından kaynaklı idari gözetim altına alınamaz. Ancak, yabancının verdiği kimlik veya vatandaşlık bilgilerinin doğru olmadığına dair ciddi şüphe oluşması neticesinde verilen bilgilerin doğruluğunun tespiti amacıyla, sınır kapılarından ülkeye giriş usullerine aykırı bir şekilde girmenin engellenmesi amacıyla, idari gözetim altına alınmaması durumunda başvurusuna temel oluşturan unsurların belirlenemeyecek olması halinde ve kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturmaları halinde yabancı veya vatansız kişiler idari gözetim altına alınabilirler.

İdari gözetime konu unsurların varlığı bireysel olarak değerlendirilmekle birlikte idari gözetim altına alınmadan önce, YUKK'un 71. maddesi kapsamında uluslararası koruma başvuru sahibinin, kendisine gösterilen kabul ve barınma merkezinde, belirli bir yerde veya ilde ikamet etme zorunluluğu ile istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunma yükümlülüklerini ve adres kayıt sistemine kayıt yaptırarak ikamet adresini

²⁹⁹ **Sınır dışı Etme**, <http://goc.gov.tr>, Erişim Tarihi: 30.10.2014.

³⁰⁰ y.a.g.m., Erişim tarihi: 30. 10. 2014.

valiliğe bildirip bildirmediği konuları değerlendirilmelidir. Bunun yanı sıra, valiliklerce alınabilecek idari gözetim yerine geçebilecek kararların da yetersiz kalması halinde, YUKK'un madde 68/3-4 maddesi gereğince idari gözetim uygulanır.

İdari gözetim kararı, idari gözetim altına alınma gerekçelerini ve gözetimin süresini içerecek şekilde idari gözetim altına alınan kişiye veya yasal temsilcisine ya da avukatına yazılı olarak tebliğ edilir. İdari gözetim altına alınan kişi, bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa, kararın sonucu ve itiraz usulleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir. İdari gözetim altına alınan kişilerin iş ve işlemleri, en kısa sürede tamamlanarak idari gözetimin süresi 30 günü geçirilemez. İdari gözetim, şartları ortadan kalktığı takdirde derhal sonlandırılır. İdari gözetim kararını alan makam tarafından idari gözetimin her aşamasında, idari gözetim sonlandırılarak, YUKK'un 71.maddesinde belirtilen yükümlülüklerin veya başka tedbirlerin yerine getirilmesi, 68/5-6) maddeye göre istenebilir.

İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetime karşı sulh ceza hakimine başvurabilir. Ancak, sulh ceza hakimine yapılan başvuru idari gözetimi durdurmaz. Şayet, idari gözetime karşı dilekçe, idareye verilir ise, dilekçe derhal yetkili sulh ceza hakimine ulaştırılır. Sulh ceza hakimi kararı kesin olmak üzere, incelemeyi beş gün içinde sonuçlandırır. İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hakimine başvurabilir.

İdari gözetim altına alma koşulları gereği, idari gözetim altına alınan kişi, usul ve esasları yönetmelikle belirlenmek üzere ziyaretçi kabul edebilir. İdari gözetim altına alınan kişiye yasal temsilcisi, avukat, noter ve BMMYK görevlileriyle görüşme imkanı sağlanır.

3.4.12.3. Kayıt ve Kontrol

Yapılan uluslararası koruma başvurularının kayıt işlemleri, YUKK'un 69. Maddesi kapsamında valilikler tarafından yapılır. Yapılan kayıt esnasında, uluslararası koruma başvurusu yapan kişi, kimlik bilgilerini doğru olarak bildirmek zorundadır. Yetkili makamlara yapılan belge ibrazı esnasında, yabancılar, varsa kimliğinin ispatını sağlayacak belge ve seyahat evraklarını ibraz ederek teslim etmekle yükümlüdür.

Uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişinin, belirtilen yükümlülükleri yerine getirmesini sağlamak maksadıyla, üzerinde ve eşyalarında gerekli kontroller yapılabilir. Kayıt için yapılan müracaat sırasında yabancının kimliğine ilişkin belge olmaması durumunda kişisel verilerinin karşılaştırılmasından ve yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bilgiler kullanılacak şayet araştırma sonucunda da herhangi bir bilgi veya belge elde edilememesi durumunda uluslararası koruma başvurusu yapan kişinin beyanı esas alınarak kayıt işlemleri yapılır.

Şartlı mülteci kapsamında olan yabancının, yüksek yararı gözetilerek uluslararası koruma altına alınması aşmasında beyan edilen bilgilerin, doğruluğunun ispat edilmeden işlem yapılması, insan hakları ve yabancı açısından olumlu bir uygulama olarak değerlendirilse de, bunun ülke güvenliği yönünden son derece hassas bir konu olduğu ve bu nedenle dikkatli davranılması gerektiği düşünülmektedir. Uluslararası koruma başvurusu yapan kişilerin, kimlik bilgilerinin tespitinin yapılamaması veya ispat edilememesi ve bu nedenle, bu kişilerin ülkeye girmesi sakıncalı olan veya ülkeye girişi yasak olan kişilerden olup olmadıklarının tespit edilememesi halinde, ülkeye alınmalarının doğurabileceği risklerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Yapılan kayıt sırasında, uluslararası koruma başvurusu yapan yabancının;

-Menşe veya ikamet ülkesini terk etme gerekçeleri,

-Ülkesini terk ettikten sonra, başından geçen ve başvuru yapmasına neden olan olaylar,

-Türkiye'ye giriş biçimi, kullandığı vasıta ve yol güzergahları,

-Müracaatından önce, başka bir ülkede uluslararası koruma başvurusu yapıp yapmadığı veya korumadan faydalanıp faydalanmadığı,

Konusundaki bilgi ve belgeleri, yabancından sorulur, Uluslararası korumaya başvurmuş veya korumadan daha önce faydalanmışsa, başvuru veya korumaya ilişkin bilgi ve belgeler, YUKK'un 69/4 maddesine istinaden alınır.

Yapılan kayıt esnasında, YUKK'un 69/5-6-7 maddesine göre, yabancıya yapılacak mülakatın zamanı ve yeri bildirilir. Ayrıca, kimlik bilgilerini içeren, uluslararası koruma başvurusunda bulunduğunu belirten ve hiç bir harca tabi olmayan başvuru sahibinin Türkiye'de kalışına imkan sağlayan kayıt belgesi verilir. Kayıt belgesi otuz gün geçerli olmakla birlikte, gerektiğinde otuz günlük sürelerle uzatılabilir. Başvuru sırasında, kamu sağlığını tehlikeye düşürebileceği değerlendirilenler sağlık kontrolünden geçirilirler.

Yapılan kayıt esnasında, her uluslararası koruma başvurusu sahibine, yapılan başvuru ile ilgili takip edecekleri usuller, yapmış oldukları başvuru sürecindeki hak ve yükümlülükleri, bu yükümlülüklerini ne şekilde yerine getirecekleri konusunda YUKK'un 70. maddesi uyarınca bilgi verilir. Bunun yanı sıra, sahip oldukları hak ve yükümlülüklerle uymamaları ya da yetkililerle işbirliği içerisinde olmamaları söz konusu olduğunda, meydana gelebilecek sonuçlar, itiraz usul ve süreleri hakkında da bilgilendirilirler. Talep olması halinde de, başvuru, kayıt ve mülakat aşamalarında yapılacak her türlü kişisel görüşmeler için, tercümanlık hizmetleri sağlanır.

Uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancılara, idari yönden, koruma kapsamında belirlenmiş olan kabul ve barınma merkezinde veya belirli bir yerde ya da ilde ikamet etme zorunluluğunun getirilebileceği gibi, belirlenen süre ve şekilde bildirimde bulunma yükümlülükleri getirilebilir. Bunun yanı sıra da, YUKK'un 71. maddesinde belirtildiği üzere, adres kayıt sistemine kayıt olarak, ikamet ettiği adresini de valiliğe bildirmekle yükümlüdür.

3.4.12.4. Kabul Edilemez Başvurular

Uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancıların;

-Aynı başvuruyu farklı gerekçeleri olmaksızın yenilemesi,

-Kendi adına başvuru yapılmasına muvafakat verdikten sonra, başvurunun herhangi bir aşamasında, haklı bir gerekçesi olmadan veya başvurunun reddedilmesinden sonra, yine farklı bir gerekçe göstermeden ayrı bir başvuru yapması,

-İlk iltica ülkesinden veya güvenli üçüncü ülkeden gelerek başvuru yapması hallerinde,

Bunlardan herhangi birisinin, değerlendirmenin hangi aşamasında olursa olsun tespit edilmesi durumunda, yapılan değerlendirme durdurularak, YUKK'un 72/1-2 maddesi uyarınca, başvurularının kabul edilmeyeceğine karar verilir.

Başvurunun kabul edilmemesine ilişkin karar, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. İlgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi YUKK'un 72/3 maddesi uyarınca bilgilendirilir.

3.4.12.5. İlk İltica Ülkesinden Gelenler

Uluslararası koruma başvurusu sahiplerinin, başvuru yapmadan önce, mülteci olarak tanındığı ve halen bu korumadan yararlanma imkanının olduğu veya geri göndermeme ilkesini de içeren yeterli ve etkili nitelikte korumadan halen faydalanabileceği bir ülkeden geldiğinin tespit edilmesi halinde, yapılan başvuru kabul edilemez olarak değerlendirilecek ve yabancının ilk iltica etmiş olduğu ülkesine gönderilmesi için gerekli işlemlere başlanacaktır. Geri gönderme işlemi neticeleninceye kadar, ülkede kalmasına izin verilerek ortaya çıkan durum kendisine tebliğ edilecek ve şayet kişinin, ilk iltica ülkesi olarak nitelendirdiğimiz ülkesi tarafından kabul edilmemesi söz konusu ise, başvuruya ilişkin işlemlere, YUKK'un 73. maddesinde belirtildiği üzere devam edilecektir.

Burada karşımıza iki temel unsur çıkmaktadır. Bu iki temel unsur; daha önceden mülteci olarak tanındığı ve halen bu korumadan yararlanma imkanının olduğu veya geri göndermeme ilkesini de içeren yeterli ve etkili nitelikte korumadan halen faydalanabileceği bir ülkeden gelmesidir.

3.4.12.6. Güvenli Üçüncü Ülkeden Gelenler

Uluslararası koruma başvurusu sahibinin, 1951 Sözleşmesi kapsamında uygun koruma koşullarının varlığından söz edebileceğimiz bir uluslararası koruma başvurusu yaptığının veya uluslararası koruma başvurusu yapma imkanının bulunduğu güvenli

üçüncü bir ülkeden geldiğinin tespit edilmesi halinde, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirileceği ve güvenli üçüncü ülkeye gönderilmesi için gerekli işlemlere başlanılacağı, YUKK'un 74. maddesinde hüküm altına alınmıştır. Geri gönderme işlemi gerçekleşinceye kadar, ülkede kalmasına izin verileceği durumu, kendisine tebliğ edilir. Şayet kişinin, güvenli üçüncü ülke olarak nitelendirdiğimiz, ülke tarafından kabul edilmemesi söz konusu ise, başvuruya ilişkin işlemlere devam edilir.

Bir ülkenin güvenli üçüncü ülke olarak tanımlanabilmesi için, bu ülkede;

-Kişilerin hayatının veya hürriyetinin, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle tehdit altında olmaması,

-Kişilerin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ülkelere geri gönderilmemesi ilkesinin uygulanıyor olması,

-Kişinin mülteci statüsü talep etme ve mülteci olarak nitelendirilmesi durumunda, Sözleşmeye uygun olarak koruma elde etme imkanının bulunması,

-Kişinin ciddi zarar görme riskinin olmaması,

Koşullarını taşıması gerektiği, YUKKnu 74/2 maddesinde belirtilmiştir. Üçüncü güvenli ülke olup olmadığı, her başvuru sahibi için ayrı ayrı değerlendirilir. YUKK'un 74/3 maddesine göre, gönderilecek ülkenin, üçüncü güvenilir ülke olup olmadığı konusunda, başvuru sahibinin üçüncü ülkeye gönderilmesini makul kılacak kişi ile ülke arasındaki bağlantılar da dahil olmak üzere, değerlendirilerek karar verilir

3.4.12.7. Mülakat

Yapılan uluslararası başvuruların, etkin ve adil olarak karara bağlanması amacıyla, kayıt tarihinden itibaren otuz gün içerisinde başvuru sahipleri ile mülakat yapılır. Mülakat yapılırken, kişiye kendini en iyi şekilde anlatabilme imkanı tanınır. Mülakat esnasında, mülakatın mahremiyetine özen gösterilmelidir. Mülakat sırasında, aile fertlerinin mülakata katılmaları gerekiyorsa, kişinin muvafakatının alınması koşuluyla, aile üyeleri de mülakata dahil edilerek katılımları sağlanır. Şayet, başvuru sahibinin talebi söz konusu ise, gözlemci olarak mülakatta avukatta bulunabilir. Mülakat esnasında başvuru sahipleri, yetkililerle iş birliği yapmak ve uluslararası

koruma başvurusunu destekleyecek tüm bilgi ve belgeleri YUKK'un 75/1-2 maddesi kapsamında vermekle yükümlüdür.

YUKK'un 75/3-4 maddesine göre, mülakata alınan kişilerden, özel ihtiyaç sahiplerinin özel durumları, göz önünde bulundurulur. Mülakata alınan kişinin çocuk olması durumunda psikolog, çocuk gelişimi uzmanı veya sosyal çalışmacı ya da ebeveyni veya yasal temsilcisi mülakat esnasında hazır bulunabilir.

Mülakatın gerçekleştirilememesi durumunda, YUKK'un 75/5-6 maddesine istinaden, yeni mülakat tarihi belirlenerek mülakata alınacak kişiye tebliği edilir. Yeni verilecek mülakat tarihi ile bir önceki mülakat tarihi arasında en az otuz gün süre bulunur. Gerekli görülmesi halinde, başvuru sahipleri ile ek mülakat yapılabilir. Mülakat yapılan kişiyi bilgilendirmek koşuluyla, mülakatlar sesli veya görsel olarak kayıt altına alınabilir. Yapılan her mülakat sonucunda tutanak düzenlenerek, bir sureti mülakat yapılan kişiye verilir.

3.4.12.8. Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi

Uluslararası koruma başvuru sahibi ve varsa birlikte geldiği aile üyelerine, mülakatları tamamlandıktan sonra, altı ay süre ile geçerli olan, uluslararası koruma talebinde bulunduğunu belirten ve yabancı kimlik numarasına sahip Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi, YUKK'un 76. maddesine istinaden düzenlenir. Başvurusu sonuçlandırılmayanların kimlik belgeleri, altı aylık sürelerle uzatılır.

YUKK'un 72. maddesi uyarınca, Kabul Edilemez Başvuru kapsamında değerlendirilenler ile 79. madde uyarınca, hızlandırılmış değerlendirme kapsamına girenlere, aile üyeleri de dahil olmak üzere, kimlik belgesi verilmez. Hiç bir harca tabi olmadan verilen Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesinin, ikamet izni yerine geçmesi en önemli özelliği niteliğindedir.

Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü verilenlere, ikamet izni çeşitlerinden birini almaksızın başvuru

sahibine Türkiye’de kalış hakkı ve kendisine tanınan eğitim, sağlık ve sosyal yardım gibi hizmetlere erişimi sağlar³⁰¹.

3.4.12.9. Başvurunun Geri Çekilmesi veya Geri Çekilmiş Sayılması

Uluslararası Koruma Başvuru sahibinin;

- Başvurusunu geri çektiğini yazılı olarak beyan etmesi,
- Mazeretsiz olarak mülakata üç defa üst üste gelmemesi,
- İdari gözetim altında bulunduğu yerden kaçması,
- Mazeretsiz olarak; bildirim yükümlülüğünü üç defa üst üste yerine getirmemesi, belirlenen ikamet yerine gitmemesi veya ikamet yerini izinsiz terk etmesi,
- Kişisel verilerinin alınmasına karşı çıkması,
- Kayıt ve mülakattaki yükümlülüklerine uymaması,

Söz konusu olduğunda başvurusu geri çekilmiş kabul edilerek hakkında yapılmakta olan değerlendirme sonlandırılacaktır.

Uluslararası Koruma Başvuru sahibi kişilerin, kendi iradeleri ile başvurularını geri çekmeleri dışında kalan hükümlerin uygulamasında, neticesi ağır sonuçlar doğabilecektir. Özellikle, mülakata gelmeme, belirlenen ikamet yerine gitmeme veya buradan izinsiz ayrılma, bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi kayıt ve mülakattaki yükümlülüklerine uymaması gibi hususlar, sıkça rastlanılabilecek konular olduğundan, genel bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Bu koşulların uygulanmasında, daha esnek davranılması gerekliliği göz önünde bulundurulması gereken bir konudur. Sözü edilen, yükümlülüklerin yerine getirilmesi tamamen iş ve işlemlerin daha düzenli yürümesi yönünden önem arz etmekte olduğundan, idari yükümlülüklerle aykırı davranışlarda bulunmak, başka bir sorun olarak karşımıza

³⁰¹ **Uluslararası Koruma İle İlgili Sorular**, www.goc.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.01.2015.

çıkmaktadır. Burada uygulanan değerlendirmenin sonlandırılması yerine, farklı caydırıcı yaptırımlar uygulanması daha isabetli olacaktır.

3.4.12.10. Karar

Uluslararası Koruma Başvuruları, YUKK'un 78/-1 maddesi çerçevesinde, GİGM tarafından yapılarak, kayıt tarihinden itibaren en geç 6 ay içinde sonuçlandırılır. Şayet, karar 6 ay içerisinde verilemez ise, durumdan başvuru sahibi bilgilendirilir.

Karar aşamasında genel kural, kararların bireysel verilmesidir. Ancak, başvuru sahibinin YUKK'un 64/6 maddesinde belirtilen, uluslararası korumadan hariçte tutulması, hariçte tutma nedenlerinden herhangi birinin diğer aile üyeleri için oluşmaması şartıyla, başvuru sahibinin aile üyelerinin de, hariçte tutulmasını gerektirmez, hükmü saklı kalmak koşuluyla, aile adına yapılmış başvurular, bütün olarak değerlendirilmekte ve tüm aileyi kapsamaktadır. Başvuru kararı verilmesi aşamasında, menşe veya önceki ikamet ülkesinin mevcut koşulları ve başvuru sahibinin kişisel şartları göz önünde bulundurularak karar verilir. Karar aşamasında, başvuru sahibi her ne kadar zulüm veya ciddi zarar görme tehdidi altında bulunsada, vatandaşı olduğu ülke veya önceki ikamet ülkesinin belirli bir bölgesinde kendisine ve ailesine koruma sağlanabiliyor ve ülkenin koruma sağlanabilen bu bölgesine güvenli bir şekilde seyahat etme ve yerleşme imkanına sahipse, başvuru sahibinin uluslararası korumaya muhtaç olmadığına karar verilebilir. Ancak, bu tür durumlarla karşılaşılması durumunda dahi yapılan başvuru, YUKK'un 78. Maddesi gereğince, ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Kararlar, YUKK'un 78/6 maddesi uyarınca, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Olumsuz kararın tebliğinde, kararın maddi gerekçeleri ve hukuki dayanakları da belirtilir. İlgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir.

3.4.12.11. Hızlandırılmış Değerlendirme

Başvuru sahibinin;

-Başvuru sırasında gerekçelerini sunarken, uluslararası korumayı gerektirecek konulara hiç değinmemiş olması,

-Sahte belge ya da yanıltıcı bilgi ve belge kullanarak veya kararı olumsuz etkileyebilecek bilgi ve belgeleri sunmayarak yetkilileri yanlış yönlendirmesi,

-Kimliğinin ya da uyruğunun tespit edilmesini güçleştirmek amacıyla kimlik ya da seyahat belgelerini kötü niyetle imha etmesi veya elden çıkarması,

-Sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında olması,

-Sadece, Türkiye’den gönderilmesine yol açacak bir kararın uygulanmasını erteletmek ya da engellemek amacıyla başvuruda bulunması,

-Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturması ya da bu nedenlerle Türkiye’den daha önce sınır dışı edilmiş olması,

-Başvurusunun geri çekilmiş sayılmasından sonra yeniden başvuruda bulunması,

Hallerinde, YUKK’un 79/1 maddesine göre yapılan başvuru, hızlandırılmış olarak değerlendirilir.

Uluslararası koruma başvurusunda bulunup da, yapmış olduğu başvuru hızlandırılmış başvuru kapsamına alınan kişilere, başvuru tarihinden itibaren en geç üç gün içerisinde mülakat yapılarak, en geç 5 gün içerisinde başvurusu sonuçlandırılır. Ancak, incelenmesi uzun süreceği değerlendirilen başvurular, bu kapsamdan çıkarılabilir. Refakatsiz olan çocuklara ait başvurular hızlandırılmış olarak değerlendirilmezler.

Hızlandırılmış değerlendirmeye alınan başvuru sahiplerine GİGM tarafından başvuruda bulundukları illerde kalmalarına izin verilebilir veya başka illere de sevkleri sağlanabilir.

3.4.12.12. İdari İtiraz ve Yargı Yolu

Sığınma sisteminin adil işleyişinden söz edebilmemiz için, sığınma ve uluslararası koruma alanlarında alınan kararların şeffaflığının ve doğruluğunun

araştırılabilmesi için verilen karar aleyhinde adli ve idari yönden yeniden inceleme talebinde bulunulması gerekmektedir.

Bu bağlamda, alınan kararlara karşı idari itiraz ve yargı yoluna başvurulduğunda uyulması gereken hususlar hüküm altına alınmıştır.

Kararın tebliğinden itibaren, ilgili kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı tarafından 10 gün içinde Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonuna itiraz edilebilir. Ancak, YUKK madde 68 kapsamında başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınması, YUKK'un 72. maddesi kapsamında başvurunun kabul edilemez başvuru olarak değerlendirilmesi ve 79. madde kapsamında başvurunun hızlandırılmış değerlendirme olarak karar verilmesine karşı, sadece yargı yoluna başvurulabilir. İdari itiraz sonucu alınan karar, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Kararın olumsuz olması halinde, ilgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu, 80/1-a-b maddesinde belirtildiği üzere, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir.

Uluslararası koruma başvurusu sonucunda verilen kararlara karşı yapılacak idari itiraz usullerinin, Bakanlık tarafından düzenleneceği, YUKK'un 80/1-c maddesinde hüküm altına alınmıştır.

YUKK'un 68. maddesi kapsamında, başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınmasına ilişkin düzenlenen yargı yolu hariç olmak üzere, 72. maddesi kapsamında başvurunun kabul edilemez başvuru olarak değerlendirilmesi ve 79. maddesi kapsamında başvurunun hızlandırılmış değerlendirme olarak karar verilmesine ilişkin alınan kararlara karşı, kararın tebliğinden itibaren 15 gün, alınan diğer idari karar ve işlemlere karşı kararın tebliğinden itibaren 30 gün içinde, ilgili kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı tarafından yetkili idare mahkemesine başvurulabilir.

3.4.12.13. Avukatlık Hizmetleri ve Danışmanlık

Uluslararası koruma başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler ücretleri, kendilerince karşılanmak koşuluyla, kanun kapsamındaki iş ve işlemler için avukat tarafından temsil edilebilirler. Alınan avukatlık ücretini karşılama imkanı

bulunmayan kişilere, 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu'nun³⁰² adli yardım hükümleri gereğince, avukatlık hizmetleri sağlanır. Ayrıca, sivil toplum kuruluşları tarafından verilen danışmalık hizmetlerinden de yararlanabilmeleri YUKK'un 81. maddesine göre, mümkündür.

3.4.12.14. Şartlı Mültecinin ve İkincil Koruma Statüsü Sahibinin İkameti

GİGM tarafından şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişilere, YYUK.nun 82. maddesinde belirtildiği üzere, kamu düzeni veya kamu güvenliği gerekçesiyle, belirli bir ilde ikamet etme zorunluluğu ile birlikte, belirlenen süre ve usullere göre bildirimde bulunma yükümlülüğü de getirilebilir. Ayrıca, bu kişiler adres kayıt sistemine kayıt yaptırarak, ikamet adresini ikamet ettikleri ilin valiliğe bildirmekle yükümlüdür

3.4.12.15. Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kimlik Belgesi

Mülteci statüsü verilen yabancılara, şekil ve içeriği GİGM tarafından belirlenen üçer yıl süreli, hiç bir harca tabi olmayan, ikamet izni yerine geçen ve yabancı kimlik numarasını içeren kimlik belgesi düzenlenerek verileceği YUKK'un 83. maddesinde belirtilmiştir.

Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü verilenlere, şekil ve içeriği GİGM tarafından belirlenen birer yıl süreli, hiç bir harca tabi olmayan, ikamet izni yerine geçen ve yabancı kimlik numarasını içeren kimlik belgesi düzenlenir.

3.4.12.16. Uluslararası Koruma Statüsünün Sona Ermesi

Uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin;

-Kendi isteğiyle vatandaşı olduğu ülkenin korumasından tekrar yararlanması,

-Kendi rıza ve isteğiyle, kaybettiği vatandaşlığını yeniden kazanması,

³⁰² Resmi Gazete, 7.4.1969, Sayı: 13168.

-Bir diğerk ülkenin vatandaşlığını kazanması ve bu ülkenin korumasından yararlanması,

-Kendi rıza ve isteğıyle, terk ettiğı veya zulüm korkusuyla dışında bulunduğı ülkeye geri dönmesi,

-Statü verilmesini sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğı ülkenin korumasından yararlanabilmesi,

-Vatansız olup da, statü verilmesine yol açan koşullar ortadan kalktığı için önceden yaşadığı ikamet ülkesine dönebilecek durumda olması,

Durumlarında, YUKK'un 85. maddesi uyarınca uluslararası koruma statüsü sona erer.

Bu koşullardan; kendi rıza ve isteğıyle, terk ettiğı veya zulüm korkusuyla dışında bulunduğı ülkeye geri dönme veya statü verilmesini sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğı ülkenin korumasından yararlanabilme durumlarının incelenmesinde, statünün verilmesi için gerekli şartların ortadan kalkıp kalkmadığı veya önemli ve kalıcı bir şekilde değişip değişmediğı göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılmalıdır.

Yabancılar, ikincil koruma statüsü verilmesini gerektiren etkenlerin ortadan kalkması veya kişinin korunmasına gerek kalmayacak oranda değiştiğinde de, statü sona erer. İkincil koruma statüsü verilmesini gerektiren şartlardaki değişikliklerin, önemli ve kalıcı olup olmadığı, YUKK'un 85/3 maddesi uyarınca göz önünde bulundurulur.

Uluslararası koruma statüsü sahibi olan ancak, ikincil koruma statüsü verilmesini gerekli kılan koşulların ortadan kalması halinde, yabancıнын statüsü YUKK'un 85/4 maddesinde belirtildiğı üzere, yeniden değerlendirilebilir. Bununla birlikte, statüsü yeniden değerlendirilmeye tabi tutulan kişiye, statüsünün yeniden değerlendirildiğı ve nedenleri yazılı olarak bildirilir. Yapılan bu bildirimle kişiye, statüsünün devam etmesi gerektiğine ilişkin gerekçelerini, sözlü veya yazılı şekilde sunabilmesine olanak sağlanır.

Maddi gerekçelerini ve hukuki dayanaklarını içeren sona erme kararı, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. İlgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi YUKK'un 85/5 maddesi kapsamında bilgilendirilir.

3.4.12.17. Uluslararası Koruma Statüsünün İptali

Uluslararası koruma statüsü verilen kişilerden; YUKK'un 86. maddesi uyarınca, sahte belge kullanarak, hile, aldatma yolunu kullanarak veya beyan etmediği gerçekler ışığında statü verilmesine sebep olanlar ile statü verildikten sonra, 64. maddesi kapsamında uluslararası korumanın haricinde tutulması gerektiği anlaşılanlara, verilen uluslararası koruma statüsü iptal edilir.

Maddi gerekçelerini ve hukuki dayanaklarını içeren iptal kararı, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. İlgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir.

3.4.12.18. Gönüllü Geri Dönüş Desteği

Mülteci ve sığınmacılara koruma sağlamak, 1951 Sözleşmesi ile ilgili uluslararası sözleşmeler gereğine yapılan değerli bir uygulamadır. Ancak, kişilere hayatlarını düzene koymaları, insani şartlar içerisinde yaşamaları için kalıcı çözümler sağlamak bu uygulamadan daha değerlidir.

Mülteci ve sığınmacılara sağlanacak kalıcı çözümler içerisinde herhangi bir hiyerarşik sıralama bulunmamakla birlikte gönüllü geri dönüşüm en iyi ve tercih edilebilir bir uygulama olduğu söylenebilir³⁰³.

BMMYK ise, gönüllü geri dönüşe kendi statüsünde yer vermek suretiyle, hem teşvik etmekte hem de desteklemektedir³⁰⁴. BMMYK'nın desteği ile Kamboçya sürgününden sonra Nisan 1993'te, tamamıyla sonuçlanan geri dönüş, Kamboçyalı

³⁰³ HATAWAY, J, *The Rights of Refugees under International Law*, Cambridge, Cambridge University, 2005, s. 917-953.

³⁰⁴ y.a.g.e., s. 917-953.

mültecilerin anavatanlarında yeni bir umutla hayata başlamalarına öncülük etmiştir. Anavatanlarına geri dönen mültecilere yeni yerleşim yerlerini kurabilmeleri için yapılan araç-gereç yardımının yanı sıra nakit yardımı küçük ölçekli üretim yapabilmeleri için fırsatlar sunulmuştur. 24 Mayıs 1999 günü NATO'nun başlattığı hava saldırısının hemen ardından yüzbinlerce Kosovalı yerinden edilmiş ve bu insanlar Makedonya'nın sınırında bulunan Blace'ye trenlerle bırakılmışlardır. Haziran 1999'da ilan edilen ateşkesin ardından 600.000 Kosovalı yerle bir edilmiş şehirlerine gönüllü olarak geri dönmüştür ve BMMYK tarafından bu geri dönüşler desteklenmiştir³⁰⁵. BMMYK İcra Komitesi'nin geri dönüşü teşvikten ziyade, mülteciliğin ya da sığınmacılığın sona ermesi için, en etkili çözüm yolunun "gönüllü geri dönüş" olduğunu vurguladığını belirtmek gerekir³⁰⁶.

Gönüllü geri dönüş kişinin, bilinçli ve kendi iradesiyle karar verdiği bir durum sonucunda gerçekleşmelidir³⁰⁷.

Gönüllü geri dönüş, en başta tercih edilen çözüm yolu olarak görülse de bunun için menşe ülkedeki koşulların değişmiş olması gerekmektedir. En başta menşe ülkede ulusal güvenliğin tam sağlanmış olması bu koşullardan biridir³⁰⁸.

1951 Sözleşmesi'nde ise, gönüllü geri dönüşten, kişilerin mültecilik statüsünü sona erdiren ilgili hükümlerde açık bir şekilde düzenlemek yerine, dolaylı olarak söz edilmektedir. Bu hükümlerden, Sözleşmenin 1/C-4 maddesi, mültecinin zulüm nedeniyle ayrılmış olduğu menşe ülkesine geri dönüp, gönüllü olarak yeniden ülkeye yerleşmesi halinde, mültecilik statüsünün sona ereceğini belirtmektedir.

Kişinin, kendi ülkesine gönüllü olarak geri dönmesi ise; menşe ülkedeki koşulların düzeldiği anlamında değerlendirilebilir ve kişinin mültecilik statüsünü sona

³⁰⁵ BMMYK, *Yarım Yüzyılın Mültecileri 1950-2000*, BMMYK Türkiye Temsilciliği Yayınları, 2000, Ankara, s. 40-48.

³⁰⁶ ÇİÇEKLİ, *Yabancılar*, s. 357.

³⁰⁷ **UNHCR Executive Committee Conclusion**, No:101, "Conclusion on Legal Safety Issues in the Context of Voluntary Repatriation of Refugees", 2004, (at preamble).

³⁰⁸ ÇİÇEKLİ, y.a.g.e., s.357.

erdirir. Sözleşme’de dolaylı olarak sözü edilen gönüllülük, kişilerin menşe ülkesine zorunlu olarak geri gönderilmesi konusunda da güvence vermektedir³⁰⁹.

YUKK’un 87. maddesi kapsamında da, GİGM uluslararası kuruluşlar, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde gönüllü geri dönüş çalışmalarını yapabilir. Ayrıca, uluslararası koruma başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden, gönüllü geri dönüş yapmak isteyenlere, ayni ve nakdi destek sağlanabilir.

Gönüllü geri dönüş; mültecinin menşe ülkesinde istikrar ortamının yeniden tesis edilmesi sonucunda ülkesine gönüllü geri dönüş yapmasıdır. Menşe ülkesine gönüllü geri dönüş yapmak isteyen mültecilerin, sığınmacıların veya uluslararası koruma statüsü sahiplerinin, BMMYK’ne veya ikamet ettikleri il valiliklerine gönüllü geri dönüş yapmak istediklerini belirten dilekçe yazarak müracaat etmeleri gerekmektedir. Bu konuda gönüllü geri dönüş yapmak isteyen kişi, yaşadığı ildeki sivil toplum kuruluşlarından ve BMMYK den danışmanlık alabilirler.

3.4.13. Entegrasyon ve Vatandaşlık

Entegrasyon olgusu, sığınılan ülkenin mülteci ya da sığınmacıya sürekli ikamet hakkı ve son olarak da vatandaşlık kazanma olasılıklarını sunmaktadır. Entegrasyon sürecinin hukuksal, sosyo-kültürel ve ekonomik olarak incelenmesi gerekmektedir³¹⁰.

Entegrasyonun sağlanabilmesindeki önemli bir adım, kişinin kendi kendine yetebilecek hale gelmesidir. Bir bireyin kendi ihtiyaçlarını, aile bireylerinin ihtiyaçlarını ve kişisel güvenliğini, sağlığını ve eğitimini karşılayabilecek ve toplumda onurlu bir şekilde hayatını idame ettirebilmesi yeterli hale gelebilmesi anlamında değerlendirilir. Kişinin kendi kendine yeterli hale gelmesi ise, entegrasyon için sağlanan önemli adımlardan biridir.

Entegrasyonun bir diğer adımı ise, yerel yerleşimdir. Yerel yerleşim, mülteci ya da sığınmacının aşamalı olarak sığınma talebinde bulunduğu ve kabul edildiği ülkede,

³⁰⁹ ÇİÇEKLİ, *Yabancılar*, s. 358.

³¹⁰ y.a.g.e., s. 358.

entegrasyonunu sağlarken diğer durumda kişilerin gönüllü olarak ülkesine geri dönüşümüne zemin hazırlayabilir³¹¹.

Entegrasyonun ekonomik, sosyo-kültürel ve hukuksal boyutları açısından değerlendirilirken, hukuksal entegrasyonun, olumlu sonuçlar verebilecek bir entegrasyon sağlayabilmesi için en önemli adım olduğunu belirtmek gerekir. Mülteci ya da sığınmacıya, koruma sağlayan ülkenin, kendi vatandaşlarına öngördüğü hak ve özgürlüklere yakın uygulaması uygulamaları bu kişilere aşamalı şekilde hayata geçirmesi, hukuksal entegrasyon olarak tanımlanabilir³¹². Serbest dolaşım hakkı, eğitim-ğretim hakkı, sosyal yardım, ticari alanda faaliyet ya da iş imkanlarına ulaşım, mülkiyet hakkı ve ailenin birleşimine imkan tanımak gibi, haklar hukuksal entegrasyonu sağlayan ęelerdir³¹³.

Genel itibariyle düşünüldüğünde, menşe ülkesinde yaşadığı zulüm nedeniyle, başka ülkede mülteci veya sığınmacı olan kişinin, en çok tercih edeceği durum, hukuki entegrasyonun sağlanarak, mülteci statüsünün sona ermesi olacaktır. 1951 Sözleşmesi, 1967 Protokolü ve diğer insan hakları çerçevesinde imzalanan uluslararası sözleşmelerin de, desteğiyle sağlanan mültecilik ya da sığınmacılık statüsü, kişilere belirli hakları sunsa da, vatandaşlık hakkından mahrum olmaları sebebiyle, mevcut durumları yine de, iyi bir düzeyde deęildir³¹⁴.

Vatandaşlık haklarını kazanmak, hukuksal açıdan entegrasyon sürecinin tamamlanmasıdır. Bir ülkenin vatandaşı olmak, kişiye diplomatik ve hukuksal alanda o ülkenin korumasından faydalanabilme hakkını tanır. Bu durumda, vatandaşlık koruma altında olan kişiye sosyal açıdan ve kültürel anlamda bir bağlılık kazandıracak, kendisine koruma sağlayan ülkeye aidiyet hissettirecektir. Hukuksal alanda sağlanmış entegrasyon, sosyo-kültürel entegrasyonun kolaylaşmasında, etkin bir rol oynayacaktır³¹⁵. 1951 Sözleşmesi'nin 34. Maddesinde, entegrasyon ve vatandaşlığa ilişkin hükümler bulunmaktadır. Ancak, Sözleşme'nin 34. maddesi entegrasyon ve vatandaşlığa almayı, olması şart olan bir sonuç olarak değerlendirmemektedir. Madde

³¹¹ DA COSTA, **Rights of Refugees**, s. 8.

³¹² ÇİÇEKLİ, **Yabancılar**, s. 349.

³¹³ DA COSTA, y.a.g.e., s. 9.

³¹⁴ ÇİÇEKLİ, y.a.g.e., s. 380.

³¹⁵ DA COSTA, y.a.g.e., s. 183.

vatandaşlığa alınma konusunu genel bir hükümle ele almış ve taraf devletlerin, mültecilere vatandaşlık ve entegrasyonun gerçekleştirilmesinde, kolaylık sağlanması öngörülmüştür. Daha özel bir hükmü ise, taraf devletler, vatandaşlık harç ve resimlerini azaltmaya, “mümkün olduğunca özen göstermeli” diyerek belirlemiştir³¹⁶.

Diğer yandan, vatansız kişilerin durumlarını düzenleyen uluslararası hukuk belgelerinden biri olan 1954 Tarihli VKHSİS vatansızların adli hakları, idari yardım görmeleri hususunda bir takım hakların düzenlenmesi, ekonomik, sosyal hakların sağlanması konularında düzenlemeleri hüküm altına alınmıştır. VKHSİS 32. maddesi, bu hakları düzenlerken, 1951 Sözleşmesi’nin 34. maddesinin hükmünü, aynen vatansızlar için de öngörmüştür. Bu belgelerden bir diğeri olan VHADS’nin 1. ve 4. maddeleri vatansız kalacak kişilere, Sözleşmeye imzacı devletlerin vatandaşlık vermelerini ön görmüştür. Ayrıca, anılan Sözleşme’nin 5 ve 8. Maddeleri, bir kişinin vatansız kalmasının önüne geçmek için, taraf devletlere verilen bir takım yükümlülüklerden bahsetmektedir³¹⁷.

Bu sözleşmelerin haricinde, Avrupa Konseyinin tavsiye niteliğindeki kararları da, yine vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin diğer kolaylaştırıcı karar ve hükümlere örnek verilebilir niteliktedir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin, 1969 Tarihinde aldığı 654 Sayılı Tavsiye Kararı’nda, mültecilere vatandaşlık verilmesi hususunda, üye devletleri kolaylık sağlamaya davet etmektedir. Yine, 1997 Tarihli AVS’nin 6/4-g maddesi de, Sözleşme’ye taraf devletlerin, ülkelerinde hukuka uygun olarak sürekli kalan vatansız kişilere ve tanınan mültecilere, vatandaşlık vermek konusunda, iç hukuklarında kolaylıklar sağlamalarını hüküm altına almıştır.

Türk hukukunda vatandaşlığın kazanılması, TVK’nda düzenlenmektedir. 2510 Sayılı İK’nun 8/4 maddesi gereğince de, göçmen olarak Türkiye’ye kabul edilmiş Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne bağlı kişiler, gereken iş ve işlemlerin tamamlanmasının ardından BKK’yla vatandaşlığa alınırlar. Türkiye’den ikamet izni alan sığınmacı ve mültecilerin, vatandaşlık kazanabilmeleri için TVK’nun genel hükümleri uygulanmaktadır³¹⁸. Türk hukukunda entegrasyon konusu ise, YUKK’un

³¹⁶ ÇİÇEKLİ, **Yabancılar**, s. 380-381.

³¹⁷ DA COSTA, **Rights of Refugees**, s. 185.

³¹⁸ ÇİÇEKLİ, y.a.g.e., s. 390.

96/1 maddesinde düzenlenerek GİGM'ne, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin, ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlama görev ve yetkisini vermiştir. YUKK'un 96/2 maddesinde de yabancıların, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilmelerini ön görmüştür.

3.5. Uluslararası Koruma Süreçlerinde İş Birliği ve BMMYK'nın Rolü

1951 Sözleşmesi'nin 35. maddesi ile akit devletler ile sığınmacı ve mültecilere koruma sağlamak, sorunlara çözümler üretmek ve devletlere uygulama aşamalarında yardımcı olmak ve uygulamaları izleme görevi, BMMYK verilmiştir. BMMYK mültecilere koruma sağlamak için BM tarafından görevlendirilmiş uluslararası bir kuruluş olup, herhangi bir siyasi amaç gütmeyen yapıdır. BM Genel Kurulu tarafından 1950 yılında, BMMYK'nın yetki ve görevlerini ayrıca, örgütsel yapılanmalarını belirleyen tüzük kabul edilmiş ve bu tüzükle BMMYK mülteci ve sığınmacılara uluslararası koruma sağlamakla, onlara etkili çözümler sunmakla yetkili kılınmıştır³¹⁹.

1950 sonrasında ise, BMMYK'nın görev alanı zamanla sığınmacı, vatansız kişi gibi durumda olan yabancıları da kapsamıştır³²⁰. Öyle ki; Yüksek Komiserlik Statüsü'nde belirlenmiş olan mültecilik tanımına uyan kişiler, 1951 Sözleşmesi ya da 1967 Protokolü'ne taraf olan veya olmayan herhangi bir ülkede bulunsalar ve hatta kendisini kabul eden o ülkenin mülteci tanımı yukarıda bahsi geçen andlaşmalara uymasa dahi, Birleşmiş Milletler adına görev ve yetkili olan Yüksek Komiserliğin korumasını talep edebilirler³²¹.

³¹⁹ ÇİÇEKLİ, *Yabancılar*, s. 349.

³²⁰ BMMYK. *Mültecilerin Korunması: Mülteci Rehberi*, 2001, BMMYK Ofisi, s. 23.

³²¹ ODMAN, *Mülteciler*, s. 33.

“Türkiye bilindiği üzere 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne koyduğu çekince ile imzacı olmuştur. Gerek kitlesel sığınma olaylarında gerek bireysel olarak kabul ettiği iltica ve sığınma taleplerinde karşılaşılan sorunlarla ilgili ya da sığınma talebinde bulunanlara etkin bir koruma sağlayabilmek adına, BMMYK ile işbirliği içerisinde olmuştur. YUKK’un 92. Maddesi, uluslararası koruma sağlanması sürecinde işbirliği konusunu düzenlenmiştir. Maddenin 1. fıkrasında Bakanlığın uluslararası koruma ile ilgili uygulamalarda BMMYK, IOM, diğer uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapabileceği düzenlenmiştir. Maddenin 2. fıkrasında, Bakanlık, uluslararası koruma, başvuru, değerlendirme ve karar süreçlerini belirlemeye, bu amaçla Dışişleri Bakanlığı’nın olumlu görüşünü de almak kaydıyla, BMMYK ile uluslararası andlaşma niteliğinde olmayan protokoller yapmaya yetkili kılınmıştır.

3.6. Geçici Koruma Yönetmeliği

YUKK’un 91. maddesinde çıkarılması öngörülen yönetmelik, 22 Ekim 2014 Tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girene kadar, 30 Mart 2012 Tarihinde kabul edilen “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” uygulamayı şekillendirmekteydi. Ayrıca, Geçici Koruma Yönetmeliğinin yürürlüğe girmesiyle ilgili Yönerge ve 1994 Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici koruma kavramı, YUKK’un 91. Maddesinde, yasal bir temele oturtulmuştur. Bu yasal temel ışığında, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acilen bir koruma bulmak amacı ile kitlesel olarak sınırlarımıza gelen ya da sınırlarımızı geçen yabancılar, geçici koruma kapsamına alınacaklardır. Kendilerine geçici koruma sağlanacak bu kişilerin, ülkeye kabulü, ülkede kalışları, ülkeden çıkışları, hak ve yükümlükleri, bu konuyla ilgili kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin ise, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği YUKK’un 91/2 maddesinde hüküm altına alınmıştır.

Yönetmelik kapsamında, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancıardan,

haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara, geçici koruma uygulanacağını ve uygulanacak geçici korumanın şekil ve şartlarını konu edinmektedir. Geçici koruma; Bakanlar Kurulu tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, geçici koruma ilanına esas teşkil eden olayların meydana geldiği ülkeden veya bölgeden, ülkemize ilanının geçerliliğinden önce gelmiş olanları kapsamamaktadır. Yönetmelik kapsamında geçici korunan kişiler, kanunda belirlenmiş olan uluslararası koruma statülerinden herhangi birisini doğrudan elde etmiş sayılmamaktadırlar.

Geçici koruma, BKK’yla kaldırılır. Alınan sonlandırma kararıyla; geçici koruma uygulamasını tamamen sonlandırarak, geçici korunanların ülkelerine dönmelerine; geçici korunanlara, koşullarını taşıdıkları statünün toplu olarak verilmesi ya da uluslararası koruma başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesine; Kanun kapsamında, geçici korunanların Türkiye’de kalmalarına belirlenen koşullarda izin verilmesine; karar verilebilir.

Kendilerine geçici koruma sağlanan kişilerin, kendi isteğiyle ülkeden ayrılmaları, üçüncü bir ülke korumasından yararlanmaları, insani nedenler veya yeniden yerleştirme kapsamında üçüncü bir ülkeye kabul edilmeleri ya da üçüncü bir ülkeye çıkış yapmaları veya ölmeleri hallerinde, bireysel olarak sona erer. Bu kişilerin, geçici koruma uygulaması devam ettiği süre içerisinde, tekrar geçici korumadan faydalanmak için sınırlarımıza gelmesi veya geçmesi halinde, kişinin geçici koruma hükümlerinde yararlanıp yararlanmayacağına, GİGM tarafından bireysel olarak karar verilir.

YUKK’un 14/1-3 maddesi uyarınca, geçici koruma uygulamasının Bakanlar Kurulu tarafından sona erdirilmesini müteakip, geçici korunan kişilerin, Türkiye’den çıkış yapmaları esas alınmıştır. Ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış kişilerin silahlı faaliyetlerine kalıcı olarak son verdiklerinin anlaşılması durumunda, bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerine erişimleri sağlanır.

Geçici koruma uygulaması Yönetmeliğin 15. maddesi kapsamında; milli güvenliği, kamu düzenin, kamu güvenliğini veya kamu sağlığını tehdit edebilecek unsurların varlığının söz konusu olduğu durumlarda, geçici koruma tedbirlerinin sonlandırılmasına ya da süreli veya süresiz durdurulmasına Bakanlar Kurulu tarafından

karar verilebilir. Sorumluluğun paylaşılması kapsamında, Yönetmeliğin 15/3 maddesi kapsamında Dışışleri Bakanlığı'nın, kitlesel akınlara yönelik alınacak tedbirlerle ilgili Bakanlık ve diğler kamu kuruluşlarının, ayrıca uluslararası kuruluşların desteğini alabileceğı belirtilmiştir.

Yönetmelik'te dikkat çeken bir başka konu, 16. maddede yer alan geçici korumanın uygulandığı süre içerisinde, Yönetmeliğin ruhuna aykırılık teşkil edeceği düşünülməsi halinde, bireysel başvuruların, geçici koruma tedbirlerinin etkin şekilde uygulanabilmesi amacıyla işleme konulmayacağını belirtilmiş olmasıdır.

Yönetmeliğin 17. maddesinde belirtildiğı üzere, sınır kapılarına belgesiz veya geçersiz belge ile geçici koruma amacıyla gelen yabancıların girişlerine valiliklerce izin verilebilir.

Valilikler tarafından, kayıt işlemleri tamamlanan yabancılara, geçici koruma kimlik belgesi verilir. Geçici koruma kimlik belgesi verilen kişilere, 25.4.2006 Tarihli ve 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu kapsamında yabancı kimlik numarası verilir.

Yönetmelik'te, yabancıların üçüncü ülkeye çıkmaları ve bu ülkeye yerleşmeleri, 44. madde kapsamında, GİGM'nün iznine tabi tutulmuştur.

Geçici Koruma Yönetmeliğı, özellikle kitlesel sığınmalar karşısında, kişilere geçici koruma sağlamak amacıyla, mevcut uygulamayı şekillendirmek ve iş ve işlemlerin daha kolay ve anlaşılır şekilde uygulanabilmesi için düzenlenmiştir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünya genelinde, insanlar çeşitli sebeplerle yaşadıkları vatanlarını terk etmek zorunda kalarak kendi kültür, örf, adet ve geleneklerinden farklı değerlere sahip diğer ülkelerden sığınma talep etmeye mecbur kalmışlardır. Yerlerinden edilmiş bu insanların, çoğu zaman baskı ve zulümden veya insan hakları ihlallerinden kaynaklı saldırılara, en açık insan grupları olduğunu söylemek yanlış değildir. Devletler, kendi vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerini, fiziksel güvenliklerini güvence altına almakla sorumludur. Devletlerin bu temel hak ve özgürlükleri koruma altına alamadıkları ya da almadıkları durumlar, tarih boyunca var olmuştur. Hak ve özgürlüklerin korunamadığı veya korunmak istenmediği durumlarda, kişilere uluslararası koruma sağlamak uluslararası kuruluşların veya diğer devletlerin sorumluluğundadır.

Dünyada meydana gelen iki büyük savaş sonrasında, yaşanan büyük insan hareketleri, ülkeleri bu kitlesel insan hareketlerine karşı, hem kendi sınırlarını korumak hem de göç etmek zorunda kalan insanlara, insancıl hukuk ve insan hakları çerçevesinde korumaya yönelik adımlar atmalarına neden olmuştur. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa'dan hareket eden mültecilerin, henüz güvenli bir üçüncü ülkeye yerleştirilememiş olması, BM harekete geçirmiş ve bünyesinde BMMYK'ni, üç yıllık yetki ile küçük bir örgüt olarak hayata geçirmeye zorunlu kılmıştır.

MC'nin vücut bulduğu Birinci Dünya Savaşının sonuna kadar, mülteci statüsüne giren kişilerin korunmasına dair uluslararası bir çözüm getirilmesi gerektiği konusunun, dönemin egemen devletlerinin çok da gündeminde olmadığı görülmektedir. Bu dönemde Ruslar, Almanlar ve Ermeniler gibi, belirli grupların sorunlarını çözmek üzere, birkaç Yüksek Komiser ve temsilci görevlendirmekle yetinilmiştir. Bu yıllardan sonra, BMMYK'nin ilgilenmesi gereken insan sayısı, Dünyadaki bitmek tükenmek bilmeyen çatışma ve krizler nedeniyle giderek artmıştır.

Günümüze kadar yaşanan savaşların bir sonucu olarak; milyonlarca insanın yerinden edilmiş olması, bu insanların ulaştıkları diğer ülkelerde hukuki statülerinin belirlenmesi konusunda birçok sorun yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra, yerinden edilmiş bu insanlar büyük sorunlarla karşı karşıya

kalmışlar ve bunun sonucunda uluslararası bir düzenlemenin gerekliliği BM tarafından kabul görmüştür. 1950 yılında BM tarafından başlatılan çalışmalar 1951 yılında, 1951 Sözleşmesi'nin kabul edilmesi ile sonuçlanmıştır. Sözleşmeye göre, bir mülteci statüsü belirlenmiş ve bu statüye göre mülteci; 1 Ocak 1951 Tarihinden önce Avrupa'da meydana gelen olaylar neticesinde din, dil, ırk, milliyet ve politik düşünceye sahip olmak ve özel bir gruba mensubiyeti nedeniyle zulüm gören kişiler olarak tanımlanmıştır. Bu zulmün mevcudiyetini ise haklı nedenlere dayandırmak ve zulmü ispat etmek yükümlülüğü, ön koşul olarak Sözleşmede kabul edilmiştir. 1951 Sözleşmesi'ndeki mültecilik tanımının bireysel olarak düzenlenmiş olması nedeniyle, dünyada yaşanan toplu göçler karşısında BM uygulamaları yetersiz kalmış ve bu nedenle yaşanan toplu göçler, çözümlenmesi güç bir hal almıştır. Özellikle Asya ve Afrika'da ki yaşanan grup halindeki insan göçlerine bir çözüm üretmekte sorun yaşanmıştır. Artık vakalara göre çözüm üretmek ve değerlendirme yapmak sonuç vermemekte idi. Bu nedenle Yüksek Komiserliğin yetkileri genişletilmiştir. Yüksek Komiserliğe bu yetkisi doğrultusunda grup olarak statü belirleme olanağı tanınmıştır.

Bu dönemde dahi Avrupa haricinde dünyadaki diğer ülkelerde insanların yaşadığı göç sorununa BM'in gözünü kapatması eleştiriye açık bir durumdur. Sözleşmenin, özellikle Avrupa ülkelerinin, sosyal refahı ve coğrafi bütünlüğü, beraberinde siyasi yapısını korumaya yönelik olması ve bu amaçla coğrafi ve tarihi sınırlamalar içeriyor olması nedeniyle uluslararası toplumun mevcut sorunlarına cevap verememiştir. Sadece, Avrupa içerisinde değil, dünyanın dört bir yanında meydana gelen bu çatışmalar, 1951 Sözleşmesi'nde sınırlandırılan coğrafyayı, 1967 Protokolü ile yeniden revize etmek zorunda bırakmıştır. 1967 Protokolü ile 1951 Sözleşmesi'nde sınırlı tutulan coğrafya ve tarih revize edilmiş olsa da, Sözleşme'ye, ilk imzacı olan Türkiye gibi, bazı devletler coğrafi sınırlamayı kaldırmamayı tercih etmiştir.

Türkiye bu Sözleşme'de makul bir öngörude bulunmuş, özellikle doğu ülkelerinden gelen ve hedefi yüksek refah seviyelerine haiz olan Avrupa devletlerine ulaşmayı amaçlayan kişiler tarafından, bir nevi istilaya maruz kalacağını hesaba katarak coğrafi sınırlamada ısrarcı olmuştur. Bu kaygısıyla Türkiye, günümüz şartları hesaba katıldığında ne kadar haklı olduğunu göstermiştir. Her ne kadar Türkiye'nin coğrafi sınırlama konusundaki çekincesi halen devam ediyor olsa da son olarak AB ülkeleri ile

imzalamış olduğu Türkiye ve AB Arasında Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Andlaşması neticesinde bu sınırlamanın çok da ehemmiyeti kalmamıştır.

Bilindiği üzere 16 Aralık 2013 Tarihinde imzalanan Türkiye ve AB Arasında Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Andlaşması'na göre herhangi bir üçüncü ülke vatandaşı, Türkiye üzerinden, kaçak yollarla Avrupa ülkelerinden birine giriş yaptığı tespit edilerek, yakalanan kişiler; söz konusu AB ülkesi tarafından Türkiye'ye geri gönderebilecektir. Türkiye de, andlaşma gereği bu kişileri kabul etmek zorunda olacaktır. Yine bu kişiler; ülkelere geri dönene kadar Türkiye'de barındırılacaktır. Hal böyle iken, Türkiye'nin, özellikle 1951 Sözleşmesi'ne, "Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere gelecek kişilerin mülteci olarak kabul edilmeyeceğine dair" koyduğu çekincesi imzalanan geri kabul andlaşmaları ile bir nevi kaldırılmış olmaktadır.

Yine de, coğrafi sınırlama çekincesinin, kağıt üzerinde kalmış mevcudiyeti dahi Avrupalı Devletler tarafından Türkiye'yi eleştiriye maruz bırakmıştır. Türkiye bu düzenlemelere imza koyarken ve taraf olurken çekincelerini dile getirmiş ve tüm dünyaya bu çekincelerini uluslararası anlaşmaların çerçevesini aşmadan Deklarasyon ile ilan etmiştir. Egemen bir devlet olarak bu hak, Türkiye'nin en doğal hakkıdır. Türkiye coğrafyasına yakın bulunduğu çatışma alanlarındaki devletlerin halklarına kapılarını açarak, taraf olduğu uluslararası andlaşmaların ve Avrupa müktesebatı uyum süreci içerisinde açılan başlıklarla ilgili yapılması gerekleri yerine getirmiştir. Türkiye son beş yılda sınırlarına özellikle Suriye'den topluca gelen sığınmacıları zaten ülkeye kabul etmiştir. Bu kişilere mülteci statüsü vermese dahi geçici koruma altına almıştır. Türkiye bu kişilere uluslararası geçici korumanın çerçevesinin dışına çıkıp ve hatta mültecilik statüsünün dahi çok üzerinde bir uygulamayla barınma imkanı sağlamıştır.

Uluslararası koruma söz konusu olduğunda sadece savaşlar ve çatışmalar yüzünden yerinden edilmiş kişilerden bahsetmek, koruma algısını sınırlandıracaktır. Koruma kavramı yalnızca savaş mağdurlarını kapsayan bir kavram değildir. Dünya genelinde giderek artış gösteren kadına karşı şiddet olayları, iklimsel değışiklikler, ekonomik sosyal sebeplerin de kişilerin yerlerinden ayrılmasına sebep olduğu bilinmektedir. Özellikle, ekonomik ve sosyal sebepler nedeniyle, ülkelere ayrılan insanlar düşünüldüğünde, mültecilik, sığınmacılık ya da en geniş kavramla; göç

olaylarının yaşanmaması için özellikle, dünyadaki gelişmiş ülkelerin, bu ülkelere yapacakları maddi yardımlarla, kişilerin ülkelerini terk etme davranışlarının önleneceği düşünülmektedir.

Uluslararası alanda yapılan çalışmalar, her ne kadar koruma konularını düzenleyip önemli birçok adım atılmış olsa da, yerinden edilmiş kişilerin mülteci, sığınmacı veya vatansız olsun, sorunlarını tam anlamıyla çözüme ulaştırmamıştır.

Dünya üzerinde yaşanan insan onuruna yakışmayan birçok olayla karşı karşıya kalan kişiler, bu mağduriyetlerinin giderileceği umuduyla sığınma talep ettikleri ülkelerde çok daha ağır koşullarla karşılaşabilmektedir. Özellikle, bireysel olarak yapılan iltica taleplerine cevap verecek nitelikte olan 1951 Sözleşmesi'nin toplu sığınma taleplerine karşılık verememesi, ülkelerin kendi iç hukuklarında bir takım düzenlemelere gitmeleri gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla, AB Konseyi çalışmaları sonucu ilk defa Kosova Savaşıyla ortaya çıkan “geçici koruma” statüsü toplu sığınmalar açısından hukuki anlamda değerli bir uygulama olarak uluslararası korumanın konuları arasında yerini almıştır.

Toplu olarak yapılan sığınma talepleri söz konusu olduğunda, sınıra gelen kişilerin yerleştirilmesi, uyumlarının sağlanması, eğitim ve sağlık konularında tatmin edici uygulamaların varlığı, bu kişilerin gerek insani anlamda gerekse hukuksal olarak insan olarak yaşam sürebilmeleri haklarının teslim edilmesinde yardımcı olacaktır.

Elbette, realist düşünüldüğünde bir ülkenin kendi vatandaşlarına teslim ettiği haklardan hemen hepsinin farklı bir toplumda o ana kadar yaşamış kişilere de bir anda sağlanabilmesi olasılığı düşük bir ihtimaldir. Hepsinden önemlisi, devletler kendi vatandaşlarına öncelik vermek zorundadır. Ancak, insancıl hukuk bağlamında, konu değerlendirildiğinde, her insanın eşit şartlar altında yaşama hakkından yola çıkarak mültecilerin ya da sığınmacıların, sığınma talep ettikleri ülkelerde asgari haklardan faydalanmaları gerektiğinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Belirli bir alanda farklı toplumlara mensup kişilerin, birbirleriyle entegre olabilmeleri sorunsalı ise, konunun asıl can alıcı noktalarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Sınır güvenliği, kamu düzeni, ülkenin ulusal güvenliği konuları ülkeleri sığınmacı veya mülteciler konusunda temkinli hareket etmeye yöneltmektedir. Türkiye, son yıllarda gelişen ekonomisi nedeniyle, doğu sınırlarından ve Kuzey Afrika ülkelerinden gelen yasa dışı göçmenler için de artık bir hedef ülke haline gelmiştir. AB ülkeleriyle imzalanan geri kabul andlaşmalarıyla bu ülkelerin sınırlarının bekçisi konumuna düşürülmeye çalışılan ülkemiz, evvela kendi sınır güvenliğini sağlamak amaçlı önlemleri almak zorundadır. Bilhassa Suriye’de yaşanan mevcut durum nedeniyle sınırlarımız ciddi oranda ihlale uğramıştır. Sınırların güvenliğini sağlayabilmek için bir sınır birliği kurulmalı ve bu birlik, GİGM ile koordineli bir şekilde çalışmalıdır. Bilindiği üzere; savaş neticesinde aniden meydana gelen akımlar nedeniyle, görevli kurumların bölgeye nakledilmesi konusunda bir takım aksaklıklar yaşanabilmektedir. Bu tür aksaklıkların yaşanması, sınır güvenliğinin ihlaline zemin hazırlamaktadır. Kaldı ki; Suriye savaşı esnasında ülkemize gelen insanlar içerisinde suçlu veya terörist faaliyetlerde bulunan kişilerin varlığı da, ülkemizde meydana gelen olaylar ve resmi olmayan beyanlarla gündeme getirilmiştir. Mevcut durum nedeniyle, kimlik tespitinin istenildiği kadar sağlıklı yapılması beklenemez. Ancak, sınırdan içeriye girenlerin kontrollü şekilde yerleştirilmesi ve yine ülke içerisinde ki durumlarının kontrol edilmesi için, ilgili kurumların çalışmalarının ihtiyaçlara cevap verir nitelikte düzenlenmesi gerekmektedir.

Toplumun, dışarıdan gelen bu insanlara bakış açıları ise, tamamen sosyolojik bir inceleme alanına yöneltmektedir. Farklı kültürlerden gelen insanların bir potada eritilmesi gibi bir anlayış reel politik etkenler de söz konusu olduğunda, yıllar sürececek bir süreçtir.

Ancak, topluma uyum ve toplum tarafından kabul görme yalnız sığınan ülke halkının çabaları ile de sonuç verebilecek bir olgu olmadığı düşünülmektedir.

Devletin bu uyum süreci içerisinde, en etkin önlemleri harekete geçirip, bu önlemlerin uygulanabilmesi için de ilgili uluslararası kurumlarla işbirliğini sürdürmesinin önemli olduğunu vurgulamakta yarar görülmektedir.

Türkiye, AB uyum süreci içerisinde, Twinning Projesi kapsamında, göç ve iltica alanında ki tavsiyeler doğrultusunda hareket edip, özellikle ilgili personelin eğitimi konusunda üzerine düşen görevleri yerine getirmiştir. Bununla beraber, operasyonel ve teknik kapasitenin arttırılabilmesi ve mültecilerin konaklamaları ve sosyal açıdan desteklenebilmeleri konusunda bir takım mekanizmaların çalıştırılması sağlanmalı ve bu adımlar hızlandırılmalıdır. Mültecilerin, topluma uyum sağlamaları için maddi gelir sağlayabilecekleri küçük çapta üretimler yapabilecekleri el becerilerini arttıracak eğitimlere katılmalarını sağlayacak projeler geliştirilmelidir.

Ayrıca, entegrasyonun sağlanabilmesi için, sadece Devlet kuruluşlarının tek başına sürdürdüğü çalışmaların resmi süreçler halinde işlemek zorunda olduğu da düşünülürse, özellikle sivil toplum kuruluşları ile yapılan etkili çalışmalar neticesinde bu resmiyetin bir nebze yumuşatılarak sürece katkı sağlayacağına kanaat getirilmektedir.

Özellikle, Orta-Doğu ülkelerinden gelen sığınmacıların, çocuk yaşta evliliği bir korunma aracı olarak görmesi ve bu yola sıklıkla başvuruluyor olunması, Türkiye içinde sosyo-ekonomik ve psikolojik olarak incelendiğinde, geri dönülmesi güç sonuçlar doğurmaktadır.

İnsan hak ve özgürlüklerinin ihlallerine sebebiyet veren veya bu ihlallerin olduğu durumlarda çözüm üretemeyen devletlerin vatandaşlarının yine o devletlerin inisiyatifine bırakılması, her şeyden evvel insan haklarının korunması açısından doğru bir davranış olmayacaktır. Bu nedenledir ki, koruma yükümlülüğü günümüz uygulamalarından daha etkin sonuçların alınacağı alanlara yöneltilmelidir. Her şeyden evvel kendi öz yurtlarını terk etmiş insanların vatanlarındaki şartların yeniden düzeltilmesi gerekmektedir. BMMYK'nın bu konudaki çalışmaları, BM üyesi devletler tarafından maddi olarak desteklenmelidir. Dünyanın zengin ülkeleri, kendilerine sığınma talebinde bulunan bu insanları, sınırlarından içeri almamak için her türlü insanlık dışı muameleye maruz kalmalarına göz yummaktadır. Son günlerde Akdeniz de

yaşanan göçmen ve mülteci felaketleri de göz önüne alındığında bu ülkelerin sırf kendi sınırlarını korumak adına uluslararası insancıl hukukun işletilmemesine razı olmaları içler acısı bir durumdur. Oysa bu devletler, kendilerine yönelik göçü önlemeye ayırdıkları bütçelerinden, çok az bir kısmını bu ülkelerin sosyal ve ekonomik şartlarının iyileştirilmesine ayırsalar, insanlar kendi vatanlarını terk ederek başka ülkelere sığınmak zorunda kalmayacaklardır.

Özellikle, dünyanın belirli bölgelerinde meydana gelen iç savaşlar nedeniyle, kitlesel göçlerin yaşandığı hesaba katıldığında; ülkesini terk eden kişilerin geri dönüşlerinin özendirilmesi gerçekten zordur. Yinede, savaşın bir an evvel sonlandırılmaya çalışılması için girişimlerde bulunmak, netice alınması halinde ülkelerin yeniden yapılandırılmasına maddi destek sağlamak gibi çözümler üretilerek geri dönüş özendirilmelidir. Zaten, sığınmacı ve mültecileri korumanın ve mülteci hukukun asıl amacı; bu insanların, riskli ortamın ortadan kalktığı ülkelere gönüllü ve güvenli bir şekilde geri dönmelerini sağlamaktır. Bu yüzden, Dünya ülkeleri ve uluslararası kuruluşlar hatta STK'lar da konuya dahil edilerek üzerlerine düşen görevleri yapmalıdırlar.

Aslında, sığınmacı veya mültecilere vatandaşlık verilmesinin en önemli koruma mekanizması olduğu söylenebilir. Lakin, hiçbir ülkenin kendisine sığınma talebinde bulunan her insana vatandaşlık verme gibi bir mecburiyeti yoktur. Gerek milli güvenlikleri gerek kendi vatandaşlarına karşı olan ekonomik ve sosyal sorumlulukları buna el vermemektedir.

Türkiye'nin Suriye iç savaşından sonra, karşı karşıya kaldığı kitlesel göçler değerlendirildiğinde, resmi kayıtlara göre ikibuçuk milyonu aşkın Suriyeli sığınmacının tamamına, TVK'nda yer alan vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin koşullar oluşmadan vatandaşlık verilmesinin de mümkün olamayacağı bilinmektedir.

Suriye'de son zamanlarda meydana gelen gelişmeler sonucunda artan mülteci hareketlerine istinaden, Türkiye'nin de mültecilerin hukuki statülerine ilişkin bir takım yasal düzenlemeleri ele alma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. 1994 Yönetmeliği'nde düzenlenen geçici koruma rejimi kapsamında, uluslararası standartlara uyumlu, geri

göndermeye zorlamama, açık kapı politikası, barınma, eğitim, çalışma gibi temel hizmetlerden faydalanılmaya yönelik hususların güvence altına alınması sağlanmıştır.

Geçici koruma sisteminde temel amaç; aniden ortaya çıkan kitlesel akın durumlarında ülkenin sınırlarına gelen ya da ülke sınırlarını geçen kişilere verilecek bireysel mülteci statülerinin, devletler tarafından belirleme imkanlarının aşıldığı zamanlarda, sığınma talep eden kişileri uluslararası bir korumaya almaktır. 1990'lı yıllarda yaşanan Kosova ve Bosna krizleri esnasında, birçok Avrupa devleti tarafından ilan edilmiş olan bu sistem uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişiler açısından geçici olarak da olsa koruma sağlamak adına önemli bir uygulama olarak kullanılmıştır.

Türkiye'de YUKK'dan önce uygulanan yasalar göz önüne alındığında, uygulamada karşımıza güvenlik eksenli birçok sorunlar çıkmakta idi. Uluslararası koruma alanında yaşanan bu sorunların bir hukuk devletine ve insan haklarına uygun bir göç ve iltica yönetimine dönüşmesinin, YUKK ile mümkün olabileceği düşünülmektedir..

GİGM'nün kurulmasına yönelik yasal hükümler YUKK kabul edildiği 11 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe girmesiyle kuruluş, teşkilatlanma alanında gelişimini hızla tamamlamaya gayret göstermiştir. GİGM'nin kurulmasıyla Türkiye uluslararası koruma konusunda önemli bir adım daha atmış müdürlüğün merkezi taşra ve yurtdışı yapılanmaları sayesinde de ilgililere önemli bir muhatap bulabilme imkanı sağlamıştır. Yanı sıra, üst düzey kamu çalışanlarının içinde bulunduğu Göç Politikaları Kurulu-GPK ile bakanlıklar arası koordinasyonu sağlamayı amaçlamış, içinde akademisyenlerinde bulunduğu müsteşar ve müsteşar yardımcısı başkanlığında çalışan Göç Danışma Kurulu-GDK ile de strateji politikaları geliştirmeyi hedeflemiştir.

Türkiye uluslararası korumaya yönelik attığı bu adımlarla hem insani değerlere olan saygısını bir kez daha göstermiş hem de Avrupalı devletler tarafından yapılan tüm eleştirilere rağmen AB üyeliği standartlarına ulaşabilmek adına hukuksal alanda attığı önemli adımlarla uluslararası korumaya dair mevzuatında yeni düzenlemeler yapmıştır. Komite Kurulunun geçici koruma süresine dair aldığı kararın 3 seneye sınırlı olmasına rağmen Türk mevzuatında yapılan yeni düzenlemelerde geçici koruma bir süreyle sınırlı tutulmamıştır.

Uluslararası koruma sağlamak, devletlerin ekonomik, sosyal veya kültürel şartlarını zorlayan bir uygulama olmaktan ziyade insani değerleri korumak ve insan hayatının önemini vurgulayan ve yaşama hakkını ön planda tutan bir uygulama olmak zorundadır.

Uluslararası koruma statüsü verilirken özellikle geçici koruma uygulamasında sorumlulukların bir devletin sırtına yüklenmeyip yükümlülüklerin paylaşılması aşamasında tüm dünya devletlerinin üzerine düşeni yapması gerekmektedir. Vatansız kalmış kişilerin veya ülkesini koşullar gereği terk etmiş kişilerin yine geçici koruma kapsamında verilen uluslararası koruma statüsünde ülkede en fazla 3 yıl kalarak mülteci kabul eden üçüncü ülkelere gönderilmesi gerekmektedir. Ancak dünya da sadece üç ülkenin “ güvenli üçüncü ülke” olarak mülteci kabul etmesinden ve dünya genelinde mülteci sayısının giderek artması artık bu ülkelerin de kendi demografik yapısının olumsuz etkilenmesi nedeniyle mülteci kabul etmeme veya geçici koruma sağlayan ülkeye kişileri geri göndermesinden kaynaklı sıkıntılar doğmaktadır. Tüm bunların ışığında global bir hal alan dünyanın ulus devlet anlayışından sıyrılıyor olması iddiasında bulunan söylemlere rağmen görülüyor ki Avrupa başta olmak üzere dünya toplumları sınırlarının yabancı olarak nitelendirilen diğer devlet vatandaşlarına açılmasından çok da hoşnut değillerdir.

Özellikle, son günlerde yaşanan Avrupa ülkelerine karşı faaliyet gösteren terör örgütlerinin eylemleri, kendisini daha fazla güvende hissetmek adına, Avrupa’da aşırı milliyetçi ideolojik düşüncelerin perçinleşmesine yol açmıştır. Avrupa ülkeleri, terörle mücadele adına atılan her adımı meşru zeminlere kaydırmayı alışkanlık haline getirmiş ve kendi ülkelerinde yıllardır barınan göçmen ve mültecilere karşı olumsuz tavırlar sergilemeye başlamıştır.

Avrupa’nın insancıl söylemleri, yakın dönemde özellikle yükseltelen “İslamofobi” olgusunun içine masum Avrupalı müslümanları da dahil etmeye engel olamamıştır. Şimdi, Avrupa’da sosyal yapısını ve siyasetini ciddi anlamda etkileyen, tıpkı 11 Eylül saldırıları sonrası Amerika’sı gibi, güvenlik algılarını toptan değiştiren bu terör saldırıları, ne yazık ki Avrupa devletlerinin göç ve sığınma politikalarını da yeniden gözden geçirmeye iterken, alacakları sert önlemlerle kültürel yapılarında ki çatlamların da önünü açacaktır.

Avrupa'nın genelinde yükselen yabancı karşıtlığı ve aşırı milliyetçilik tutumları sergileyen grupların varlığı bu devletleri yabancılar açısından güvenlik algılarını yeniden gözden geçirmeye sevk etmişken Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekinceyi eleştirmeleri de ayrıca çelişki olarak değerlendirilebilir.

5. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ALTUĞ Yılmaz, **Devletler Hususi Hukuku Bakımından Mülteciler**, Sermet Matbaası, 1967.

ALTUĞ Yılmaz, **Yabancıların Hukuki Durumu**, İsmail Akgün Matbaası, 2. Baskı, İstanbul, 1966.

AYBAY Rona, **Yabancılar Hukuku**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, 2010.

BM İnsan Hakları Komisyonu’na sunulan Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Kılavuz İlkeleri,

BMMYK Mültecilerin Korunması: **Mülteci Rehberi**, 2001, BMMYK Ofisi.

Büyük Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr>,

Collection of International Instruments Concerning Refugees, International Instruments, International Humanitarian Law International Criminal Law International Maritime and Aviation Law Miscellaneous, 2007, <http://www.unhcr.org/455c72b912.pdf> Erişim Tarihi: 12.10.2014.

ÇELİKEL Aysel, **Yabancılar Hukuku**, Beta Yayınevi, Bası 11, İstanbul, 2004.

ÇİÇEKLİ Bülent, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara 5. Baskı, 2014.

DA COSTA Rosa, **Rights of Refugees in the Context of Integration: Legal Standards and Recommendations**, (Legal Protection Policy Research Series), Geneva, UNHCR, 2006.

DOĞAN Koray, **Göçmen Kaçakçılığı Suçu**, Ankara, 2. Baskı, 2008.

DOĞAN Vahit, **Milletlerarası Hukuk**, Seçkin Yayıncılık, Baskı 1, 2010.

Dünya Mültecilerinin Durumu İnsani Yardımın Elli Yılı, BMMYK, The State of The World's Refugees 2000, Ankara 2001.

EKŞİ Nuray, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 1. Baskı, Beta, İstanbul, 2014.

GOODWIN S. Guy-Gill & Mc ADAM Jane, **The Refugee in International Law**, Oxford University Press, New York, 2007, (Third Edition).

GOODWIN S. Guy-Gill, **The International Refugee in International Law**, Oxford University Press, New York, 1996.

GÖNLÜBOL Mehmet, **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma, Milletlerarası Siyasi Teşekküllerin Tarihi Gelişimi ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı**, AÜ. SBF Yayınları, Ankara, 1964.

HADDAD Emma, **The Refugee in International Society**, Cambridge, 2008.

HAILBRONNER Kay, **Study on The Single Asylum Procedure “one stop shop” Against The Background of The Common European Asylum System and The Goal of Asylum Procedure**, Belçika: Avrupa Topluluğu Yayınları, 2003.

http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/asylum/study_one_stop_shop_en.pdf

Erişim Tarihi: 12.08.2014.

Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status, Under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees Reissued Geneva, December 2011, <http://www.unhcr.org/3d58e13b4.html>
Erişim Tarihi: 24.12.2014

HATHAWAY James C., **The Rights of Refugees under International Law**, 1. Baskı, Cambridge, Cambridge University Press, New York, 2005.

KARPAT Kemal H., **Osmanlıdan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

KURT Yılmaz, ÇÖĞGÜN Mustafa, **Mülki İdare Amirleri Sınır Görevi Rehberi**, TC İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etüt Merkez. (AREM), Ankara, 2007.
http://www.arem.gov.tr/ortak_icerik/arem/Yayinlar/Sinir_Rehberi.pdf Erişim Tarihi:13.10.2014

LAUTERPACHT S. Elihu and BETHLEHEM Daniel, **The Scope and Content of the Principle of Non-Refoulement: Opinion**, Refugee Protection in International Law, UNHCR's Global Consultations on International Protection, Cambridge, Cambridge University Press. 2003.

LEWIS Bernard, **Jews of Islam**, Princeton, 1984.

MANAV Hakkı, **Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010.

MERAY Seha, **Devletler Hukukuna Giriş**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Gözden Geçirilmiş 3. Bası, Ankara, 1968.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında Elkitabı, Yeniden Gözden Geçirilmiş Baskı, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Cenevre, Ağustos 1998.

NUALA Mole, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bakımından Mültecilerin Günümüzdeki Mevcut Durumunun Belirli Yönlerinden Kaynaklanan Problemler**, İnsan Hakları Dosyaları No.9, AIRE Merkezi, Birleşik Krallık.

ODMAN M. Tevfik, **Mülteci Hukuku**, AÜ. SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995.

ODMAN M. Tevfik, **Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku**, Çağ Üniversitesi Yayınları No: 15, Hukuk Fakültesi Yayınları No: 7, Birinci Baskı, Mersin, Ocak 2011.

ÖZCAN Mehmet, **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku, Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı**, USAK Yayınları, Ankara, 2005.

ÖZKAN Işıl, **Göç İltica ve Sığınma Hukuku**, Seçin Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara, 2013.

PAZARCI Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Ankara, 2005.

PEKER Bülent, SANCAR Mithat, **Mülteciler ve İltica Hakkı Yaşamın Kısındakilere Hoşgeldin Diyebilmek**, İnsan Hakları Derneği Yayınları, Ankara.

Sivil Toplum Kuruluşları İçin Mültecilere Destek El Kitabı, www.hyd.org.tr, Erişim Tarihi: 01.09.2014.

SÖNMEZOĞLU Faruk-ARİBOĞAN Ülke-AYMAN Gülden-DEDEOĞLU Beril, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Yayınlar, Basım 4, 2010.

ŞAFK Ali, **Türk Hukuk Terimleri Sözlüğü**, Rehber Yayıncılık, Birinci Baskı, 1992.

TANERİ Gökhan, **Uluslararası Hukukta Mültecilerin ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement) İlkesi**, Bilge Yayınevi, Baskı 1, 2012.

TURK Volker and NICHOLSON Frances, **Refugee Protection in International Law: UNHCR's Global Consultations on International Protection**, Cambridge University Press, 2003.

UNHCR Branch Office, Quaderni, Italy, t. y.

TANERİ Gökhan, **Uluslararası Hukukta Mültecilerin ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement) İlkesi**, Bilge Yayıncılık, Ankara, 2012.

Türkiye'nin İnsan Ticareti İle Mücadele Çabalarının Ve Tüm İnsan Ticareti Mağdurlarının Adalet Erişimlerinin Desteklenmesi Ab Hibe Projesi Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, 2. Baskı, Ankara, 2009.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, BMMYK Türkiye, **İltica ve Göç Mevzuatı**, Başkent Matbaası, Ankara, 2005.

MAKALE, TEZ, SEMİNER VE KONFERANSLAR

ARSLAN Çetin, **İnsan Ticareti Suçu**, Ankara, 2009,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/276/2495.pdf>, Erişim Tarihi:
29.08.2014.

BARKIN Ersan, “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2014/1.

BARNET Laura, “Global Govenance and the Evolotion of the International Refugee Regime”, **International Journal of refugee Law**, 2002, Vol 14, No:2/3.

BAYDAR S. Orhan, **Dünyada ve Türkiye’de Mülteciler, Sığınmacılar, Yasadışı Göçmenler ve Ülke Ekonomisine Etkileri-1**,

<https://seyitorhanbaydar.wordpress.com/2012/06/02/dunyada-ve-turkiyede-multeciler-siginmacilar-yasadisi-gocmenler-ve-ulke-ekonomisine-etkileri/>,
Erişim Tarihi: 30.09.2014.

BERKİ Osman Fazıl, **Vatansızlık (1)**,

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/242/2134.pdf>, Erişim Tarihi:
25.07.2014.

BMMYK refakatsiz çocuk mültecilerin ailelerini bulmaları için neler yapmaktadır?,
<http://www.unhcr.org.tr/?content=45&page=29>, Erişim Tarihi: 01. 12. 2014.

BOZKURT Giray Saynur, “Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies**, 2010.

CHETAIL Vincent, **International Legal Protection of Migrants and Refugees: Ghettoor Incremental Protection? Some Preliminary Comments**, 2005,
[file:///C:/Users/CASPER/Downloads/SSRN-id1641290%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/CASPER/Downloads/SSRN-id1641290%20(1).pdf), Erişim
Tarihi: 19. 09. 2014.

ÇETİN Selvet, **İnsan Hakları Araştırmaları Derneği 2011 yılı Türkiye İltica ve Sığınma Hakkı İzleme Raporu**, 2012,

<http://www.ihad.org.tr/file/reports/2012/2011%20YILI%20TURKIYE%20ILTICA%20&SIGINMA%20HAKKI%20IZLEME%20RAPORU.pdf>, Erişim Tarihi: 04.01.2015.

DARDAĞAN Gül Esra, **Yabancılar Hukuku Açısından Sınırdışı Etme**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1993, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr> Erişim Tarihi: 01.12.2014.

DEĞİRMENCİ, Olgun, “Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2006, Sayı 67.

ELÇİN Doğa, “Çalıştay Notları”, **TODAİE İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye’ye Yönelik Kitlemel Akımlar Değerlendirme ve Uygulanabilirlik Çalıştayı**, Ankara, 18 Aralık 2014.

General Assembly Resolution 217 a (iii) of 10 December 1948. “Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler”, **Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği Yayını**, Ankara 1998.

GÖKÇAN Gül, AÇIKYILDIZ Çiğdem, ATAMAN Senar, **Göç ve Mültecilik**, http://multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=58%3Agoc-ve-multecilik&catid=35%3Agoc-ve-multecilik&Itemid=14&lang=tr, Erişim Tarihi: 15.06.2014.

HAILBRONNER Kay, **Asylum Law Reform in the German Constitution**, 1994, AM.U.J.INT’L Land POL’Y., <http://www.auilr.org/pdf/9/9-4-9.pdf> Erişim Tarihi: 18.08.2014

HATAWAY C.James, **The False Panacea of Offshore Deterrence** Forced Migration Review 26, 2008, <http://www.fmreview.org/en/FMRpdfs/FMR26/FMR2632.pdf>, Erişim Tarihi: 01.12.2014.

KAMACI Seyyid Burhaneddin, “Yabancılar Hukuku”, **Konferans Notları**,
http://www.turkhukusitesi.com/makale_1362.htm, Erişim Tarihi:, 16.08.2014.

KILIÇ Taner, “Bir İnsan Hakkı Olarak İltica”,
http://www.multecihaklari.org/index.php?option=com_content&view=article&id=124:bir-nsan-hakk-olarak-Itica&catid=17:makaleler&Itemid=116, Erişim Tarihi: 02. 07. 2014.

KILIÇ Taner, **Türk Hukuk Mevzuatında Mültecilerle İlgili Düzenlemeler**,
www.multeci.net, Erişim Tarihi: 02.07.2014.

KİRİŞÇİ Kemal, **Türkiye’ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi**,
http://www.ata.boun.edu.tr/htr/Kaynakca/312/Kemal_kirisci_%20turkiyeye%20oyonelik%20goc%20hareketlerinin%20degerlendirilmesi_bilanco.pdf, Erişim Tarihi: 08.02.2015.

KORKUT Levent, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Yetkisi:Türkiye Örneği”,
Ankara Barosu Dergisi, Yıl 66, Sayı 4, Güz 2008.

KUHLMAN Tom, “Towards A Definition of Refugees”, **Refugee Studies Centre**, 5 March 1991.

MARTIN Susan, **The Legal and Normative Framework of International Migration**,
Global Commission on International Migration, Georgetown University, 2005, <http://www.gcim.org/attachements/TP9.pdf> Erişim Tarihi: 01.12.2014.

NOKAY Murat, “Gerçek Kişiler ve Tüzel Kişiler Bakımından Yabancı Kavramı”,
http://www.turkhukusitesi.com/makale_281.htm, Erişim Tarihi:, 16.08.2014.

ODMAN M. Tevfik, “Türkiye’ye Kabul Edilen Suriyeliler”, **Güncel Hukuk Dergisi**,

ORTAYLI İlber, “Polonya Elçisi Yolda”, **Habertürk Tarih Eki**, 13 Haziran 2010, Sayı: 3.

ÖZCAN Mehmet, **Geri Kabul Antlaşması: Ama Neyin Karşılığında**, 2010, http://www.usak.org.tr/analiz_det.php?id=12&cat=304#.VPoK7_msWAE, Erişim Tarihi: 01.12.2014.

RODGER Jessica, **Defining the Parameters of the Non-Refoulement Principle**, **LLM Research International Law**, 509, LLM Research Paper International Law (Laws.509) Wellington Victoria Univercity, 2001, <http://www.refugee.org.nz/JessicaR.htm> Erişim Tarihi: 01.12.2014.

STEINBACK Daniel J., “The International Refugee Definition”, **Ucl Law Review**, Vol 45.

STOYANOVA Vladislava, **The Principle of Non-refoulement and the Right of Asylum-seekers to Enter State Territory**, 2008, <http://www.americanstudents.us/IJHRL3/Articles/Stoyanova.pdf>, Erişim Tarihi:19. 09. 2014.

TEKSOY Barış, **6458 Sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu**, AÜHFD, 2013, Cilt: 62, Sayı: 3, <http://www.refworld.org/pdfid/44bb9b684.pdf>, Erişim Tarihi:01.01.2015.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Türkiye Cumhuriyeti Cenevre Daimi Temsilciliği, **Bilgi Notları Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, <http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=203427>, Erişim Tarihi: 25. 2. 014.

RESMÎ GAZETELER

Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı ile Programın Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar, Resmi Gazete (Mükerrer), 24 Temmuz 2003, 25178.

Avrupa İkamet Sözleşmesi Onaylanmasının uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Resmi Gazete, 17 Eylül 1989, 20145.

Avrupa Konseyi Üyesi Devletler Arasında Kişilerin Seyahatleri ile ilgili Avrupa Andlaşması, Resmi Gazete, 1 Aralık 1961, 10972.

Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete, Tarih: 7.4.1969, 13168

Çocuk Koruma Kanunu, Resmi Gazete, 15 Temmuz 2005, 25876.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Resmi Gazete, 12 Ocak 1961, 10705.

İskan Kanunu, Resmi Gazete, 21.06.1934, 2733 (26.09.2006 tarih ve 26301 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5543 sayılı İskân Kanunu'nun 48. maddesi gereği yürürlükten kaldırılmıştır.)

Kabul Ve Barınma Merkezleri İle Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi Ve Denetimi Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 22 Nisan 2014, 28980.

Milli Eğitim Temel Kanunu, Resmi Gazete, 24 Haziran 1973, 14574.

Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşmeye Şarhlı Olarak Katılmamız Hakkında Karar, Resmi Gazete, 5 Ağustos 1968, 12968.

Pasaport Kanunu, Resmi Gazete, 24.7.1950, 7564.

Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol, Resmi Gazete, 04 Şubat 2003, 25014.

Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Palermo Protokolü, Resmi Gazete, 04 Şubat 2003, 25014.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu, Resmi Gazete, 27 Mayıs 1983, 18059.

Türk Ceza Kanunu, Resmi Gazete, 09.08.2002, 24841.

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 30 Kasım 1994, 22127.

Türk Vatandaşlığı Kanunu, Resmi Gazete, 04.02.2003, 25014.

Vatandaşlık Belgesi Verilmesine İlişkin Sözleşmenin Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, Resmi Gazete, 17 Haziran 2003, 25141.

Vatansızlık Hallerinin Azaltılmasına Dair Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Kararname, Resmi Gazete, 15.08.1975, 15327.

Yabancıların İkamet Seyahati Hakkında Kanun, Resmi Gazete, 24.7.1950, 7564.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Resmi Gazete, 11 Nisan 2013, 28615.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununu Tasarısı, Genel Gerekçe, 03. 05. 2012, <http://www2.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 01. 07. 2014

29 Ağustos 1961 tarihli 359 Sayılı Onay Kanunu, Resmi Gazete, 5 Eylül 1961, 10898

6/10266 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, Resmi Gazete, 5 Ağustos 1968, 12968.

KARARLAR, YÖNETMELİKLER, SÖZLEŞMELER, GENELGELER

Mültecilere Uluslararası Koruma Sağlanmasına İlişkin BMMYK Yürütme Komitesi Kararları, UNHCR, 1989, No:60, Kadın Mülteciler, 40(i).

Palmas Adası Davası Hakem Kararı, T. 4. 4. 1928, PCA vol. II, s. 839.

Question of Refugees [1946] UNGA 24; A/RES/8 (I) (12 February 1946), paragraf (c)(ii), <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1946/24.pdf>.

BMMYK Tüzüğü,

http://madde14.org/index.php?title=Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler_M%C3%BCteciler_Y%C3%BCksek_Komiserli%C4%9Fi_T%C3%BCz%C3%BCC%C4%9F%C3%BC.

İHEB, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>.

İşkence ve Diğer Zalimane İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin1310.pdf.

Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol, <http://ua.mfa.gov.tr/detay.aspx?6926>.

Uluslararası Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>.

UNHCR Executive Committee Conclusion, No:101, “Conclusion on Legal SafetyIssues in the Context of Voluntary Repatriation of Refugees”, 2004, (at preample), <http://www.unhcr.org/417527674.html> Erişim Tarihi:15.10.2014.

UNCHR, Guidelines, Article A(2), 2006, p.6, s.3, <http://www.unhcr.org/443b626b2.html>.

Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin127.pdf.

2010/48 Sayılı Genelge, MEB Orta Öğretim Genel Müdürlüğü, “Yabancı Uyruklu Öğrenciler Genelgesi”, 16 Ağustos 2010.

57 Sayılı Genelge, 22 Haziran 2006, No: 57, Sayı: B.05.1.EGM.0.13.03.02/1614771810-12/Gnl.D.6-6,
http://www.egm.gov.tr/Documents/uygulama_talimati_2010_genelge.pdf,
Erişim Tarihi: 12.12.2014